ORTAÖĞRETİM

DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ

11

DERS KİTABI

Bu kitap, Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın 18.04.2019 tarih ve 8 sayılı (ekli listenin 111'inci sırasında) kurul kararıyla 2019-2020 öğretim yılından itibaren 5 (beş) yıl süreyle ders kitabı olarak kabul edilmiştir.

YAZARLAR

Bekir PINARBAŞI

Fikri ÖZDEMİR

ISBN
978-975-9168-63-6

Dil Uzmanı
Necla ŞANAL

Görsel Tasarım Uzmanı
Aysel GÜNEY TÜRKEÇ

Kavacık Subayevleri Mah. Fahrettin Altay Cad. No.: 4/8 Keçiören/ANKARA
tel.: (0.312) 318 51 51 - 50 • belgegeçer: 318 52 51

İSTİKLÂL MARŞI

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celâl?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl.
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl.

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
Medeniyyet dediğin tek dişi kalmış canavar?

Arkadaş, yurduma alçakları uğratma sakın;
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın;
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın.

Bastığın yerleri toprak diyerek geçme, tanı:
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:
Verme, dünyaları alsan da bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?
Şüheda fışkıracak toprağı sıksan, şüheda!
Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Huda,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda.

Ruhumun senden İlâhî, şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne nâmahrem eli.
Bu ezanlar -ki şehadetleri dinin temeli-
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.

O zaman vecd ile bin secde eder -varsa- taşım,
Her cerîhamdan İlâhî, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır ruh-ı mücerret gibi yerden na'şım;
O zaman yükselerek arşa değer belki başım.

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl;
Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyyet;
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl!

Mehmet Âkif Ersoy

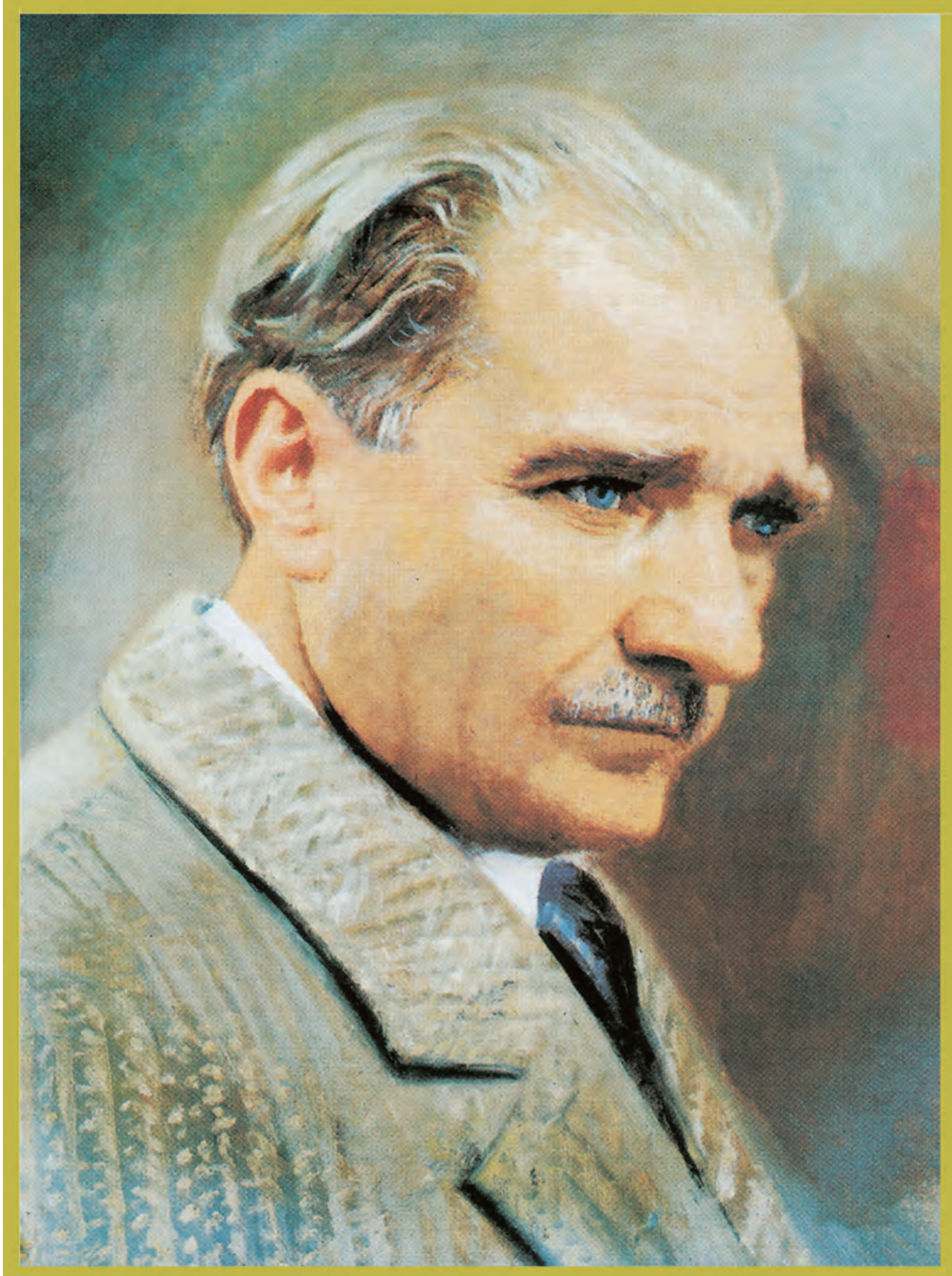
GENÇLİĞE HİTABE

Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklâlini, Türk Cumhuriyetini, ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir.

Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur. Bu temel, senin en kıymetli hazinendir. İstikbalde dahi, seni bu hazineden mahrum etmek isteyecek dâhilî ve hâricî bedhahların olacaktır. Bir gün, istiklâl ve cumhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini düşünmeyeceksin! Bu imkân ve şerait, çok namüsait bir mahiyette tezahür edebilir. İstiklâl ve cumhuriyetine kastedecek düşmanlar, bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler. Cebren ve hile ile aziz vatanın bütün kaleleri zapt edilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir. Bütün bu şeraitten daha elîm ve daha vahim olmak üzere, memleketin dâhilinde iktidara sahip olanlar gaflet ve dalâlet ve hattâ hıyanet içinde bulunabilirler. Hattâ bu iktidar sahipleri şahsî menfaatlerini, müstevlîlerin siyasî emelleriyle tevhit edebilirler. Millet, fakr u zaruret içinde harap ve bîtap düşmüş olabilir.

Ey Türk istikbalinin evlâdı! İşte, bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen, Türk istiklâl ve cumhuriyetini kurtarmaktır. Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur.

Mustafa Kemal Atatürk

Mustafa Kemal ATATÜRK
(1881-1938)

İÇİNDEKİLER

ORGANİZASYON ŞEMASI

2. ÜNİTE

Ünite numarasını gösterir.

KUR'AN'A GÖRE HZ. MUHAMMED

Ünite adını gösterir.

"Andolsun, Allah'ın Resulun de sizin için,
Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı uman,
Allah'ı çok zikreden kimseler için güzel bir örnek vardır."
(Ahzâb suresi, 21. ayet.)

Ünite ile ilgili görsel öğeyi gösterir.

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

1. Güzel ahlakla ilgili bir ayet ve bir hadis bularak defterinize yazınız.
2. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) ahlaki özellikleri hakkında bir araştırma yapınız.
3. Hz. Muhammed'i (s.a.v.) konu alan bir şiir bularak defterinize yazınız.
4. Ehl-i beyt, tebliğ, tebyin, teşri ve temsil kavramlarının anlamlarını araştırınız.
5. Kültürümüzde ehl-i beyte duyulan sevgiyi konu alan resim, şiir, söz, yazı vb. bularak bunları arkadaşlarınızla paylaşınız.
6. Ahzâb suresinin 45 ve 46. ayetlerinin anlamını bir Kur'an mealinden bularak defterinize yazınız. Bu ayetlerde neler anlatıldığını defterinize kısaca not ediniz.

Ünite ile ilgili hazırlık çalışmalarını gösterir.

47

Sayfa numarasını gösterir.

DÜŞÜNELİM-HAZIRLANALIM

Peygamberlerin görev ve sorumlulukları nelerdir?

Konu ile ilgili hazırlık çalışmalarını gösterir.

ETKİNLİK

Peygamberimizin (s.a.v.) açıklamaları olmasa Kur'an'ın anlaşılması ve İslam'ın yaşanması konusunda ne gibi olumsuzluklar yaşanabilirdi? Beyin fırtınası yapınız.

Konu ile ilgili yapılacak etkinlik çalışmalarını gösterir.

BİLGİ KUTUSU

En'âm suresinin, 59. ayetinin sonunda geçen "apaçık bir kitap" ifadesiyle kastedilenin, meleklerin yazdığı amel defteri, Levh-i Mahfuz ve Allah'ın (c.c.) sonsuz ilmi olarak açıklanmıştır.

Konu ile ilgili öne çıkarılması faydalı görülen bilgi notunu gösterir.

NOT EDELİM

Metafizik âlemden koparılmış insan varlığı anlamsızdır. Yeni dinî akımlar, insana kaybettiği bu anlamı yeniden sunmakta ve vadetmektedir.

Konu ile ilgili not edilmesi istenen bölümleri gösterir.

Hadis Yorumlayalım

"Dikkat edin, size mümini tanıtıyorum; o, insanların can ve mal hususunda güvendiği kişidir. Müslüman; elinden ve dilinden insanlara zarar gelmeyendir..."
(Ahmed b. Hanbel, C.6, s. 22.)

Konu ile ilgili yorumlanması istenen hadisleri gösterir.

Ayet Yorumlayalım

"Allah ve melekleri, Peygamber'e çok salavat getirirler. Ey müminler! Siz de ona salavat getirin ve tam bir teslimiyetle selam verin."
(Ahzâb suresi, 56. ayet.)

Konu ile ilgili yorumlanması istenen ayetleri gösterir.

1. ÜNİTE

DÜNYA VE AHİRET

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

1. Ahiret, berzah âlemi, kıyamet, ba's, mahşer, mizan kavramlarının anlamlarını araştırınız.
2. Ahiret hayatını konu alan iki ayet bularak defterinize yazınız.
3. Cenaze namazının nasıl kılındığını araştırınız.
4. Mevlit törenlerinde okunan eserin kim tarafından ve niçin yazıldığını araştırıp öğreniniz.
5. Ahiret hayatını konu alan bir şiir bularak defterinize yazınız.
6. Mealli bir Kur'an-ı Kerim'den, Bakara suresinin 153-157. ayetlerinin anlamını yazınız.
7. Bir kişi öldüğünde genellikle "İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn." denir. Bu ifadenin anlamı hakkında aile bireylerinizle konuşunuz.

1. VAROLUŞUN VE HAYATIN ANLAMI

DÜŞÜNELİM-HAZIRLANALIM

Sizce uçsuz bucaksız evren, evrendeki milyonlarca varlık boş yere yaratılmış olabilir mi?

İnsan, Yüce Allah'ın (c.c.)* eşref-i mahlukat olarak yarattığı bir varlıktır. Buna göre insan, canlılar içerisinde üstün, ayrıcalıklı ve şerefli bir konuma sahiptir. Rabbimiz (c.c.) bir ayette, "**Biz hakikaten insanoğlunu şan ve şeref sahibi kıldık... Ve onları yarattıklarımızın birçoğundan cidden üstün kıldık.**"[1] buyurarak bu gerçeğe işaret etmiştir. İnsanı ayrıcalıklı kılan özelliklerinin başında, onun akıllı bir varlık olması gelir. Akıllı ve düşünen bir varlık olan insan pek çok şeyi merak eder, kendi kendine çeşitli sorular sorar: "Varlıklar nasıl meydana gelmiştir? Kâinat ve kâinattaki milyonlarca varlık, niçin yaratılmıştır? Uçsuz bucaksız evren, Dünya'mız, Dünya üzerinde yaşayan milyonlarca canlı boş yere yaratılmış olabilir mi? Dünyaya geliş amacım nedir? Bu dünyada nasıl bir hayat yaşamalıyım? Öldükten sonra nereye gideceğim ve ne olacağım?" bu sorulardan bazılarıdır. İnsan, sorduğu bu tür sorularla varoluşun, hayatın anlamını ve amacını kavramaya çalışır. Çünkü o, anlam arayışında olan bir varlıktır.

İnsan, zihninde oluşan sorulara tatmin edici cevaplar bulabilir, hayatı ve varlıkları anlamlandırabilirse mutlu olur, huzura kavuşur. İşte din, insanın merak ettiği, çözümünü aradığı sorulara cevaplar verir ve onun hayatını anlamlandırmasına katkıda bulunur. Böylece din; insan fıtratında var olan yüce bir varlığa inanma, bağlanma, sığınma gibi manevi ihtiyaçları karşılamış olur.

Evreni, Dünya'yı, canlı ve cansız bütün varlıkları Yüce Allah (c.c.) yaratmıştır. "**Allah, gökleri gördüğünüz herhangi bir direk olmadan yükselten, sonra Arş'a kurulan, Güneş'i ve Ay'ı buyruğu altına alandır. Bunların hepsi belli bir zamana kadar akıp gitmektedir. O, her işi (hakkıyla) düzenler, yürütür, ayetleri ayrı ayrı açıklar ki Rabb'inize kavuşacağınıza kesin olarak inanasınız. O, yeri yayıp döşeyen, orada dağlar, nehirler meydana getiren, orada her türlü meyveden (erkekli-dişili) iki eş yaratandır. O geceyi gündüze bürüyor. Şüphesiz bunlarda, düşünen bir kavim için (Allah'ın varlığını gösteren) deliller vardır.**"[2] ayetleri bu gerçeğe işaret etmektedir.

1.1. İnsan, varoluşun ve hayatın anlamı üzerine düşünen bir varlıktır.

* "Celle celâlühû" ifadesinin kısaltılmışıdır ve "Şanı yüce oldu, şanı yüce." anlamında Allah'a saygı için söylenir.
1. İsrâ suresi, 70. ayet.
2. Ra'd suresi, 2-3. ayetler.

Kur'an-ı Kerim'de, varlıkların boş yere değil, Yüce Allah (c.c.) tarafından belirli bir amaç için yaratıldığını belirten çeşitli ayetler bulunur. Bunlardan birinde, **"Biz yeri, göğü ve arasındakileri oyun olsun diye yaratmadık."**[1] buyrulur. Allah'ın (c.c.) yarattığı her bir varlığın bir amacı, işlevi ve görevi vardır. Ayrıca bütün varlıklar, kendi lisanlarıyla Allah'ı (c.c.) tesbih etmektedirler. Onun varlığını, sonsuz ilmini ve kudretini anlatmaktadırlar.

ETKİNLİK

"Biz göğü, yeri ve ikisi arasındakileri boş yere yaratmadık. Bu (yaratılanların boş yere yaratıldığı iddiası) inkâr edenlerin zannıdır. Cehennem ateşinden dolayı vay inkâr edenlerin hâline!"

(Sâd suresi, 27. ayet.)

✏ Yukarıdaki ayetin vermek istediği mesaj üzerinde arkadaşlarınızla konuşunuz.

1.2. İnsan okuyup araştırarak, gözlem yaparak hayatın amacını kavramalıdır.

Yüce dinimizin temel kaynağı olan Kur'an-ı Kerim'de de açıkça belirtildiği gibi insan, akıllı ve üstün bir varlıktır. O, canlılar içerisinde ayrıcalıklı ve üstün bir konuma sahiptir. Böyle bir varlığın boş yere ve amaçsız yaratılması mümkün değildir. Kutsal kitabımız Kur'an-ı Kerim'de, insanın yaratılış amacına işaret eden pek çok ayet yer alır. Örneğin bunlardan birinde şöyle buyrulur: **"Ben cinleri ve insanları ancak bana kulluk etsinler diye yarattım."**[2] Başka bir ayette ise **"O, hanginizin daha güzel amel yapacağını sınamak için ölümü ve hayatı yaratandır. O, mutlak güç sahibidir, çok bağışlayandır."**[3] buyrulmaktadır. Bu ayet, dünya hayatının imtihan için yaratıldığını ifade etmektedir. Allah (c.c.) bu dünyayı, hayra ve şerre yönelen, kendisine itaat ve isyan eden kullarını ayırmak için yaratmıştır.

Ayet Yorumlayalım

"Her canlı ölümü tadar. Bir deneme olarak sizi hayırla da şerle de imtihan ederiz. Ve siz ancak bize döndürüleceksiniz."

(Enbiyâ suresi, 35. ayet.)

1. Enbiyâ suresi, 16. ayet.
2. Zâriyât suresi, 56. ayet.
3. Mülk suresi, 2. ayet.

Yüce kitabımız Kur'an-ı Kerim'de yer alan ayetlerden de anlaşılacağı gibi insan, belirli amaçlar için yaratılmış, sorumluluk sahibi bir varlıktır. Onun başlıca görevi; kendisini ve evreni mükemmel bir şekilde yaratan, tabiattaki varlıkları hizmetine veren Yüce Allah'ı (c.c.) tanıyıp ona ibadet etmektir. Verdiği nimetler için Allah'a (c.c.) şükretmek ve güzel davranışlarda bulunmaktır. Kendine, ailesine ve topluma faydalı olacak işler yapmaktır. Allah'ın (c.c.) halifesi olarak[1] yeryüzünü imar ve ıslah etmektir.

1.3. İnsan, Allah'ı (c.c.) tanısın ve ona kulluk etsin diye yaratılmıştır.

Yüce dinimizde yer alan temel inanç esaslarından biri ahirete inanmaktır. Ahirete iman; kıyametin kopmasıyla dünya hayatının son bulacağına, her şeye güç yetiren Yüce Allah'ın (c.c.), bütün insanları başka bir âlemde yeniden dirilteceğine inanmak demektir. Çünkü inancımıza göre insan ahirette, dünyada yaptıklarından sorguya çekilecektir. **"...Yapmakta olduğunuz şeylerden mutlaka sorguya çekileceksiniz."**[2] mealindeki ayette de bu gerçeğe işaret edilir. Bunun sonucunda Yüce Allah'a (c.c.) iman edip salih amel işleyenler mükâfatlandırılacak, kötüler de cezalandırılacaktır.

Varoluşun ve hayatın anlamlandırılmasında ahiret inancının önemli bir yeri vardır. Ahiret inancı olmadan dünyayı anlamlandırmak mümkün değildir. Çünkü üstün özelliklere sahip bir varlık olarak dünyaya gelen insan, ortalama 70-80 sene ömür sürmekte, sonra da hayata veda etmektedir. Evrende her şey insana hizmet etmektedir. Güneş, Ay, denizler, dağlar, bitkiler, hayvanlar, kısacası her şey insan için yaratılmıştır. İnsan gibi ayrıcalıklı yaratılmış bir varlığın, dünyada belli bir ömür sürdükten sonra ölüp yokluğa karışması akla aykırıdır. İnsan bunun için yaratılmış olamaz. Onun daha ulvi amaçlarla yaratılmış olması gerekir. Ahiret inancı, insanın bu amaç ve anlam arayışına cevap verir. Onu, ölüm ve yok olma korkusundan kurtarır. Dünya hayatının bir amacı olduğunu, ölümün bir yok oluş değil, başka bir âleme geçişin ilk adımı olduğunu öğretir.

1. bk. Bakara suresi, 30. ayet.
2. Nahl suresi, 93. ayet.

Hadis Yorumlayalım

"Allah'a ve ahiret gününe inanan kimse komşularına eziyet etmesin.
Allah'a ve ahiret gününe iman eden kimse misafirine ikramda bulunsun.
Allah'a ve ahiret gününe iman eden kimse ya hayır söylesin ya da sussun."

(Buhârî, Edeb, 31, 85; Müslim, İman, 74, 75.)

İslam dinine göre dünya hayatı kısa ve geçicidir. Asıl, sürekli ve ebedî olan hayat ise ahiret hayatıdır. Kutsal kitabımız Kur'an'da yer alan birçok ayette Yüce Allah (c.c.), dünya hayatının geçici bir oyun ve eğlenceden ibaret olduğunu belirtir. Örneğin Rabb'imiz, bir ayette şöyle buyurur: **"Dünya hayatı bir oyun ve eğlenceden başka bir şey değildir. Müttaki olanlar için ahiret yurdu muhakkak ki daha hayırlıdır. Hâlâ akıl erdiremiyor musunuz?"**[1] Aynı konuyla ilgili başka bir ayette ise **"... Dünya hayatı sadece bir eğlenceden, bir oyundan ibarettir. Ahiret yurduna (oradaki hayata) gelince, asıl hayat odur. Keşke bilmiş olsalardı!"**[2] buyrulur.

İnancımıza göre dünya ahiretin tarlasıdır. Dünya geçici olduğu için insan bu dünyaya fazla bağlanmamalıdır. Dünyanın fâni olduğunu bilmeli; mala, mülke, mevki ve makama fazla tamah etmemelidir. Dünya malına gereğinden fazla değer vermemelidir. Dünyada yaşarken bir gün öleceğini, ahiret yolculuğuna çıkacağını aklından çıkarmamalıdır. Bu yolculuk için azık hazırlamalıdır. Kur'an, bizi bu konuda şöyle uyarır: **"…Siz ne hayır yaparsanız Allah onu bilir. (Ahiret için) azık toplayın. Kuşkusuz, azığın en hayırlısı takvadır (Allah'a karşı gelmekten sakınmadır). Ey akıl sahipleri, bana karşı gelmekten sakının."**[3]

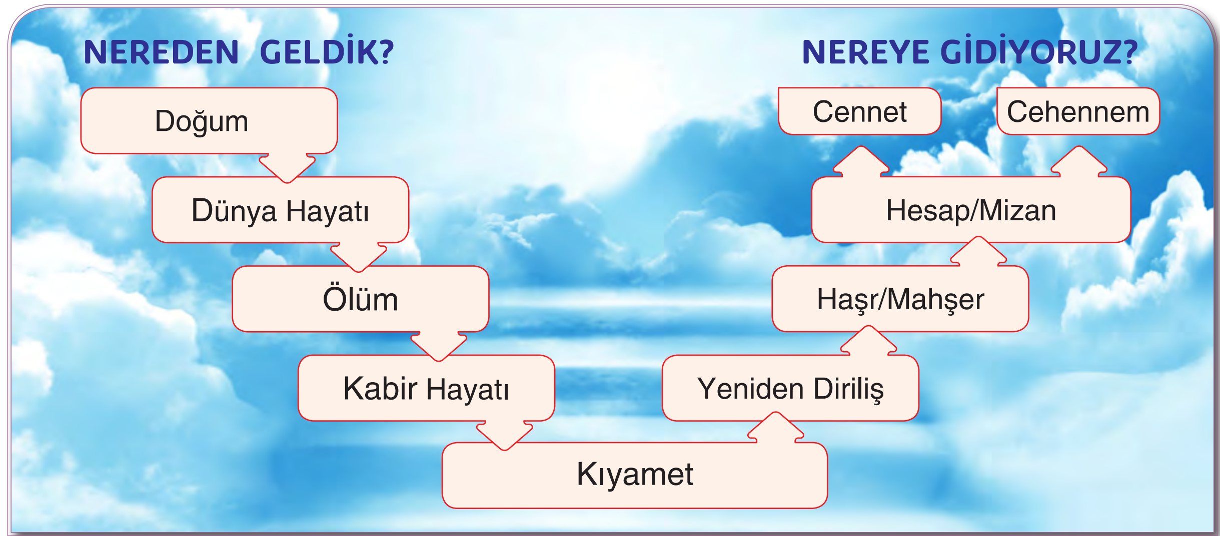
İslam inancına göre dünya için ahireti, ahiret için de dünyayı terk etmek doğru değildir. Aksine Müslüman, dünya ile ahiret arasında her zaman bir denge gözetmelidir. Hiç ölmeyecekmiş gibi dünya için, yarın ölecekmiş gibi de ahiret için çalışmalıdır. Hem dünyevi hem de uhrevi sorumluluklarını yerine getirme konusunda titiz olmalıdır. Rabb'imiz (c.c.), bu konuda bize şöyle yol göstermektedir: **"Allah'ın sana verdiği şeylerde ahiret yurdunu ara. Dünyadan da nasibini unutma. Allah'ın sana iyilik yaptığı gibi sen de iyilik yap ve yeryüzünde bozgunculuk isteme. Çünkü Allah bozguncuları sevmez."**[4]

1.4. Müslüman, hem dünyaya hem de ahirete yönelik sorumluluklarını yerine getirmelidir.

1. En'âm suresi, 32. ayet.
2. Ankebût suresi, 64. ayet.
3. Bakara suresi, 197. ayet.
4. Kasas suresi, 77. ayet.

Yüce dinimiz İslam'da yer alan ahiret inancına göre dünyada yaşamış olan bütün insanlar kıyamet koptuktan sonra Allah (c.c.) tarafından yeniden diriltilecektir. Herkes, dünyada yaptığı iş ve davranışlardan hesaba çekilecektir. Müslüman, davranışlarına bu bilinçle yön verir. Dünyada kendisi için belirli amaçlar edinir. Kendisini ve diğer varlıkları en güzel şekilde yaratan Yüce Allah'a (c.c.) inanıp ibadet etmeye önem verir. Yarattığı güzellikler ve verdiği nimetler için Allah'a (c.c.) şükretmeyi ilke edinir. Kendisine, ailesine ve topluma faydalı olacak işler yapmaya özen gösterir. Böylece hayatını anlamlı bir şekilde sürdürür. Kutsal kitabımız Kur'an-ı Kerim'de de böyle kimselerden övgüyle söz edilir. Örneğin bir ayette, **"Mümin olarak erkek veya kadın her kim salih ameller işlerse işte onlar cennete girerler..."**[1] buyrulur. Başka bir ayette ise Yüce Rabbimiz (c.c.) şöyle buyurur: **"Allah'a çağıran, salih amel işleyen ve 'Kuşkusuz ben Müslümanlardanım.' diyenlerden daha güzel sözlü kim vardır?"**[2] Kur'an'da yer alan bu ve benzeri ayetler, ahirete inanan kişilerin güzel davranışlarda bulunması, salih ameller işlemesi hayatını anlamlı bir şekilde sürdürmesi gerektiğini ortaya koyar.

ETKİNLİK

Siz, hayatta kendiniz için ne gibi amaçlar belirlediniz? Bunlara ulaşmak için neler yapıyorsunuz? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

2. AHİRET ÂLEMİ

DÜŞÜNELİM-HAZIRLANALIM

Kıyamet hakkında neler biliyorsunuz?

Ahirete inanmak, yüce dinimizin temel inanç esaslarından biridir. Bu nedenle her Müslüman, ahirete şüphe etmeksizin inanır. Gerek Kur'an-ı Kerim'de gerekse hadislerde ahirete imanın önemini vurgulayan birçok ifade vardır. Örneğin Rabb'imiz (c.c.), Bakara suresinde takva sahibi insanların özelliklerini sayarken şöyle buyurmaktadır: **"Onlar sana da senden önce indirilene de inanırlar. Ahirete de kesin**

1. Nisâ suresi, 124. ayet.
2. Fussilet suresi, 33. ayet.

olarak inanırlar."[1] Allah (c.c.), ahireti inkâr etmenin doğru yoldan sapmak olduğunu da şu ayetle ifade etmektedir: **"Ey iman edenler! Allah'a, Peygamberine, Peygamberine indirdiği kitaba ve daha önce indirdiği kitaba iman edin. Kim Allah'ı, meleklerini, peygamberlerini ve ahiret gününü inkâr ederse derin bir sapıklığa düşmüş olur."**[2]

BİLGİ KUTUSU

Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed (s.a.v.)* de bir hadisinde "İman nedir?" sorusuna şu cevabı vermiştir:

"İman; Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, ahiret gününe, hayrı ve şerriyle kadere inanmandır."

(Müslim, İman, 1.)

Ahiret hayatı bir süreçtir ve çeşitli aşamaları içerir. Şimdi ahiret hayatının aşamalarını görelim.

Ölüm

Tabiatı ve tabiattaki varlıkları gözlemlediğimizde her canlının bir sonu olduğunu görürüz. Toprağa atılan bir bitki tohumu filizlenir. O tohum, bir süre varlığını sürdürdükten sonra da kuruyup çürüyerek toprağa karışır. Çevremizde gördüğümüz hayvanlar da doğar, büyür, belirli bir süre yaşar ve ölür. Ölüm hem Yüce Allah'ın (c.c.) takdiri hem de tüm canlılar için kaçınılmaz bir sondur. Aynı şekilde ölüm, dünya hayatının bir gerçeğidir.

NOT EDELİM

GÜZEL ŞEY

"Ölüm güzel şey, budur perde ardından haber,
Hiç güzel olmasaydı ölür müydü Peygamber?"

(Necip Fazıl Kısakürek, Çile, s. 151.)

Tüm canlılar gibi insan da ölümlü bir varlıktır. Dünyaya gelen her insan belirli bir süre yaşadıktan sonra mutlaka ölür. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de, **"Her nefis ölümü tadacaktır. Ancak kıyamet günü yaptıklarınızın karşılığı size tastamam verilecektir..."**[3] buyrulur. Başka bir ayette de şöyle buyrulur: **"Her canlı ölümü tadacaktır. Sonra bize döndürüleceksiniz."**[4] Bu ayetlerde, insanın ölümlü bir varlık olduğu ve ahirette Yüce Allah (c.c.) tarafından hesaba çekileceği hatırlatılır.

ETKİNLİK

Ölen birinin ardından genellikle, **"...İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn." "Biz her şeyimizle Allah'a aidiz ve şüphesiz ona döneceğiz."** (Bakara suresi, 156. ayet.) anlamındaki ayet söylenir.

✏ Ölülerin ardından bu ayetin okunmasının sebebi ne olabilir? Düşününüz ve fikirlerinizi sınıfınızda açıklayınız.

1. Bakara suresi, 4. ayet.
2. Nisâ suresi, 136. ayet.
*. "Sallallahü aleyhi ve sellem." ifadesinin kısaltılmış yazımıdır. "Allah ona rahmet etsin, iyilik ve hayırlar versin"anlamına gelir.
3. Âl-i İmrân suresi, 185. ayet.
4. Ankebût suresi, 57. ayet.

Ayet Yorumlayalım

"De ki: Sizin kendisinden kaçıp durduğunuz ölüm var ya, o mutlaka size ulaşacaktır. Sonra gaybı da görünen âlemi de bilen Allah'a döndürüleceksiniz de o, size yapmakta olduklarınızı haber verecektir."

(Cuma suresi, 8. ayet.)

1.5. *Ölüm, kaçınılmaz bir gerçektir ve dünya hayatından ahirete geçişin ilk aşamasıdır.*

Kışın sararıp solan, yapraklarını döken bitkiler ilkbahar gelince nasıl yemyeşil bir hâl alıp canlanıyorsa ölen insanlar da ahirette buna benzer şekilde yeniden diriltileceklerdir. Müslüman bunun bilincinde olmalıdır. Dünya hayatını iyi değerlendirmeli; ibadetlerini yerine getirmeli, kendisine ve topluma faydalı olacak salih ameller işlemelidir.

NOT EDELİM

"Ölen insan mıdır? Ondan kalacak şey, eseri.
Bir eşek göçtü mü, ondan da nihayet, semeri."

(M. Âkif Ersoy, Safahat, s. 456.)

Bu dünyada kalıcı olmak, sürekli yaşamak mümkün değildir. Ancak kişi; hayırlı, topluma faydalı eserler bırakırsa ölümünden sonra da adını yaşatabilir. Örneğin; cami, okul, hastane, köprü, yol, çeşme vb. insanların faydalanacağı eserler yaptıran kişi, ölümünden sonra da sevap kazanmaya devam eder. Dinimizde bu tür hayırlara "sadaka-i cariye" denir. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) bu konuda şöyle buyurmuştur: "**İnsan ölünce amel defteri kapanır. Ancak ardından şu üç şeyi bırakanlar hariç: Sadaka-i cariye, faydalı ilim ve kendisine dua eden salih bir evlat.**"[1]

Dinimize göre ölüm bir yok oluş değildir. Aksine ölüm, yeni bir hayata geçişin ilk kapısıdır. Ölümle sadece dünya hayatı sona erer. Ahiret âlemine ilk adım atılır. Müslüman, her zaman bunu bilir ve ölüme hazırlıklı olur. Ölümden de korkmaz. Çünkü ölümün bir yok oluş anlamına gelmediğini bilir. Yakınlarından birini kaybettiğinde de isyan etmez, bağırıp çağırmaz. Ölümü sabır ve metanetle karşılar. Ahirette sevdikleriyle tekrar kavuşacağını aklından çıkarmaz.

1. Müslim, Vasiyye, 14.

Hadis Yorumlayalım

"Akıllı kişi, kendini hesaba çeken ve ölümden sonrası için çalışandır. Âciz kişi ise arzularına uyup bir de Allah'tan (bağışlanma) umandır."

(Tirmizî, Sıfâtü'l-Kıyâme, 25.)

ETKİNLİK

GELDİ GEÇTİ ÖMRÜM

"Geldi geçti ömrüm benim,
Şol yel esip geçmiş gibi,
Hele bana şöyle geldi,
Bir göz yumup açmış gibi.

İş bu söze Hak tanıktır,
Bu can gövdeye konuktur,
Bir gün ola çıka gide,
Kafesten kuş uçmuş gibi."

(Yunus Emre, Divan, s. 298-299.)

Yunus Emre (temsilî resim)

✏ Yukarıdaki dörtlüklerde verilmek istenen mesaj nedir? Arkadaşlarınızla konuşunuz.

Kabir ve Berzah

Berzah kavramı sözlükte; iki şey arasındaki engel, iki denizin birbirine kavuşmasına engel olan kara parçası, kanal, geçit, boğaz anlamlarına gelir. İslami bir terim olarak ise berzah, ölümle başlayıp tekrar dirilme zamanına kadar sürecek olan ara döneme denir.[1] Berzah, ölümle başlar ve kıyametin kopmasından sonra gerçekleşecek olan yeniden dirilişe kadar devam eder. Bu döneme kültürümüzde kabir hayatı, kabir âlemi de denir.

1.6. Kabir, ahiret duraklarının ilkidir ve buradaki hayat yeniden dirilişe kadar devam eder.

Kültürümüzde, ölen insan usulüne uygun olarak yıkanıp kefenlendikten sonra mezarlığa defnedilir. Kabir, ahiret duraklarının ilkidir. Sevgili Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v.), bu durumu bir hadisinde şöyle ifade etmiştir: **"Kabir, ahirete giden yoldaki konaklama yerlerinin ilkidir. Kişi ondan sağ salim kurtulursa sonrası daha kolay olur. Eğer kurtulamazsa sonrası daha çetin geçer."**[2]

Ölen insan ilk olarak kabirde hesaba çekilecektir. Münker ve Nekir melekleri ölen kişiyi kabirde sorgulayacaklardır. Buradaki sorguya göre ölen insan ya berzah âleminde rahat edecek ya da sıkıntı çekecektir. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) **"Kabir ya cennet bahçelerinden bir bahçe ya da cehennem çukurlarından bir çukurdur."**[3] buyurarak bu hususa dikkat çekmiştir.

1. Dinî Terimler Sözlüğü, s. 37.
2. İbn-i Mâce, es- Sünen, Zühd, 32.
3. Tirmizî, Sıfâtü'l-Kıyâme, 26.

BİLGİ KUTUSU

Peygamberimiz (s.a.v.) buyurur ki:

"Sizden biriniz öldüğünde cennet ehlinden mi, cehennem ehlinden mi olduğu ona sabah akşam gösterilir ve şöyle denilir: Kıyamet günü Allah seni diriltene kadar işte yerin burasıdır."

(Buhârî, Cenâiz, 89.)

İnsan, dünyadaki yaşayışına göre kabir hayatında ya rahat edecek ya da sıkıntı çekecektir. İman eden, ibadetlerini yerine getiren ve iyi bir insan olarak yaşayanlar için kabir cennet bahçelerinden bir bahçe olacaktır. İnkârcılar ve günahkârlar ise kabirde hak ettikleri şekilde azap göreceklerdir. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) bu konuda son derece duyarlı olmuş, dualarında sık sık kabir azabından Allah'a (c.c.) sığınmıştır. Örneğin bir duasında Rabb'ine (c.c.) şöyle yakarmıştır: **"Allah'ım! Kabir azabından, cehennem azabından, hayatın ve ölümün fitnesinden... sana sığınırım."**[1]

Kıyamet ve Ba's

Kıyamet; sözlükte kalkma, doğrulma, dikilme, ayaklanma, dirilme gibi anlamlara gelen bir kavramdır. İslami bir terim olarak ise dünyanın bağlı olduğu kozmik sistemde meydana gelecek değişim sonucunda, evrendeki düzenin altüst olması, dünya hayatının son bulması ve ölen tüm insanların yaptıklarının hesabını vermek üzere diriltilecekleri zamana kıyamet denir.[2] **Ba's** ise sözlükte; diriltme, uykudan uyandırma, topraktan çıkarma, canlandırma, ihya anlamlarına gelir. İslami bir kavram olarak ise kıyametten sonra İsrafil'in (a.s.), Allah'ın (c.c.) emriyle sûra ikinci kez üflemesiyle insanların Allah (c.c.) tarafından yeniden diriltilmeleri demektir.[3]

Yüce dinimize göre kıyamet, İsrafil (a.s.)* adlı meleğin sûr adı verilen bir alete üflemesiyle kopacaktır. Sûra birinci defa üflendiğinde evrendeki düzen bozulacak, bütün canlılar ölecek, dünya hayatı sona erecektir. **"Sûra bir defa üfürülünce, yeryüzü ve dağlar kaldırılıp birbirine çarptırılınca işte o gün olacak olmuş (kıyamet kopmuş) tur."**[4] mealindeki ayette bu durum belirtilir. İsrafil (a.s.) sûra ikinci kez üflediğinde ise bütün insanlar yeniden dirilecektir. Kur'an-ı Kerim'de bu gerçeği dile getiren ayetler bulunur. Bunlardan birinde, **"Sûra üflenir ve Allah'ın dilediği kimseler dışında göklerdeki herkes ve yerdeki herkes ölür. Sonra ona bir daha üflenir, bir de bakarsın onlar kalkmış bekliyorlar."**[5] buyrulur.

Ayet Yorumlayalım

"Allah, diriyi ölüden çıkarır, ölüyü de diriden çıkarır. Ölümünden sonra yeryüzünü diriltir. Siz de (mezarlarınızdan) işte böyle çıkarılacaksınız."

(Rûm suresi, 19. ayet.)

1. Buhârî, Cenâiz, 87.
2. Dinî Terimler Sözlüğü, s. 205.
*. "Aleyhisselam." ifadesinin kısa yazımıdır ve "Ona selam olsun." anlamına gelir. Peygamberlerin ve meleklerin isimleri anıldıktan sonra onlara saygı ve dua amacıyla söylenir.
3. Dinî Terimler Sözlüğü, s. 33.
4. Hakka suresi, 13-15. ayetler.
5. Zümer suresi, 68. ayet.

Ayet Yorumlayalım

"Nihayet sûra üfürülecek. Bir de bakarsın ki onlar kabirlerinden kalkıp koşarak Rablerine giderler. (İşte o zaman:) 'Eyvah, eyvah! Bizi kabrimizden kim kaldırdı? Bu, Rahmân'ın vadettiğidir. Peygamberler gerçekten doğru söylemişler!' derler."

(Yâsîn suresi, 51-52. ayetler.)

1.7. Kıyamet, Dünya'nın da içinde bulunduğu düzenin, Allah'ın (c.c.) izni ve iradesiyle altüst olması sonucu gerçekleşecektir.

İslam'ın ilk dönemlerinde bazı kimseler kıyamet ve yeniden diriliş konusunu kavramakta güçlük çekmişlerdir. İnsanın, ölüp toprak olduktan ve kemikleri çürüdükten sonra tekrar diriltilmesinin mümkün olmadığını iddia etmişlerdir. Kur'an, kıyametin ve yeniden dirilişin mutlaka gerçekleşeceğini açıklamış ve onlara şöyle cevap vermiştir: **"Kendi yaratılışını unutarak bize karşı misal getirmeye kalkışıyor ve 'Şu çürümüş kemikleri kim diriltecek?' diyor. De ki: Onları ilk defa var eden diriltecektir. O, her yaratılmışı hakkıyla bilendir."**[1]

ETKİNLİK

"Allah'ın huzuruna çıkmayı yalanlayanlar gerçekten ziyana uğramıştır. Nihayet onlara Kıyamet vakti ansızın gelip çatınca onlar, günahlarını sırtlarına yüklenerek diyecekler ki: Dünyada iyi amelleri terk etmemizden dolayı vah bize! Dikkat edin, yüklendikleri şey ne kötüdür!"

(En'âm suresi, 31. ayet.)

✏ Yukarıdaki ayet bize hangi mesajları vermekte ve ne gibi uyarılar yapmaktadır? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

1. Yâsîn suresi, 78-79. ayetler.

Kıyametin ve yeniden dirilişin mutlaka gerçekleşeceğini akli ve naklî deliller açıkça ortaya koymaktadır. Günümüzde bilim, dünyanın sonsuz olmadığını ifade etmektedir. Bu dünyanın sonlu olduğunu, yapılan bilimsel araştırmalar teyit etmektedir. Allah (c.c.) sonsuz kudret sahibi, üstün bir yaratıcıdır. Uçsuz bucaksız kâinatı hiç örneği yokken yaratan, gökleri direksiz ayakta tutan, milyonlarca canlıyı ve cansızı var eden Allah (c.c.), elbette ölüleri diriltmeye de güç yetirir. Bir şeyin gerçekleşmesi için Rabb'imizin (c.c.) **"Ol!"** demesi yeterlidir. Bu husus bir ayette şöyle açıklanır: **"Bir şey yaratmak istediği zaman onun yaptığı 'Ol!' demekten ibarettir. Hemen oluverir."**[1]

Bir şeyi hiç yokken yaratmak, var olanı yeniden yaratmaktan daha zordur. Rabb'imiz (c.c.) evreni, evrendeki canlı ve cansız bütün varlıkları hiç örneği yokken yarattığına göre ölen insanı da yeniden diriltebilir. Çünkü bunu yapmak, kâinatı yaratmaktan daha kolaydır. Bu husus bir ayette şöyle açıklanır: **"Gökleri ve yeri yaratan ve onları yaratmaktan yorulmayan Allah'ın, ölüleri diriltmeye gücünün yeteceğini görmediler mi? Evet şüphesiz o, her şeye hakkıyla gücü yetendir."**[2]

1.8. Yeri ve göğü yaratan Allah (c.c.), ölüleri diriltmeye de rahatlıkla güç yetirebilir.

Ayet Yorumlayalım

"Sana kıyametin ne zaman kopacağını soruyorlar. De ki: Onun bilgisi ancak Rabb'imin katındadır. Onu, vaktinde ancak O (Allah) ortaya çıkaracaktır. O göklere de yere de ağır basmıştır. O size ancak ansızın gelecektir. Sanki senin ondan haberin varmış gibi sana soruyorlar. De ki: Onun bilgisi sadece Allah katındadır. Fakat insanların çoğu bilmiyorlar."

(A'râf suresi, 187. ayet.)

Kur'an-ı Kerim'de açıklandığına göre kıyamet mutlaka kopacaktır. Ancak onun ne zaman kopacağına dair bilgi, sadece Allah'ın (c.c.) katındadır. Kur'an-ı Kerim'de bu konuyla ilgili bir ayette şöyle buyrulur: **"Kıyamet günü mutlaka gelecektir, bunda hiç şüphe yoktur. Fakat insanların bir çoğu buna inanmazlar."**[3] Bir başka ayette ise kıyametin ne zaman kopacağını sadece Allah'ın (c.c.) bildiği şöyle

1. Yâsîn suresi, 82. ayet.
2. Ahkâf suresi, 33. ayet.
3. Mü'min suresi, 59. ayet.

belirtilmiştir: **"Sana kıyametin ne zaman gelip çatacağını soruyorlar: Sen onu nereden bileceksin! Onun nihâî bilgisi, yalnızca Rabb'ine aittir."**[1] Peygamber Efendimiz (s.a.v.) de **"Siz bana kıyameti soruyorsunuz. Onun bilgisi sadece Allah katındadır."**[2] buyurarak aynı hususa dikkat çekmiştir.

Kur'an-ı Kerim, insanlara yeniden dirilişi daha kolay kavratmak için doğa olaylarından örnekler verir. Yüce kitabımızda, mevsimlerin oluşumu ve bu esnada tabiatta meydana gelen değişim, insanın yeniden dirilişi ile ilişkilendirilir. Örneğin sonbaharda kuruyan doğa, ilkbaharda yağan yağmurla nasıl canlanıyorsa insanların kabirden çıkmasının da buna benzer şekilde gerçekleşeceği belirtilir. Kupkuru hâldeki topraktan, yağan yağmurdan sonra çeşit çeşit ürünlerin ortaya çıkması gibi insanların da çürümüş kemiklerinden yeniden diriltileceği ifade edilir. Bu konuyla ilgili bir ayette şöyle buyrulur: **"Rüzgârları rahmetinin önünde müjde olarak gönderen odur. Sonunda onlar (o rüzgârlar) ağır bulutları yüklenince onu ölü bir memlekete sevk ederiz. Orada suyu indirir ve onunla türlü türlü meyveler çıkarırız. İşte ölüleri de böyle çıkaracağız. Herhâlde bundan ibret alırsınız."**[3]

1.9. Yağan yağmurla ölü toprağı canlandıran Allah (c.c.), insanı da öldükten sonra diriltecektir.

ETKİNLİK

Bir gün sahabeden Akra b. Habis (r.a.), Peygamber Efendimize (s.a.v.), "Ya Resulallah! Kıyamet ne zaman kopacak?" diye sordu.

Peygamberimiz (s.a.v.) onun sorusuna, **"Sen onun için ne hazırladın?"** buyurarak cevap verdi.

Akra b. Habis (r.a.), **"Onun için fazla bir şey hazırlamadım. Namaz, oruç, sadaka vermek gibi ibadetlerim dışında onun için fazla bir hazırlığım yoktur. Ancak ben, Allah'ı ve Resulü'nü çok severim."** dedi.

Hz. Peygamber (s.a.v.), **"O hâlde sen sevdiğinle beraber olacaksın."** cevabını verdi.

(Buhârî, Edeb, 96.)

✏ Yukarıdaki hadis, bize hangi mesajları vermektedir? Söyleyiniz.

1. Nâziat suresi, 42-44. ayetler.
2. Müslim,Fedâilü's-Sahabe, 218.
3. Â'râf suresi, 57. ayet.

Haşir ve Mahşer

Ahiret hayatının aşamalarından biri de haşirdir. **Haşir** kavramı sözlükte toplanma ve bir araya gelme anlamlarına gelir. İslami bir terim olarak ise haşir; bütün canlıların öbür dünyada yeniden diriltilerek mahşer denilen yerde, dünyadaki yaptıklarının ve yapmadıklarının hesabını vermek üzere bir araya gelmeleri, getirilmeleri demektir.[1]

BİLGİ KUTUSU

Kıyamet günü ikinci kez sûra üflendikten sonra bütün insanların diriltilerek mezarlarından kalkıp dünyada iken yaptıkları her şeyin hesabını vermek üzere toplanacakları yere **mahşer** denir.

(Dinî Terimler Sözlüğü, s. 220.)

Mahşer kelimesi, Türkçemizde de zaman zaman kullanılmaktadır. Örneğin çok kalabalık insan topluluğu için "mahşerî kalabalık", çok sayıda insanın toplandığı ortamlar için de "Sanki mahşer yerini andırıyor." denilmektedir.

Kur'an-ı Kerim'de ve hadislerde belirtildiğine göre ikinci kez sûra üflenince Hz. Âdem (a.s.) zamanından kıyamete kadar yaşamış olan tüm insanlar diriltilecektir. İnsanlar, kabirlerinden kalkıp mahşer meydanında toplanacaklardır. Bu konuyla ilgili bir ayette şöyle buyrulur: "**O Gün, dağları yerinden söküp atacağız; yerin düz, çırılçıplak olduğunu göreceksin. Sonra da, bütün insanları yeniden dirilterek bir araya getirecek, bir tekini bile geride bırakmayacağız.** "[2] Başka bir ayette de "**Andolsun, ölseniz de öldürülseniz de Allah'ın huzurunda toplanacaksınız.**"[3] buyrularak aynı hususa dikkat çekilir.

Ayet Yorumlayalım

"Şüphesiz senin Rabb'in onları diriltip bir araya getirecektir. Şüphesiz o, hüküm ve hikmet sahibidir, hakkıyla bilendir."

(Hicr suresi, 25. ayet.)

Ölen insanları ahirette yeniden diriltip bir araya toplamanın Allah (c.c.) için çok kolay bir iş olduğu, Kur'an'da şöyle belirtilir: "**Şüphesiz biz diriltir ve öldürürüz. Dönüş de ancak bizedir. O gün yer yarılır, onların üzerinden süratle yarılıp açılır. Bu, bize göre kolay olan bir haşirdir.**"[4]

Kur'an-ı Kerim'de haber verildiğine göre dünya hayatında ilahi vahiyden yüz çeviren, peygamberleri yalanlayan inkârcılar kör ve sağır olarak haşredilecektir. Bu husus bir ayette şöyle açıklanır: "**Allah kime hidayet verirse işte doğru yolu bulan odur; kimi de hidayetten uzak tutarsa artık onlara Allah'tan başka dostlar bulamazsın. Kıyamet gününde onları kör, dilsiz ve sağır bir hâlde, yüzükoyun haşrederiz. Onların varacağı ve kalacağı yer cehennemdir ki ateşi yavaşladıkça onun alevini artırırız.**"[5] İnsan bunu bilmeli, haşir gününde kolay hesap verebilmek için dünyada güzel bir hayat yaşamalıdır. İmanlı, ihlaslı, Allah'a (c.c.) ve Resulü'ne (s.a.v.) tabi bir kul olarak hayatını sürdürmelidir.

1. Dinî Terimler Sözlüğü, s. 125.
2. Kehf suresi, 47. ayet.
3. Âl-i İmrân suresi, 158. ayet.
4. Kaf suresi, 43- 44. ayetler.
5. İsrâ suresi, 97. ayet.

Yüce kitabımız, haşir ve mahşeri inkâr edenlerin yanlış yolda olduklarını ve ahirette ziyana uğrayacaklarını da şöyle haber vermektedir: **"Allah'ın onları, sanki günün ancak bir saati kadar kaldıklarını zanneder vaziyette yeniden diriltip toplayacağı gün aralarında birbirleriyle tanışırlar. Allah'ın huzuruna varmayı yalanlayanlar elbette zarara uğramışlardır. Zira onlar doğru yola gitmemişlerdi."**[1]

Mahşer oldukça zor bir aşamadır. Orada insanlar tedirgin bir şekilde ve korku içinde hesaba çekilmeyi bekleyeceklerdir. Özellikle günahkârlar, daha fazla korku içinde olacaklardır. Çünkü dünyadayken Allah'ın (c.c.) emirlerini gözardı etmişler, şeytanın peşinden gitmişler, dinî ve insani sorumluluklarını yerine getirmekten kaçınmışlardır. Rabb'imiz (c.c.), bu konuyla ilgili bir ayette şöyle buyurur: **"O günde sûra üflenir ve biz o zaman günahkârları, gözleri (korkudan) gömgök bir hâlde mahşerde toplarız."**[2] Başka bir ayette de şu ifadeler yer alır: **"Rabb'ine andolsun, onları şeytanlarla beraber mutlaka haşredeceğiz. Sonra onları kesinlikle cehennemin çevresinde diz çökmüş bir halde bekleteceğiz!"**[3]

Ayet Yorumlayalım

"(Diriliş için) Sûra üflendiği gün, Allah'ın dilediği kimseler hariç, göklerde ve yerde bulunanlar dehşet içinde kalacak ve hepsi, boyunları bükülmüş bir halde O'nun huzuruna çıkacaktır."

(Neml suresi, 87. ayet.)

ETKİNLİK

Kur'an-ı Kerim'de haber verildiğine göre mahşerde bazı yüzler sevinçli, bazı yüzler ise üzüntülü olacaktır:

"O gün bazı yüzler parlak, güleç ve sevinçlidir. Yine o gün bazı yüzleri de keder bürümüş, (o yüzler) hüzünden kapkara kesilmiştir. İşte bunlar kâfirlerdir, günahkârlardır."

(Abese suresi, 38-42. ayetler.)

✏ Sizce mahşerde bazı insanlar neden sevinçli, bazıları da neden üzüntülü olacaktır?

✏ Mahşerde sevinçli kişilerden olmak için dünyada nasıl bir hayat yaşamalıyız? Düşüncelerinizi aşağıya yazınız.

Hz. Peygamber (s.a.v.), insanların bir araya toplanacağı mahşerin, kepeksiz undan yapılmış ekmek gibi bembeyaz bir yer olduğunu, hiç kimsenin saklanabileceği bir çukur ya da tümsek bulunmayan dümdüz bir yer olduğunu, burada hiç kimseye yol gösteren bir işaret de olmayacağını haber vermiştir.[4]

1. Yunus suresi, 45. ayet.
2. Tâhâ suresi, 102. ayet.
3. Meryem suresi, 68. ayet.
4. bk. Buhârî, Rikak, 44.

Hesap

Mahşer meydanında toplanan insanlar, burada, dünyada yaptıklarından ve yapmadıklarından hesaba çekileceklerdir. Kur'an-ı Kerim'de yer alan bir ayette şöyle buyrulur: **"Elbette kendilerine peygamber gönderilen kimseleri de gönderilen peygamberleri de mutlaka sorguya çekeceğiz."**[1]

Mahşer gününde herkese, dünyadaki amellerinin yazılı olduğu amel defterleri verilecektir. Bu husus bir ayette şöyle belirtilir: **"Kitap ortaya konur. Suçluları, kitabın içindekilerden korkuya kapılmış görürsün. 'Eyvah bize!' Bu nasıl bir kitaptır ki küçük, büyük hiçbir şey bırakmadan hepsini sayıp dökmüş!' derler. Onlar, bütün yaptıklarını karşılarında bulurlar. Senin Rabb'in hiç kimseye zulmetmez."**[2]

ETKİNLİK

"Kıyamet gününde insan şu beş şeyden hesaba çekilmedikçe Rabb'inin huzurundan bir yere kımıldayamaz:

Ömrünü nerede ve nasıl geçirdiğinden,
Gençliğini nerede yıprattığından,
Malını nereden kazandığından,
Kazandığını nereye harcadığından,
Bildiği ile amel edip etmediğinden."

(Tirmizî, Sıfatu'l-Kıyâme, 1.)

✏ Yukarıdaki hadisten, günlük hayatımıza yönelik hangi ilke ve mesajları çıkarabiliriz?

Kur'an-ı Kerim'de belirtildiğine göre cennetliklerin amel defteri sağdan, cehennemliklerinki ise sol taraflarından verilecektir. Amel defterini sağ taraflarından alanlar büyük bir sevinç ve mutluluk yaşayacaklardır. **"Kitabı sağ tarafından verilen, 'Alın, kitabımı okuyun. Doğrusu ben, hesabımla karşılaşacağımı biliyordum.' der. Artık o, meyveleri sarkmış yüce bir cennette hoşnut kalacağı bir hayat içindedir."**[3] Amel defterleri soldan verilecek olan günahkârlar ise pişmanlık ve üzüntü içinde kalacaklardır. **"Kitabı sol tarafından verilene gelince, o; keşke der, kitabım bana hiç verilmeseydi de hesabımın ne olduğunu bilmeseydim. Keşke onunla (ölümümle) her iş olup bitseydi. Malım bana hiçbir fayda sağlamadı. Saltanatım da benden (koptu) yok olup gitti."**[4] ayetinde bu durum açıkça belirtilir.

Mahşer gününde mizan da kurulacaktır. Sözlükte ölçü aleti, tartı, terazi anlamlarına gelen **mizan;** İslami bir kavram olarak ahirette insanların günah ve sevaplarının, iyilik ve kötülüklerinin tartılacağı manevi terazi demektir.[5] Kur'an'da ve hadislerde anlatıldığına göre insanların amelleri mizanda tartılacak, sevapları ağır gelenler kazançlı çıkacak, günahları fazla gelenler ise hüsrana uğrayacaklardır. Bu husus bir ayette şöyle açıklanır: **"O gün amellerin tartılması da haktır. Kimlerin sevabı ağır gelirse işte onlar kurtuluşa erenlerdir. Ama kimlerin sevabı da hafif gelirse işte onlar, ayetlerimize haksızlık etmiş olmaları sebebiyle kendilerini ziyana sokanlardır."**[6]

1. A'râf suresi, 6. ayet.
2. Kehf suresi, 49. ayet.
3. Hakka suresi, 19-23. ayetler.
4. Hakka suresi, 25-28. ayetler.
5. bk. Dinî Terimler Sözlüğü, s. 241.
6. Â'râf suresi, 8-9. ayetler.

"Artık kimin tartıları ağır gelirse işte onlar, kurtuluşa erenlerin ta kendileridir.
Kimlerin de tartıları hafif gelirse işte onlar da kendilerini ziyana uğratanların ta kendileridir.
Onlar, cehennemde ebedî kalacaklardır."
(Mü'minûn suresi, 102-103. ayetler.)

Hesap gününde ilahi adalet gerçekleşecek, hiç kimseye zerre kadar haksızlık edilmeyecektir. Bu konuyla ilgili bir ayette Rabb'imiz (c.c.) şöyle buyurmaktadır: **"Kıyamet günü için adalet terazileri kuracağız. Öyle ki hiçbir kimseye zerre kadar zulmedilmeyecek. (Yapılan iş) bir hardal tanesi ağırlığınca da olsa onu getirip ortaya koyacağız. Hesap görücü olarak biz yeteriz."**[1]

Hesap gününde insanlar, yaptıklarını inkâr edemeyeceklerdir. Çünkü amel defterinde her şey yazılı olacaktır. Ayrıca insanın organları da yaptıklarına şahitlik edecektir. **"O gün biz onların ağızlarını mühürleriz. Elleri bize konuşur, ayakları da kazandıklarına şahitlik eder."**[2]

Ayet Yorumlayalım

"Allah'ın düşmanlarının, toplanıp yığın yığın cehenneme sevk edilecekleri günü hatırla! Nihayet cehenneme vardıklarında kulakları, gözleri ve derileri, yapmış oldukları işler hakkında kendileri aleyhine şahitlik ederler."

(Fussilet suresi, 19-20. ayetler.)

Cennet ve Cehennem

Allah (c.c.) kullarına karşı son derece adaletlidir. İman eden, ibadetlerini yerine getiren, salih amel işleyen kullarını mükâfatlandıracaktır. Buna karşılık küfür ve şirkte ısrar eden, kötülük yapan günahkar kullarını da cezalandıracaktır. Bu, onun adalet sahibi bir yaratıcı olmasının sonucudur. Çünkü adalet, herkese hak ettiğini vermeyi gerektirir.

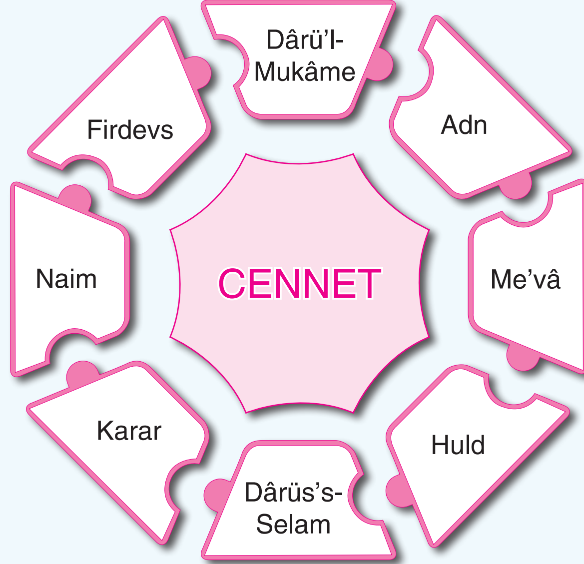
Ahirette Allah'ın (c.c.) adaleti tecelli edecek, iyiler cennete, kötüler de cehenneme gidecektir. **Cennet;** günahsız kişilerin, günahları affedilen ya da günahlarının cezasını cehennemde çekmiş olan müminlerin, içerisinde sonsuza dek kalacakları mutluluk yurdudur.[3] **Cehennem** ise inanılması gereken şeylere inanmayan ya da inandığı halde inanmayanların hayatını sürdüren ve günahı affedilmeyen insanların ahiret aleminde cezalandırılacakları yerdir.[4] Tanımdan da anlaşılacağı üzere iman etmeyenler cehennemde ebedî kalacaktır. Günahkâr Müslümanlar ise kendileri için takdir edilen cezayı çektikten sonra cennete gidecektir.

1. Enbiyâ suresi, 47. ayet.
2. Yâsin suresi, 65. ayet.
3. Dinî Terimler Sözlüğü, s. 48.
4. Dinî Terimler Sözlüğü, s. 46.

BİLGİ KUTUSU

Kur'an'da ve hadislerde sekiz cennetin adı geçer.

(Dinî Terimler Sözlüğü, s. 48.)

Kur'an-ı Kerim'de, cennet ve cehennemi konu alan birçok ayet yer almaktadır. Bu ayetlerde hem cennet ve cehennem tasvirleri yapılmakta hem de cennetlik ve cehennemliklerin özellikleri anlatılmaktadır.

Kur'an'da, cennetin Allah'ın (c.c.) emir ve yasaklarına uyma konusunda titiz davranan müttakiler için hazırlandığı ve bu mutluluk yurdunun çok büyük olduğu belirtilir. Bir ayette, **"Rabb'inizin bağışına, ve genişliği göklerle yer arası kadar olan, Allah'a karşı gelmekten sakınanlar için hazırlanmış bulunan cennete koşun."**[1] buyrulur. Kur'an'da belirtildiğine göre cennette, insanın canının çektiği her şey vardır. Bu husus bir ayette şöyle belirtilir: **"Onlara altın tepsiler ve kadehler dolaştırılır. Orada canlarının istediği, gözlerinin hoşlandığı her şey vardır. Ve kendilerine: Siz, orada ebedî kalacaksınız, işte yaptıklarınıza karşılık size miras verilen cennet budur. Orada sizin için bol bol meyveler vardır, onlardan yersiniz, denilir."**[2] Başka bir ayette de **"...İnanıp yararlı işler yapanlar da cennet bahçelerindedirler. Onlar için Rableri katında diledikleri her şey vardır. İşte bu büyük lütuftur."**[3] buyrulur.

Hadis Yorumlayalım

Ebû Hüreyre anlatıyor: "Peygamber'e (s.a.v.), 'İnsanların cennete girmesini en çok sağlayan şey nedir?' diye soruldu. O da, **'Takva (Allah'ın emir ve yasaklarına titizlikle uymak) ve güzel ahlaktır.'** diye cevap verdi.

(İbn-i Mâce, Zühd, 29.)

Yüce kitabımızda belirtildiğine göre cennete gidebilmek için dünyadayken iman edip salih ameller işlemiş olmak gereklidir. Cennete girenler için ölüm yoktur ve onlar orada ebedî kalıcıdırlar. Bu husus

1. Âl-i İmrân suresi, 133. ayet.
2. Zuhruf suresi, 71-73. ayetler.
3. Şûrâ suresi, 22. ayet.

bir ayette şöyle belirtilir: **"İman edip salih ameller işleyenler ise cennetliklerdir. Onlar orada ebedi kalacaklardır."**[1] Cennette olduğu gibi cehennemde de ölüm söz konusu değildir.

Ayet Yorumlayalım

"Rabb'inizden bir bağışlanmaya ve eni, gökle yerin genişliği kadar olan, Allah'a ve Resûlüne inananlar için hazırlanan cennete yarışırcasına koşun. İşte bu, Allah'ın lütfudur. Onu dilediğine verir. Allah büyük lütuf sahibidir."

(Hadîd suresi, 21. ayet.)

Kur'an-ı Kerim'de cennet tasvirlerinin yer aldığı birçok ayet bulunmaktadır. Örneğin bunlardan birinde cennet şöyle anlatılmaktadır: **"Allah'a karşı gelmekten sakınanlara söz verilen cennetin durumu şöyledir: Orada bozulmayan su ırmakları, tadı değişmeyen süt ırmakları, içenlere zevk veren içecek ırmakları, saf bal ırmakları vardır. Orada onlar için meyvelerin her çeşidi vardır. Rablerinden de bağışlama vardır. Bu cennetliklerin durumu, ateşte temelli kalacak olan ve bağırsaklarını parça parça edecek kaynar su içirilen kimselerin durumu gibi olur mu?"**[2]

Ayet Yorumlayalım

"İman edip salih ameller işleyenlere, kendileri için; altından ırmaklar akan cennetler olduğunu müjdele. Cennetlerin meyvelerinden kendilerine her rızık verilişinde, 'Bu (tıpkı) daha önce (dünyada iken) bize verilen rızık!' diyecekler. Hâlbuki bu rızık onlara (dünyadakine) benzer olarak verilmiştir. Onlar için orada tertemiz eşler de vardır. Onlar orada ebedî kalacaklardır."

(Bakara suresi, 25. ayet.)

ETKİNLİK

✏ Rahmân suresinin 46-77. ayetlerini bir Kur'an mealinden okuyunuz. Bu ayetlerde cennetle ilgili ne tür bilgiler verilmektedir? Belirleyip listeleyiniz.

- -

- -

- -

- -

- -

1. Bakara suresi, 82. ayet.
2. Muhammed suresi, 15. ayet.

BİLGİ KUTUSU

Cennetle ilgili bazı bilgiler:

- Cennetin genişliği yerle gök kadardır.
- Orada yakıcı sıcak da dondurucu soğuk da yoktur.
- Tadı bozulmayan su, süt ve bal ırmakları vardır.
- Çeşit çeşit meyveler vardır.
- Hurma ağaçları, bağ ve bahçeler vardır.
- İnsanın canının çektiği kuş etleri vardır.
- Cennet elbiseleri halis ipektendir.
- Gümüş kaplar, billur kadehler vardır.
- Cennette, altlarından ırmaklar akan köşkler vardır.
- Orada yorgunluk yoktur.
- Cennette boş ve kötü söz işitilmez.
- Cennette, insanlara hizmet eden görevliler vardır.
- Cennette kalplerden kin sökülüp atılmıştır.
- Oraya girenler güven içinde olurlar.

BİLGİ KUTUSU

Peygamberimiz (s.a.v.), cennete gitmek isteyenler için şu tavsiyelerde bulunmuştur:

"Siz bana altı konuda garanti verin, ben de size cenneti garanti edeyim:

- **Konuştuğunuzda doğru söyleyin.**
- **Söz verdiğiniz zaman onu yerine getirin.**
- **Size bir şey emanet edildiğinde onu sahibine verin.**
- **Namusunuzu koruyun.**
- **(Harama) bakmaktan sakının.**
- **Elinizi (kötü işlerden) çekin."**

(Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, C 5, s. 323.)

Kur'an-ı Kerim'de, cennet gibi cehennem hakkında da bilgiler verilir. Buna göre cehennem; inkârcıların, münafıkların, zalimlerin, hakka ve hidayete tabi olmayanların ceza görecekleri azap yeridir. Kur'an'da cehennem; cahîm, haviye, lezâ, sakar, hutame, saîr gibi ifadelerle de anılır. İslam âlimleri de bu yedi ismin, aynı zamanda cehennemin tabakaları olduğunu ve her tabakadaki azabın şiddetinin farklı olduğunu ifade etmişlerdir.[1] Kur'an-ı Kerim'de belirtildiğine göre cehennemin yedi kapısı vardır ve onun her kapısından farklı gruplar girecektir. Bir ayette, **"Cehennemin yedi kapısı vardır. Onlardan her kapı için birer grup ayrılmıştır."**[2] buyrulur.

1. Bekir Topaloğlu, "Cehennem", TDVİA (Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi), C 7, s. 227.
2. Hicr suresi, 44. ayet.

ETKİNLİK

Cennet-Cehennem

"Dediler cehennemde odun bulunmaz.
Yolcu yakacağını kendi götürür.
Anladım ki cennete giden de buradan
Gülünü zambağını kendi götürür."

(Arif Nihat Asya, Kundaklar, s. 96.)

✏ Yukarıdaki dörtlükte anlatılmak istenen nedir?

Kur'an'da belirtildiğine göre inkârcılar ve zalimler, hak yolundan yüz çevirdikleri için cehennemde cezalandırılacaklardır. Bir ayette şöyle buyrulur: **"(Resulüm!) İnkâr edenlere de ki: Yakında mağlup olacaksınız ve cehenneme sürüleceksiniz. Orası kalınacak ne kötü bir yerdir!"**[1] Başka bir ayette de şu ifadeler yer alır: **"De ki: 'Hak, Rabb'inizdendir. Artık dileyen iman etsin, dileyen inkâr etsin.' Biz zalimlere öyle bir ateş hazırladık ki onun alevden duvarları kendilerini çepeçevre kuşatmıştır. (Susuzluktan) feryat edip yardım dilediklerinde, maden eriyiği gibi yüzleri yakıp kavuran bir su ile kendilerine yardım edilir. O, ne kötü bir içecektir! Cehennem ne korkunç bir yaslanacak yerdir."**[2]

Hadis Yorumlayalım

"Yarım hurmayla bile olsa kendinizi ateşten koruyun. Bunu da bulamayan güzel bir sözle (kendisini ateşten korusun.)"

(Buhârî, Rikak, 49.)

Rabb'imiz (c.c.), inkârcıların cehennemde ebedî kalacağını belirtmektedir. Bir ayette, **"Şüphesiz, inkâr eden kitap ehli ile Allah'a ortak koşanlar, içinde ebedi kalmak üzere cehennem ateşindedirler. İşte onlar yaratıkların en kötüsüdürler."**[3] buyrulur. Aynı konuyla ilgili başka bir ayette de şu ifadeler yer alır: **"İnkâr edenler için ise cehennem ateşi vardır. Öldürülmezler ki ölsünler. Kendilerinden cehennem azabı da hafifletilmez. İşte biz her nankörü böyle cezalandırırız."**[4]

Ayet Yorumlayalım

"Onlar cehennemde, 'Ey Rabb'imiz! Bizi buradan çıkar ki dünyada iken işlemekte olduğumuzdan başka ameller, salih ameller işleyelim.' diye bağrışırlar. (Onlara şöyle denilir:) Sizi, düşünüp öğüt alacak kimsenin düşünüp öğüt alabileceği kadar yaşatmadık mı? Size uyarıcı da gelmişti. Öyle ise tadın azabı. Çünkü zalimler için hiçbir yardımcı yoktur."

(Fâtır suresi, 37. ayet.)

1. Âl-i İmrân suresi 12. ayet.
2. Kehf suresi, 29. ayet.
3. Beyyine suresi, 6. ayet.
4. Fâtır suresi, 36. ayet.

ETKİNLİK

"Mal toplayan ve onu durmadan sayan, insanları arkadan çekiştiren, kaş göz işaretiyle alay eden her kişinin vay hâline! O, malının, kendisini ebedî kılacağını sanır. Hayır! Andolsun ki o, Hutâme'ye atılacaktır. Hutame'nin ne olduğunu sen ne bileceksin? O, Allah'ın, yüreklere işleyen tutuşturulmuş ateşidir."

(Hümeze suresi, 1-7. ayetler.)

✏ Yukarıdaki ayetler, insanı hangi davranışlardan kaçınması konusunda uyarmaktadır? Aşağıya listeleyiniz.

BİLGİ KUTUSU

Allah'a (c.c.) ve diğer inanç esaslarına iman etmeyen inkârcılar, cehennemde ebediyen kalacaklardır. Müslüman olarak öldüğü hâlde günahı çok olan ve Allah'ın (c.c.) bağışlamadığı kişiler ise cehennemde cezasını çektikten sonra cennete gireceklerdir.

(bk. Müslim, İman, 325.)

3. AHİRETE UĞURLAMA

DÜŞÜNELİM-HAZIRLANALIM

Ölen kişinin cenaze namazı kılınmadan önce cemaatten helallik istenir. Bunun sebebi nedir?

Yüce dinimiz İslam'a göre insan, evrende ayrıcalıklı konuma sahip olan, üstün ve şerefli bir varlıktır. Allah (c.c.) insana kendi ruhundan üflemiş, onu yeryüzünün halifesi kılmıştır. Taşıdığı üstün özellikler ve evrendeki şerefli konumu sebebiyle dinimiz, insanı saygıya layık bir varlık olarak görür. Ona, hayatında olduğu gibi ölümünden sonra da saygı gösterilmesini ister. Bunun gereği olarak da dinimizde, ölmüş kişileri ahirete uğurlamaya önem verilir. Geleneğimizde ve kültürümüzde, kaynağını dinimizden alan çeşitli uygulamalar vardır.

BİLGİ KUTUSU

Toplumumuzda cenazenin uğurlanmasıyla ilgili uygulamalar vardır. Bu uygulamaların kaynağı Kur'an ve Peygamberimizin (s.a.v.) sünnetidir. Ölen kimse için toplumumuzda yaygınlaşan başlıca uygulamaları şöyle sıralayabiliriz:

- Ölen kişinin vefatını, onu tanıyanlara duyurmak için salâ okumak
- Ölen kişinin borçlarını ödeyip vasiyetini yerine getirmek
- Cenaze namazından sonra cemaatten helallik almak
- Cenaze geçerken ayağa kalkmak
- Cenaze namazından sonra ölenin tabutunu kısa bir süre de olsa taşımak
- Defin tamamlanana kadar cenaze merasiminden ayrılmamak
- Mümkün olursa mezara toprak atmak
- Cenaze sahipleri için taziyede bulunup yemek yapmak
- Ölen yakınlarımız için mezar taşı yaptırmak
- Ölen kişi için Kur'an okumak ve dua etmek
- Ölenin ardından onun adına hayır yapmak

Ölen Kişinin Vasiyet ve Borçları

Vasiyet; bir kimsenin, malını veya malından yararlanma hakkını ölümünden sonra bir kişiye veya bir hayır kurumuna bağışlaması veya bağışlanmasını istemesi.[1] Bir kimsenin ölümünden sonra veya yokluğunda yapılmasını istediği şey de vasiyet olarak nitelendirilir. Yapmak isteyip de yapılamayan işlerin yapılmasını ve takip edilmesini, hayatta olan kişilerden istemek de vasiyettir. Örneğin bir insan, "Ben öldükten sonra adıma, insanların yararlanacağı bir çeşme yaptırılsın." diye vasiyet edebilir. Geride bıraktığı malı, bu vasiyetin yerine getirilmesine elveriyorsa ölen kişinin vasiyetinin yerine getirilmesi gerekir. Ancak bu vasiyetin dine aykırı içerikte olmaması ve yerine getirilebilir olması şarttır.

Dinimize göre ölen kişinin borcu varsa bu borcun ödenmesi de yakınları için öncelikli bir görevdir. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) bu konuya çok önem vermiştir. Bir hadisinde, **"Müminin ruhu, ödeninceye kadar borcuna takılı kalır."**[2] buyurmuştur. Allah Resulü (s.a.v.), bir kişi öldüğü zaman cenaze namazını kılmadan önce ölen kişinin borcu olup olmadığını araştırmıştır. Borcu varsa onu ödeyecek kadar mal bırakması ya da cemaatten birinin ödemeyi üstlenmesi hâlinde cenaze namazını kıldırmıştır. **"Allah katında yasaklanan büyük günahlardan sonra gelen en büyük günah, kişinin ödeyecek mal bırakmadan, borçlu olduğu hâlde Allah'ın huzuruna çıkmasıdır."**[3] buyurmuştur.

BİLGİ KUTUSU

Bir keresinde Medine'de bir Müslüman ölmüş, Peygamberimizden (s.a.v.), o kişinin cenaze namazını kıldırması istenmişti. Hz. Peygamber (s.a.v.), **"Ölen kişinin borcu var mı?"** diye sormuştu. "Evet." cevabını alınca **"Peki onu ödeyecek bir mal bıraktı mı?"** diye tekrar sormuştu. Yine "Hayır." cevabını alınca bu kez, **"O hâlde arkadaşınızın namazını siz kılınız."** buyurmuştu. Sahabeden Ebu Katâde (r.a.) ölen kişinin borcunu ödemeyi üstlenince Resulullah (s.a.v.), ölen kişinin cenaze namazını kıldırmıştı.

(Nesâî, Cenâiz, 67.)

1. Dinî Terimler Sözlüğü, s. 380.
2. Tirmizî, Cenâiz, 76.
3. Ebu Davud, Büyû, 9.

Dinimize göre vasiyet, meşrudur. Yani bir kimse, ölümünden sonrası için malından vasiyette bulunabilir. Kur'an-ı Kerim'de yer alan bir ayette, ölen kişinin yakınlarının ne oranda miras alacağı belirtildikten sonra "**…(Bu paylaştırma, ölenin) yapacağı vasiyetten ya da borcundan sonradır. Babalarınız ve oğullarınızdan hangisinin size daha faydalı olduğunu bilemezsiniz. Bunlar, Allah tarafından farz kılınmıştır. Şüphesiz Allah hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.**"[1] buyrulmaktadır. Bu ayet, mirasın paylaştırılmasının, ölen kişinin malı ile ilgili vasiyetinden sonra yapılması gerektiğini açıklamaktadır.

Dünyaya gelen her insan, bir gün mutlaka ölecektir. Ölümden kaçış yoktur. Ancak ölümün kişiye nerede ve ne zaman geleceği belli değildir. Bu sebeple insan ölüme her an hazırlıklı olmalıdır. Ölmeden önce, kendisi öldükten sonra yapılmasını istediği şeyleri yazılı olarak kayıt altına almalıdır. "Nasıl olsa yaşım genç. Daha uzun yıllar yaşarım. Vasiyetimi yazmak için zaman var." diye düşünmemelidir. Peygamber Efendimiz (s.a.v.), bir hadisinde, "**Vasiyet edecek bir şeyi bulunan Müslüman'ın, vasiyeti yanında yazılı olmadan iki gece geçirmesi doğru değildir.**"[2] buyurarak bu hususun önemine dikkat çekmiştir.

Kişi, ölmeden önce malının bir kısmını bir hayır kurumuna vb. yerlere vasiyet edebilir. Ancak bu vasiyete konu olan miktarın, malın üçte birini aşmaması gerekir. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) bu konuda ashabını uyarmıştır.

Sahabeden Sa'd b. Ebî Vakkas (r.a.)* hastalanmıştı. Hz. Peygamber (s.a.v.), hastalığı ağırlaşan Sa'd'ı (r.a.) ziyarete gelmişti. Ona, iyileşmesi için dua etti. "**Allah'ım, Sa'd'a şifa ver. Allah'ım, Sa'd'a şifa ver. Allah'ım, Sa'd'a şifa ver.**" buyurdu. Sa'd (r.a.), Resulullah'a (s.a.v.) sordu: "Ya Resulallah! Ben servet sahibi bir insanım. Kızımdan başka da mirasçım yok. Bu sebeple malımın tamamını vasiyet edip bağışlamak istiyorum. Ne dersiniz?" Hz. Peygamber (s.a.v.), "**Hayır, olmaz.**" cevabını verdi. Sa'd (r.a.), "Peki yarısını bağışlasam olur mu?" diye sordu. Hz. Peygamber (s.a.v.) yine "**Hayır.**" buyurdu. Bu kez Sa'd (r.a.), "O hâlde üçte birini vasiyet edeyim mi?" diye sordu. Allah Resulü (s.a.v.) ona şu cevabı verdi: "**Olur. Aslında üçte bir bile fazladır. Senin, vârislerini zengin bırakman, onları fakir ve insanlara el açar bir hâlde bırakmandan daha hayırlıdır.**"[3]

BİLGİ KUTUSU

Vasiyet, dinimizde meşru hatta tavsiye edilen bir davranıştır. Ancak maddi imkânları kısıtlı bir insanın, malıyla ilgili vasiyette bulunup da mirasçılarını mağdur etmesi uygun olmaz. Hasta bir adamı ziyarete giden Hz. Ali (r.a.), kendisine, "Vasiyette bulunayım mı?" diye soran o kişiye şunu söylemiştir: "**Hayır! Sen fazla mal bırakmadın. Bu yüzden bu malını çocuğuna bırak!**"

(Dârimî, Vesâyâ, 5.)

Hadis Yorumlayalım

"**Bir kimsenin sağlığında bir dirhem sadaka vermesi, ölürken yüz dirhem sadaka dağıtmasından daha hayırlıdır.**"

(Ebu Davud, Vesâyâ, 5.)

1. Nisâ suresi, 11. ayet.
2. Buhârî, Vesâyâ, 1.
*. "Radiyallahü anh." ifadesinin kısaltılmış yazımıdır ve "Allah ondan razı olsun." anlamına gelir. Kadınlar için kullanıldığında "Radiyallahü anha." denir.
3. Buhârî, Nafakât, 1.

Teçhiz ve Tekfin

Ölen kişi için yıkama, kefenleme gibi işlerin tamamlanıp cenazenin defin için hazır hâle getirilmesine **teçhiz** denir. **Tekfin** ise insana saygının ve değer vermenin bir ifadesi olarak ölen bir kişinin baştan ayağa beyaz bez ile usulüne göre sarılması, kefenlenmesi demektir.[1]

Ölen Müslüman'ı yıkamak, kefenlemek, onun namazını kılıp dua etmek ve bir kabre defnetmek Müslümanlar için farz-ı kifâyedir.[2] Dinimize göre ölen bir müminin bir an önce yıkanması, kefenlenmesi ve sonra da defnedilmesi müstehaptır. Dünya hayatına veda eden müminin, Rabb'ine (c.c.) tertemiz kavuşması önemlidir. Ayrıca müminin, ahirete uğurlayacağı kardeşini, manevi kirlerden arınmış bir hâlde yolcu etmesi de bir görevdir. İnancımıza göre ölüm yok oluş değildir. Aksine başka bir âlem için bir başlangıçtır, yeniden doğuştur. Buna bağlı olarak da ölen insanın yeni doğmuş çocuk gibi yıkanması esastır.

NOT EDELİM

"İnsanın ölüsü de saygıya layıktır. Bu saygı, bir yönüyle ölünün yakınlarına teselli mahiyeti taşır. Bir yönüyle de ölümün bir yok oluş olmadığını ifade eder. O ölmüştür fakat yine insandır; bu dünya açısından ölmüştür fakat başka bir âlem için yeniden doğmuştur. Ölünün âdeta yeni doğmuş bir çocuk gibi yıkanması, bir yönüyle bu yeniden doğuş olayını sembolize etmekte, bir yönüyle de bu fâni yolculuğun yani dünya hayatının kendisi üzerinde bıraktığı kirleri gidermeyi temsil etmektedir. Bu yıkamanın ardından ölen kişi, yeni doğan çocuğa giydirilen zıbın misali kefene sarılır ve büyük bir ihtimamla beşiğine indirilir. Ötesini Allah biliyor, gidenler biliyor. Biz de bildirildiği kadarını biliyoruz..."

(TDV İlmihâl, C 1, s. 355.)

Yıkanacak cenaze, teneşir denilen tahtanın üstüne sırtüstü yatırılır. Mevtanın avret yerleri kapatılır ve üzerindeki elbise çıkarılır. Daha sonra, ölen kişinin cenazesi, İslami usullere uygun olarak yıkanır. Erkeğin cenazesini erkek, kadının cenazesini ise kadın yıkar. Cenazenin kapalı bir yerde yıkanması, yıkama esnasında sadece cenazeyi yıkayanla ona yardım eden kişilerin bulunması uygun olur.

BİLGİ KUTUSU

Peygamberimiz (s.a.v.), kızı Zeynep (r.a.) vefat edince onun nasıl yıkanacağını Ümmü Atiyye (r.a.) isimli kadın sahabiye şöyle tarif etmiştir: **"Onu su ve sidr ile üç defa yahut beş defa hatta lüzum görürseniz daha fazla yıkayın. Sonuncu yıkamada bir parça da kâfur katın."**

(Müslim, Cenâiz, 56.)

Cenazenin yıkanması bitince kefenlemeye geçilir. Yıkanan cenazenin, bütün vücudunu örtecek şekilde kefenlenmesi gerekir. Ölü, kefene sarılmadan önce kefenin güzel kokularla tütsülenmesi âdet olmuştur. Kefen, yıkanıp kurulanan cenazenin sarıldığı; yakasız, dikişsiz, desensiz ve genellikle beyaz bezdir. Kefen hem ölen kişinin vücudunun ve avret yerlerinin örtülmesini sağlar hem de bu dünyadan ayrılan kişilerin, öbür dünyaya bir şey götüremeyeceklerini anlatır. Peygamber Efendimiz (s.a.v.), Müslümanların, ölüleri kefenleme konusunda özenli olmaları gerektiğini bir hadisinde şöyle ifade etmiştir: **"Biriniz din kardeşini kefenlediği zaman kefenleme işini güzel yapsın."**[3]

1. Dinî Terimler Sözlüğü, s. 355, 358.
2. TDV İlmihâl, C 1, s. 355.
3. Müslim, Cenâiz, 49.

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) bir hadisinde şöyle buyurmuştur: "**Kim bir ölüyü yıkar, onu kefenler, (kefenine) güzel koku sürer, cenazesini taşır, cenaze namazını kılar ve ölüde gördüğü (olumsuz şeyleri) başkalarına anlatmazsa anasından doğduğu günkü gibi günahlarından arınmış olur.**"[1] Böylece Peygamberimiz (s.a.v.) hem ölmüşlerimize saygılı olmanın önemini hem de onlara karşı görevlerimizi mütevazı bir şekilde yerine getirmemiz gerektiğini vurgulamıştır. Bizlere bu konuda duyarlı olmanın önemini hatırlatmıştır.

BİLGİ KUTUSU

Dinimize göre şehitler yıkanmaz ve kefenlenmez, şehit oldukları elbiselerle defnedilirler. Onların şehit oldukları elbise, kefen yerine geçer. Şehitlerin cenaze namazı ise kılınır.

Peygamberimiz (s.a.v.) Uhud Savaşı'nda şehit olanlar için şöyle buyurmuştur:

"**Onları kanlarıyla defnedin. Çünkü Allah yolunda yara alan kimse, kıyamet günü yarası kanayarak (Allah'ın huzuruna) gelir, yaranın rengi kan rengi, kokusu ise misk kokusudur.**"

(Nesâî, Cihad, 27.)

Cenaze Namazı

Ölen Müslüman'ın ahirete uğurlanması sırasında yapılması gereken en önemli görevlerden biri de onun için cenaze namazı kılmaktır. Cenaze namazı, dua niteliğindedir. Ölen Müslüman, Peygamberimizin (s.a.v.) sünnetine uygun olarak yıkanıp kefenlenir. Daha sonra da cenaze namazı kılınır. Cenaze namazı kılacak Müslümanlar, güzelce abdest alır ve kıbleye dönerek imamla birlikte cenaze namazını kılarlar.

1.10. Ölen Müslüman kardeşimizin cenaze namazını kılmak, dinî ve insani bir sorumluluktur.

1. Müslim, Cenâiz, 8.

Dinimize göre cenaze namazı kılmak, farz-ı kifayedir. Yani bir grup Müslüman, cenaze namazını kılarsa diğer Müslümanlardan bu sorumluluk kalkar. Ancak bir yerleşim biriminde, ölen kişinin cenaze namazı kılınmazsa orada yaşayan bütün Müslümanlar bundan sorumlu olur. Çünkü cenaze namazı kılmak dinî ve insani bir sorumluluktur.

Hz. Peygamber (s.a.v.), cenaze namazı kılmanın çok sevap olduğunu belirtmiştir. Bir gün ashabına, **"Kim namazı kılınana kadar cenazenin yanında bulunursa ona bir kırat; kim de defnedilinceye kadar cenazenin yanında bulunursa ona iki kırat sevap vardır."** buyurmuştur. Kendisine, "İki kırat ne (kadardır)?" diye sorulduğunda Hz. Peygamber (s.a.v.) şu cevabı vermiştir: **"İki büyük dağ kadardır."**[1]

BİLGİ KUTUSU

Rükû ve secdesi olmayan, ayakta kılınan cenaze namazının kılınışı şöyledir:

Ölen Müslüman, yıkanıp kefenlenerek camiye getirilir ve baş tarafı imamın sağına gelecek şekilde musalla taşına konur. İmam, ölünün göğüs hizasında durur. Cemaat cenazeyi önüne alır, kıbleye dönük olarak imamın arkasında saf tutar. Cenaze namazı kılacak kadınlar, erkeklerin gerisinde saf tutarlar.

Ölen kişinin kadın veya erkek olduğu belirtilerek cenaze namazına niyet edilir. Sonra "Allahü ekber." denilerek tekbir alınır. Erkekler, ellerini kulak hizasına kadar kaldırıp göbek hizasında bağlarlar. Kadınlar ise ellerini omuz hizasına kadar kaldırıp göğüsleri üzerine bağlarlar. İmam ve cemaat "Ve celle senâük." ifadesiyle birlikte Sübhâneke duasını sessizce okur. Sonra tekrar eller kaldırılmadan tekbir alınır. Allahümme Salli ve Allahümme Barik duaları okunur. Üçüncü kez tekbir alınarak cenaze duası okunur. Bu duayı bilmeyenler Rabbenâ dualarını okuyabilirler. Son kez dördüncü tekbir alınır. Bu tekbirin ardından hiçbir şey okunmayıp önce sağa, sonra sola selam verilerek cenaze namazı tamamlanır.

Cenaze namazı kılındıktan sonra cemaatten, ölen kişiye haklarını helal edip etmedikleri sorulur ve ölen Müslüman'ın ruhuna Fâtiha okunur. Daha sonra cenaze kabristana götürülerek defnedilir.

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) de bizlere, ölen Müslümanların cenaze merasimine katılmayı tavsiye etmiştir. Örneğin Efendimiz (s.a.v.) bir hadisinde, **"Kim, üzerine namaz kılınıncaya kadar cenazede hazır bulunursa kendisine sevap vardır..."**[2] buyurmuştur. Sevgili Peygamberimiz (s.a.v.) başka bir hadisinde de Müslüman'ın Müslüman üzerindeki haklarından birinin, cenaze namazına katılmak olduğunu bildirmiştir.

Hadis Yorumlayalım

"Cenazeyi gördüğünüzde sizi geçinceye veya yere konuluncaya kadar onun için ayağa kalkın."

(Müslim, Cenâiz, 73.)

1. Müslim, Cenâiz, 58.
2. Müslim, Cenâiz, 57.

Hadis Yorumlayalım

"Müminin mümin üzerinde altı hakkı vardır: Hastalandığında ziyaret eder, öldüğünde cenazesinde bulunur, çağrıldığında davetine icabet eder, karşılaştığında ona selam verir, aksırdığında 'elhamdülillâh' derse 'yerhamükâllâh' der, varlığında ve yokluğunda onun hakkında samimi davranır."

(Tirmizî, Edeb, 1; Nesâî, Cenâiz, 52.)

ETKİNLİK

TABUT

"Tahtadan yapılmış bir uzun kutu:
Baş tarafı geniş, ayak ucu dar.
Çakanlar bilir ki o tabutu,
Yarın kendileri dolduracaklar."

(Necip Fazıl Kısakürek, Çile, s. 122.)

✏ Yukarıdaki dörtlük bize ne anlatmak istiyor? Arkadaşlarınızla konuşunuz.

Taziye

Taziye, ölen kişinin yakınlarına başsağlığı ve sabır dilemek, onları teselli edici sözler söylemek, ölünün yakınlarının üzüntüsünü paylaşmak ve hafifletmeye çalışmaktır.

ETKİNLİK

✏ Ölen kişinin yakınlarına taziyede bulunurken ne gibi ifadeler söyleriz? Aşağıya üç örnek yazınız.

✏	✏	✏ ....
....	....	....
....	....	....

Yakınlarını, sevdiği insanları kaybetmek, insanları yalnızlık duygusuna ve büyük bir üzüntüye sevk eder. Böyle zamanlarda sevdiklerimizin, yakınlarımızın, akrabalarımızın yanında olmak onlara güç ve moral verir. Yaşadıkları üzüntüyü daha kolay atlatmalarına katkı sağlar. Ölen kişinin yakınlarının, çaresizlik ve yalnızlık duygusunu yenmesine yardımcı olur. Bütün bu sebeplerle cenaze namazına katılmak gibi ölenin yakınlarına taziyede bulunmak da hem dinî hem de insani bir görevdir. Peygamberimiz (s.a.v.), **"Bir mümin, musibete uğrayan (cenazesi olan) din kardeşine taziyede bulunursa Allah, kıyamet gününde ona keramet elbiselerinden giydirir."**[1] buyurarak bizlere bu konuda yol göstermiştir.

1. İbn-i Mâce, Cenâiz, 56.

Ölen kişinin yakınlarına taziyede bulunmak sünnettir. Hz. Peygamber (s.a.v.), ölen kimselerin yakınlarına taziyede bulunmuş ve onları teselli edici sözler söylemiştir. Örneğin Mûte Savaşı'nda Resulullah'ın (s.a.v.) amcasının oğlu Cafer b. Ebi Talip (r.a.) şehit olmuştu. Bunu öğrenen Hz. Peygamber (s.a.v.), onun ailesine sahip çıkmış, yetimlerini evine alıp birkaç gün evinde misafir etmişti. Sahabilerine, **"Cafer ailesi için yemek hazırlayın, çünkü onların başına, kendilerini meşgul edecek bir hâl geldi."**[1] buyurmuştu.

1.11. Ölen kişinin yakınlarına taziyede bulunmak sünnettir.

Uhud Savaşı'nda Cabir b. Abdullah'ın (r.a.) babası şehit olmuştu. Bunu öğrenen Cabir (r.a.) ve halası ağlıyorlardı. Hz. Peygamber (s.a.v.), **"Ağlasanız da ağlamasanız da siz şehidi yerinden kaldırıncaya kadar melekler kanatlarıyla onu gölgelendirmeye devam ettiler."**[2] buyurarak onları teselli etmişti.

Hadis Yorumlayalım

"Ölülerinizin iyiliklerini anın, onların kötülüklerini zikretmekten kaçının."

(Ebu Davud, Edeb, 42.)

Kur'an Okumak

Kur'an-ı Kerim, bizler için hidayet kaynağı ve hayat rehberi olan, ilahi bir kitaptır. Hem dinimizin ilkelerini anlayıp yaşamak hem de ölmüşlerimizi hayırla anmak için Kur'an okumak güzel bir davranıştır ve sevaptır. Allah'ın (c.c.) kelamı olan Kur'an'ı okumak aynı zamanda bir ibadetir ve Peygamber Efendimiz'in (s.a.v.) sünnetidir.

Müslümanlar, ölen yakınlarını defnettikten sonra onun mezarı başında Kur'an okurlar. Defin işlemi tamamlandıktan sonra da orada bulunanlar, ölen kişi için dua eder ve mezarlıktan ayrılırlar. Bütün bu uygulamalar, Müslümanların, ölümün bir hayat gerçeği olduğunu kavramasına katkı sağlar.

Hadis Yorumlayalım

"Kur'an okuyun. Çünkü Kur'an, kendisini okuyana kıyamet günü şefaatçi olarak gelir."

(Müslim, Müsafirûn, 252.)

1. Tirmizî, Cenâiz, 21.
2. Buhârî, Cenâiz, 3.

ETKİNLİK

✏ Mezar taşlarında "Ruhuna Fatiha" ifadesi yer aldığını görmüşsünüzdür. Sizce bunun anlamı nedir? Düşüncelerinizi ifade ediniz.

"Kabirleri ziyaret ediniz. Çünkü onlar size ahireti hatırlatır."

(Ebû Davud, Cenâiz, 81.)

✏ Kabir ziyaretinde nelere dikkat edilmelidir? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

1.12. Ölen Müslüman'ın ardından Kur'an okumak güzel bir davranıştır ve kişiye sevap kazandırır.

Sadece defin sırasında ve cenaze merasiminde değil, ölen Müslüman'ın arkasından diğer zamanlarda da Kur'an okumak sünnettir. Sevgili Peygamberimiz (s.a.v.) de bu konuyla ilgili bir hadisinde, **"... Ölülerinize Yâsîn suresini okuyunuz."**[1] buyurmuştur. Böylece Peygamber Efendimiz (s.a.v.) bizlere, ölmüş yakınlarımız için dua etmeyi, Kur'an okumayı tavsiye etmiştir.

Bizler, Peygamberimizin (s.a.v.) öğütlerine uyalım. Kur'an okumanın, insana sevap kazandıran güzel bir ibadet olduğunu bilelim. Hem günlük hayatımızda hem de mezarlık ziyaretlerinde vb. durumlarda ölülerimizin ardından Kur'an okumaya önem verelim. Okuduğumuz Kur'an'ın sevabını ölmüşlerimize bağışlayalım. Mezarlıkları ziyaret etmenin de bize ölümü hatırlatacağını unutmayalım.

Dua Etmek ve Hayır Yapmak

Yüce dinimiz İslamiyette dua etmeye büyük önem verilir ve dua, ibadetin özü olarak değerlendirilir. Kur'an-ı Kerim'de yer alan birçok ayette duanın önemi dile getirilir. Müslümanlar hem kendileri hem de diğer insanlar için dua etmeye teşvik edilir. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) sık sık dua etmiş, bizleri de dua etmeye yönlendirmiştir. Dolayısıyla dua hem ibadettir hem de Peygamberimizin (s.a.v.) sünnetidir. Peygamberimiz bir hadisinde, **"Dua ibadetin özüdür."**[2] buyurmuştur.

1. İbn-i Mâce, Cenâiz, 4.
2. İbn-i Mâce, Dua, 1.

Dua, âciz bir varlık olan insan ile kudreti sonsuz olan Yüce Allah (c.c.) arasında özel bir iletişim yoludur. İnsan her zaman, her yerde kendi kelimeleriyle içinden geldiği gibi yaratıcısına dua edebilir. Hem kendisi hem de başkaları için Yüce Allah'tan (c.c.) iyilik ve güzellikler dileyebilir. Dinimizde hem kendimiz ve diğer müslümanlar hem de ölmüş yakınlarımız için dua edip, mağfiret dilemek güzel bir davranış olarak değerlendirilir. Âlemlerin Rabb'i olan Yüce Allah (c.c.) kutsal kitabımızda, "**Rabb'iniz şöyle dedi: Bana dua edin, duanıza cevap vereyim. Bana kulluk etmeyi kibirlerine yediremeyenler, aşağılanmış bir hâlde cehenneme gireceklerdir.**"[1] buyurarak bizleri dua etmeye yönlendirmiştir.

Peygamber Efendimiz (s.a.v.), sık sık kabir ziyaretinde bulunmuş, bu ziyaretlerinde ölen müminler için dua etmiştir.[2] Dualarında Allah'tan (c.c.) onlar için mağfiret ve hayır dilemiştir. Bizlere de ölmüşlerimiz için dua etmeyi öğütlemiştir. Örneğin bir hadisinde, "**Cenaze namazı kıldığınız zaman ölen kimseye samimiyetle dua edin.**"[3] buyurmuştur. Başka bir hadisinde de müminlere şöyle tavsiyede bulunmuştur: "**(Ölmüş) Kardeşiniz için Yüce Allah'tan mağfiret isteyiniz ve kendisine sükûnet vermesini dileyiniz...**"[4] Peygamberimiz (s.a.v.), kabir ziyareti sırasında da şöyle dua etmeyi tavsiye etmiştir: "**Selam, bu diyarda yatan mümin ve Müslümanlara! Allah, bizim geçmişlerimize de geleceklerimize de rahmet eylesin. Bizler de inşallah sizlere katılacağız.**"[5]

1.13. Ölmüşlerimiz için yapacağımız şeylerden biri de dua etmektir.

ETKİNLİK

✏ Dualarımızda, ölmüş yakınlarımız için ne tür dileklerde bulunabiliriz? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

BİLGİ KUTUSU

Hz. Peygamber (s.a.v.), Uhud Savaşı'nda aldığı yaralar sebebiyle vefat eden Ebu Seleme'nin (r.a.) yanına gelmişti. Onun gözlerini kapattıktan sonra üzüntü içinde ağlayan ailesine şu tavsiyede bulunmuştu: "**Kendinize hayırdan başka dua etmeyin. Çünkü melekler söylediklerinize 'Âmîn!' derler.**" Sonra da Ebû Seleme'ye (r.a.) şöyle dua etmişti: "**Allah'ım, Ebû Seleme'yi affet, derecesini hidayete erenler katına yükselt. Arkasında kalanları sen kollayıp gözet. Bize de ona da mağfiret buyur. Ey âlemlerin Rabb'i! Onun kabrini genişlet ve kendisine orada nur halk eyle.**"

(Müslim, Cenâiz, 7.)

1. Mü'min suresi, 60. ayet.
2. bk. Müslim, Cenâiz, 103-104; Ahmed b. Hanbel, Müsned,, C 6, s. 180; Muhammed Hamidullah, İslam Peygamberi, C 2, s. 1158.
3. Ebu Davud, Cenâiz, 54,56.
4. Ebu Davud, Cenâiz, 67.
5. Müslim, Cenâiz, 103-104.

Ölmüşlerimiz için yapabileceğimiz güzel davranışlardan biri de onlar adına hayır yapmaktır. Esasen ölen kişinin amel defteri kapanır. Çünkü insan, artık imtihan yeri olan dünyadan ayrılmıştır. Ancak Peygamberimizin (s.a.v.) bildirdiğine göre üç kişinin amel defteri kapanmaz: Kendisine dua eden salih evlat yetiştirenlerin, faydalı ilim bırakanların ve sadaka-i cariye sahiplerinin.[1] **Sadaka-i cariye** kişinin; cami, Kur'an kursu, yol, köprü, aşevi, hastane, okul gibi insanların yararlanacağı eserler yaptırmasına denir.[2] Allah (c.c.) rızası için hayır yapmak aynı zamanda önemli bir ibadettir. Peygamberimiz (s.a.v.) sık sık hayır yapmış, muhtaçlara iyilik etmiş ve yardımda bulunmuştur. Dolayısıyla hayır yapmak ibadet olmasının yanı sıra Hz. Peygamber'in (s.a.v.) de sünnetidir.

Yüce kitabımız Kur'an-ı Kerim'de de ölen kimselerin, arkalarında bıraktıkları hayırlı iş ve çalışmaların, hayırlı evladın, insanlara ve hayvanlara faydalı olan eserlerin o kişilere sevap getireceğine işaret edilir. Bu konuda Yâsîn suresinde, **"Şüphesiz biz ölüleri mutlaka diriltiriz. Onların yaptıklarını ve bıraktıkları eserleri yazarız..."**[3] buyrulur.

1.14. Ölen yakınlarımız için okul ve çeşme yaptırmak gibi hayırlar yapabiliriz.

BİLGİ KUTUSU

Sahabeden biri, Peygamberimize (s.a.v.) geldi ve sordu:

– Ya Resulallah! Annem vasiyette bulunamadan aniden öldü. Zannederim eğer konuşabilseydi sadaka verirdi. Şimdi ben onun adına sadaka versem ona faydası olur mu?

Hz. Peygamber (s.a.v.) ona şu cevabı verdi:

– Evet, olur.

(Buhârî, Cenâiz, 97.)

Dinimize göre, bir müslüman imkânları ölçüsünde ölmüş yakınlarının ruhu için yoksullara infakta bulunabilir. Onlar adına çeşme, okul, cami, köprü, sağlık ocağı, hastane gibi insanların faydalanacağı eserler yaptırabilir. Böylece insanlar o eserlerden faydalandıkça ölmüş kişilere sevap yazılmaya devam eder. Bundan dolayıdır ki yaşayan Müslümanlar ölmüş yakınlarını unutmamalı, onlar için hayır yapmalıdır.

1. bk. Müslim, Vasiyye, 14.
2. Dinî Terimler Sözlüğü, s. 315.
3. Yâsin suresi, 12. ayet.

OKUMA METNİ

HAKK'A UĞURLAMA ERKANI

Alevi-Bektaşi düşüncesinde, "Hak'tan geldik, Hakk'a döneceğiz." anlayışı vardır. Çünkü insan, Allah'tan (c.c.) gelmiştir ve yine ona dönecektir. İşte ölüm, Allah'a (c.c.) dönüşün adıdır. Dolayısıyla Alevilik-Bektaşilikte, ölen kişi için "Öldü." denmez. Bunun yerine, "Hakk'a yürüdü." ifadesi kullanılır. Alevilik-Bektaşilikte dünya hayatına veda edip Hakk'a yürüyen kişi için uygulanan birtakım gelenekler vardır. Bunlara "Hakk'a uğurlama erkanı" ya da "Dârdan indirme erkanı" denir.

Alevilik-Bektaşilikte, Hakk'a yürüyen kişi ruhunu teslim ettiği zaman yanında bulunan yaşlı biri "Bismillah, alâ ümmeti Resulullah, Ali el- Veliyyullah, şefaat kıl ya Resulallah!" diyerek onun gözlerini kapatır. Temiz bir bezle çenesini bağlar. Daha sonra dua okuyarak elbiselerini çıkarır, ayaklarını düzeltir ve başparmaklarını bağlar, ellerini düzgün bir şekilde yan taraflara koyar. Başını ve ayaklarını kapatacak şekilde üzerine örtü örter, güzel koku sürer. Ardından bölgede görev yapan dede veya hocaya haber verilir. Görevi üstlenen kişi içeri girer ve mevta için dua eder. Mevta yıkanıncaya kadar ilahiler, tövbe istiğfar içeren düvaz-imamlar okunur. Mevta, yıkanmak üzere teneşire götürülür. Bu sırada dede, **"Her canlı ölümü tadacaktır. Ancak kıyamet günü yaptıklarınızın karşılığı size tastamam verilecektir. Kim cehennemden uzaklaştırılıp cennete sokulursa gerçekten kurtuluşa ermiştir. Dünya hayatı, aldatıcı metadan başka bir şey değildir."** mealindeki Âl-i İmrân suresinin 185. ayetini okur. Sonra da "Ya Rab! Sen bu bacımızı-kardeşimizi kurtuluşa ermişlerden eyle. Hz. Muhammed'e ve onun soyu olan ehl-i beytine salat ve selam olsun. Onların yüzü suyu hürmetine ruhunu şad, mekânını cennet eyle ya Rabb'im!" diye dua eder.

Daha sonra cenaze yıkanır. Yıkama işi bitince cenaze kurulanır. Sonra da cenaze, usulüne uygun şekilde kefenlenir.

Kefenlenen cenaze tabuta konur ve cenaze namazının kılınması için bağlı bulunduğu dergâha getirilir. Orda cenaze namazı kılınır. Cenaze kefenlendikten sonra doğrudan mezarlığa götürülüp cenaze namazı orada da kılınabilir.

Cenaze namazı kılınmadan önce, ölen kişi için helallik alınır. Hakk'a yürüme erkanının en önemli aşamalarından biri budur. Ölen kişinin velisi veya vasisi, tıpkı ölen kimse hayattaymış gibi başta yakınları olmak üzere bütün tanıdıklarından helallik ister. "Ağrınmış, incinmiş, gücenmiş kimseler varsa gelsin, haklarını talep etsin. Allah, eyvallah." der. Varsa ölen kişinin haklarını ve borçlarını öder. Bundan sonra zakirler, ölen kişinin ruhuna tazim için nefes ve düvaz-imam okurlar. Defin esnasında okunan düvaz imamlardan birinde şöyle denir:

"İşte geldim işte gittim,
Yağ çiçeği gibi bittim.
Şü dünyada ne iş ettim,
Ömürcüğüm geldi, geçti.

Teslim Abdal oldu tamam
İşte geldi ahir zaman
Yardımcımız on iki imam
Ten türaba karıştı gitti."

Daha sonra ölen kişi, usulüne göre toprağa verilir ve dualarla defnedilir. Ölen kişi için ölümünün üçüncü, yedinci ve kırkıncı günü yemek verilir ve bu yemeklerde dualar edilir.

(Seyit Derviş Tur, Erkanname, s. 703-716; İlyas Üzüm, Tarihsel ve Kültürel Boyutlarıyla Alevilik, s. 168.)

4. KUR'AN'DAN MESAJLAR: BAKARA SURESİ 153-157. AYETLER

DÜŞÜNELİM-HAZIRLANALIM

- Sabır, musibet ve rahmet kavramlarının anlamlarını araştırıp öğrenelim.

"Ey iman edenler! Sabır ve namaz ile Allah'tan yardım isteyin. Çünkü Allah muhakkak sabredenlerle beraberdir."

(Bakara suresi, 153. ayet.)

"Allah yolunda öldürülenlere 'ölüler' demeyin. Bilakis onlar diridirler, lâkin siz anlayamazsınız."

(Bakara suresi, 154. ayet.)

"Andolsun ki sizi biraz korku ve açlıkla, bir de mallar, canlar ve ürünlerden eksilterek deneriz. Sabredenleri müjdele."

(Bakara suresi, 155. ayet.)

"O sabredenler, kendilerine bir bela geldiği zaman 'Biz Allah'ın kullarıyız ve biz ona döneceğiz.' derler.."

(Bakara suresi, 156. ayet.)

"İşte Rablerinden bağışlamalar ve rahmet hep onlaradır. Ve doğru yolu bulanlar da onlardır."

(Bakara suresi, 157. ayet.)

ETKİNLİK

- Yukarıdaki ayetler hangi konulardan bahsetmektedir?
- Bu ayetlerden, günlük hayatımıza yönelik hangi mesajları çıkarabiliriz? Belirtiniz.

İnsan âciz bir varlıktır. Zaman zaman üstesinden gelemeyeceği sıkıntılarla, baş edemeyeceği zorluklarla, çeşitli bela ve musibetlerle karşı karşıya kalabilir. Örneğin hastalanabilir, ekonomik sıkıntı içine düşebilir, sevdiği bir insanı kaybedebilir, deprem ve sel gibi doğal afetlerle karşılaşabilir. Böyle zamanlarda insan, dua edip Allah'a (c.c.) sığınmalı, ondan yardım dilemelidir. İnsan sadece sıkıntılı anlarında değil, mutlu ve sevinçli zamanlarında da dua etmelidir. Her zaman Rabb'ine yönelip dua etmenin Allah (c.c.) ile iletişimini güçlendireceğini, kendisine sevap kazandıracağını unutmamalıdır. İnsan, Allah'tan (c.c.) namaz ve sabırla yardım dilemelidir. Çünkü sabır ve namaz, insanın direncini artırır ve onu daha güçlü kılar. Allah (c.c.) da samimiyetle kendisine yönelen, ibadet eden, zorluklar karşısında isyan etmeyen, sabır ve tevekkül sahibi kullarını sever ve onlara yardım eder. Bakara suresinin 153. ayeti, bize bunu hatırlatmaktadır.

Bakara suresinin 154. ayetinde, Allah (c.c.) yolunda öldürülen şehitler için "ölü" nitelemesi kullanılmaması gerektiği hatırlatılmaktadır. Çünkü onlar, diğer ölüler gibi değildir. Şehitlerin ruhları, Allah'ın (c.c.) kendileri için hazırladığı nimetler içinde mutlu bir şekilde yaşamaktadırlar. Ancak insanlar bunu algılayamazlar.

Bakara suresinin 155-157. ayetlerinde müminler için çok güzel tavsiyelerde bulunulmaktadır. 155. ayet, özelde Medine'ye hicret eden muhacirlerin çektiği zorluklarla ilgili olmakla birlikte genelde tüm insanlar için geçerlidir. Bu ayette Allah'ın (c.c.), insanları çeşitli şekillerde imtihan ettiğine dikkat çekilmektedir. İnsanın, dünyada bazen açlıkla, bazen yoklukla, bazen ölümle vb. musibetlerle denendiğini belirtmektedir.

156. ayet hayatın musibetleri karşısında Müslüman'ın nasıl davranması gerektiğini, nasıl bir tevekkül ve teslimiyet içinde olması gerektiğini açıklamaktadır. Hayatta çeşitli olumsuzluklarla karşılaşan insanların bunlara sabırla karşı koymasını istemekte, bir yakınını kaybeden müminin, "Biz Allah'a aidiz ve elbet ona döneceğiz." düşüncesi içinde olması ve Allah'ın (c.c.) takdirine rıza göstermesi gerektiğini belirtmektedir. Son ayette de bu şekilde davrananların doğru yolda olduğu, Allah'ın (c.c.) onlara rahmet edeceği ve böyle kullarını bağışlayacağı açıklanmaktadır.

1.15. Dinimize göre şehitlik çok yüce bir makamdır. (Çanakkale 57. Alay Şehitliği).

ETKİNLİK

Bir Kur'an mealinden, Âl-i İmrân suresinin 169-170. ayetlerini bulunuz ve aşağıya yazınız. Bu ayetleri arkadaşlarınızla yorumlayınız.

OKUMA METNİ

KALANLARA SELAM OLSUN

"Bu dünyadan gider olduk,
Kalanlara selam olsun.
Bizim için hayır dua,
Kılanlara selam olsun.

Ecel büke belimizi,
Söyletmeye dilimizi.
Hasta iken hâlimizi,
Soranlara selam olsun.

Tenim ortaya açıla,
Yakasız gömlek biçile,
Bizi bir arı vech ile,
Yuyanlara selam olsun.

Azrail alır canımız,
Kurur damarda kanımız,
Yayıcağız kefenimiz,
Saranlara selam olsun.

Gider olduk dostumuza,
Eremedik kastımıza,
Namaz için üstümüze,
Duranlara selam olsun.

Sözdür söylenir araya,
Kimse döymez bu yaraya,
İltip bizi makbereye,
Koyanlara selam olsun.

Bunda hep gelenler gider,
Hergiz gelmez yola gider,
Bizim hâlimizden haber,
Soranlara selam olsun.

Âşık oldur Hakk'ı seve,
Hak derdine deva kıla,
Bizim için hayır dua,
Kılanlara selam olsun.

Miskin Yunus söyler sözü,
Kan yaş ile doldu gözü,
Bilmeyen ne bilsin bizi,
Bilenlere selam olsun.
Bilenlere selam olsun."

Yunus Emre, Divan, s. 213.

ÜNİTE SONU DEĞERLENDİRME

A) Aşağıdaki açık uçlu soruları cevaplayınız.

1. Ahiret inancı, varoluşun ve hayatın anlamlandırılmasında nasıl bir rol oynar? Açıklayınız.

2. İnsanın ve dünya hayatının yaratılış amacı nedir? Belirtiniz.

3. Dünya hayatı ile ahiret hayatı arasındaki ilişkiyi açıklayınız.

4. "Allah'ın sana verdiği şeylerde ahiret yurdunu ara. Dünyadan da nasibini unutma. Allah'ın sana iyilik yaptığı gibi sen de iyilik yap ve yeryüzünde bozgunculuk isteme. Çünkü Allah bozguncuları sevmez." *(Kasas suresi, 77. ayet.)*

Yukarıdaki ayette anlatılmak istenen nedir? Açıklayınız.

5. Kabir hayatı hakkında bilgi veriniz.

6. Kıyamet ve yeniden dirilişin gerçekleşeceğine ilişkin olarak ne gibi akli ve naklî deliller ileri sürülebilir? Söyleyiniz.

7. Cennet ve cehennem nasıl bir yerdir? Bilgi veriniz.

B) Aşağıdaki çoktan seçmeli soruların doğru seçeneğini tespit edip işaretleyiniz.

1. I. Ölüm yeni bir hayatın başlangıcıdır.
II. Ölüm bir son değil, yeni bir âleme geçişin ilk adımıdır.
III. Ölüm, peygamberler dışındaki tüm canlılar için söz konusudur.
IV. Ölüm, dünya hayatının kaçınılmaz bir gerçeğidir.
V. Ölüm hem dünyada hem de ahirette söz konusudur.

Ölümle ilgili yukarıda verilen bilgilerden hangileri doğrudur?

A) Sadece I **B)** I ve II **C)** I, II ve III **D)** I, II ve IV **E)** I, II, III ve V

2. Kıyametle ilgili aşağıda verilen bilgilerden hangisi **yanlıştır**?

A) Kıyamet esnasında sûra iki kez üflenecektir.
B) Kıyamet, İsrafil adlı meleğin sûra üflemesiyle başlayacaktır.
C) Kıyamet mutlaka gerçekleşecektir.
D) Kıyametin ne zaman kopacağını sadece Peygamberimiz (s.a.v.) bilir.
E) Kıyamet kopunca tüm canlılar ölecek, dünya hayatı son bulacaktır.

3. I. Vasiyetini yerine getirmek II. Borcu varsa ödemek
III. Cenaze namazını kılmak IV. Kılamadığı namazları kılmak
V. Cenazesini yıkayıp kefenlemek

Yukarıdakilerden kaç tanesi, ölen kişi için yapılması gereken uygulamalardandır?

A) 1 **B)** 2 **C)** 3 **D)** 4 **E)** 5

4. "Gökleri ve yeri yaratan ve onları yaratmaktan yorulmayan Allah'ın, ölüleri diriltmeye gücünün yeteceğini görmediler mi? Evet şüphesiz O, her şeye hakkıyla gücü yetendir."

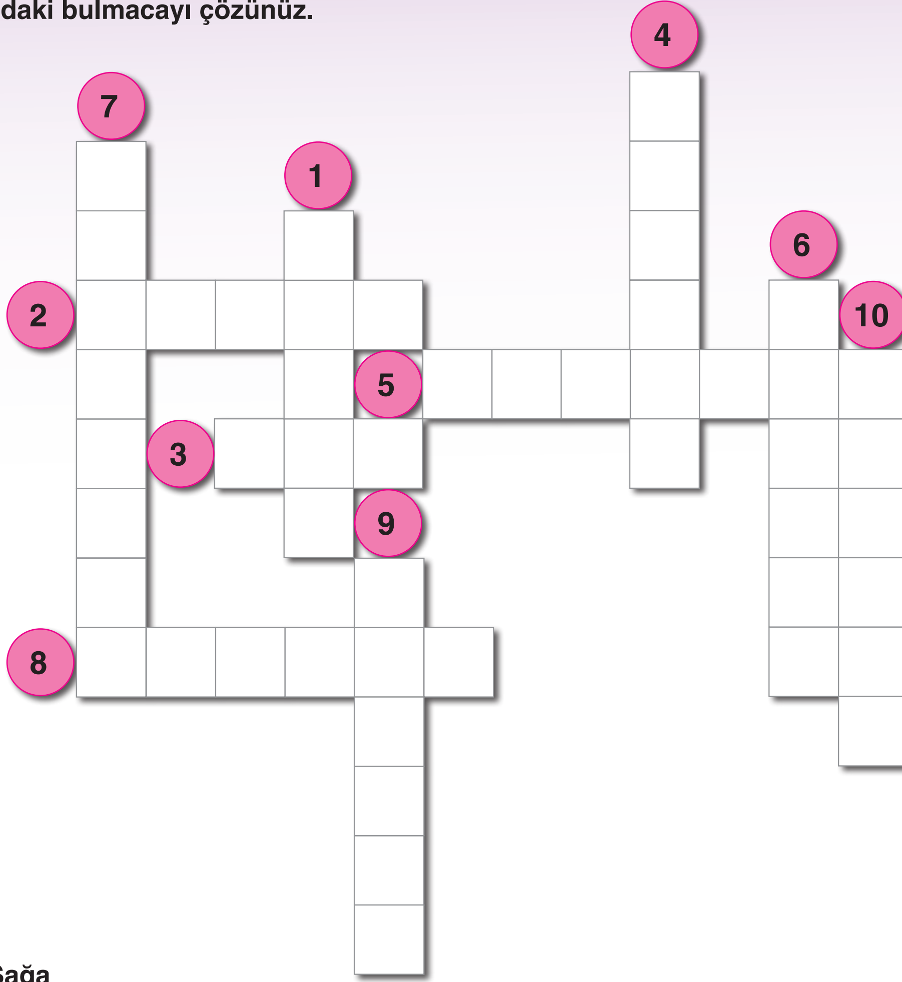
(Ahkâf suresi, 33. ayet.)

Yukarıdaki ayet, ahiret hayatının hangi aşamasını anlatmaktadır?

A) Haşr **B)** Ba's **C)** Mizan **D)** Berzah **E)** Cennet

ÜNİTE SONU DEĞERLENDİRME

C) **Aşağıdaki bulmacayı çözünüz.**

Soldan Sağa

2. Yeniden diriltilen insanların büyük bir meydanda toplanması.

3. Öldükten sonra başka bir âlemde yeniden dirilme.

5. İsrafil'in (a.s.), Allah'ın (c.c.) izniyle sûra üflemesi sonucu, evrendeki düzenin altüst olması, dünya hayatının son bulması ve ölen tüm insanların yaptıklarının hesabını vermek üzere yeniden diriltilmesi.

8. Yeniden diriltilen insanların, dünyada yaptıklarının ve yapmadıklarının hesabını vermek üzere toplanacakları geniş alan.

Yukarıdan Aşağıya

1. Ahirette, insanların dünyada yaptığı iyilik ve kötülüklerin tartılacağı manevi terazi.

4. Ölümle kıyamet arasındaki zaman dilimi.

6. Dünyada iman etmiş, ibadetlerini yerine getirmiş, güzel davranışlarda bulunmuş insanların ahirette Allah (c.c.) tarafından ödüllendirileceği ebedî mutluluk yurdu.

7. İnanılması gereken şeylere inanmayan ya da inandığı hâlde inanmayanların hayatını sürdüren ve günahı affedilmeyen insanların ahiret âleminde cezalandırılacakları yer.

9. Ölen kişiyi usulüne uygun şekilde kefenlemek.

10. Ölen kişinin yakınlarına başsağlığı dileme ve onları teselli edici sözler söyleme.

2. ÜNİTE

KUR'AN'A GÖRE HZ. MUHAMMED

"Andolsun, Allah'ın Resulü'nde sizin için,
Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı uman,
Allah'ı çok zikreden kimseler için güzel bir örnek vardır."
(Ahzâb suresi, 21. ayet.)

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

1. Güzel ahlakla ilgili bir ayet ve bir hadis bularak defterinize yazınız.
2. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) ahlaki özellikleri hakkında bir araştırma yapınız.
3. Hz. Muhammed'i (s.a.v.) konu alan bir şiir bularak defterinize yazınız.
4. Ehl-i beyt, hatemü'n-nebiyyin, tebliğ, tebyin, teşri, temsil ve üsve-i hasene kavramlarının anlamlarını araştırınız.
5. Kültürümüzde ehl-i beyte duyulan sevgiyi konu alan resim, şiir, söz, yazı vb. bularak bunları arkadaşlarınızla paylaşınız.
6. Ahzâb suresinin 45 ve 46. ayetlerinin anlamını mealli Kur'an-ı Kerim'den bularak defterinize yazınız. Bu ayetlerde neler anlatıldığını defterinize kısaca not ediniz.

1. HZ. MUHAMMED’İN ŞAHSİYETİ

DÜŞÜNELİM-HAZIRLANALIM

“Hz. Muhammed’in (s.a.v.) insani yönü” denilince aklınıza neler geliyor? Onun, beşerî yönüyle ilgili üç özelliğini söyleyiniz.

Yüce Allah (c.c.) tarafından insanları doğru yola iletmek amacıyla gönderilen son peygamber Hz. Muhammed’dir (s.a.v.). Her Müslüman, Sevgili Peygamberimizi (s.a.v.) iyi tanımalıdır. Bunun için de öncelikle dinimizin birinci temel kaynağı olan Kur’an’a yönelmelidir. Yüce kitabımız, bizlere Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed’le (s.a.v.) ilgili çeşitli bilgiler verir. Onun insani özelliklerinden ve peygamberlik yönünden söz eder.

Kur’an-ı Kerim, Peygamber Efendimizin (s.a.v.) herkes gibi bir insan olduğunu belirtir. Bununla ilgili olarak bir ayette şöyle buyrulur: “**De ki: Ben de ancak sizin gibi bir insanım. Bana İlahınızın bir tek İlah olduğu vahyolunuyor...**”[1] Başka bir ayette ise “**Muhakkak ki sen de öleceksin onlar da ölecekler.**”[2] buyrularak Sevgili Peygamberimizin (s.a.v.) de diğer insanlar gibi ölümlü olduğu ifade edilir. Bu ayetlerden de anlaşılıyor ki Peygamber Efendimiz (s.a.v.) bir insandır. O da bir anne ve babadan doğmuş, evlenip çocuk sahibi olmuş, geçimini sağlamak için çalışmıştır. Yorulmuş, dinlenmiş, soğuktan ve sıcaktan etkilenmiş, zaman zaman hastalanmış ve tedavi olmuştur. Bir olumsuzluk yaşadığında hüzünlenmiş, mutlu bir olay yaşadığında da sevinmiştir. Belirli bir yaşa kadar hayat sürdükten sonra da vefat etmiştir.

2.1. Hz. Muhammed (s.a.v.) de tüm insanlar gibi vefat etmiştir (Peygamberimizin (s.a.v.) mezarının bulunduğu Mescid-i Nebi’deki Ravza-i Mutahhara’dan bir görünüm).

1. Fussilet suresi, 6. ayet.
2. Zümer suresi, 30. ayet.

ETKİNLİK

✏ Sizce Hz. Muhammed'i (s.a.v.) diğer insanlardan ayıran özellikler nelerdir? Bu konudaki düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

BİLGİ KUTUSU

Peygamber Efendimiz (s.a.v.), oğlu İbrahim vefat ettiğinde üzülmüş ve gözleri yaşarmıştı. Bunu gören sahabiler şaşırmışlardı. Bunlardan Abdurrahman bin Avf (r.a.), "Siz de mi ağlıyorsunuz ya Resulallah!" dedi. Sevgili Peygamberimiz (s.a.v.) de ona şöyle karşılık verdi: "**Gönül hüzünlenir, göz yaşarır. Ancak biz Allah'ın razı olduğundan başka bir söz söylemeyiz. Vallahi ey İbrahim, senin aramızdan ayrılmandan dolayı üzüntülüyüz.**"

(Buhârî, Cenâiz, 12.)

Kur'an-ı Kerim, Sevgili Peygamberimiz Hz. Muhammed'in (s.a.v.) insanüstü bir varlık olarak görülmemesi gerektiğini belirtir. Yüce Allah (c.c.) bununla ilgili olarak kutsal kitabımızda bazı örnekler verir. Bunlardan biri şöyledir: Hz. Muhammed (s.a.v.) Mekkeli müşrikleri İslam dinine davet etmeye başladığında onlardan birçoğu Peygamber Efendimize (s.a.v.) inanmadılar. Peygamberin insanüstü bir varlık olması gerektiğini söylediler. Bu durum Kur'an-ı Kerim'de şöyle dile getirilir: "**Onlar (bir de) şöyle dediler: Bu ne biçim peygamber; (bizler gibi) yemek yiyor, çarşılarda dolaşıyor! Ona bir melek indirilmeli, kendisiyle birlikte o da uyarıcı olmalıydı! Yahut kendisine bir hazine verilmeli veya içinden yiyip (meşakkatsizce geçimini sağlayacağı) bir bahçesi olmalıydı...**"[1] Yüce Allah (c.c.) Mekkelilerin bu ve benzeri sözlerine, Peygamber Efendimizden (s.a.v.) şöyle cevap vermesini istemiştir: "**De ki: Ben size, Allah'ın hazineleri benim yanımdadır, demiyorum. Ben gaybı da bilemem. Size ben bir meleğim de demiyorum. Ben, sadece bana bildirilen vahye uyuyorum...**"[2]

Ayet Yorumlayalım

"**De ki: Allah dilemedikçe ben kendime bir zarar verme ve bir fayda sağlama gücüne sahip değilim. Eğer ben gaybı biliyor olsaydım daha çok hayır elde etmek isterdim ve bana kötülük dokunmazdı. Ben inanan bir kavim için sadece bir uyarıcı ve bir müjdeciyim.**"

(Ârâf suresi, 188. ayet.)

Sevgili Peygamberimiz (s.a.v.) bizler gibi insani özelliklere sahipti ancak o, sıradan bir insan değildi. Allah Resulü (s.a.v.) örnek bir kişiliğe sahipti. Peygamberimiz (s.a.v.), inancı, inancı uğrunda verdiği mücadelesi, ibadetleri, yaşayışı, insan ilişkileri, güzel ahlakıyla bizim için en güzel örnektir. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) bu özelliği **üsve-i hasene** kavramıyla ifade edilir. Onu doğru tanımak ve anlamak, İslam'ı da doğru anlamamız açısından çok önemlidir. Çünkü bize İslam'ı öğreten, dinimizin ilkelerini açıklayan, Hz. Peygamber'dir (s.a.v.). İlahi vahyi en iyi anlayan ve hayatında en doğru şekilde uygulayan da Peygamberimizdir (s.a.v.). Hz. Peygamber (s.a.v.), İslam'ı inanç, ibadet ve ahlak vb. her alanda en güzel yaşayan ve temsil eden kişiydi. Biz onun hayatını, şahsiyetini gereği gibi tanıyabilirsek yüce dinimizi de doğru bir şekilde anlamış oluruz.

1. Furkân suresi, 7-8. ayetler.
2. En'âm suresi, 50. ayet.

BİLGİ KUTUSU

Peygamberimiz (s.a.v.), kendisinin de bir insan olduğunu sahabilerine zaman zaman hatırlatmıştır. Bir keresinde sahabilerine şu uyarıyı yapmıştır: **"Hıristiyanların Meryem oğlunu (İsa'yı) övmekte aşırı gittikleri gibi siz de beni övmede aşırılık göstermeyin. Şüphesiz ki ben Allah'ın kuluyum. Onun için bana, 'Allah'ın kulu ve Resûlü' deyin."**

(Buhârî, Enbiyâ, 48.)

Başka bir gün de **"Ben ancak bir insanım, size dininize dair bir şey emredersem onu hemen alın. Ama kendi görüşümle bir şey emredersem (unutmayın ki) ben de bir insanım."** buyurmuştur.

(Müslim, Fedâil, 140.)

ETKİNLİK

✏ Peygamberlerin insanlardan seçilmesi neden gereklidir? Tartışınız.

2. HZ. MUHAMMED'İN PEYGAMBERLİK YÖNÜ

DÜŞÜNELİM-HAZIRLANALIM

Peygamberlerin görev ve sorumlulukları nelerdir?

Sevgili Peygamberimiz Hz. Muhammed'i (s.a.v.) diğer insanlardan ayıran en temel özellik, Onun Yüce Allah'tan (c.c.) vahiy almasıdır. Bu konuyla ilgili olarak kutsal kitabımızda şöyle buyrulur: **"De ki: Ben, yalnızca sizin gibi bir beşerim. (Şu var ki) bana ilahınızın sadece bir İlah olduğu vahyolunuyor. Artık her kim Rabb'ine kavuşmayı umuyorsa iyi iş yapsın ve Rabb'ine ibadette hiçbir şeyi ortak koşmasın."**[1] Başka bir ayette ise **"O (bildirdikleri) vahiyden başkası değildir."**[2] ifadesi yer alır.

Hz. Muhammed (s.a.v.), Hz. Âdem (a.s.) ile başlayan peygamberlik zincirinin son halkasıdır. O, Allah'ın (c.c.) insanlara hak ve hakikati bildirmek, onları doğru yola iletmek üzere gönderdiği son peygamberdir. Bu husus bir ayette şöyle açıklanır: **"Muhammed, sizin erkeklerinizden hiçbirinin babası değildir. Fakat o, Allah'ın Resûlü ve peygamberlerin sonuncusudur. Allah her şeyi hakkıyla bilendir."**[3] Kur'an'da ve İslam kültüründe Hz. Muhammed'in (s.a.v.) son peygamber olması **hatemü'n-nebiyyin** kavramıyla ifade edilir. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) peygamberliği evrenseldir, tüm zamanlara ve bütün insanlara yöneliktir. Bu husus, Peygamberimizi (s.a.v.) konu alan bir ayette şöyle belirtilir: **"Biz seni ancak bütün insanlara müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik. Fakat insanların çoğu bilmezler."**[4]

1. Kehf suresi, 110. ayet.
2. Necm suresi, 4. ayet.
3. Ahzâb suresi, 40. ayet.
4. Sebe suresi, 28. ayet.

Bir peygamber olarak Hz. Muhammed'in (s.a.v.) başlıca sorumluluklarını tebliğ, tebyin, teşri ve temsil olarak ortaya koyabiliriz. Kur'an-ı Kerim'de bu hususlarla ilgili açıklamalar yer almaktadır.

Tebliğ

Tebliğ; sözlükte taşımak, götürmek, ulaştırmak, bildirmek ve eriştirmek anlamlarına gelir. Dinî bir terim olarak ise tebliğ, peygamberlerin, vahiy yoluyla Allah'tan (c.c.) gelen ilahi hükümlerin hiçbirini gizlemeden, eksiltmeden ve herhangi bir ilavede bulunmadan aynen insanlara bildirmeleridir.[1] Tebliğ aynı zamanda peygamberlerde bulunması gereken sıfatlardan biridir.

610 yılı, Ramazan ayının Kadir Gecesi'nde, Mekke yakınlarındaki Hira Mağarası'nda Hz. Muhammed'e (s.a.v.) Allah (c.c) tarafından ilk vahiy gönderilmiştir. Böylece Hz. Muhammed (s.a.v.), Allah'ın (c.c.) elçisi olarak seçilmiş ve peygamber olmuştur. Resulullah'a (s.a.v.) sonraki zamanlarda da peyderpey vahiyler gelmiştir. O, elçilik görevinin gereği olarak bundan sonra insanları hak dine davet etmiş, onlara İslam'ın ilkelerini anlatmıştır. Çünkü Yüce Allah (c.c.) onu, insanlara İslam'ın ilkelerini tebliğ etmek ve açıklamakla görevlendirmiştir.

2.2. Hz. Muhammed'e (s.a.v.) ilk vahyin geldiği Nur Dağı ile Hira Mağarası'dan bir görünüm

Ayet Yorumlayalım

"Ey Peygamber! Rabb'inden sana indirileni tebliğ et. Eğer bunu yapmazsan onun verdiği peygamberlik görevini yerine getirmemiş olursun. Allah seni insanlardan korur. Şüphesiz Allah, kâfirler topluluğunu hidayete erdirmeyecektir."

(Mâide suresi, 67. ayet.)

Hz. Muhammed (s.a.v.), tebliğ görevinin gereği olarak gece gündüz demeden, bıkmadan usanmadan insanlara Allah'ın (c.c.) emir ve yasaklarını öğretmek için çalışmıştır. İslam tebliğine önce en yakınında olan kişilerden, çok güvendiği insanlardan başlamıştır. Üç yıl boyunca gizlice yürüttüğü tebliğ görevini, daha sonra açıktan sürdürmüştür. Akrabalarından, kavminden insanları İslam'ın aydınlık yoluna çağırmıştır. Ardından çarşıda, pazarda, Mekke sokaklarında karşılaştığı yerli ya da yabancı herkese İslam'ın esaslarını tebliğ etmiştir. İnsanlara ilahi hakikatleri ulaştırmak, onları hak yoluna çağırmak için her türlü çabayı göstermiştir. Bu uğurda asla yılmamış, korkmamış, ümitsizliğe kapılmamıştır. Zaten peygamberler,

1. Dinî Kavramlar Sözlüğü, s. 639.

tebliğ görevini yaparken kimseden korkmazlar. Allah (c.c.) bu konuda şöyle buyurur: **"O peygamberler ki Allah'ın gönderdiği emirleri duyururlar, Allah'tan korkarlar ve ondan başka kimseden korkmazlar. Hesap görücü olarak Allah (herkese) yeter."**[1] Sevgili Peygamberimizin (s.a.v.) İslam'ı tebliğ süreci, yirmi üç yıla yakın bir süre devam etti. Tek başına çıktığı hak ve hakikat yolunda ona, yirmi üç yıla yakın sürenin sonunda yüz binlerce kişi katıldı. İslamiyet, Allah'ın (c.c.) izni ve yardımıyla Peygamberimiz (s.a.v.) hayattayken onbinlerce insan tarafından tanınıp benimsendi.

ETKİNLİK

"Onlara vadettiğimiz azabın bir kısmını sana göstersek de (göstermeden) senin ruhunu alsak da senin görevin sadece tebliğ etmektir. Hesap görmek ise bize aittir."

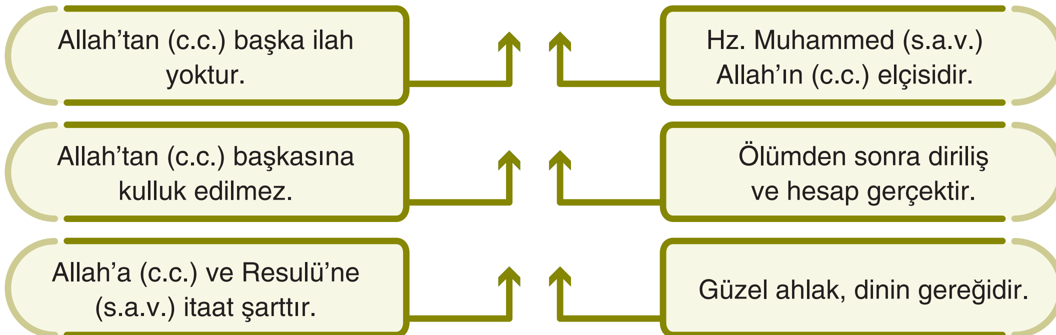
(Ra'd suresi, 40. ayet.)

✏ Yukarıdaki ayet, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) göreviyle ilgili nasıl bir sınır koymaktadır? Değerlendiriniz.

BİLGİ KUTUSU

Mekkeli müşriklerin ileri gelenleri, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) İslam tebliğinden vazgeçmesi için her yolu denediler. Ona mevki makam, para vb. teklif ettiler. Ancak Hz. Peygamber (s.a.v.) onların bütün tekliflerini reddetti. Mekkeliler bir gün toplanıp Peygamberimizin (s.a.v.) amcası Ebu Talip'in yanına geldiler. Ona, yeğenini İslam tebliğinden vazgeçmeye ikna etmesini ya da korumaktan vazgeçmesini söylediler. Aksi hâlde kendisine de cephe alacaklarını ifade ettiler. Müşriklerin kararlılığını gören Ebu Talip Peygamberimize (s.a.v.) durumu anlattı. Kendisinin de zor durumda olduğunu söyledi. "Bana da kendine de acı. Bana, gücümün yetmeyeceği şeyi yükleme." dedi. Amcasını dinleyen Hz. Peygamber (s.a.v.), İslam tebliğinde ne kadar kararlı olduğunu şöyle ifade etti: **"Ey amca! Allah'a yemin olsun ki bu davamı terk etmem karşılığında Güneş'i sağ elime, Ay'ı da sol elime verseler Allah, dinini güçlendirinceye veya bu yolda canımı verinceye kadar asla davamdan vazgeçmeyeceğim."**

(İbn-i Hişam, İslam Tarihi, C 1, s. 352-353.)

1. Ahzâb suresi, 39. ayet.

Tebyin

Tebyin kavramı; beyan etmek, açıklamak, izah etmek, gerçeği ortaya koymak anlamına gelir. Hz. Peygamber (s.a.v.) için kullanıldığında bu kavram, Peygamberimizin (s.a.v.) Kur'an'ı ve İslam'ın ilkelerini açıklama görevini ifade eder.[1]

Kur'an-ı Kerim, Yüce Allah (c.c.) tarafından Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed'e (s.a.v.) indirilmiş olan ilahi bir kitaptır. Kur'an-ı Kerim'de yer alan ilahi ilkeleri en iyi anlayan Sevgili Peygamberimizdir (s.a.v.). Peygamber Efendimizin (s.a.v.) temel görevlerinden biri, Kur'an-ı Kerim'i insanlara açıklamak ve öğretmektir. **"... İnsanlara kendilerine indirileni açıklaman için ve düşünüp anlasınlar diye sana da Kur'an'ı indirdik."**[2] mealindeki ayet bu durumu dile getirmektedir.

ETKİNLİK

"Biz her peygamberi kendi kavminin diliyle gönderdik ki onlara (Allah'ın emirlerini) iyice açıklasın. Allah dilediğini saptırır, dilediğini de doğru yola iletir. O, mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir."

(İbrahim suresi, 4. ayet.)

✏ Yukarıdaki ayette verilmek istenen mesaj nedir? Arkadaşlarınızla yorumlayınız.

Kur'an-ı Kerim'deki ayetlerin bir kısmı herkesin anlayabileceği nitelikte olup son derece açık ve anlaşılırdır. Bazı ayetlerde ise kapalılık söz konusudur. Bu ayetlerde, birden farklı anlama gelen, farklı yorumlanmaya müsait ifadeler bulunmaktadır. İşte Kur'an-ı Kerim'deki kapalı ayetleri, anlaşılması zor olan hususları Sevgili Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v.) açıklamıştır. Böylece Kur'an'ın doğru anlaşılmasını sağlamıştır. Örneğin Bakara suresinin 238. ayetinde, **"Namazlara ve orta namaza devam edin. Allah'a gönülden boyun eğerek namaza durun."** buyrulmuştur. Bu ayette yer alan "orta namaz" ifadesinin hangi namaz olduğunu Hz. Muhammed (s.a.v.) açıklamıştır. Bu konuyla ilgili olarak **"Orta namaz, ikindi namazıdır."**[3] buyurmuştur.

Kur'an-ı Kerim'de abdest, namaz, oruç, zekât, hac, kurban gibi ibadetlerle ilgili çeşitli ayetler vardır. Ancak bu ibadetlerin nasıl yerine getirileceği yüce kitabımızda ayrıntılı bir şekilde açıklanmaz. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) ibadetlerin yapılışını hem uygulamalarıyla hem de çeşitli açıklamalarıyla insanlara öğretmiştir. Örneğin bir hadisinde, **"Ben namazı nasıl kılıyorsam siz de öyle kılın."**[4] buyurmuştur. İslam'da emredilen temel ibadetlerden biri de hacdır. Kur'an'da hac ibadeti emredilmiş ancak bu ibadetin yapılışıyla ilgili ayrıntılı bilgi yer almamıştır. Allah Resulü (s.a.v.) haccın yapılışını hem hadislerinde açıklamış hem de bu ibadetin yapılışını uygulamalı olarak ashabına göstermiştir. Bir hadisinde, **"Hacla ilgili yapılması gerekenleri benden alınız."**[5] buyurmuştur. Ayrıca Peygamberimiz (s.a.v.) kendisine sorulan birçok soruya cevaplar vermiştir. Orucun hangi hâllerde bozulacağını, zekâtın hangi mallardan verileceğini, kurbanın hangi hayvanlardan kesileceğini, abdestin nasıl alınacağını ve abdest bozan durumların neler olduğunu vb. anlatmıştır. Kur'an-ı Kerim'in anlaşılması zor olan ayetlerini insanlara açıklamıştır. Böylece ilahi mesajların, dinî emirlerin kolayca anlaşılıp öğrenilmesini ve uygulanmasını sağlamıştır.

1. Dinî Kavramlar Sözlüğü, s. 639.
2. Nahl suresi, 44. ayet.
3. Tirmizî, Salât, 9.
4. Buhârî, Ezan, 18.
5. Müslim, Hac, 310.

2.3. Dinimizde emredilen ibadetlerin ayrıntılarını Peygamberimiz (s.a.v.) açıklayıp öğretmiştir.

ETKİNLİK

✏ Peygamberimizin (s.a.v.) açıklamaları olmasa Kur'an'ın anlaşılması ve İslam'ın yaşanması konusunda ne gibi olumsuzluklar yaşanabilirdi? Beyin fırtınası yapınız.

Temsil

Hz. Muhammed'in (s.a.v.) peygamberlikle ilgili sorumluluklarından biri de temsildir. **Temsil,** örnek olmak, nasıl yapılacağını örnekleme yoluyla göstermek demektir. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) inanç, ibadet, ahlak başta olmak üzere her hususta Müslümanlar için en güzel örnek olmasıdır. Kur'an-ı Kerim'de, Hz. Muhammed'in (c.c.) bu yönüne dikkat çeken bir ayette şöyle buyrulur: **"Andolsun, Allah'ın Resülü'nde sizin için Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı uman, Allah'ı çok zikreden kimseler için güzel bir örnek vardır."**[1]

BİLGİ KUTUSU

Allah Resulü'nün (s.a.v.) eşi Hz. Aişe (r.a.), kendisine Peygamber Efendimizin (s.a.v.) ahlakını soran sahabilere şu cevabı vermiştir:

"Siz hiç Kur'an okumuyor musunuz? Onun ahlakı Kur'an'dı." diye cevap vermiştir.

(Müslim, Müsâfirûn, 139.)

Peygamberimiz (s.a.v.), insanlara İslam dininin ilkelerini tebliğ edip ulaştırıyor, açıklıyordu. Bunun yanı sıra o, ilahi ilkelerin hayata nasıl geçirileceğini de yaşayışıyla gösteriyordu. İnançta, ibadette ve ahlaki ilkeleri uygulama konusunda insanlara örnek oluyordu. Allah'ın (c.c.) emrettiği ibadetleri, İslam'ın uyulması gereken ilkelerini öncelikle kendi hayatında uyguluyordu. Böylece insanlara örnek oluyordu.

İslamiyet; barış ve huzurun hâkim olduğu, insanların kardeşçe yaşadığı, hak ve hukukun egemen olduğu, mutlu bir toplum oluşturmayı amaçlar. Bunun için de insanlardan tevhit inancını benimsemelerini, ibadetlerini yerine getirmelerini, güzel ahlaklı olmalarını ister. Dinimiz, Allah'ın (c.c.) istediği gibi bir insan olma yolunda bize bir de rehber, örnek, model insan sunar. Bu model insan, Hz. Muhammed'dir (s.a.v.). Çünkü Hz. Muhammed (s.a.v.), bütün ahlaki güzellikleri kendisinde toplamış örnek bir şahsiyetti. Rabb'imiz

1. Ahzâb suresi, 21. ayet.

(c.c.), "**Sen elbette yüce bir ahlak üzeresin.**"[1] buyurarak onun ahlakını övmektedir. Peygamberimizin (s.a.v.) kendisi de "**Ben ancak ahlaki güzellikleri tamamlamak için gönderildim.**"[2] buyurarak amacını ifade etmiştir. Şimdi onun üstün şahsiyetini ve bazı ahlaki özelliklerini kısaca tanıyalım.

2.4. Muhammed Aleyhisselam yazılı Arapça bir hat

Hz. Muhammed (s.a.v.) son derece dürüst ve güvenilir bir insandı. O, gerek peygamberlik öncesi hayatında gerekse peygamberliği döneminde asla yalan söylememiştir. Her zaman doğruyu söylemiş, emaneti korumuş, verdiği sözü tutmuştur. İnsanlar her zaman onun elinden ve dilinden güvende olmuşlardır. Mekkeliler, değerli eşyalarını gönül rahatlığıyla Hz. Muhammed'e (s.a.v.) emanet etmişlerdir. Mekke halkı, daha risalet öncesi dönemde Hz. Muhammed'e (s.a.v.) güvenilir kişi anlamına gelen el-Emin demiştir.

Hadis Yorumlayalım

"Dikkat edin, size müminin kim olduğunu haber vereyim mi? O, insanların can ve mal hususunda güvendiği kişidir. Müslüman; elinden ve dilinden insanlara zarar gelmeyendir..."

(Ahmed b. Hanbel, el Müsned, C 6, s. 22.)

Hz. Peygamber (s.a.v.), aile fertlerine sevgi ve saygıyla yaklaşırdı. Eşlerine, çocuklarına iyi davranırdı. Onlara değer verir, söz ve davranışlarıyla da bunu ifade ederdi. Bir hadisinde, "**Sizin en hayırlınız, ailesine karşı en hayırlı olanınızdır. Ben de aileme karşı en hayırlı olanınızım...**"[3] buyurmuştur. Hz. Aişe (r.a.), Peygamberimiz (s.a.v.) için "O, herkes gibi bir insandı. Elbisesini temizler, koyununu sağar ve kendi ihtiyaçlarını kendisi görürdü."[4] buyurarak aile içinde işlere yardım ettiğini belirtmiştir.

Peygamberimiz (s.a.v.) maddi ve manevi temizliğe önem verirdi. Akraba ve komşu hakkını gözetirdi. Aile büyüklerini sever ve sayardı. O, vefalı bir insandı, kendisine yapılan iyilikleri unutmazdı. Hak ve adalete önem verir, hiç kimsenin hakkını yemezdi. İnsanlara kin gütmez, intikam peşinde koşmazdı. Kendi işini kendisi görür, başkalarına yük olmaktan hoşlanmazdı. Çalışmayı sever, helal rızık elde etmek için çaba harcamayı ibadet olarak değerlendirirdi. Dilenmeyi, başkalarının sırtından geçinmeyi hoş görmezdi.

*2.5. Peygamberimiz (s.a.v.), bir hadisinde "**Temizlik imandandır.**" (Müslim, Tahâret,1.) buyurmuştur.*

1. Kalem suresi, 4. ayet.
2. Muvatta, Hüsnü'l-Hulk, 8.
3. Tirmizî, Menâkıb, 63.
4. Ahmed b. Hanbel, C 6, s. 256.

BİLGİ KUTUSU

Hz. Peygamber (s.a.v.), bir gün yanına gelip heyecandan titreyen bir kişiyi, "**Korkma, ben kral değilim. Kureyş'ten, kurutulmuş et yiyen bir kadının oğluyum.**" (İbn-i Mâce, Et'ime, 30.) buyurarak sakinleştirmişti.

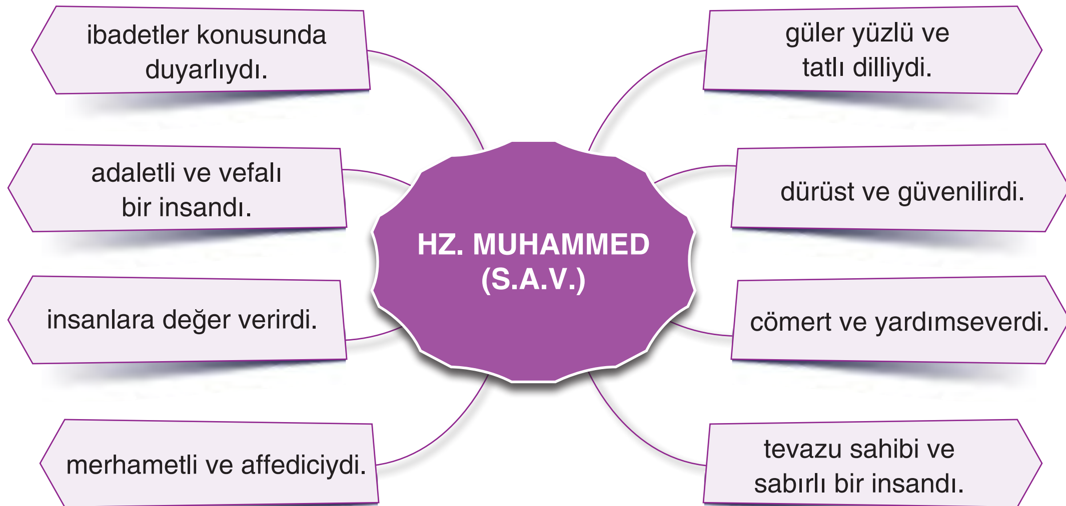
Allah Resulü (s.a.v.) son derece mütevazı bir kişiliğe sahipti. Herkesle konuşur, oturur ve sohbet ederdi. Kendisini başkalarından üstün görmezdi. Bir meclise geldiğinde ayağa kalkılmasını istemez, boş bulduğu yere otururdu. İnsanlara değer veren Peygamberimiz (s.a.v.), biriyle karşılaştığında ona selam verir, kendisiyle musafaha ederdi. Karşısındaki kişi elini bırakmadan Hz. Peygamber (s.a.v.) elini çekmezdi. Konuşurken muhatabının yüzüne bakar, karşısındaki kişinin sözünü kesmezdi.

ETKİNLİK

Hz. Osman (r.a.), Resulullah'ın (s.a.v.), abdesti nasıl aldığını şöyle anlatmaktadır: Resulullah (s.a.v.) ellerine su döküp üç kez yıkadı. Sonra ağzına su alıp ağzını üç kez çalkaladı. Üç defa burnuna su çekip burnunu güzelce temizledi. Sonra yüzünü üç kere yıkadı. Ardından kollarını dirseklerine kadar üç kere yıkadı. Sonra başını mesh etti. Sonra iki ayağını ayak bileklerine kadar yıkadı. Hz. Osman (r.a.) şöyle devam etmiştir: Resullallah (s.a.v.) abdestini bitirdikten sonra şöyle buyurdu: "**Her kim benim aldığım bu abdest gibi abdest alır, huşu içinde iki rekât da namaz kılarsa geçmiş günahları bağışlanır.**"

(Buhârî, Vudû, 24; Müslim, Tahâret, 3.)

✏ Yukarıdaki olay, dinimizi doğru öğrenmede ve İslam'ı doğru yaşamada Peygamberimizin (s.a.v.) önemi konusunda size neler düşündürmektedir?

2.6. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) kişilik özelliklerinden bazılarını gösteren bir şema

Hz. Muhammed (s.a.v.) son derece güler yüzlü, tatlı dilli bir insandı. O, insanlara güler yüz göstermeyi sadaka olarak nitelendirirdi. Karşılaştığı kimselere güler yüzle selam verir, onların hâl ve hatırını sorardı. Resulullah (s.a.v.) hiç kimseye kötü söz söylemez, insanları incitmezdi. Allah Resulü (s.a.v.) merhametli ve bağışlayıcıydı. Özellikle toplumun zayıf kesimlerine daha fazla merhamet gösterirdi. Çocuklara, kölelere şefkatle yaklaşır, kadınlara kötü davrananları da uyarırdı. Yoksullara, zor durumda olanlara her zaman yardımcı olmaya çalışırdı. Peygamberimiz (s.a.v.) sadece insanlara değil, tüm canlılara karşı merhametliydi. O, hayvanlara iyi davranılmasını emreder, onlara eziyet edenleri uyarırdı. Doğayı sever, çevreyi korurdu.

ETKİNLİK

Bir keresinde bazı sahabiler, Peygamberimizin (s.a.v.) eşlerinin yanına geldiler ve onun ibadetleri hakkında sorular sordular. Aldıkları cevap üzerine kendi ibadetlerini azımsadılar. "Biz kim, Peygamber kim! Allah, onun geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlamıştır." dediler ve kendi durumlarına üzüldüler. İçlerinden biri, gece boyu sürekli namaz kılmaya, diğeri sürekli oruç tutmaya, üçüncüsü de kadınlardan uzak kalarak evlenmemeye karar verdi. Bunu haber alan Peygamberimiz (s.a.v.), **"Şöyle şöyle diyen sizler misiniz? Şunu iyi bilin ki vallahi, aranızda Allah'tan en çok korkanınız ve ona karşı en çok takva sahibi olanınız benim. Bununla birlikte ben bazen oruç tutar, bazen tutmam. Hem namaz kılarım hem de uyurum. Kadınlarla da evlenirim. Kim benim sünnetimden yüz çevirirse benden değildir!"** buyurdu.

(Buhârî, Nikâh, 1.)

✏ Yukarıdaki olay, İslam'ı doğru anlamada Hz. Muhammed'i (s.a.v.) örnek almanın önemi konusunda size neler düşündürmektedir? Arkadaşlarınızla değerlendiriniz.

Teşri

Hz. Muhammed'in (s.a.v.) peygamberlikle ilgili görevlerinden biri de teşridir. Teşri, kanun koymak, hüküm koymak anlamına gelir. İslam'a göre Hz. Peygamber'in (s.a.v.), Müslümanların uyması gereken hususlarla ilgili dinî hüküm koyma yetkisi vardır. Genel olarak İslam âlimleri, Peygamberimizin (s.a.v.), Kur'an'da belirtilenler dışında hüküm koyma, bazı şeyleri haram ve helal kılma yetkisi olduğunu belirtmişlerdir. Bu konuyla ilgili olarak Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulmuştur: **"...İşte o Peygamber onlara iyiliği emreder, onları kötülükten alıkoyar, onlara iyi ve temiz şeyleri helal, kötü ve pis şeyleri haram kılar. Sırtlarındaki ağır yükleri kaldırır, üzerlerindeki bağları ve zincirleri kırıp atar. O Peygamber'e inanıp ona saygı gösteren, ona yardım eden ve ona indirilen nura (Kur'an'a) uyanlar var ya, işte kurtuluşa erenler onlardır."**[1]

Ayet Yorumlayalım

"Allah ve Resulü bir iş hakkında hüküm verdikleri zaman hiçbir mümin erkek ve hiçbir mümin kadın için kendi işleri konusunda tercih kullanma hakları yoktur. Kim Allah'a ve Resulüne karşı gelirse şüphesiz ki o apaçık bir şekilde sapmıştır."

(Ahzâb suresi, 36. ayet.)

1. Â'râf suresi, 157. ayet.

Bir gün Peygamberimiz (s.a.v.), gücü yeten Müslümanlara haccın farz olduğunu belirtmişti. Bunun üzerine bir kişi, "Her sene mi ya Resulallah?" diye sormuş, bu soruya bir süre cevap vermeyen Allah Resulü (s.a.v.), adamın ısrarla soruyu tekrarlaması üzerine şöyle buyurmuştu: **"...Sizden öncekiler peygamberlerine çok soru sormalarından ve peygamberlerinin buyrukları üzerinde ihtilaf etmelerinden dolayı helak olup gitmişlerdir. Size neyi yasakladıysam ondan kaçının ve neyi emrettiysem gücünüz yettiği kadar onu yapın."**[1]

Kur'an-ı Kerim'de, kendisiyle evlenilmesi haram olan kişiler açıkça belirtilmiştir. **"Analarınız, kızlarınız, kız kardeşleriniz, halalarınız, teyzeleriniz, kardeş kızları, kız kardeş kızları, sizi emziren analarınız, süt bacılarınız, eşlerinizin anaları, kendileriyle birleştiğiniz eşlerinizden olup evlerinizde bulunan üvey kızlarınız size haram kılındı. Eğer onlarla (nikâhlanıp da) henüz birleşmemişseniz kızlarını almanızda size bir mahzur yoktur. Kendi sulbünüzden olan oğullarınızın eşleri ve iki kız kardeşi birden almak da size haram kılındı; ancak geçen geçmiştir. Allah çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir."**[2] Peygamber Efendimiz (s.a.v.), **"Nesep yoluyla haram olanlar, emzirme yoluyla da haram olur."**[3] buyurarak Kur'an'da kendisiyle evlenilmesi haram olan kişilerin kapsamını genişletmiştir.

BİLGİ KUTUSU

Peygamberimiz (s.a.v.), **"Bir kadın halası veya teyzesi ile bir nikâh altında tutulamaz."** (Müslim, Nikâh, 4.) buyurmuştur. Böylece Kur'an'da belirtilmeyen dinî bir hüküm koymuştur.

Hz. Ali (r.a.), **"Resulullah (s.a.v.), mut'a nikâhını (geçici süreli nikâh veya bir dünyalık karşılığı) ve ehlî eşek etini yemeyi Hayber günü yasakladı."**[4] demiştir. Bu hadis, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) hüküm koyduğu hususlara örnek olarak verilebilir. **"Azı dişi olan her yırtıcı hayvanın ve pençesiyle avlanan her kuşun yenilmesi yasaktır."**[5] hadisi de İslam'daki haram ve helaller konusunda Peygamberimizin (s.a.v.) hüküm koyma yetkisini göstermektedir. Buna göre ehlî eşeğin; kedi, köpek, kurt, aslan, kaplan; doğan, şahin, kartal gibi hayvanların eti Müslümanlara haramdır.[6]

2.7. Peygamberimiz (s.a.v.), bazı hayvanların etinin yenmeyeceği ile ilgili hükümler koymuştur.

1. Müslim, Hac, 412.
2. Nisâ suresi, 23. ayet.
3. Müslim, Rada', 9.
4. Nesâî, Nikâh, 71.
5. Müslim, Sayd, 15-16.
6. TDV İlmihâl, C 2, s. 61.

3. HZ. MUHAMMED'E BAĞLILIK VE İTAAT

DÜŞÜNELİM-HAZIRLANALIM

Peygamberimize (s.a.v.) neden itaat etmemiz gerekir?

Hz. Muhammed (s.a.v.) Allah'ın (c.c.) seçilmiş elçisidir ve bizim peygamberimizdir. Hz. Peygamber (s.a.v.) bize Allah'ı (c.c.) ve onun özelliklerini tanıtmış, Rabb'imize (c.c.) nasıl ibadet edeceğimiz hakkında ayrıntılı bilgiler vermiştir. Peygamberimiz (s.a.v.) yanlış inançlara sapmamamız için çaba harcamıştır. Bize, doğru inancı öğretmiş, güzel ahlaklı bir insan olmanın yollarını göstermiş ve bu konuda örnek olmuştur. O, bizim; Allah'ın (c.c.) istediği gibi imanlı, ibadetlerini yerine getiren, salih ameller işleyen, iyi bir insan olarak yaşamamızı istemiştir. Böylece cehennem azabından kurtulmamızı, ebedî mutluluk yurdu olan cennete gitmemizi istemiş ve bunun için çaba harcamıştır. Sevgili Peygamberimiz (s.a.v.) ümmetini çok sevmiş, ümmetinin iyiliği için çalışmıştır. O, bizlere karşı son derece merhametli ve şefkatlidir. Bizler de bütün bunları bilir, Sevgili Peygamberimiz Hz. Muhammed'i (s.a.v.) çok severiz. Hz. Peygamber'e (s.a.v.) büyük bir sevgiyle bağlanır, ona itaat etmeyi bir görev kabul ederiz.

Ayet Yorumlayalım

"Andolsun size kendinizden öyle bir peygamber gelmiştir ki sizin sıkıntıya uğramanız ona çok ağır gelir. O, size çok düşkün, müminlere karşı çok şefkatlidir, merhametlidir."

(Tevbe suresi, 128. ayet.)

"Kim peygambere itaat ederse, Allah'a itaat etmiş olur.
Kim yüz çevirirse (bilsin ki) biz seni onlara bekçi göndermedik."
(Nisa suresi, 80. ayet.)

2.8. Yüce Allah (c.c.) bizlerden Peygamberimize (s.a.v.) itaat etmemizi ister.

Bizleri çok seven ve hep bizim iyiliğimizi isteyen, bunun için çalışan Peygamber Efendimize (s.a.v.) sevgiyle bağlanmak, ona itaat etmek Müslüman olarak hepimizin öncelikli sorumluluğudur. Hem Kur'an'da hem de hadislerde Peygamberimize (s.a.v.) sevgiyi ve bağlılığı emreden pek çok ifade yer almaktadır. Kur'an-ı Kerim'de ve hadislerde, müminlerin Hz. Peygamber'e (s.a.v.) büyük bir sevgiyle bağlı olmaları gerektiği belirtilir. Bu konuyla ilgili bir ayette, **"Peygamber, müminlere kendi canlarından daha önce gelir. Onun eşleri de müminlerin anneleridir…"**[1] buyrulur. Peygamberimiz (s.a.v.)

1. Ahzâb suresi, 6. ayet.

de bir hadisinde, **"Herhangi biriniz beni babasından, evladından ve bütün insanlardan daha çok sevmedikçe (gerçek manada) iman etmiş olmaz."**[1] buyurarak aynı konuya dikkat çeker. O başka bir hadisinde de şöyle buyurur: **"Şu üç özellik kimde bulunursa o kimse imanın tadını alır: Allah ve Resulü'nü her şeyden çok sevmek, bir kimseyi yalnızca Allah rızası için sevmek, Allah kendisini kurtardıktan sonra tekrar inkârcılığa dönmekten, ateşe atılmaktan kaçındığı gibi kaçınmak."**[2]

BİLGİ KUTUSU

İtaat kavramı sözlükte boyun eğmek, yumuşak davranmak, söz dinlemek, alınan emre göre hareket etmek, birinin isteğine, emir ve yasağına isteyerek uymak anlamlarına gelir. Dinî bir terim olarak ise Allah (c.c.) ve Peygamber'in (s.a.v.) emir ve yasaklarına isteyerek uymak, yapılmasından dolayı sevap elde edilen herhangi bir ameli yapmaktır.

(Dinî Kavramlar Sözlüğü, s. 344; Dinî Terimler Sözlüğü, s. 185.)

ETKİNLİK

Bir keresinde Peygamberimiz (s.a.v.), kendisine kıyametin ne zaman kopacağını soran bir sahabiye, **"Sen kıyamet için ne hazırladın?"** diye sordu. O sahabi, "Kıyamet için çok fazla namaz ve oruç hazırlayamadım ama Allah'ı ve Resulü'nü seviyorum." diye cevap verdi. Bunun üzerine Allah Resulü (s.a.v.) şöyle buyurdu: **"Kişi, sevdiğiyle beraberdir. Sen de (kıyamet gününde) sevdiğinle beraber olacaksın."** *(Tirmizî, Zühd, 50.)*

✏ Yukarıdaki metin, Peygamber'i (s.a.v.) sevmenin önemi konusunda bize nasıl bir mesaj vermektedir?

Kur'an-ı Kerim'de, Peygamber Efendimize bağlılık gösterilmesini ve itaat edilmesini açık bir şekilde emreden ayetler yer almaktadır. Örneğin bir ayette şöyle buyrulmaktadır: **"Ey iman edenler! Allah'a itaat edin, Peygamber'e itaat edin. İşlerinizi boşa çıkarmayın."**[3] Bu ayet, Allah'a (c.c.) olduğu gibi Hz. Peygamber'e (s.a.v.) de itaat etmenin gerekliliğini ortaya koymaktadır. Allah'a (c.c.) ve Resulü'ne (s.a.v.) itaat etmeyenlerin amellerinin Allah (c.c.) katında bir anlam ifade etmediğini bildirmektedir. Rabb'imiz (c.c.) başka bir ayette de **"…Peygamber size ne vermişse onu alın ve size neyi yasaklamışsa ondan kaçının. Allah'a karşı saygısızlık etmekten sakının. Kuşkusuz Allah, cezalandırmada çok çetindir."**[4] buyrularak Hz. Muhammed'e (s.a.v.) itaatin sınırlarının geniş olduğu anlatılmaktadır.

Ayet Yorumlayalım

"Kim Allah'a ve Peygambere itaat ederse işte onlar, Allah'ın kendilerine nimet verdiği peygamberlerle, sıddıklarla, şehitlerle ve iyi kimselerle birliktedirler. Bunlar ne güzel arkadaştır!"

(Nisâ suresi, 69. ayet.)

1. Buhârî, İman, 8.
2. Müslim, İman, 67.
3. Muhammed suresi, 33. ayet.
4. Haşr suresi, 7. ayet.

Yüce kitabımızda, "**Kim peygambere itaat ederse Allah'a itaat etmiş olur. Kim yüz çevirirse (bilsin ki) biz seni onlara bekçi göndermedik.**"[1] buyrularak Hz. Peygamber'e (s.a.v.) itaat etmenin, Allah'a (c.c.) itaat etmek anlamına geldiği belirtilmektedir. Allah'a (c.c.) ve Hz. Muhammed'e (s.a.v.) itaat etmemenin ne kadar büyük bir günah olduğu ise bir ayette şöyle açıklanmaktadır: "**Allah'a ve Resulü'ne karşı gelen kimseye, içinde ebedî kalacağı cehennem ateşinin olduğunu bilmediler mi? İşte bu büyük bir rezilliktir.**"[2] Aynı konuyla ilgili başka bir ayette de şu ifadeler yer alır: "**Kim de Allah'a ve Peygamberine isyan eder ve onun koyduğu sınırları aşarsa Allah onu ebedi kalacağı cehennem ateşine sokar. Onun için alçaltıcı bir azap vardır.**"[3]

ETKİNLİK

"**De ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Çünkü Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.**"

(Âl-i İmrân suresi, 31. ayet.)

✏ Yukarıdaki ayete göre Peygamberimize (s.a.v.) neden bağlılık göstermeli, itaat etmeliyiz? Bu konudaki düşüncelerinizi aşağıya yazınız.

Hz. Peygamber (s.a.v.) de kendisine bağlılık gösterilmesi ve itaat edilmesi gerektiğini sık sık ifade etmiştir. Örneğin bir gün, "**Ümmetimin hepsi cennete girecektir. Ancak yüz çeviren hariç.**" buyurmuştur. Sahabiler, "Ya Resulallah! Yüz çeviren kimdir?" diye sorunca Peygamberimiz (s.a.v.), "**Bana itaat eden cennete girer. Bana isyan eden yüz çevirmiştir.**"[4] buyurarak cevap vermiştir. Başka bir hadisinde de "**Size ne emrettimse onu yapınız; size neyi yasakladımsa ondan sakınınız.**"[5] buyurmuştur. "**Bana itaat eden, Allah'a itaat etmiştir. Bana isyan eden, Allah'a isyan etmiştir...**"[6] buyurarak kendisine itaatin önemini ifade etmiştir.

Hadis Yorumlayalım

"**Sizden birinizi, emrettiğim veya yasakladığım bir konu kendisine iletildiğinde, sakın köşesine yaslanmış olarak (cahilce), 'Biz Allah'ın Kitabı'nda ne bulursak ona uyarız (hadis tanımayız!)' derken bulmayayım!** "

(Tirmizî, İlim, 1.)

1. Nisâ suresi, 80. ayet.
2. Tevbe suresi, 63. ayet.
3. Nisâ suresi, 14. ayet.
4. Buhârî, İsti'sam, 2.
5. İbn-i Mâce, Sünnet, 1.
6. Müslim, İmâre, 33.

2.9. Yemekte dua etmek Peygamberimizin (s.a.v.) sünnetidir.

Peygamberimize bağlılık ve itaatin gerçekleşmesi için öncelikle Allah Resulü'nün (s.a.v.) hayatının, hadislerinin ve sünnetinin iyi bilinmesi gerekir. Çünkü bunları bilmeden Peygamber'i (s.a.v.) tanımak, sevmek ve ona bağlılık gösterip itaat etmek mümkün olmaz. Sünnet kavramı sözlükte; yol, gidişat, huy, karakter, mizaç, hâl, tavır, davranış anlamlarına gelir. Dinî bir kavram olarak ise **sünnet,** Hz. Peygamber'in (s.a.v.) sözleri, fiilleri ve takrirleri yani sahabilerinin söylediği sözleri, yaptığı davranışları onaylamasıdır. Hz. Peygamberimizin (s.a.v.) yapmış olduğu farz ve vacibin dışındaki tavsiyeler, öğütler de sünnet olarak değerlendirilir.[1] Hadis sözlükte; söz ve haber anlamına gelir. İslami bir terim olarak ise hadis; Hz. Peygamber'in (s.a.v.) sözleri fiilleri ve sahabilerin dine aykırı olmayan davranışlarını onamasıdır. Görüldüğü gibi hadis ve sünnet genel olarak aynı anlamı ifade etmektedir. Bununla birlikte hadis, daha çok Hz. Peygamber'in (s.a.v.) mübarek sözlerini ifade etmek için kullanılmaktadır.[2] Sünnet üçe ayrılır. Buna göre Peygamberimizin (s.a.v.) söylediği sözlere, yaptığı açıklamalara ve verdiği öğütlere **kavli sünnet** denir. **Fiilî sünnet,** Hz. Peygamber'in (s.a.v.) farz ve vacibin dışında yaptığı davranışları ifade eder. **Takrirî sünnet** ise Hz. Peygamber'in (s.a.v.), sahabilerin yaptığı davranışları ya da söylediği sözleri reddetmeyip onaylaması demektir.[3]

BİLGİ KUTUSU

Peygamberimizin (s.a.v.) hadisleri ve sünneti, dinimizi doğru anlama ve yaşama açısından çok önemlidir. İslam'ın ilkelerini, inanç ve ibadet esaslarını, Kur'an ayetlerinin anlamını doğru öğrenebilmek ancak hadisleri ve sünneti iyi bilmekle mümkün olur. Dolayısıyla Peygamberimizin (s.a.v.) hayatının, hadislerinin ve sünnetinin öğrenilmesi Müslümanlar açısından her zaman büyük önem taşımıştır. Buna bağlı olarak İslam tarihinin ilk dönemlerinden itibaren Hz. Peygamber'in (s.a.v.) hadislerini içeren eserler yazılmaya başlanmıştır. Bunlardan Kütüb-ü tis'a olarak bilinen dokuz kitap şunlardır:

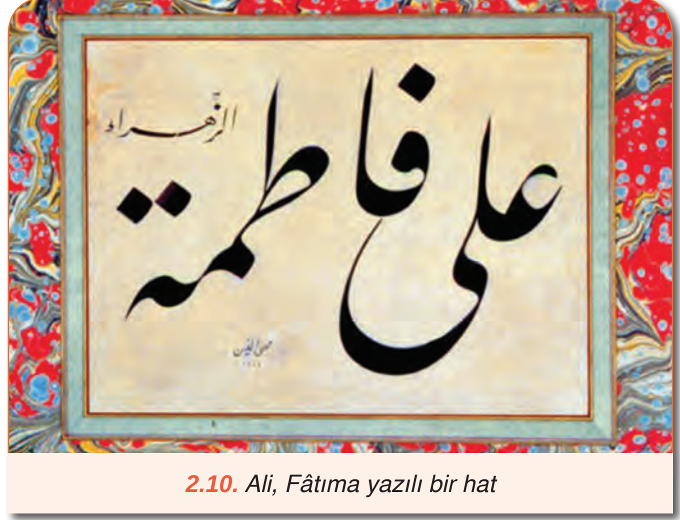
1) Muhammed b. İsmail Buhârî (öl. 870): el-Câmiu's-Sahih
2) Müslim b. Haccac el-Kuşeyrî (öl. 875): el-Câmiu's-Sahih
3) İbn-i Mâce Muhammed b. Yezid (öl. 887): es-Sünen
4) Ebu Davud, Süleyman b. Eş'as (öl. 889) : es-Sünen
5) Muhammed b. İsa et-Tirmizî (öl. 892): es-Sünen
6) Ahmed b. Şuayb en-Nesâî (öl. 915): es-Sünen
7) Mâlik b. Enes (öl. 795): el-Muvatta
8) Ahmed b. Hanbel (öl. 855): el-Müsned
9) Abdullah b. Abdurrahman b. Fazl Dârimî (öl. 868): es-Sünen

1. Dinî Terimler Sözlüğü, s. 113.
2. Dinî Terimler Sözlüğü, s. 334.
3. Dinî Kavramlar Sözlüğü, s. 606.

Ayet Yorumlayalım

"Allah ve melekleri, Peygamber'e çok salavat getirirler. Ey müminler! Siz de ona salavat getirin ve tam bir teslimiyetle selam verin."

(Ahzâb suresi, 56. ayet.)

2.10. Ali, Fâtıma yazılı bir hat

Bizler, Peygamberimizi (s.a.v.) çok severiz. Ona tam bir teslimiyetle bağlanırız. Allah Resulü'nün (s.a.v.) hayatını, sünnetini ve hadislerini öğrenmeye önem veririz. İnançta, ibadette, ahlakta, kısacası hayatımızın her anında Resulullah'ı (s.a.v.) örnek alırız. Resulullah'ın (s.a.v.) adı anıldığında salavat getiririz. Bizler sadece Peygamberimizi (s.a.v.) değil, onun ehl-i beytini de çok severiz. **Ehl-i beyt,** Peygamber Efendimizin (s.a.v.) ev halkı, aile fertleri demektir. Kapsamı hakkında farklı görüşler bulunsa da yaygın görüşe göre ehl-i beyt denilince genel olarak Peygamberimizin (s.a.v.) eşleri, çocukları ve torunları kastedilmektedir. Bunlardan da özellikle Hz. Peygamber'in (s.a.v.) kızı Hz. Fâtıma (r.a.), damadı Hz. Ali (r.a.) ve torunları Hasan (r.a.) ile Hüseyin (r.a.) ehl-i beytin mensupları olarak değerlendirilmektedir.[1] Kültürümüzde Peygamberimize (s.a.v.) olduğu gibi ehl-i beyte de sevgi gösterilmektedir. Milletimiz, çocuklarına Peygamberimizin (s.a.v.) eşlerinin, çocuklarının ve torunlarının adını sıklıkla koymaktadır. Nitekim toplumumuzda Hatice, Ayşe, Fatma, Zeynep, Rukiye, Ümmü Gülsüm, Ali, Hasan, Hüseyin isimlerine çok fazla rastlanmaktadır. Camilerimizin duvarlarını Allah (c.c.) ve Muhammed (s.a.v.) yanında Ali (r.a.), Hasan (r.a.), Hüseyin (r.a.) isimleri de süslemektedir. Ehl-i beytten olan kişilerin hayatını anlatan eserler kaleme alınmakta ve bunlar oldukça fazla okunmaktadır.

4. KUR'AN'DAN MESAJLAR: AHZÂB SURESİ 25, 45 VE 46. AYETLER

Ahzâb suresi, 25. ayet:

"Allah inkâr edenleri, hiçbir hayra ulaşmaksızın kin ve öfkeleriyle geri çevirdi. Allah, savaşta müminlere kâfi geldi. Allah kuvvetlidir, mutlak güç sahibidir."

ETKİNLİK

- Şahit, beşir ve nezir kavramlarının anlamlarını araştırınız.
- Ahzâb suresinin 25 ile 45 ve 46. ayetlerinin konusu nedir? Belirleyiniz.
- Hendek Savaşı hakkında bir araştırma yapınız. Araştırmanızı sınıfınızda arkadaşlarınızla paylaşınız.

1. Dinî Kavramlar Sözlüğü, s. 137.

Bu ayet, Hendek Savaşı ile ilgilidir. Hendek Savaşı'nda Mekkeli müşrikler, 10.000 kişilik bir orduyla Medine'ye saldırdılar. Onların geleceğini haber alan Müslümanlar, Medine'nin saldırıya açık bölümlerine hendekler kazdılar ve şehri böyle savundular. Bir ay kadar süren kuşatmada müşrikler, bütün girişimlerine rağmen hendekleri geçemediler. Kuşatmanın uzamasıyla moralleri bozulan, erzakları azalan putperestler iyice zor durumda kaldılar. Bir ayın sonunda şiddetli bir fırtına çıktı ve müşriklerin çadırlarını yıktı, eşyalarını darmadağın etti. Kuşatmadan sonuç alamayacaklarını anlayan müşrikler, Medine'den ayrılıp Mekke'ye döndüler. Allah'ın (c.c.) yardımıyla Müslümanlar bu saldırıdan da büyük bir zarar görmeden kurtuldular. İşte yukarıdaki ayet, müminlere Allah'ın (c.c.) yardımını anlatmaktadır.[1]

Ahzâb suresi, 45-46. ayetler:

"Ey Peygamber! Biz seni bir şahit, bir müjdeleyici, bir uyarıcı; Allah'ın izniyle kendi yoluna çağıran bir davetçi ve aydınlatıcı bir kandil olarak gönderdik."

Ahzâb suresinin 45-46. ayetlerinde Allah (c.c.), Peygamberimizi (s.a.v.) ne amaçla gönderdiğini açıklamaktadır. Resulü'nü (s.a.v.), kendi varlığına ve birliğine şehadet etmek üzere gönderdiğini belirtmektedir. Ayrıca Hz. Peygamber (s.a.v.), kıyamette insanlar için de şahitlik edecektir. Kendilerinin uyarılmadığını, tebliğ faaliyetine muhatap olmadıklarını söyleyenlere karşı Hz. Peygamber (s.a.v.), onlara gerekli uyarıları yaptığına dair tanıklıkta bulunacaktır. Ayete göre Hz. Muhammed (s.a.v.) insanları müjdelemek ve uyarmak, onları Allah'ın (c.c.) yoluna davet etmek ve çeşitli konularda aydınlatmak üzere gönderilmiştir. Hz. Peygamber (s.a.v.), bu görevinin gereği olarak dünyada iman eden, ibadetlerini yerine getiren, salih ameller işleyenleri Allah'ın (c.c.) rahmeti ve mağfireti ile müjdelemektedir. Allah'ın (c.c.), böyle kullarını cennetine koyacağını vadettiğini müjdelemektedir. Hz. Muhammed (s.a.v.); hak yoldan ve tevhit inancından yüz çeviren, inkârda ve küfürde ısrar eden, kötülükten vazgeçmemekte direnen insanları da cehennemle ve ilahi azapla uyarmaktadır. Söz konusu ayetler, Hz. Peygamber'in (s.a.v.); insanları şirkten, küfürden vazgeçmeye, insanları Allah'ın (c.c.) yoluna davet etme sorumluluğuna da dikkat çekmektedir.[2]

ETKİNLİK

✏ Mealli Kur'an'dan, Sebe suresinin 28. ayeti ile Nahl suresinin 89. ayetinin mealini bularak aşağıya yazınız. Bu ayetleri sınıfınızda yorumlayınız. Ayetlerden çıkarılabilecek mesajları arkadaşlarınızla değerlendiriniz.

Sebe suresinin 28. ayetinin meali:

- -

- -

Nahl suresinin 89. ayetinin meali:

- -

- -

1. İbn-i Kesir, Tefsiru'l Kur'ani'l-Azîm, C 3, s. 286-287.
2. İbn-i Kesir, Tefsiru'l Kur'ani'l-Azîm, C 3, s. 289-289.

ÜNİTE SONU DEĞERLENDİRME

A) Aşağıdaki açık uçlu soruları cevaplayınız.

1. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) şahsiyetini iyi ve doğru tanımamız neden önemlidir? Açıklayınız.

2. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) beşerî yönü ne demektir? Ayet ve hadislerle anlatınız.

3. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) Kur'an'ı açıklamasını örnek vererek anlatınız.

4. Peygamberimize (s.a.v.) neden bağlılık göstermeli ve itaat etmeliyiz? Açıklayınız.

5. Toplumuzda Peygamber (s.a.v.) ve ehl-i beyt sevgisinin ne gibi somut örnekleri vardır? Belirtiniz.

B) Aşağıdaki soruların doğru seçeneğini işaretleyiniz.

1. I. Tevazu sahibiydi.
II. Dürüst ve güvenilirdi.
III. Yalnızca yakın akrabalarına iyi davranırdı.
IV. Merhametli ve şefkatliydi.
V. Sadece maddi temizliğe önem verirdi.

Yukarıdakilerden kaç tanesi Peygamberimiz (s.a.v.) için söylenebilir?

A) 1 **B)** 2 **C)** 3 **D)** 4 **E)** 5

2. **"Ve sen elbette yüce bir ahlak üzeresin."** *(Kalem suresi, 4. ayet.)*

Yukarıdaki ayet, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) hangi özelliğini daha çok ön plana çıkarmaktadır?

A) Temsil özelliğini
B) Teşri özelliğini
C) Tebyin özelliğini
D) Tebliğ özelliğini
E) Ölümlü olma özelliğini

3. **"De ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Çünkü Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir."** *(Âl-i İmrân suresi, 31. ayet.)*

Yukarıdaki ayetten hareketle aşağıdakilerden hangisini **söyleyemeyiz**?

A) Allah'ı (c.c.) seven kişi, Hz. Peygamber'e (s.a.v.) uymalıdır.
B) Hz. Peygamber'e (s.a.v.) uyan, onun yolundan giden kişi, Allah'ın (c.c.) sevgisini kazanır.
C) Allah'ı (c.c.) sevmek ve Peygamberimiz'e (s.a.v.) uymak, günahlarımızın affına vesile olur.
D) Allah'ı (c.c.) ve Resulü'nü (s.a.v.) seven kişi, tüm insanları sevmelidir.
E) Allah (c.c.), kullarına karşı son derece merhametli ve bağışlayıcıdır.

4. I. Muhammed b. İsmail Buhârî : el-Câmiu's-Sahih
II. Müslim b. Haccac el-Kuşeyrî : el-Câmiu's-Sahih
III. Ebu Davud, Süleyman b. Eş'as : es-Sünen
IV. Muhammed b. İsa et-Tirmizî : es-Sünen
V. Ahmed b. Hanbel: el-Muvatta

Yukarıdaki eser ve yazar eşleştirmelerinden hangisi **yanlıştır**?

A) I **B)** II **C)** III **D)** IV **E)** V

5. I. Hz. Fâtıma (r.a.)
II. Hz. Hasan (r.a.)
III. Hz. Ali (r.a.)
IV. Hz. Hüseyin (r.a.)
V. Hz. Ebu Bekir (r.a.)

Yukarıdakilerden hangileri, ehl-i beyttendir?

A) Sadece I **B)** I ve II **C)** I, II ve III **D)** I, II, III ve IV **E)** II, III, IV ve V

ÜNİTE SONU DEĞERLENDİRME

C) Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan bölümleri, verilen ifadelerle doğru bir şekilde tamamlayınız.

sünnet	üsve-i hasene	ehl-i beyt	tevhid
tebyin	Hira	tebliğ	

1. Peygamberlerin, Allah'tan vahiy yoluyla aldıkları ilahi hükümlerin hiçbirini gizlemeden, eksiltmeden ve herhangi bir ilavede bulunmadan aynen insanlara bildirmesine ....denir.

2. .... Hz. Peygamber'in (s.a.v.) sözleri, fiileri ve takrirleri, yani sahabilerin söylediği sözleri, davranışları onaylamasıdır.

3. .... kavramı, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) ev halkı ve aile fertlerini ifade eder.

4. Hz. Peygamber'e (s.a.v.) ilk vahiy, ... Mağarası'nda gelmiştir.

5. ...., Hz. Muhammed'in (s.a.v.) Kur'an'ı ve İslam'ın ilkelerini insanlara açıklama görevinin ifade eder.

6. .... Hz. Peygamber'in (s.a.v.) inanç, ibadet, ahlak başta olmak üzere her hususta Müslümanlar için en güzel örnek olmasını ifade eder.

Ç) Aşağıda verilen bilgilerden doğru olanların başına "D", yanlış olanların başına da "Y" yazınız.

1. (...) Hz. Muhammed'i (s.a.v.) diğer insanlardan ayıran en önemli özelliği, vahiy almasıdır.

2. (...) Hâtemü'n-Nebiyyin, Hz. Muhammedi'in güzel ahlaklı olduğunu ifade eden bir kavramdır.

3. (...) Hz. Muhammed (s.a.v.) vefat ettiğinde İslamiyet dünyanın her bölgesinde yayılmıştı.

4. (...) Hz. Muhammed'in (s.a.v.) İslam'ın ilkelerini örnek olma yoluyla insanlara göstermesine temsil denir.

5. (...) Hz. Peygamber'in (s.a.v.) dinî konularda hüküm koyma yetkisine tevhit denir.

6. (...) Kur'an'da belirtildiğine göre Hz. Peygamber'e (s.a.v.) itaat eden Allah'a (c.c.) itaat etmiş olur.

7. (...) Hz. Ali (r.a.) ehl-i beytten biridir.

3. ÜNİTE

KUR’AN’DA BAZI KAVRAMLAR

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

1. Genel Ağ, İslam Ansiklopedisi, Dinî Terimler Sözlüğü vb. kaynaklardan hidayet ve sırat-ı müstakim kavramlarının anlamı hakkında bir araştırma yapınız.
2. Takva ne demektir? Takva sahibi insanda hangi özellikler bulunur? Araştırıp öğreniniz. Öğrendiğiniz bilgileri defterinize not ediniz.
3. İhsan kavramı hakkında bir araştırma yapınız.
4. Bir Kur’an-ı Kerim mealinden, salih amelle ilgili iki ayet bularak bunları defterinize yazınız.
5. Kehf suresinin 107-110. ayetlerinin anlamını defterinize yazınız. Bu ayetlerde nelerden söz edildiğini defterinize listeleyiniz.

1. İSLAM'IN AYDINLIK YOLU: HİDAYET

DÜŞÜNELİM-HAZIRLANALIM

"İhtida etmek, hidayete erişmek, hidayete ulaşmak, hidayet etmek" ifadelerinin anlamları hakkında neler biliyorsunuz?

Kur'an-ı Kerim, Rabb'imizin (c.c.) kelamıdır. Rabb'imiz (c.c.), bize Kur'an'la seslenmiştir. Emirlerini, yasaklarını, mesajlarını Kur'an-ı Kerim aracılığıyla bizlere açıklamıştır. Kur'an, bizleri dünyada ve ahirette mutluluğa, kurtuluşa ulaştıran ilahi bir kitaptır. Bizim için doğru yolu gösteren bir kılavuzdur. Dünyada nasıl yaşamamız gerektiğini öğreten bir hayat rehberidir. Kur'an-ı Kerim, dinimizin birinci temel kaynağıdır. Kur'an, dinimizin inanç ve ibadet esaslarını öğreten, Allah'a (c.c.) nasıl kulluk edeceğimizi bildiren mübarek bir kitaptır. Onu okuyan ve içindekilere uygun bir hayat yaşayan mümin cennete gider. Bizim için büyük önemi olan Kur'an-ı Kerim'i okuyup anlamamız, onun içinde geçen kavramları tanımamız gerekir. Bu durum İslam'ı doğru öğrenmemiz ve yaşamamız açısından da büyük önem taşımaktadır. Kur'an-ı Kerim'de sık geçen bazı temel kavramlar vardır. Bunları bilmemiz ve öğrenmemiz çok önemlidir. Çünkü bu kavramlar, Kur'an'ı doğru anlamamız ve İslam'ı hakkıyla yaşayabilmemiz açısından büyük önem taşımaktadır. Kur'an'ı okumadan, onun içinde sık geçen bazı kavramları doğru anlamadan İslam'ı gereği gibi anlamamız ve dinimizin ilkelerini hayata geçirmemiz mümkün olmaz.

Kur'an-ı Kerim'de sıkça geçen kavramların en önemlilerinden biri hidayettir. **Hidayet** kavramı sözlükte; yol göstermek, doğru yola iletmek, gerçeğe ulaştırmak, doğru yola gitmek, doğru yolu bulmak, hak ve doğru olanı benimsemek gibi anlamlara gelir.[1] Hidayet kavramının hem insanla hem de Allah'la (c.c.) ilgili olan yönü vardır. Bu kavram, insanla ilgili olan yönü ön plana çıkarıldığında "insanın hidayete ermesi, hidayete ulaşması" gibi anlamlara gelir. Allah ile ilgisi düşünüldüğünde ise hidayet kavramı, "Allah'ın (c.c.) insana hidayet vermesi, ona hidayet etmesi" anlamını ifade etmektedir.

İnsanı ön plana çıkardığımızda hidayet kavramını; günahlarla iç içe bir hayat yaşayan kimsenin dindar hâle gelmesi; günahlarını terk ederek İslam dinine uygun ahlak, ibadet ve davranışlar kazanması olarak tanımlamak mümkündür. Müslüman olmayan bir kişinin, İslam'ı benimseyip Müslüman olması da hidayete ermek, ihtida etmek olarak nitelendirilir. Allah'ı (c.c.) ön plana aldığımızda da hidayet; Allah'ın (c.c.), insanlara kendi yolunda gidebilecek akıl, düşünme, öğrenme, hatırlama gibi yetenekler vermesi ve ilahi kitaplar ve peygamberler yoluyla insanlara hak ve hakikati, doğru yolu göstermesi olarak tanımlanabilir.[2]

Hidayet üzere olmak;
- Allah'ın (c.c.) varlığına ve birliğine inanmaktır.
- Kur'an'ın ilkelerine göre yaşamaktır.
- şirkten, küfürden uzak olmaktır.
- son ilahi din olan İslam'a tabi olmaktır.
- sadece Allah'a (c.c.) kulluk etmektir.
- Hz. Peygamber'in (s.a.v) çağrısına kulak vermektir.

3.1. Hidayet kavramıyla ilgili bir şema

1. Yusuf Şevki Yavuz, "Hidayet", TDVİA, C 17, s. 473; Dinî Kavramlar Sözlüğü, s. 257; Dinî Terimler Sözlüğü, s. 136.
2. Yusuf Şevki Yavuz, "Hidayet", TDVİA, C 17, s. 473; Dinî Terimler Sözlüğü, s. 137-138.

Hidayet üzere olmak; Allah'ın (c.c.), peygamberler ve kitaplar vasıtasıyla bildirdiği hak yola tabi olmaktır. İslam'ın, insanları dünyada ve ahirette aydınlığa ulaştıran hakikatlerini benimsemektir. Kur'an'ın ortaya koyduğu, Peygamber Efendimizin (s.a.v.) gösterdiği ve açıkladığı ilkelere uymaktır. Allah'a (c.c.) kul olmak, Resulullah'a (s.a.v.) ümmet olma bilincine sahip bir hayat yaşamaktır.

İslam dinine göre tek Hâdî, yani insanın hidayete erişmesini sağlayan tek varlık Allah'tır (c.c.). Yüce kitabımızda, Allah'ın (c.c.) el-Hâdî olduğunu belirten ayetler yer almaktadır. Örneğin bir ayette şöyle buyrulmaktadır: "**(Resulüm!) İşte biz böylece her peygamber için suçlulardan düşmanlar peyda ettik. Hidayet verici ve yardımcı olarak Rabb'in yeter.**"[1]

İnsanın hidayete ulaşması, ancak Allah'ın (c.c.) izni ve takdiriyle gerçekleşebilir. Bu sebeple de doğru yola ulaşmak ve hidayete tabi olmak için Allah'a (c.c.) dua etmek, ondan yardım dilemek gerekir. Bunun içindir ki bizler, her gün namazlarda okuduğumuz Fâtiha suresinde Rabb'imize (c.c.) şöyle yakarırız: "**(Allah'ım!) Yalnız sana ibadet ederiz ve yalnız senden yardım dileriz. Bizi doğru yola, kendilerine nimet verdiklerinin yoluna ilet; gazaba uğrayanlarınkine ve sapıklarınkine değil.**"[2]

İnsanın, hidayete ermesi, doğru yolu bulması için öncelikle hidayet yoluna tabi olmayı istemesi gerekir. Allah (c.c.), hidayeti isteyene verir. İstemeyenleri; kâfirleri, fasıkları, zalimleri hidayete erdirmez.[3] Çünkü bunlar küfürde, fasıklıkta, zulümde ısrarcı olmuşlar, haktan yüz çevirmişler, böylece de kendilerine hidayet yolunu kapatmışlardır. Allah (c.c.), insana akıl, iyiyi ve kötüyü birbirinden ayırma kabiliyeti vermiştir. İnsanlara, iyiyi, doğruyu, hak ve hakikati gösteren peygamberler ve ilahi kitaplar göndermiştir. İnsanlardan, hidayete tabi olmalarını istemiştir. İnsan, Cenab-ı Hakk'ın (c.c.) gösterdiği yolu seçerse hidayet yoluna girmiş olur. İlahi hakikatlere kulak tıkar ve peygamberlerin davetinden yüz çevirirse de hidayetten sapmış olur. Aklını ve iradesini kullanıp Allah'ın (c.c.) gösterdiği hak yoluna, hidayete, İslam'a tabi olan kişi hem dünyada hem de ahirette kurtuluşa erer. Aksi yönde davranan kişi de doğru yoldan sapmış olur ve hem dünyada hem de ahirette zarara uğrar.

NOT EDELİM

Hidayet kavramının zıddı dalalettir. **Dalalet;** "doğru yoldan sapma, sapkınlık, şaşırma, haktan yüz çevirip batıla yönelme, ilahî buyruklara aykırı davranma" demektir.

(Dinî Terimler Sözlüğü, s. 56.)

3.2. *El-Hâdî, Allah'ın (c.c.) esmâ-i hüsnâsından biridir.*

NOT EDELİM

Rabb'imizin (c.c.), esmâ-i hüsnâ denilen güzel isimleri vardır. Bunlardan biri de el-Hâdî'dir. El-Hâdî, "İnsanlara doğru yolu gösteren, rehberlik eden, onların zihinlerini ve gönüllerini aydınlatarak hayır ve mutluluk veren." anlamına gelir.

(Dinî Terimler Sözlüğü, s. 112.)

1. Furkân suresi, 31. ayet.
2. Fâtiha suresi, 5-7. ayetler.
3. bk. Mâide suresi, 67. ayet ve 108. ayet; Bakara suresi, 258. ayet.

Ayet Yorumlayalım

"Kim hidayet yolunu seçerse bunu ancak kendi iyiliği için seçmiş olur; kim de doğruluktan saparsa kendi zararına sapmış olur. Hiçbir günahkâr başkasının günah yükünü üstlenmez. Biz, bir peygamber göndermedikçe (kimseye) azap edecek değiliz."

(İsrâ suresi, 15. ayet.)

NOT EDELİM

Allah'ın (c.c.), insana hidayet etmesi çeşitli yollarla olabilmektedir. Bunların başlıcalarını şöyle sıralayabiliriz:

- Rabb'imiz (c.c.), insana akıl, idrak, anlayış, iyiyi ve doğruyu ayırt edebilme kabiliyeti vb. özellikler vermek suretiyle insana hidayet eder.
- Rabb'imiz (c.c.), insana peygamber ve ilahi kitap göndermek suretiyle hidayet eder.
- Rabb'imiz (c.c.), doğru yola ulaşmak isteyen, hak yola tabi olmak isteyen kullarını, bu isteklerinde muvaffak kılarak hidayet eder.
- Rabb'imiz (c.c.), doğru yola tabi olmak isteyen kullarının kalbini hidayete açmak suretiyle kullarına hidayet eder.

Yüce dinimize göre hidayete tabi olmak kadar hidayet üzere kalmak da büyük önem taşımaktadır. Çünkü bazı kimseler hayatlarının bir bölümünde hidayet üzere yaşamakta, ancak bir noktadan sonra hak yoldan sapmaktadırlar. Müslüman, bu konuda son derece dikkatli olmalıdır. Ömrünün sonuna kadar hidayet üzere kalmak, Allah'ın (c.c.) ortaya koyduğu, Peygamber Efendimizin (s.a.v.) gösterdiği yoldan ayrılmamak için azami çaba harcamalıdır. Elinden gelen çabayı harcadıktan sonra da dua etmeli, bu konuda Allah'tan (c.c.) yardım dilemelidir. **"Rabb'imiz! Bizi hidayete erdirdikten sonra kalplerimizi eğriltme. Bize katından bir rahmet bahşet. Şüphesiz sen çok bahşedensin."**[1] diyerek Rabb'ine (c.c.) yakarmalıdır.

3.3. *Kur'an, kendisini samimiyetle okuyanları hidayete eriştiren bir rehberdir, kılavuzdur.*

Kur'an-ı Kerim'de, esas itibarıyla hidayeti verenin Allah (c.c.) olduğu belirtilir. Bununla birlikte Allah'ın kitabı Kur'an ve peygamberler için de hâdî, hüdâ (yol gösteren) ifadesi kullanılır. Örneğin Bakara suresinde şu ifadeler yer alır: **"Elif lâm mîm. O kitap (Kur'an); onda asla şüphe yoktur. O, müttakîler (sakınanlar ve arınmak isteyenler) için bir yol göstericidir."**[2] Başka bir ayette de **"İşte bu Kur'an bir hidayettir. Rablerinin ayetlerini inkâr edenlere gelince, onlara en kötüsünden, elem verici bir**

1. Âl-i İmrân suresi, 8. ayet.
2. Bakara suresi, 1-2. ayetler.

azap vardır."[1] buyrulur. Ra'd suresinde ise peygamberlerin hidayet yolunu gösteren rehberler olduğu şöyle belirtilir: **"İnkâr edenler, Ona Rabb'inden bir mucize indirilseydi ya, diyorlar. Sen ancak bir uyarıcısın. Her kavim için de bir yol gösteren vardır."**[2]

ETKİNLİK

Hidayet üzere olan bir insan; inanç, ibadet ve ahlak yönünden hangi özelliklere sahip olur? Günlük hayatında neler yapar ve nasıl davranır? Düşüncelerinizi aşağıya yazınız.

2. ALLAH'I GÖRÜYORMUŞÇASINA YAŞAMAK: İHSAN

DÜŞÜNELİM-HAZIRLANALIM

"Allah'ı (c.c.) görüyormuş gibi yaşamak" ne demektir?

İhsan, Arapça kökenli bir kavramdır. Sözlükte; bir şeyi iyi ve güzel yapmak, iyi, güzel ve faydalı fiil işlemek, iyilik etmek, lütuf ve ikramda bulunmak gibi anlamlara gelir. İhsan sahibi kişilere "muhsin" denilmektedir. Bir işin ihsan seviyesine ulaşması için o işin hem kendisinin ve yapılış amacının hem de yapılış şeklinin güzel ve değerli olması gerekir.[3]

Kur'an-ı Kerim'de ihsan fiili hem Allah'a (c.c.) hem de insana nispet edilmiştir. Örneğin bu kavramın Allah'a (c.c.) nispet edildiği bir ayette şöyle buyrulmuştur: **"O, (Allah) ki yarattığı her şeyi en güzel şekilde yaratandır ve insanı başlangıçta balçıktan yaratmıştır."**[4] Kur'an-ı Kerim'deki birçok ayette geçen ihsan kavramı; bollukta ve darlıkta harcamada bulunma, öfkeyi yenme, kusurları bağışlama, takva sahibi olma, güzel söz söyleme, anne ve babaya iyilik etme, selamlaşma vb. anlamlarda kullanılmaktadır. Örneğin bir ayette şu ifadeler yer almaktadır: **"Allah'ın sana verdiğinden (onun yolunda harcayarak) ahiret yurdunu iste ama dünyadan da nasibini unutma. Allah'ın sana ihsan ettiği gibi sen de (insanlara) ihsanda bulun, iyilik et. Yeryüzünde bozgunculuğu arzulama. Şüphesiz ki Allah, bozguncuları sevmez."**[5]

1. Câsiye suresi, 11. ayet.
2. Ra'd suresi, 7. ayet.
3. Mustafa Çağrıcı, "İhsan", TDVİA, C 21, s. 544.
4. Secde suresi, 7. ayet.
5. Kasas suresi, 77. ayet.

Hadis Yorumlayalım

Peygamber Efendimiz (s.a.v.), içinde ihsan kavramının geçtiği bir duasında Allah'a (c.c.) şöyle yakarmıştır:

"Allah'ım! Yaradılışımı güzel yaptığın gibi ahlakımı da güzelleştir."

(Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, C 1, s. 403.)

"Cibril Hadisi" olarak bilinen hadis-i şerife göre bir gün Peygamberimizin (s.a.v.) yanına bir kişi gelir. Sahabilerin daha önce hiç görmediği ve tanımadığı bu şahıs, Peygamberimize (s.a.v.), "İman nedir?" diye sorar. Efendimiz (s.a.v.), **"İman; Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, ahiret gününe ve hayrı ve şerriyle kadere inanmandır."** buyurarak cevap verir. O şahıs bu kez, "İslam nedir?" sorusunu yöneltir. Allah Resulü (s.a.v.), **"İslam, Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın elçisi olduğuna şahitlik etmen; namazı kılman, zekâtı vermen, ramazan orucunu tutman ve eğer gücün yetiyorsa haccı yerine getirmendir."** cevabını verir. Yabancı şahıs bu kez, "İhsan nedir?" diye sorar. Hz. Peygamber (s.a.v.) ihsanı şöyle tanımlar: **"İhsan, Allah'ı görüyormuşsun gibi ibadet etmendir. Çünkü sen onu görmesen de o seni görmektedir."**[1] Hadisten anlaşılacağı üzere dinimize göre insan, öncelikle İslam'ın iman esaslarına inanmalıdır. Bunun yanı sıra Allah'a (c.c.) karşı ibadetlerini yerine getirme konusunda titiz olmalıdır. Ayrıca ibadetlerini ve işlerini yerine getirirken ihsan üzere olmalıdır. Yani Allah'ın (c.c.) her an kendisini gördüğü bilinci içinde davranmalıdır.

3.4. Müslüman, ibadetlerini Allah'ı (c.c.) görüyormuşçasına yapmalıdır.

1. bk. Buhârî, İman, 37; Müslim, İman, 1.

İhsan sahibi kişiler, bütün güzel özellikleri, hasletleri kendilerinde toplamak için gayret gösterirler. Gerek ibadetlerini gerekse diğer tüm işlerini en güzel şekilde ve hakkını vererek yapmaya çalışırlar. Allah'a (c.c.) hakkıyla ve en güzel şekilde kulluk etmeyi hayatlarının en önemli gayesi hâline getirirler. Allah'ın (c.c.) her zaman ve her yerde kendilerini gördüğü bilinci içinde olurlar. İyi insan olmak ve iyilik yapmak için ellerinden gelen çabayı harcarlar. İnsanlara yardım eder, onların hatalarını bağışlarlar. Bir ayette, **"O takva sahipleri ki bollukta da darlıkta da Allah için harcarlar; öfkelerini yutarlar ve insanları affederler. Allah da güzel davranışta bulunanları sever."**[1] buyrularak bu duruma dikkat çekilir. Her şeyde ihsanı emreden Allah (c.c.) da ihsan sahibi kullarını yani muhsin olan kimseleri sever ve onlardan razı olur. Bu husus bir ayette şöyle açıklanır: **"Allah yolunda harcayın. Kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayın. Yaptığınızı güzel yapın; Allah güzel (iş) yapanları (muhsin kimseleri) sever."**[2]

Rabb'imiz (c.c.), Kur'an-ı Kerim'de açık bir şekilde ihsanı emretmektedir. Bizlerden, ihsan sahibi kişiler olmamızı istemektedir. Örneğin Rabb'imiz (c.c.) bizlere şöyle öğüt vermektedir: **"Muhakkak ki Allah adaleti, ihsanı, akrabaya karşı cömert olmayı emreder; hayâsızlığı, kötülüğü ve zorbalığı yasaklar. İşte Allah, aklınızı başınıza alasınız diye size böyle öğüt veriyor."**[3]

NOT EDELİM

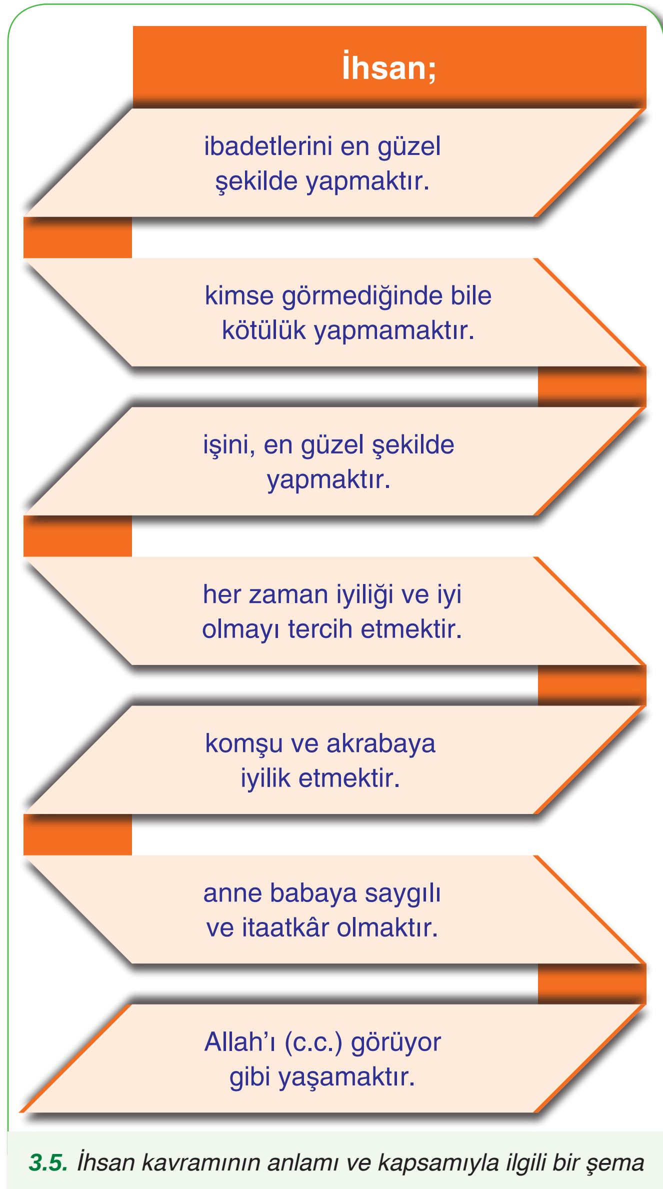
Peygamber Efendimiz (s.a.v.), her işi güzel ve özenli yapmanın, ihsan üzere davranmanın önemiyle ilgili şöyle buyurmaktadır:

"Allah her işte ihsanı (güzel ve zarif davranmayı) emreder…Bir hayvanı keseceğinizde onu güzelce kesin. Bu işi yapacak olanınız bıçağını iyice bilesin, hayvana acı çektirmesin."

(Müslim, Sayd, 57.)

"Bir kimse abdest alır ve güzelce abdest almaya özen gösterir, ardından da namaz kılarsa bu abdestle namaz arasında işlediği (günahlar) o namazı kılıncaya kadar mutlaka bağışlanır."

(Müslim, Tahâret, 5.)

3.5. *İhsan kavramının anlamı ve kapsamıyla ilgili bir şema*

1. Âl-i İmrân suresi, 134. ayet.
2. Bakara suresi, 195. ayet.
3. Nahl suresi, 90. ayet.

Allah (c.c.), ibadetlerinde ve davranışlarında ihsana önem veren, Rabb'ine (c.c.) samimiyetle kulluk eden kimseleri sevdiğini ve onları mükâfatlandıracağını haber vermektedir. Bu konuyla ilgili bir ayette ihsan sahibi kullarına şöyle müjde vermektedir: "**…Kim ihsan derecesine yükselerek özünü Allah'a teslim ederse onun mükâfatı Rabb'inin katındadır. Artık onlara korku yoktur, onlar üzülmeyeceklerdir.**"[1] Ayetten de anlaşılacağı üzere hayatını Allah'ı (c.c.) görüyormuşçasına bir bilinç içinde yaşayanlar dünyada da ahirette de üzülmeyeceklerdir. Onlar iki cihanda da kurtuluşa, mutluluğa ereceklerdir.

3.6. Allah (c.c.), yapılan işin ihsan üzere yani en güzel şekilde yapılmasını ister.

Ayet Yorumlayalım

"İşlerinde doğru olarak kendini Allah'a veren ve İbrahim'in, Allah'ı bir tanıyan dinine tâbi olan kimseden dince daha güzel kim vardır? Allah, İbrahim'i dost edinmiştir."

(Nisâ suresi, 125. ayet.)

İhsan üzere yaşayan, ihsanı hayatının temel ilkelerinden biri hâline getiren insan, hem dünyada hem de ahirette ihsan üzere muamele görür. Bu husus bir ayette şöyle açıklanır: "**İhsanın (iyiliğin) karşılığı yalnızca ihsandır (iyiliktir).**"[2]

ETKİNLİK

✏ Sizce ihsan üzere yaşayan bir Müslüman, günlük hayatta söz, iş ve davranışlarında nelere dikkat eder? Nasıl bir hayat yaşar? Aşağıdaki şemaya, bu konudaki düşüncelerinizi içeren örnekler yazınız.

İhsan sahibi bir mümin;

……………………………………………… ………………………………………………	……………………………………………… ………………………………………………
……………………………………………… ………………………………………………	……………………………………………… ………………………………………………
……………………………………………… ………………………………………………	……………………………………………… ………………………………………………

1. Bakara suresi, 112. ayet.
2 Rahmân suresi, 60. ayet.

3. ALLAH İÇİN SAMİMİYET: İHLAS

DÜŞÜNELİM-HAZIRLANALIM

"İbadetleri ihlasla yapmak" ne demektir?

İslam dininde önem verilen, Kur'an-ı Kerim'de de sık kullanılan kavramlardan biri ihlastır. **İhlas** kavramı, sözlükte; samimiyet, içtenlik, kalbî ve karşılıksız sevgi, samimi bağlılık, doğruluk, temizlik, saflık, gösterişsizlik anlamlarına gelir. İslami bir terim olarak ise ihlas; insanın bütün davranışlarında, sözlerinde, inançlarında ve ibadetlerinde yalnızca Allah'ın (c.c.) rızasını gözetmesine denir.[1] İhlas; başta iman ve ibadetler olmak üzere tüm söz, iş ve davranışları başka bir sebeple değil, sadece Allah'ın (c.c.) sevgisini, rızasını kazanmak amacıyla yapmaktır. İbadetlerde, söz, iş ve davranışlarda; şirk, nifak, gösteriş, menfaat gibi amellerin değerini düşüren ve onları hükümsüz kılan olumsuzluklardan uzak durmaktır.

BİLGİ KUTUSU

İhlas kavramının zıddı riyadır. **Riya,** sözlükte; gösteriş, ikiyüzlülük, sahtekârlık, özü sözü bir olmamak anlamlarına gelir. Dinî bir terim olarak ise Allah (c.c.) rızası için yapılması gereken ibadetleri ve güzel davranışları, insanlara gösteriş için yapıp kendini ve ibadetini beğendirme isteği, ibadetleri Allah'tan (c.c.) başkasına sunma demektir.

(Dinî Terimler Sözlüğü, s. 308.)

İhlas, gerek ibadetlerimiz gerekse diğer davranışlarımız açısından çok önemli bir kavramdır. Çünkü yaptığımız ibadetlerin ve amellerin Allah (c.c.) katında kabul edilip edilmemesi, öncelikle ihlasa bağlıdır. Rabb'imiz (c.c.), ibadetlerimizi ve diğer işlerimizi yaparken ihlaslı olmamızı emretmiştir. İbadetlerimizi sadece kendisinin rızasını kazanmak amacıyla yapmamızı istemiştir. Örneğin bir ayette, Hz. Peygamber'e (s.a.v.) ve onun şahsında tüm müminlere, şöyle buyurmuştur: **"(Ey Muhammed!) Şüphesiz biz o kitabı sana hak olarak indirdik. Öyle ise sen de dini Allah'a has kılarak ona kulluk et."**[2] Aynı konuyla ilgili başka bir ayette de şu ifadeler yer alır: **"De ki: Şüphesiz bana, dini Allah'a has kılarak ona ibadet etmem emredildi."**[3]

Ayet Yorumlayalım

"De ki: Rabb'im adaleti emretti. Her secde ettiğinizde yüzlerinizi ona çevirin ve dini yalnız Allah'a has kılarak ona yalvarın. İlkin sizi yarattığı gibi (yine ona) döneceksiniz."

(A'râf suresi, 29. ayet.)

1. Dinî Terimler Sözlüğü, s. 160.
2. Zümer suresi, 2. ayet.
3. Zümer suresi, 11. ayet.

Dinimizin ibadetler konusunda önem verdiği temel ilkelerden biri ihlastır. Dolayısıyla İslami açıdan ibadetlerin, sadece Yüce Allah'ın (c.c.) rızasını kazanmak amacıyla yapılması esastır. Mümin, her zaman bu bilinçte olmalıdır. İbadetlerini bu bilinçle, severek, isteyerek ve samimiyetle yapmalıdır. Nitekim bizler her gün namazlarda okuduğumuz Fâtiha suresinde bunu ifade ediyoruz. Fâtiha suresinde, **"(Allah'ım!) Yalnız sana ibadet ederiz ve yalnız senden yardım dileriz."**[1] diyerek sadece Allah'a (c.c.) kulluk ve ibadet edeceğimizi belirtiyoruz.

Hadis Yorumlayalım

"Ameller niyetlere göre değer kazanır. Her kişi için ancak niyetinin karşılığı vardır..."

(Buharî, Bed'ü'l-Vahiy, 1; Nikâh, 5.)

Allah (c.c.), Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurur: **"Ben cinleri ve insanları ancak bana kulluk etsinler, diye yarattım."**[2] Bu ayette de belirtildiği gibi ibadet, bizim yaratılış gayemizdir. Müslüman olarak bizler, en önemli sorumluluğumuzun, Rabb'imizi (c.c.) tanımak, bilmek, ona iman ve ibadet etmek olduğunu biliriz. Rabb'imize (c.c.) isteyerek ve severek ibadet ederiz. İbadet ederek Rabb'imize (c.c.) olan sevgimizi, saygımızı, bağlılığımızı, şükür ve minnetimizi ifade ederiz. İbadetlerimizi sadece Allah'ın (c.c.) rızasını, sevgisini kazanmak için ve ihlasla yaparız.

3.7. Müslüman, ibadetlerini ihlasla yapmalıdır.

Rabb'imiz (c.c.), ibadetlerini ve diğer amellerini ihlastan uzak bir şekilde yapanları kınamaktadır. Bir menfaat elde etmek, insanlara gösteriş yapmak için ibadet edenleri, hayır işleyenleri uyarmaktadır. Böyle kimselerin amellerinin boşa gideceğini ve cezalandırılacağını haber vermektedir. Örneğin Mâûn suresinde şöyle buyurmaktadır: **"Yazıklar olsun o namaz kılanlara ki onlar namazlarını ciddiye almazlar. Onlar (namazlarıyla) gösteriş yapanlardır; hayra da mâni olurlar."**[3]

1. Fâtiha suresi, 5. ayet.
2. Zâriyât suresi, 56. ayet.
3. Mâûn suresi, 4-7. ayetler.

Ayet Yorumlayalım

"Ey iman edenler! Allah'a ve ahiret gününe inanmadığı hâlde insanlara gösteriş olsun diye malını harcayan kimse gibi sadakalarınızı başa kakmak ve gönül kırmak suretiyle boşa çıkarmayın. Böylesinin durumu, üzerinde biraz toprak bulunan ve maruz kaldığı şiddetli yağmurun kendisini çıplak bıraktığı bir kayanın durumu gibidir. Onlar kazandıklarından hiçbir şey elde edemezler. Allah kâfirler topluluğunu hidayete erdirmez."

(Bakara suresi, 264. ayet.)

İhlas, sadece ibadetlerle ilgili bir kavram değildir. Aksine hayatın tüm alanlarını ilgilendirir. Buna göre Müslüman, sadece ibadetlerini yaparken değil, her işinde ihlası esas almalıdır. Tüm iş ve davranışlarında ihlaslı olmalı, Rabb'inin (c.c.) rızasını kazanmayı amaçlamalıdır. Rabb'imiz (c.c.), bizden bunu istemektedir. Eğer işlerimizi Allah'ın (c.c.) rızasını kazanmak maksadıyla ve ihlasla yaparsak sevap kazanırız. Günlük hayatın akışı içinde ihlasla yaptığımız, sıradan ama güzel ve hayırlı davranışlarımız, bize sevap kazandıran bir ibadete dönüşür.

Ayet Yorumlayalım

"Ey Muhammed! De ki: Şüphesiz benim namazım da diğer ibadetlerim de yaşamam da ölümüm de âlemlerin Rabb'i Allah içindir."

(En'âm suresi,162. ayet.)

BİLGİ KUTUSU

Allah'ın (c.c.) sevgili kulları olan peygamberler de ihlas sahibi kişilerdi. Onlar, gerek peygamberlik görevlerini gerekse ibadetlerini insanlardan bir karşılık ve çıkar beklemeden yapıyorlardı. Görevlerini sadece Allah'ın (c.c.) rızasını kazanmak için yapıyorlar, yaptıklarının karşılığını da sadece Allah'tan (c.c.) bekliyorlardı. Örneğin Hz. Hud (a.s.), kavmine şöyle demişti: **"Ey kavmim! Ben, ona (peygamberliğe) karşılık sizden bir ücret istemiyorum. Benim ücretim, beni yaratandan başkasına ait değildir. Hâlâ aklınızı kullanmıyor musunuz?"**

(Hûd suresi, 51. ayet.)

Rabb'imiz (c.c.), peygamberlerini ihlaslı kulları arasından seçmiş ve onları, ihlaslı olmaları sebebiyle de övmüştür. Örneğin bir ayette şöyle buyurmuştur: **"(Ey Muhammed!) Güçlü ve basiretli kullarımız İbrahim'i, İshak'ı ve Yakup'u da an. Şüphesiz biz onları, ahiret yurdunu düşünen ihlaslı kimseler kıldık."**

(Sâd suresi, 45-46. ayetler.)

İhlas sahibi bir mümin olmak, ahirette bizi azaptan kurtarır. Allah'ın (c.c.) vadettiği cennet nimetlerine kavuşmamızı sağlar. Bu husus Kur'an-ı Kerim'de şöyle açıklanmaktadır: **"Siz ancak yaptığınız işlerin karşılığı olarak cezalandırılırsınız. Ancak Allah'ın ihlaslı kulları başka. Bunlar için bilinen bir rızık, türlü meyveler vardır. Naîm cennetlerinde karşılıklı koltuklar üzerine kurulmuş oldukları hâlde kendilerine ikram edilir."**[1]

1. Saffât suresi, 39-42. ayetler.

ETKİNLİK

"Allah, ancak samimiyetle sadece kendisi için ve rızası gözetilerek yapılan ameli kabul eder."

(Nesâî, Cihad, 24.)

"Allah sizin suretlerinize ve mallarınıza bakmaz, ancak kalplerinize ve amellerinize bakar."

(Müslim, Birr, 34.)

✏ Yukarıdaki hadislerden hangi ilke ve mesajları çıkarabiliriz? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

İhlas, bizi hak yoldan sapmaktan ve şeytanın kötülüklerinden de korur. Çünkü şeytan, Allah'ın (c.c.) ihlaslı kullarına zarar veremez. Onları hak yoldan saptıramaz. Buna gücü yetmez. Kur'an-ı Kerim'de, şeytanın Allah'a (c.c.) şöyle dediği belirtilir: **"İblis: Senin mutlak kudretine andolsun ki onlardan ihlasa erdirilmiş kulların bir yana, hepsini mutlaka azdıracağım, dedi."**[1]

Hadis Yorumlayalım

"Kim hiçbir ortağı olmayan, tek olan Allah'a ihlasla ibadet ederek, namazı dosdoğru kılarak, zekâtı vererek dünyadan ayrılırsa Allah kendisinden razı olduğu hâlde ölmüş olur."

(İbn-i Mâce, Sünnet, 9.)

4. ALLAH'IN EMİR VE YASAKLARINA RİAYET: TAKVA

DÜŞÜNELİM-HAZIRLANALIM

"Takva sahibi insan", "Çok takvalı, müttaki bir insan" ifadelerini daha önce duydunuz mu? Bu ifadelerin anlamları hakkında neler biliyorsunuz?

Takva, İslam dininde çok önemli bir kavramdır. Arapça bir kavram olan takva, Kur'an-ı Kerim'in birçok ayetinde geçmektedir. Bu kavram, sözlükte; korumak, korunmak, sakınmak, saygı göstermek, dindar olmak, itaat etmek, korkmak, çekinmek anlamlarına gelir. İslami bir kavram olarak ise **takva;** Allah'ı (c.c.) görüyormuşçasına bir bilinç içerisinde farzları, vacipleri hakkıyla yerine getirmek; Allah'ın (c.c.) hoşnutluğunu kazanmak amacıyla nafileleri çokça yapmak; sünnete uymak demektir. Haramları, dinen şüpheli olan durumları ve dinin kötü gördüğü şeyleri terk etmek de takva kavramının anlamı içinde yer alır.[2] Takva sahibi kişiler müttaki olarak nitelendirilirler. Kur'an'da takva kavramı; sakınmak, korumak, korkmak, saygılı olmak gibi anlamlarda kullanılır. Takva; iman, ibadet, ihlas, ihsan, itaat, ahlak, güzel davranış vb. bütün güzellikleri ve hayırlı şeyleri kapsar.

Takva sahibi mümin, tüm tutum ve davranışlarında Allah'a (c.c.) kulluk bilinciyle hareket eder. Rabb'ine (c.c.) karşı sorumluluklarını yerine getirmeye özen gösterir. Müttaki kişi, hayatının her anında

1. Sâd suresi, 82-83. ayetler.
2. Dinî Terimler Sözlüğü, s. 349; Dinî Kavramlar Sözlüğü, s. 347-348.

Allah'ın (c.c.) kendisini gördüğünü, işittiğini, yaptıklarından haberdar olduğunu bilir. Allah'ın (c.c.) emir ve yasaklarına uymaya önem verir. Takva sahibi mümin; haramlardan, günahlardan, Rabb'imizin (c.c.) yasakladığı söz ve fiillerden kaçınma konusunda son derece titiz davranır. Şirk, küfür ve nifaktan uzak durur. Büyük ve küçük, gizli ve açık her türlü günahtan sakınır. Hiç kimsenin görmediği yerde bile kötülük yapmaz, günah işlemez. Sadece farzları yerine getirmeye değil, Peygamber Efendimizin (s.a.v.) sünnetine uyma konusunda da titiz davranır. İş ve davranışlarını sünnete uygun şekilde yerine getirmeye, hayatında Resulullah'ın (s.a.v.) söz ve davranışlarına uymaya gayret eder.

BİLGİ KUTUSU

Takva sahibi mümin, Allah'tan (c.c.) korkar. Ancak bu korku, içinde sevgi ve saygıyı da barındıran bir korkudur. İnsan sevdiği bir varlığı, kişiyi üzmekten, gücendirmekten, kızdırmaktan, kaybetmekten nasıl korkarsa takva sahibi bir mümin de Allah'tan (c.c.) bu şekilde korkar.

Takva sahibi insan, haram işlemekten korkar ve bu konuda son derece duyarlıdır. O, Allah'ın (c.c.) yasakladığı fiilleri işlemekten, Rabb'ini (c.c.) darıltıp gücendirmekten titizlikle sakınır. Bu sebeple de takvaya önem veren mümin, sadece haram olduğu açıkça belirtilen söz ve fiillerden değil, şüpheli olan şeylerden de uzak durmaya gayret eder. Peygamberimiz (s.a.v.) bu konuyla ilgili bir hadisinde şöyle buyurmuştur: **"Şurası muhakkak ki helal de haram da apaçık bellidir. Bu ikisi arasında ise birtakım şüpheli şeyler vardır ki insanların çoğu bunları bilmezler. Kim şüpheli şeylerden sakınırsa dinini ve ırzını korumuş olur. Kim de şüpheli şeylere yönelirse harama düşmüş olur..."**[1]

Hadis Yorumlayalım

"Nerede olursan ol, Allah'a karşı sorumluluğunun bilincinde (takva sahibi) ol! Kötülüğün peşinden iyi bir şey yap ki onu yok etsin. İnsanlara da güzel ahlaka uygun biçimde davran!"

(Tirmizî, Birr, 55.)

Takva, tüm peygamberlerin üzerinde titizlikle durduğu bir kavramdır. Allah'ın (c.c.) gönderdiği peygamberler, insanları iman ve ibadete, takva sahibi olmaya yönlendirmişlerdir. Örneğin Hz. Nuh (a.s.) ve Hz. Şuayp (a.s.), kavimlerine şöyle demişlerdir: **"Şüphesiz ben size gönderilmiş güvenilir bir peygamberim. Artık Allah'a karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin."**[2]

Müslüman'ın en fazla önem vermesi gereken hususlardan biri takva sahibi olmaktır. Çünkü Rabb'imiz (c.c.) Kur'an'da bizlerden bunu istemektedir. Kur'an'ın birçok ayetinde, Allah (c.c.) bizleri kendisinden korkmaya, sakınmaya yani takva sahibi olmaya yönlendirmektedir. Örneğin bir ayette şöyle buyurmaktadır: **"Ey iman edenler! Allah için hakkı titizlikle ayakta tutan, adalet ile şahitlik eden kimseler olun. Bir topluma olan kininiz sizi adaletsizliğe itmesin. Adil olun. Bu, Allah'a karşı gelmekten sakınmaya daha yakındır. Allah'a karşı gelmekten sakının. Şüphesiz Allah yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır."**[3] Başka bir ayette de şu ifadeler yer alır: **"Ey iman edenler! Aranızda gizli konuşacağınız zaman günahı, düşmanlığı ve Peygamber'e karşı gelmeyi fısıldamayın. İyilik ve takvayı konuşun. Huzuruna toplanacağınız Allah'tan korkun."**[4]

1. Müslim, Müsâkât, 107.
2. Şuarâ suresi, 107-108 ve 178-179. ayetler.
3. Mâide suresi, 8. ayet.
4. Mücadele suresi, 9. ayet.

3.8. Takva sahibi mümin, Allah'ın (c.c.) emirlerini öğrenme ve bunlara uyma konusunda titiz davranır.

Ayet Yorumlayalım

"Ey insanlar! Rabb'inize karşı gelmekten sakının. Ne babanın evlada ne de evladın babası namına bir şey ödeyemeyeceği günden çekinin. Bilin ki Allah'ın verdiği söz gerçektir. Sakın dünya hayatı sizi aldatmasın ve şeytan da Allah'ın affına güvendirerek sizi kandırmasın."

(Lokman suresi, 33. ayet.)

Dinimize göre insanların Allah (c.c.) katındaki değerini belirleyen en temel etken takvadır. Kur'an'da açıkça belirtildiği üzere Allah (c.c.) katında en üstün insan, Rabb'inin (c.c.) emir ve yasaklarına uyma konusunda en çok titiz olan kimsedir. Yani en fazla takva sahibi olan kimsedir. Bu konuda Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulmaktadır: **"Ey insanlar! Doğrusu biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık. Ve birbirinizle tanışmanız için sizi kavimlere ve kabilelere ayırdık. Muhakkak ki Allah yanında en değerli olanınız, ondan en çok korkanınızdır. Şüphesiz Allah bilendir, her şeyden haberdardır."**[1]

BİLGİ KUTUSU

Takva, insanı Allah'a (c.c.) yaklaştıran, ibadetlerin kabulüne vesile olan güzel bir özelliktir. Örneğin Kur'an-ı Kerim'de kurban ibadetini konu alan bir ayette şöyle buyrulmaktadır: **"Onların ne etleri ne de kanları Allah'a ulaşır; fakat ona sadece sizin takvanız ulaşır. Sizi hidayete erdirdiğinden dolayı Allah'ı büyük tanıyasınız diye o, bu hayvanları böylece sizin istifadenize verdi. (Ey Muhammed!) Güzel davrananları müjdele!"**

(Hac suresi, 37. ayet.)

Takva sahibi olmak için nefsin arzularına uymaktan sakınmak, şeytanın hilelerinden korunmak, sağlam bir irade ve bilinç sahibi olmak gerekir. Dolayısıyla takva sahibi olmak ve takva üzere yaşamak çok kolay değildir. Müminlerin, bunu bilmesi ve birbirleriyle dayanışma içinde olması gerekir. Müminler, din kardeşlerini takvaya yönlendirmeli, takva üzere yaşama konusunda birbirlerine yardımcı olmalıdırlar.

1. Hucurât suresi, 13. ayet.

Kur'an-ı Kerim'de bu konuda şöyle buyrulmaktadır: **"…İyilik ve takva (Allah'a karşı gelmekten sakınma) üzere yardımlaşın. Ama günah ve düşmanlık üzere yardımlaşmayın. Allah'a karşı gelmekten sakının. Çünkü Allah'ın cezası çok şiddetlidir."**[1]

BİLGİ KUTUSU

Ebû Hüreyre anlatıyor: "Allah Resulü'ne (s.a.v.) insanların cennete girmesine en çok vesile olan amelin ne olduğu soruldu. Resulullah, **'Takva (Allah'tan sakınmak) ve güzel ahlak.'** buyurdu."

(Tirmizî, Birr, 62.)

İnsan dünyada bir yolcu gibidir. Burada belirli bir süre yaşadıktan sonra ahiret yolculuğuna çıkacaktır. Bu, Kur'an-ı Kerim'de de açıkça ifade edilen bir hakikattir. Her yolcuya olduğu gibi ahiret yolcusuna da azık gereklidir. İşte takva, ahiret yolculuğunda insanın hazırlaması gereken en güzel ve hayırlı azıktır.

Takva sahibi olmak, bilerek ya da bilmeyerek işlediğimiz bazı kötülüklerin affına da vesile olur. Allah (c.c.), bu konuda şöyle buyurmaktadır: **"Ey iman edenler! Allah'a karşı gelmekten sakının ve doğru söz söyleyin. (Böyle davranırsanız) Allah işlerinizi düzeltir ve günahlarınızı bağışlar. Kim Allah ve Resulü'ne itaat ederse büyük bir kurtuluşa ermiş olur.."**[2]

Rabb'imiz (c.c.) emir ve yasaklarına uyma konusunda duyarlı olan takva sahibi kullarını sever ve onlara yardım eder. Kur'an-ı Kerim'de, Allah'ın (c.c.) takva sahibi kullarının yanında olduğu, onlara yardım edeceği şöyle belirtilir: **"…Allah'a ortak koşanlar sizinle nasıl topyekûn savaşıyorlarsa siz de onlarla topyekûn savaşın. Bilin ki Allah, kendine karşı gelmekten sakınanlarla (takva sahipleriyle) beraberdir."**[3]

Takva, insana Allah'ın (c.c.) sevgisini ve rızasını kazandıran güzel bir özelliktir. Kur'an-ı Kerim'de Allah (c.c.), takva sahibi kullarından razı olduğunu ve onları cennette çeşitli nimetlerle ödüllendireceğini haber vermektedir. **"Girecekleri yer, zemininden ırmaklar akan Adn cennetleridir; orada diledikleri her şeye sahip olacaklar. Takva sahiplerini Allah böyle ödüllendirecektir."**[4] Başka bir ayette de şu ifadeler yer almaktadır: **"(Resulüm!) De ki: Size bunlardan daha iyisini bildireyim mi? Takva sahipleri için Rableri yanında, içinden ırmaklar akan, ebediyen kalacakları cennetler, tertemiz eşler ve (hepsinin üstünde) Allah'ın hoşnutluğu vardır. Allah kullarını çok iyi görür."**[5]

Ayet Yorumlayalım

"Takva sahiplerine vadolunan cennetin özelliği (şudur): Onun içinden ırmaklar akar. Yemişleri ve gölgesi süreklidir. İşte bu, (kötülüklerden) sakınanların (mutlu) sonudur. Kâfirlerin sonu ise ateştir."

(Ra'd suresi, 35. ayet.)

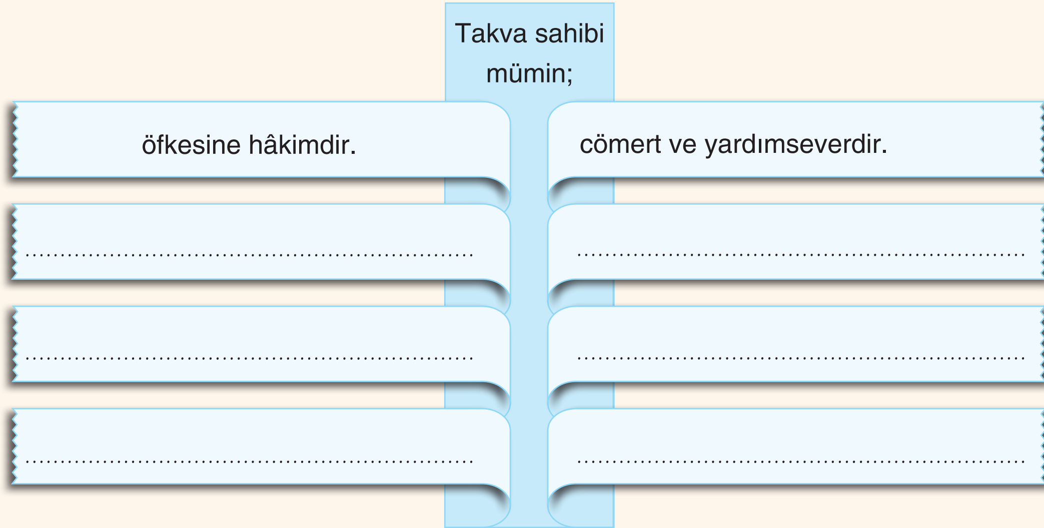
1. Mâide suresi, 2. ayet.
2. Ahzâb suresi, 70-71. ayetler.
3. Tevbe suresi, 36. ayet.
4. Nahl suresi, 31. ayet.
5. Âl-i İmrân suresi, 15. ayet.

ETKİNLİK

"Rabb'inizin bağışına ve takva sahipleri için hazırlanmış olup genişliği gökler ve yer kadar olan cennete koşun! O takva sahipleri ki bollukta da darlıkta da Allah için harcarlar; öfkelerini yutarlar ve insanları affederler. Allah da güzel davranışta bulunanları sever. Yine onlar ki bir kötülük yaptıklarında, ya da kendilerine zulmettiklerinde Allah'ı hatırlayıp günahlarından dolayı hemen tövbe istiğfar ederler. Zaten günahları Allah'tan başka kim bağışlayabilir ki! Bir de onlar, işledikleri kötülüklerde, bile bile ısrar etmezler."

(Âl-i İmrân suresi, 133-135. ayetler.)

✏ Takva sahibi insanlar hangi özelliklere sahiptir? Yukarıdaki ayeti dikkate alarak ve verilen örneklerden de yararlanarak aşağıdaki şemayı doldurunuz.

BİLGİ KUTUSU

Peygamber Efendimiz (s.a.v.), bir duasında Allah'a (c.c.) şöyle yakarmıştır:
"Allah'ım! Senden hidayet, takva, iffet ve gönül zenginliği isterim."

(Müslim, Zikir, 72.)

5. DOSDOĞRU YOL: SIRAT-I MUSTAKİM

DÜŞÜNELİM-HAZIRLANALIM

"Sırat-ı müstakim üzere olmak", "dosdoğru yol üzere olmak" sizce ne demektir?

Sırat-ı müstakim, iki kelimeden oluşan bir kavramdır. Bunlardan birincisi olan **sırat;** yol, ana yol, apaçık yol anlamlarına gelir. **Müstakim** ise dengeli ve dosdoğru yol, hak yol demektir. Buradaki "dosdoğru yol" ifadesiyle söz konusu yolun, hedefe ulaştıran en kısa yol olması kastedilmektedir.[1]

1. Hülya Alper, "Sırat-ı Müstakim", TDVİA, C 37, s. 119.

Sırat-ı müstakim; Allah'ın (c.c.), peygamberleri ve kitapları aracılığıyla gösterdiği dosdoğru yoldur. Sırat-ı müstakim, son din olan İslam'ın bizlere çizdiği istikamet ve yaşam tarzıdır. Kur'an-ı Kerim'in, sınırlarını belirlediği çerçevedir. Her türlü aşırılıktan uzak, mutedil yoldur.

İnsan, akıllı ve düşünebilen bir varlıktır. O, varlıklar ve evren üzerinde düşünür. Olaylar üzerinde değerlendirmelerde bulunur. İyiyi, kötüyü, doğruyu, yanlışı ayırt edebilir. Ancak bütün bu özellikler, insanın sırat-ı müstakimi bulması ve ona tabi olması için yeterli değildir. Bu sebeple Yüce Allah (c.c.), kullarını doğru yola iletmek, onların sırat-ı müstakim üzere yaşamasını sağlamak amacıyla peygamberler ve ilahi kitaplar göndermiştir. O hâlde sırat-ı müstakime ulaşmak için Allah'ın (c.c.) kitabına yani Kur'an'a tabi olmak, Peygamberimizin (s.a.v.) yoluna ve sünnetine uymak gerekir. Rabb'imiz (c.c.), Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurmaktadır: **"İşte böylece sana da emrimizle Kur'an'ı vahyettik. Sen, kitap nedir, iman nedir bilmezdin. Fakat biz onu kullarımızdan dilediğimizi kendisiyle doğru yola eriştirdiğimiz bir nur kıldık. Şüphesiz ki sen doğru bir yolu göstermektesin. (O yol) göklerin ve yerin sahibi olan Allah'ın yoludur. Dikkat edin, bütün işler sonunda Allah'a döner."**[1] Bu ayetler, Kur'an'ın ve Peygamber Efendimizin (s.a.v.), insanları sırat-ı müstakime yani Allah'ın (c.c.) yoluna yöneltmek amacıyla gönderildiğini ifade etmektedir.

BİLGİ KUTUSU

Peygamberimize (s.a.v.) uyan, ona tabi olan kişi dosdoğru yol üzere olur. Çünkü Allah (c.c.), Peygamber Efendimizin (s.a.v.) sırat-ı müstakim üzere olduğunu şöyle belirtmektedir:

"(Ey Muhammed!) Sen şüphesiz peygamberlerdensin. Doğru yol üzerindesin."

(Yâsin suresi, 3-4. ayetler.)

"Sen, sana vahyedilene sımsıkı sarıl. Şüphesiz sen, dosdoğru yoldasın."

(Zuhruf suresi, 43. ayet.)

İnsan, nefsani arzulara sahip olan, şeytanın çeşitli hile ve tuzaklarına maruz kalan bir varlıktır. Dolayısıyla da sırat-ı müstakim üzere olmak ve bunu bir hayat tarzı hâline getirmek, çok kolay değildir. Sırat-ı müstakim üzere yaşamak sağlam bir irade yanında sabır, azim ve kararlılık ister. Ayrıca Allah'ın (c.c.) da bu konuda insana yardım etmesi gerekir. Çünkü insanı sırat-ı müstakime ileten Allah'tır (c.c.) ve o dilemeden hiçbir şey olmaz. Bu konuda Kur'an'da şöyle buyrulur: **"…De ki: Doğu da batı da Allah'ındır. O, dilediğini dosdoğru yola iletir."**[2] İnsan, sırat-ı müstakim üzere yaşamak için elinden gelen çabayı harcamalı, ayrıca da Allah'a (c.c.) dua etmelidir. Sırat-ı müstakim üzere olan bir insan olarak yaşama konusunda Rabb'inden (c.c.) yardım dilemelidir. Bu sebeple bizler, her gün namazlarımızda okuduğumuz Fâtiha suresinde, **"(Allah'ım!) Yalnız sana ibadet ederiz ve yalnız senden yardım dileriz. Bizi doğru yola, kendilerine nimet verdiklerinin yoluna ilet; gazaba uğrayanlarınkine ve sapıklarınkine değil."**[3] diyoruz. Böylece Rabb'imizden (c.c.), bizi sırat-ı müstakime iletmesini dilemiş oluyoruz.

İnsan, sırat-ı müstakim üzere olmak istiyorsa öncelikle Allah'a (c.c.) sağlam ve samimi bir şekilde iman etmelidir. Allah'ın (c.c.) bildirdiği esaslara sımsıkı sarılmalıdır. Onun, peygamberler ve ilahi kitaplar aracılığıyla bildirdiği ilkeleri hayat tarzı hâline getirmelidir. Allah (c.c.) böyle davrananları sırat-ı müstakime ulaştıracağını ve onlara lütufta bulunacağını açıkça belirtmektedir. Bir ayette şöyle buyurmaktadır: **"Allah'a iman edip ona sımsıkı sarılanları ise (Allah), kendisinden bir rahmet ve lütfa kavuşturacak ve onları kendisine varan doğru bir yola iletecektir."**[4]

1. Şûrâ suresi, 52. ayet.
2. Bakara suresi, 142. ayet.
3. Fâtiha suresi, 5-7. ayetler.
4. Nisâ suresi, 175. ayet.

ETKİNLİK

Yüce Allah (c.c.), Kur'an-ı Kerim'de inanç, ibadet ve ahlakla ilgili birtakım emir ve yasaklarını sıraladıktan sonra şöyle buyurmaktadır:

"Şüphesiz bu, benim dosdoğru yolumdur. Buna uyun. (Başka) Yollara uymayın. Zira o yollar sizi Allah'ın yolundan ayırır. İşte sakınmanız için Allah size bunları emretti."

(En'âm suresi, 153. ayet.)

✏ Yukarıdaki ayet bize hangi uyarıyı yapmakta ve hangi mesajı vermektedir? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Ayet Yorumlayalım

"Bir de kendilerine ilim verilenler, onun (Kur'an'ın) hakikaten Rabb'in tarafından gelmiş bir gerçek olduğunu bilsinler de ona inansınlar, bu sayede kalpleri huzur ve tatmine kavuşsun. Şüphesiz ki Allah, iman edenleri kesinlikle dosdoğru bir yola yöneltir."

(Hac suresi, 54. ayet.)

Allah (c.c.), Kur'an-ı Kerim'e inananları, onun içindeki emir ve yasaklara uyanları; ibadetlerinde, iş ve davranışlarında Allah'ın (c.c.) rızasını gözetenleri sırat-ı müstakime iletir. Bu konuda Kur'an'da şöyle buyrulmaktadır: **"Ey kitap ehli! Artık size elçimiz (Muhammed) gelmiştir. O, kitabınızdan gizleyip durduğunuz gerçeklerden birçoğunu sizlere açıklıyor, birçoğunu da affediyor. İşte size Allah'tan bir nur ve apaçık bir kitap (Kur'an) gelmiştir. Allah onunla rızası peşinde olanları selamet yollarına iletir ve onları izniyle karanlıklardan aydınlığa çıkarıp kendilerini dosdoğru bir yola iletir."**[1]

Sırat-ı müstakim üzere olmak;

- dosdoğru yol üzere yaşamaktır.
- Allah'ın (c.c.) bildirdiği yola uymaktır.
- Kur'an'ın ortaya koyduğu ilkelere uymaktır.
- şirkten, küfürden, kötülüklerden uzak olmaktır.
- haktan, hukuktan, adaletten ayrılmamaktır.
- sadece Allah'a (c.c.) kulluk etmektir.
- imanlı ve ahlaklı bir hayat yaşamaktır.
- Peygamberimizin (s.a.v.) yolundan gitmektir.

3.8. *Sırat-ı müstakim kavramı ile ilgili bir şema*

1. Mâide suresi, 15-16. ayetler.

Sırat-ı müstakim üzere olmak için şeytanın hilelerini iyi bilmek ve onun tuzaklarına karşı uyanık olmak gerekir. Çünkü şeytan, insanı sırat-ı müstakimden, Allah'ın (c.c.) dosdoğru yolundan saptırmak için elinden gelen her şeyi yapar. Bu konuda şeytanın, Allah'a (c.c.) söylediği şu söz dikkat çekicidir: **"İblis dedi ki: Bundan böyle benim sapmama izin vermene karşılık, ant içerim ki ben de onları saptırmak için senin doğru yolunun üstüne oturacağım."**[1]

Sırat-ı müstakim üzere olmak, tevhit inancını benimsemek ve bu inanç üzere yaşamaktır. Allah'ın (c.c.) varlığına ve birliğine inanmak, sadece ona ibadet etmektir. Bu husus bir ayette şöyle açıklanır: **"Allah, benim de Rabb'im, sizin de Rabb'inizdir. Öyle ise ona kulluk edin. İşte bu doğru yoldur."**[2]

3.9. Sırat-ı müstakim üzere olmak, sadece Allah'a (c.c.) kulluk etmek, onun yolundan ayrılmamaktır.

ETKİNLİK

"Ey âdemoğulları! Ben size, şeytana kulluk etmeyin. Çünkü o sizin için apaçık bir düşmandır. Bana kulluk edin. İşte bu dosdoğru yoldur, diye sizden söz almadım mı?"

(Yâsin suresi, 60-61. ayetler.)

Yukarıdaki ayete göre sırat-ı müstakim üzere olmak için ne yapmak gerekir? Arkadaşlarınızla değerlendiriniz.

6. ALLAH YOLUNDA MÜCAHEDE: CİHAT

DÜŞÜNELİM-HAZIRLANALIM

"Cihat" kavramının anlamı hakkında neler biliyorsunuz?

Cihat, Arapça kökenli bir kavramdır ve bir şey uğruna çaba harcamak anlamına gelen ceht kökünden gelir. **Cihat** kavramı, sözlükte; güç ve gayret sarf etmek, bir işi başarmak için elinden gelen bütün imkânları kullanmak, söz ve fiille bütün kuvvetini harcayarak çalışmak, yorulmak, aşırı gayret etmek demektir. İslami bir terim olarak ise cihat, farklı anlam genişliklerini içermektedir. Düşmanlara karşı ülkeyi

1. Â'râf suresi, 16. ayet.
2. Âl-i İmrân suresi, 51. ayet.

savunmak amacıyla silahlı mücadele vermek, cihat kavramının en bilinen anlamlarından biridir. İyiliğin yerleşmesi ve kötülüğün ortadan kalkması için maddi ve manevi tüm imkânlarını kullanarak gayret sarf etmek de İslami literatürde cihat olarak değerlendirilmektedir. İyiliği emretmek ve kötülükten sakındırmak, İslam'da, emr-i bi'l-ma'ruf nehy-i ani'l-münker kavramıyla ifade edilmektedir. İnsanın; her türlü kötülüğe, şeytana karşı verdiği mücadele, içindeki çirkin tutkuları yenme çabası, haramlara ve günahlara karşı nefisle mücadele etmesi de dinimizde cihat kavramının kapsamı içinde değerlendirilmektedir. Bu son anlam tasavvufta, daha çok mücahede şeklinde kullanılmakta ve "insanın kendi nefsiyle cihat etmesi" olarak nitelendirilmektedir.[1] Kısacası geniş anlamda cihat, Allah'ın (c.c.) rızasını elde etmek amacıyla ortaya konulan her türlü çaba olarak değerlendirilmektedir. Hakkı, hakikati, iyiliği üstün ve hâkim kılmak için gösterilen bütün gayretleri ifade etmektedir.

BİLGİ KUTUSU

Cihat; Müslüman'ın Allah'a (c.c.) kulluk ve onun rızasını temin için İslam esaslarını öğrenme, öğretme, ferdî ve içtimai planda yaşama, yaşanmasına çalışma, İslam'ı tebliğ ve bu hususlarda içte ve dışta karşılaşacağı engelleri aşma konusunda içinde bulunması gereken şuurlu ve sürekli gayret ve aksiyon hâlini ifade eder.

(Ahmet Özel, "Cihat", TDVİA, C 7, s. 530.)

Geniş anlamıyla cihat, Müslüman'ın hayatında her zaman ön planda olması gereken bir ibadettir. Çünkü cihat, insanın Allah'a (c.c.) tam anlamıyla teslim olması ve kulluk etmesidir. Onun rızasını kazanmak için çaba harcamasıdır. Cihat, Allah'ın (c.c.) ve Resulü'nün (s.a.v.) koyduğu ölçülerin, fert ve toplum hayatına uygulanması çabasıdır. Bireyin ve toplumun; şirkten, küfürden, nifaktan, fitneden uzak olması için gayret sarf etmektir. Cihat; insanın, kendisini ve aile fertlerini cehennem ateşinden korumak için gayret göstermesidir. İslam'ın tanıtılmasının, tebliğ edilmesinin ve yaşanmasının önündeki engelleri kaldırma mücadelesidir. Dinin gereklerinin ayakta tutulması için maddi ve manevi her türlü çabayı harcamaktır. Dinin, vatanın, bayrağın, millî ve manevi değerlerin korunup yaşatılması için gerektiğinde can ve mal ile savaşmaktır.

***3.10.** Ülkemizin gelişip kalkınması, bayrağımızın yücelmesi için çalışıp kendimizi iyi yetiştirmek de cihattır.*

1. bk. Dinî Terimler Sözlüğü, s. 50; Dinî Kavramlar Sözlüğü, s. 99; Ahmet Özel, "Cihat", TDVİA, C 7, s. 527; Süleyman Uludağ, "Mücahede", TDVİA, C 31, s. 40.

Kur'an-ı Kerim'in Mekke'de nazil olan ayetlerinde cihat kavramı; İslam'a davet, dinin esaslarını tebliğ, müşriklere ve inkârcılara karşı İslam'ın ilmen, fikren savunulması için çaba harcama gibi anlamlarda kullanılmaktadır. Medine'de indirilen ayetlerde ise cihat kavramının anlamı genişlemiş ve bu kavram; kıtal (savaş), mukatele (çarpışma, savaşma) anlamlarını da kapsamıştır.

Yüce kitabımızda, cihat kavramının farklı anlamlarını içeren birçok ayet bulunmaktadır. Örneğin bir ayette Allah (c.c.), Peygamberimize (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: **"Öyle ise kâfirlere itaat etme, onlara karşı bu Kur'an'la büyük bir mücadele ver."**[1] Bu ayette cihatla kastedilen, İslam'ı ve Kur'an'da yer alan hakikatleri insanlara öğretmek ve tebliğ etmektir. İlimle, düşünceyle cihat etmektir.

Kur'an-ı Kerim'de yer alan bir ayette, **"Cihat eden, ancak kendisi için cihat etmiş olur. Şüphesiz Allah hiç kimseye ve hiçbir şeye muhtaç değildir."**[2] buyrulmaktadır. Bu ayet; iman etmek, ibadetlerini yerine getirmek ve salih amel işlemek suretiyle yapılan cihattan söz etmektedir.

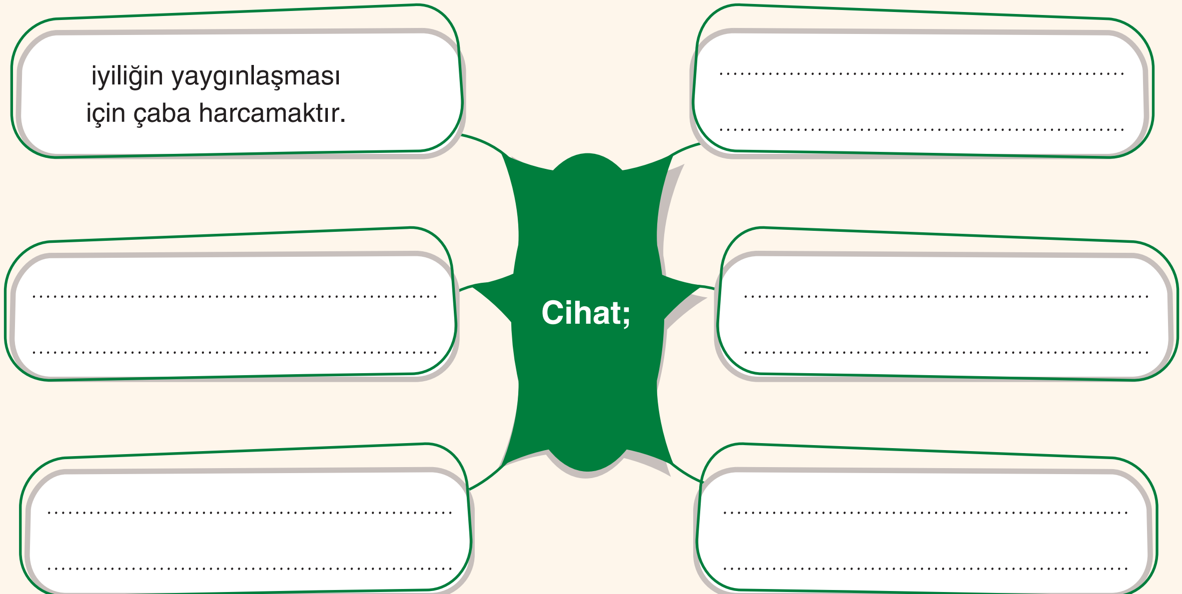
Ayet Yorumlayalım

"Sizinle savaşanlara karşı Allah yolunda siz de savaşın. Ancak aşırı gitmeyin. Çünkü Allah aşırı gidenleri sevmez."

(Bakara suresi, 190. ayet.)

ETKİNLİK

✏ Cihat kavramının anlam genişliğini düşünerek ve verilen örnekten de faydalanarak aşağıdaki şemayı tamamlayınız.

1. Furkân suresi, 52. ayet.
2. Ankebût suresi, 6. ayet.

Rabb'imiz (c.c.), bir ayette şöyle buyurmaktadır: **"(Ey müminler!) Sizin için zor da olsa kolay da olsa savaşa çıkın, mallarınızla ve canlarınızla Allah yolunda cihat edin. Eğer bilirseniz bu sizin için daha hayırlıdır."**[1] Rabb'imiz (c.c.), bu ayette; İslam'ı, vatanı, milleti, kutsal değerleri savunmak ve korumak için can ve mal ile cihat edilmesini istemektedir.

Geniş anlamıyla cihat, imanın bir gereğidir. Nitekim Rabb'imiz (c.c.), bir ayette şöyle buyurmaktadır: **"İman edenler ancak Allah'a ve Peygamberi'ne inanan, sonra şüpheye düşmeyen, Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla cihat edenlerdir. İşte onlar doğru kimselerin ta kendileridir."**[2]

BİLGİ KUTUSU

Sevgili Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v.) şöyle buyuruyor:
"...Dinin başı teslimiyet, direği namaz, zirvesi de cihattır..."

(Tirmizî, İman, 8.)

"Mücahit, Allah'a itaat etme uğrunda nefsiyle cihat edendir."

(Ahmed b. Hanbel, C 6, s. 22.)

"Ellerinizle, dillerinizle ve mallarınızla cihat edin."

(Nesâî, Cihad, 48.)

ETKİNLİK

"Ey iman edenler! Sizi acı bir azaptan kurtaracak ticareti size göstereyim mi? Allah'a ve Resulü'ne inanır, mallarınızla ve canlarınızla Allah yolunda cihat edersiniz. Eğer bilirseniz bu sizin için daha hayırlıdır. İşte bu takdirde o, sizin günahlarınızı bağışlar, sizi zemininden ırmaklar akan cennetlere, Adn cennetlerindeki güzel meskenlere koyar. İşte en büyük kurtuluş budur."

(Saf suresi, 10-12. ayetler.)

✏ Yukarıdaki ayete göre dünyada kazançlı bir hayat yaşamamız için neler yapmamız gerekir? Arkadaşlarınızla değerlendiriniz.

Kur'an-ı Kerim'de, Allah (c.c.) yolunda cihadın faziletini belirten birçok ayet yer almaktadır. Örneğin bir ayette şöyle buyrulmaktadır: **"İman edip hicret eden ve Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla cihat eden kimselerin mertebeleri, Allah katında daha üstündür. İşte onlar, başarıya erenlerin ta kendileridir."**[3] Başka bir ayette de Allah (c.c.) yolunda mücahede edenlere Rabb'imizin (c.c.) merhametle muamele edeceği şöyle belirtilir: **"İman edenler ve hicret edip Allah yolunda cihat edenler var ya, işte bunlar, Allah'ın rahmetini umabilirler. Allah, Gafûr ve Rahîm'dir."**[4]

Ayet Yorumlayalım

"Ey iman edenler! Allah'a karşı gelmekten sakının, ona yaklaşmaya vesile arayın ve onun yolunda cihat edin ki kurtuluşa eresiniz."

(Mâide suresi, 35. ayet.)

1. Tevbe suresi, 41. ayet.
2. Hucurât suresi, 15. ayet.
3. Tevbe suresi, 20. ayet.
4. Bakara suresi, 218. ayet.

Kur'an-ı Kerim'de Allah (c.c.) yolunda; din, vatan, bayrak gibi mukaddes değerler uğrunda cihat ederken hayatını kaybedenler şehit olarak nitelendirilir. Şehadet yani şehitlik dinimizde çok önemli bir makamdır. Bir ayette, "**Allah yolunda öldürülenleri sakın ölüler sanma. Bilakis onlar diridirler, Rableri katında Allah'ın, lütfundan kendilerine verdiği nimetlerin sevincini yaşayarak rızıklandırılmaktadırlar. Arkalarından kendilerine ulaşamayan (henüz şehit olmamış) kimselere de hiçbir korku olmayacağına ve onların üzülmeyeceklerine sevinirler.**"[1] buyrulur. Peygamberimiz (s.a.v.) de şehidin, kul borcu dışındaki günahlarının bağışlanacağı müjdesini verir.[2]

İslamiyet, gerekmedikçe savaşmayı hoş görmez. Zulüm ve haksızlık söz konusu olduğunda; vatana, millete, bayrağa, dine vb. kutsal değerlere saldırıldığında da savaşmayı farz kılar. Nitekim İslam'ın ilk yıllarında Müslümanlara savaş izni verilmemişti. Ancak müşriklerin ve inkârcıların zulmüne uğrayan müminlere, şu ayetle savaşma izni verildi: "**Kendilerine savaş açılan Müslümanlara, zulme uğramaları sebebiyle cihat için izin verildi. Şüphe yok ki Allah'ın onlara yardım etmeye gücü yeter.**"[3]

BİLGİ KUTUSU

Normal zamanlarda, cihadın farz-ı kifâye olduğuna işaret eden bir ayette şöyle buyrulmaktadır: "**Müminlerin hepsinin toptan sefere çıkmaları doğru değildir. Onların her kesiminde bir grup dinde (dinî ilimlerde) geniş bilgi elde etmek ve kavimleri (savaştan) döndüklerinde onları ikaz etmek için geride kalmalıdır. Umulur ki sakınırlar.**"

(Tevbe suresi, 122. ayet.)

Bizler, her yanı doğal ve tarihî güzelliklerle dolu olan cennet gibi bir vatanda yaşıyoruz. Vatanımızı, bu vatanda yaşayan milletimizin fertlerini çok severiz. Vatanımızın birliği ve bütünlüğü, milletimizin yücelmesi, ülkemizin gelişip kalkınması için üzerimize düşen sorumlulukları severek yerine getiririz. Millet olarak varlığımızın ve birliğimizin güvencesi olan ve bizi bir arada tutan değerlerimize; dinimize, bayrağımıza, mukaddesatımıza son derece önem veririz. Vatanımızı, mukaddes değerlerimizi korumak ve yaşatmak için canla başla çalışırız. Gerektiğinde atalarımız gibi biz de bu vatan için, kutsal değerlerimiz için canımızı feda etmekten çekinmeyiz. Bu uğurda şehit ya da gazi olmanın şeref olduğu bilinciyle davranırız.

Hadis Yorumlayalım

Ashaptan Ebu Zerr (r.a.) anlatıyor:
"Bir gün, Hz. Peygamber'e (s.a.v.) sordum:
– Hangi amel daha faziletlidir?
Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu:
– **Allah'a inanmak ve onun yolunda cihat etmek.**"

(Buhârî, Itk, 2.)

1. Âl-i İmrân suresi, 169-170. ayetler.
2. bk. Malik b. Enes, el-Muvatta, Cihad, 14.
3. Hac suresi, 39. ayet.

7. İYİ, DOĞRU VE GÜZEL DAVRANIŞ: SALİH AMEL

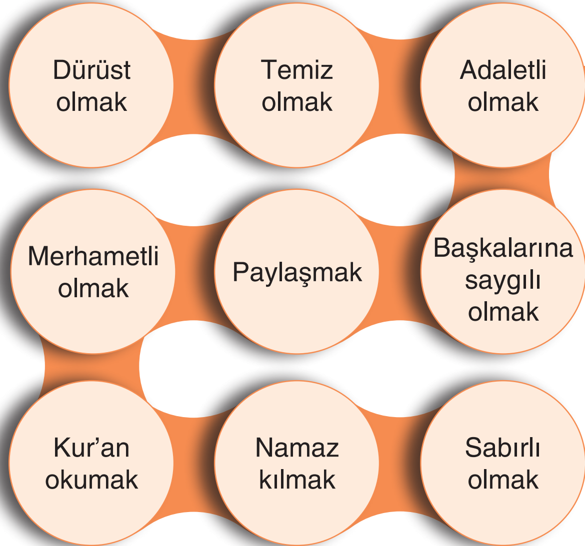
DÜŞÜNELİM-HAZIRLANALIM

Bir davranışın "iyi davranış", "doğru davranış" olarak nitelendirilebilmesi için gereken şartlar nelerdir?

Salih amel, iki kelimeden oluşan Arapça bir kavramdır. **Salih;** iyi, elverişli, yararlı, dürüst, ahlaklı ve güzel anlamlarına gelir. **Amel** ise davranış, hareket, iş, çaba, emek, çalışma ve eylem demektir. Dinî literatürde amel kavramı; niyet ve iradeye bağlı olarak yapılan, dünya veya ahirette ceza ya da mükâfat konusu olan iş, davranış ve filleri ifade eder. **Salih amel;** imanın gereği olarak ihlasla ve iyi niyetle yapılan, Kur'an ve sünnete uygun olan her türlü söz, fiil ve davranışa denir.[1] Yapılan bir işin salih amel olarak değerlendirilmesi için öncelikle o işin, sağlam bir imana dayanması, dayanaklarını Kur'an ve sünnetten alması gerekir. Ayrıca yapılan iş sadece Allah'ın (c.c.) rızasını kazanmak amacıyla yapılmalı, karşılığında bir menfaat gözetilmemelidir.

Salih amel, yüce dinimizin emir ve tavsiye ettiği, kişiye ve topluma faydalı olan her türlü iştir. Salih amel işlemek, Allah'ın (c.c.) rızasını ve sevgisini kazanmaya katkı sağlar. Kişiye sevap kazandırır ve onun cennete gitmesine vesile olur.

Dinimizde salih amelin kapsamı oldukça geniştir. İman etmek, ibadetleri yerine getirmek, anne ve babaya iyi davranmak, akrabayı ziyaret etmek, komşuya ikramda bulunmak, yoksulları gözetmek, yetimlere sahip çıkmak dinimizde salih amel olarak nitelendirilen davranışlara örnek olarak verilebilir. Ailesinin geçimini sağlamak için çalışmak, ilim öğrenip kendini geliştirmek, insanlara güler yüz göstermek ve güzel söz söylemek, yol bilmeyen birine yolu tarif etmek, ekonomik sıkıntı içinde olan kişiye borç vermek de yüce dinimizde salih amel olarak değerlendirilir. Hayvanlara merhametli davranmak, çevreyi korumak ve yeşillendirmek, insanları rahatsız edecek bir şeyi yoldan kaldırmak gibi güzel ve faydalı davranışlar da dinimizde salih amel kabul edilir.

3.11. Günlük hayatta yapmamız gereken bazı salih amel örneklerini gösteren bir şema

İnsanı en güzel şekilde ve üstün özelliklere sahip bir varlık olarak yaratan Yüce Allah (c.c.), ona bazı sorumluluklar yüklemiştir. Peygamberler ve ilahi kitaplar aracılığıyla insanlara doğru yolu göstermiş, onlara iyiyi ve güzeli açıklamıştır. Rabb'imiz (c.c.), kullarından iyiye ve doğruya yönelmelerini, güzel davranışlarda bulunmalarını, salih ameller işlemelerini istemiştir. İnsanın dünyada imtihan edildiğini belirtmiş

1. Dinî Kavramlar Sözlüğü, s. 24, 25 ve 575.

ve kullarını güzel davranışlarda bulunup bulunmama konusunda sınadığını açıklamıştır. Bu durum da göstermektedir ki salih amel işleyip işlememek, insanın dünya hayatında imtihanı kazanmasının ya da kaybetmesinin temel ölçülerinden biridir. Bu konuda Rabb'imiz (c.c.) şöyle buyurmuştur: **"Hükümranlık elinde olan Allah, yücedir. O, her şeye hakkıyla gücü yetendir. O, hanginizin daha güzel amel yapacağını sınamak için ölümü ve hayatı yaratandır. O, mutlak güç sahibidir, çok bağışlayandır."**[1]

Kur'an-ı Kerim'de, salih amelin ne olduğunu açıklayan ve insanları salih amel işlemeye teşvik eden birçok ayet yer almaktadır. Örneğin bir ayette peygamberlere ve onların şahsında tüm müminlere şöyle buyrulmaktadır: **"Ey peygamberler! Temiz şeylerden yiyiniz ve iyi ameller işleyiniz. Doğrusu ben, sizin yaptığınız şeyleri tamamen bilirim."**[2] Esasen yüce kitabımızdaki birçok ayette, iman ve salih amel kavramları peş peşe zikredilmektedir. Bu durum, iman ile salih amel arasında yakın bir ilişki olduğunu göstermektedir. Örneğin Asr suresinde, **"Andolsun zamana ki insan gerçekten ziyan içindedir. Ancak iman edip de salih ameller işleyenler, birbirlerine hakkı tavsiye edenler, birbirlerine sabrı**

3.12. Dinimizin emir ve tavsiyelerine uymalı, salih ameller işlemeye önem vermeliyiz.

ETKİNLİK

"İyilik, yüzlerinizi doğu ve batı tarafına çevirmeniz değildir. Asıl iyilik o kimsenin yaptığıdır ki Allah'a, ahiret gününe, meleklere, kitaplara, peygamberlere inanır. (Allah'ın rızasını gözeterek) yakınlara, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışlara, dilenenlere ve kölelere sevdiği maldan harcar, namaz kılar, zekât verir. Anlaşma yaptığı zaman sözlerini yerine getirir. Sıkıntı, hastalık ve savaş zamanlarında sabreder. İşte doğru olanlar, bu vasıfları taşıyanlardır. Müttakiler ancak onlardır!"

(Bakara suresi, 177. ayet.)

✏ Yukarıdaki ayeti okuyunuz. Bu ayete göre güzel davranışlar nelerdir? Defterinize listeleyiniz.

tavsiye edenler başka (Onlar ziyanda değillerdir.)."[3] ifadesi yer almaktadır. Bu ayetler bize, salih amelin önemini anlatmaktadır. Dünyada ve ahirette ziyana uğrayanlardan olmamak için salih amel işlemeye önem vermemiz gerektiğini belirtmektedir.

Rabb'imiz (c.c.), Kur'an-ı Kerim'de salih amel işleyenleri övmektedir. Örneğin bir ayette, **"İman edip**

1. Mülk suresi, 1-2. ayetler.
2. Mü'minûn suresi, 51. ayet.
3. Asr suresi, 1-3. ayetler.

salih ameller işleyenlere gelince, halkın en hayırlısı da onlardır."[1] buyurmaktadır. Salih amel işlemek hem Allah'ın (c.c.) hem de insanların sevgisini kazanmamızı sağlamaktadır. Rabb'imiz (c.c.), bu konuyla ilgili bir ayette şöyle buyurmaktadır: **"İman edip de salih amellerde bulunanlara gelince, onlar için çok merhametli olan Allah, (gönüllerde) bir sevgi yaratacaktır."**[2]

Salih amel işleyenlerin, işledikleri amellerin karşılığını görebilmeleri için öncelikle iman etmeleri, amelleri Allah'ın (c.c.) rızasını kazanmak amacıyla yapmaları gerekir. İman etmeden ve gösteriş için yapılan salih amellerin, Allah (c.c.) katında bir değeri yoktur. Bu durum bir ayette şöyle açıklanır: **"Ayetlerimizi ve ahirete kavuşmayı yalanlayanların amelleri boşa çıkmıştır. Onlar ancak yapmakta olduklarının cezasını çekerler."**[3] Başka bir ayette de **"İnkâr edenler, Allah yolundan alıkoyanlar ve kendilerine hidayet yolu belli olduktan sonra Peygamber'e karşı gelenler hiçbir şekilde Allah'a zarar veremezler. Allah, onların amellerini boşa çıkaracaktır."**[4] buyrulur. Peygamberimiz (s.a.v.) de Allah'ın (c.c.), **"Salih kullarım için cennette hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın duymadığı, hiç kimsenin aklına gelmeyen nimetler hazırladım."**[5] buyurduğunu belirtmektedir.

Ayet Yorumlayalım

"Ey iman edenler! Allah'a ve ahiret gününe inanmadığı hâlde insanlara gösteriş olsun diye malını harcayan kimse gibi sadakalarınızı, başa kakmak ve gönül kırmak suretiyle boşa çıkarmayın. Böylesinin durumu, üzerinde biraz toprak bulunan ve maruz kaldığı şiddetli yağmurun kendisini çıplak bıraktığı bir kayanın durumu gibidir. Onlar kazandıklarından hiçbir şey elde edemezler. Allah kâfirler topluluğunu hidayete erdirmez."

(Bakara suresi, 264. ayet.)

Allah (c.c.), dünyadayken sorumluluk bilinciyle davrananları, emrine uyup salih ameller işleyenleri mükâfatlandıracağını belirtmektedir. Örneğin bir ayette, **"Şüphesiz iman edip salih ameller işleyen, namazı dosdoğru kılan ve zekâtı verenlerin mükâfatları Rableri katındadır. Onlara korku yoktur. Onlar mahzun da olmayacaklardır."**[6] buyurmaktadır. Başka bir ayette de **"Erkek veya kadın, mümin olarak kim iyi amel işlerse onu mutlaka güzel bir hayat ile yaşatırız. Ve mükâfatlarını elbette yapmakta olduklarının en güzeli ile veririz."**[7]

Hadis Yorumlayalım

"Üç şey ölen kişiyi (mezara kadar) takip eder; ikisi geri döner, biri kalır. Ailesi, malı ve ameli onu takip eder. Ailesi ve malı geri döner, ameli kalır."

(Müslim, Zühd, 5.)

Rabb'imiz (c.c.), iman edip salih amel işleyenleri cennetiyle ödüllendireceğini ve cennette onlar için çok güzel nimetler hazırladığını ifade etmektedir. Bu konuyla ilgili bir ayette şöyle buyurmaktadır: **"İman**

1. Beyyine suresi, 7. ayet.
2. Meryem suresi, 96. ayet.
3. Â'râf suresi, 147. ayet.
4. Muhammed suresi, 32. ayet.
5. Müslim, Cennet, 2.
6. Bakara suresi, 277. ayet.
7. Nahl suresi, 97. ayet.

edip dünya ve ahiret için yararlı işler yapanlar, Rablerinin izniyle içinde ebedî kalacakları ve altından ırmaklar akan cennetlere konulacaklar ve orada selamla karşılanacaklardır."[1] Yüce Allah (c.c.), "**Şüphesiz, Allah iman edip salih ameller işleyenleri içlerinden ırmaklar akan cennetlere koyacak, orada altından bileziklerle, incilerle süsleneceklerdir. Oradaki giysileri ise ipektir."**[2] ayetinde de salih amel işleyenler için cennette hazırladığı nimetlere örnek vermektedir.

BİLGİ KUTUSU

Salih ameller işleyerek Allah'ın (c.c.) salih kulları arasına girebilmek için çaba harcamak gerekir. Ayrıca bunun için Allah'a (c.c.) dua etmek gerekir. Kur'an-ı Kerim, bize bu konuda Hz. Süleyman'ın (c.c.) yaptığı şu duayı örnek vermektedir: "**Süleyman, onun bu sözüne tebessüm ile gülerek dedi ki: Ey Rabb'im! Beni; bana ve ana-babama verdiğin nimetlere şükretmeye ve razı olacağın salih ameller işlemeye sevk et ve beni rahmetinle salih kullarının arasına kat!"**

(Neml suresi, 19. ayet.)

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) de bir duasında Allah'a (c.c.) şöyle yakarmıştır: "**...Allah'ım, beni amellerin en güzeline ve ahlakın en güzeline kavuştur. Onların en güzeline ancak sen ulaştırırsın. Beni kötü işlerden ve kötü ahlaktan muhafaza et. Bunlardan ancak sen koruyabilirsin."**

(Nesâî, İftitah, 16.)

ETKİNLİK

✏ Günlük hayatta ne gibi salih ameller işleyebiliriz? Aşağıya, bu konuyla ilgili bir resim çiziniz.

1. İbrahim suresi, 23. ayet.
2. Hac suresi, 23. ayet.

8. KUR’AN’DAN MESAJLAR: KEHF SURESİ 107-110. AYETLER

DÜŞÜNELİM-HAZIRLANALIM

Mealli Kur’an-ı Kerim’den, Kehf suresinin 107-110. ayetlerinin mealini okuyalım. Ayetlerin konusu nedir? Belirleyip defterimize not alalım.

Kehf suresinin 107-110. ayetlerinde müminlere, önemli mesajlar ve müjdeler verilmektedir. Bu ayetler şöyledir:

107-108. ayetler: **“Şüphesiz, inanıp yararlı işler yapanlara gelince onlar için içlerinde ebedî kalacakları Firdevs cennetleri bir konaktır. Oradan ayrılmak istemezler.”**

Yukarıdaki ayetlerde Firdevs cennetlerinden bahsedilmekte, buraya girebilmek için gereken şartlar açıklanmaktadır. Buna göre Firdevs cennetine girmek için öncelikle Kur’an’da belirtilen iman esaslarına inanmak gerekmektedir. Bunun yanı sıra salih amel işlemek, güzel ve faydalı işler yapmak da Firdevs cennetine girmenin temel şartları arasındadır. İman edip salih ameller işleyenler, burada ebedî kalacaklardır. Firdevs cenneti o kadar güzel bir yerdir ki buraya girenler, hep orada kalmak isteyeceklerdir.

ETKİNLİK

- Dinî terimler sözlüğünden Firdevs ve hikmet kavramlarının anlamlarını araştırınız.
- Allah’ın (c.c.) ilminin sonsuz olduğunu nasıl anlayabiliriz? Çevrenizden ve doğadan bu konuyla ilgili örnekler düşününüz.

109. ayet: **“De ki: Rabb’imin sözlerini yazmak için denizler mürekkep olsa ve bir o kadar da ilave etsek (denizlere deniz katsak); Rabb’imin sözleri tükenmeden önce denizler tükenirdi.”**

Ayette geçen “Rabb’imin sözleri” ifadesiyle kastedilen, Allah’ın (c.c.) ilmi ve hikmetidir. Bu ayet, Rabb’imizin (c.c.) ilminin ve hikmetinin sınırsız olduğunu ifade etmektedir.

110. ayet: **“De ki: Ben de ancak sizin gibi bir insanım, (Ne var ki) bana, ‘Sizin İlah’ınız ancak bir tek ilahtır.’ diye vahyolunuyor. Kim Rabb’ine kavuşmayı umuyorsa yararlı bir iş yapsın ve Rabb’ine ibadette kimseyi ortak koşmasın.”**

ETKİNLİK

- Kehf suresinin 110. ayetini yorumlayınız. Bu ayette verilmek istenen mesajlar nelerdir? Düşüncelerinizi sınıfınızda ifade ediniz.

Kehf suresinin 110. ayeti Hz. Muhammed’e (s.a.v.) hitap etmektedir. Onun da bir insan olduğuna dikkat çekmektedir. Hz. Muhammed’in (s.a.v.) diğer insanlardan en önemli farkının ne olduğunu açıklamaktadır. Allah’a (c.c.) ve ahirete iman edenlerin sadece Allah’a (c.c.) kulluk etmesi ve salih ameller işlemesi gerektiğini belirtmektedir.

ÜNİTE SONU DEĞERLENDİRME

A) Aşağıdaki açık uçlu soruları cevaplayınız.

1. Kur'an'da geçen kavramları tanımanın, İslam'ı doğru anlayabilmek açısından önemi nedir? Açıklayınız.

2. Hidayet yoluna tabi olmak ve hidayet üzere yaşamak için neler yapmalıyız? Söyleyiniz.

3. İhsan sahibi kişilerin özellikleri hakkında bilgi veriniz.

4. İbadet ve davranışlarda ihlaslı olmak neden önemlidir? Açıklayınız.

5. Takva sahibi bir kişi nasıl bir hayat yaşar ve günlük hayatında nelere dikkat eder? Anlatınız.

6. Sırat-ı müstakim üzere yaşamak ne demektir? Söyleyiniz.

7. Cihat, sadece savaşmak anlamına mı gelir? Açıklayınız.

8. Cihat ne zaman farz-ı ayn, ne zaman farz-ı kifayedir? Söyleyiniz.

B) Aşağıdaki soruların doğru seçeneğini işaretleyiniz.

1. Aşağıdakilerden hangisi, hidayet kavramının anlamlarından biri **değildir**?

A) Yol göstermek

B) Doğru yola iletmek

C) Gerçeğe ulaştırmak

D) Uzun yaşamak

E) Hak ve doğru olanı benimsemek

2. "Allah'ı (c.c.) görüyormuşçasına yaşamak", aşağıdaki kavramlardan hangisiyle doğrudan ilişkilendirilebilir?

A) İhsan **B)** İftar **C)** İmsak **D)** İhlas **E)** İkram

3. I. İçtenlik

II. Samimi bağlılık

III. Kararlılık

IV. Gösterişsizlik

V. Saflık ve temizlik

Yukarıdakilerden kaç tanesi, ihlas kavramının anlamları içinde yer alır?

A) 1 **B)** 2 **C)** 3 **D)** 4 **E)** 5

4. **"Şüphesiz bu, benim dosdoğru yolumdur. Buna uyun. (Başka) yollara uymayın. Zira o yollar sizi Allah'ın yolundan ayırır. İşte sakınmanız için Allah size bunları emretti."**

(En'âm suresi, 153. ayet.)

Yukarıdaki ayeti, aşağıdaki kavramlardan hangisiyle doğrudan ilişkilendirebiliriz?

A) Takva **B)** İhlas **C)** Sırat-ı müstakim

D) İhsan **E)** Müttaki

5. I. Cihat II. Mücahede III. Mukatele IV. Mukabele V. Kıtal

Yukarıdaki kavramları gruplandırırsak hangisi dışarıda kalır?

A) I **B)** II **C)** III **D)** IV **E)** V

6. "Ey iman edenler! Sizi acı bir azaptan kurtaracak ticareti size göstereyim mi? Allah'a ve Resulü'ne inanır, mallarınızla ve canlarınızla Allah yolunda cihat edersiniz. Eğer bilirseniz bu sizin için daha hayırlıdır. İşte bu takdirde O, sizin günahlarınızı bağışlar, sizi zemininden ırmaklar akan cennetlere, Adn cennetlerindeki güzel meskenlere koyar. İşte en büyük kurtuluş budur." *(Saf suresi, 10-12. ayetler.)*

Yukarıdaki ayetin ana konusu nedir?

A) İman ve cihadın önemi

B) Ticaretin önemi

C) Cennetin güzelliği

D) Ahiret azabının niteliği

E) Hayır işlemenin önemi

C) Aşağıdaki ifadelerde boş bırakılan bölümleri, verilen isimlerle doğru bir şekilde tamamlayınız.

riya	salih amel	mücahede
emr-i bi'l-ma'ruf nehy-i ani'l-münker	İhlas	Takva

1. Allah (c.c.) rızası için yapılması gereken ibadetleri ve güzel davranışları, insanlara gösteriş için yapıp kendini ve ibadetini beğendirme isteği, ibadetleri Allah'tan başkasına sunmaya .... denir.

2. ....; Allah'ı (c.c.) görüyormuşçasına bir bilinç içerisinde farzları, vacipleri hakkıyla yerine getirmek; Allah'ın (c.c.) hoşnutluğunu kazanmak amacıyla nafileleri çokça yapmak; sünnete uymak; haramları, dinen şüpheli olan durumları ve dinin kötü gördüğü şeyleri terk etmek demektir.

3. İyiliği emretmek ve kötülükten sakındırmak, İslam'da, ... kavramıyla ifade edilmektedir.

4. Özellikle tasavvufta kullanılan .... kavramı, insanın; her türlü kötülüğe, şeytana karşı verdiği mücadele, içindeki çirkin tutkuları yenme çabası, haramlara ve günahlara karşı nefsiyle mücadele etmesi demektir.

5. İmanın gereği olarak ihlasla ve iyi niyetle yapılan, Kur'an ve sünnete uygun olan her türlü söz, fiil ve davranışa .... denir.

4. ÜNİTE

İNANÇLA İLGİLİ MESELELER

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

1. Teizm, deizm ve ateizm ne demektir? Araştırınız.
2. Materyalizm ve sekülarizm kavramlarının ne anlama geldiğini araştırıp öğreniniz.
3. Milenyum tarikatları ve kıyamet tarikatları hakkında bir araştırma yapınız. Bunlardan üç tanesinin ismini yazınız.
4. Din istismarı ne demektir? Dinin ve dinî değerlerin istismar edilmesi neden yanlıştır? Bu konudaki düşüncelerinizi içeren bir kompozisyon yazınız.
5. İslamofobi ne demektir? İslamofobinin ortaya çıkış sebepleri nelerdir? Araştırınız.
6. En'am suresinin 59. ve Lokman suresinin 27. ayetinin anlamını mealli Kur'an-ı Kerim'den bulup defterinize yazınız. Bu ayetlerde öne çıkarılan ortak nokta nedir? Defterinize not ediniz.

1. İNANÇLA İLGİLİ FELSEFİ YAKLAŞIMLAR

DÜŞÜNELİM-HAZIRLANALIM

İslam inanç sistemini diğer inançlardan ayıran temel özellikler neler olabilir?

İnsan, inanma ihtiyacı içinde olan bir varlıktır. Yüce ve üstün bir güce inanmak ve bağlanmak, hak dine iman etmek onun fıtratında vardır. Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed (s.a.v.), **"Her doğan (çocuk), fıtrat üzere doğar. Sonra onu annesi ve babası Yahudi, Hristiyan ya da Mecusi yapar."**[1] buyurmuştur. İnanmak insan fıtratında var olduğu için tarihin her döneminde insanlar üstün bir güce inanma ihtiyacı hissetmişlerdir. Allah (c.c.) da kullarının bu ihtiyacını doğru ve sağlıklı bir şekilde karşılamak için tarih boyunca peygamberler ve ilahi kitaplar göndermiştir.

Bütün peygamberler, insanları Allah'ın (c.c.) varlığına ve birliğine inanmaya, sadece ona kulluk etmeye çağırmışlardır. Peygamberler insanlara; inanılması gereken esasları bildirmişler, ibadetlerin neler olduğunu öğretmişler, ahlak ilkelerini açıklamışlar, hak ve hakikat yolunda rehberlik etmişlerdir. Tarih boyunca peygamberlere uyan insanlar olduğu gibi Allah'ın elçilerinin çağrısına kulak tıkayıp yanlış inançlara yönelen kişi ve gruplar da olmuştur. Her dönemde hak dinden sapan, batıl inanç ve uygulamalara yönelen kişi ve gruplar olmuştur. Bunun sonucunda da tarihte ve günümüzde, inançla ilgili birtakım farklı görüş ve yaklaşımlar ortaya çıkmıştır.

Orta Çağ Avrupa'sında kilisenin halk üzerindeki baskısı, akla ve bilime yönelik olumsuz yaklaşımı, sonrasında başlayan Rönesans ve Reform hareketleri, bilimsel ve teknolojik alanda yaşanan baş döndürücü gelişmeler vb. sebepler; Avrupa'da insana, dine, bilime, evrene, dünyaya bakışın değişmesine neden olmuştur. Bu durum da Batı dünyasında genelde Hristiyanlığa, özelde de dine ve dinî değerlere karşı mesafeli duran, aklı dinin yerine ikame eden inanç ve anlayışların yaygınlaşmasına yol açmıştır. Bütün bunların sonucunda da geleneksel inanç biçimlerini reddeden birtakım felsefi yaklaşımlar insanlar arasında yayılmış ve benimsenmiştir. Ancak bu inanç ve anlayışlar sadece Avrupa coğrafyası ile sınırlı kalmamış, dünyanın hemen her bölgesinde taraftar bulmuştur. Şimdi bu akımlardan başlıcalarını tanıyalım.

Teizm

DÜŞÜNELİM-HAZIRLANALIM

Monoteizm ve politeizm ne demektir?

Teizm; Yunanca kökenli theos kelimesinden türetilmiştir. Theos, tanrı anlamına gelen bir kavramdır. Teizm; evreni ve evrendeki bütün varlıkları yaratan yüce bir Tanrı'nın varlığını savunan inanç ve anlayıştır. Bu düşünceyi kabul eden kimseler **teist** olarak nitelendirilir. Teizme göre tanrı, aşkın bir varlıktır ve onun varlığı zorunludur. Tanrı; kusursuz, şuurlu ve irade sahibi olup aynı zamanda âlemin yaratıcı sebebidir. O; mutlak kudret sahibidir, her şeyi bilir, işitir ve takdir eder. Teizme göre Tanrı'nın özü ve

1. Buhârî, Cenâiz, 92.

zatı hakkında tam bilgi sahibi olmak mümkün olmazsa da onun varlığı akılla bilinebilir. Uçsuz bucaksız kâinat, evrendeki mükemmel düzen ve işleyiş, her biri farklı özellikte olan milyonlarca varlık, tabiatta meydana gelen olaylar Tanrı'nın var olduğunu kanıtlamaktadır.[1]

Teizmin bazı çeşitleri vardır. Bunlardan biri monoteizmdir. **Monoteizm;** tek tanrıcılık demektir. Bu kavram, her şeyi yaratan yüce ve üstün bir Tanrı'nın varlığına inanmayı ifade eder. **Politeizm** ise çok tanrıcılık demektir. Bu anlayışa göre tanrı, birden fazladır. Politeistler, her biri farklı özelliklere sahip birden çok Tanrı'nın varlığına inanırlar. Her bir Tanrı'nın, özellikleri gibi görevleri de farklıdır. Bu felsefi inanç biçimine göre yer tanrısı, gök tanrısı, Güneş tanrısı, Ay tanrısı, bereket tanrısı vb. çok sayıda Tanrı'nın varlığı söz konusudur.[2]

__4.1.__ İslam'a göre her şeyi yaratan, ilmi ve kudreti sınırsız olan bir tek ilah vardır, o da Allah'tır (c.c.).

Yahudilikte, Yehova olarak isimlendirilen Allah (c.c.), Yahudilerin özel tanrısı konumuna getirilmiş ve Yahudilik evrensel özelliğini kaybederek millî bir din hâline evrilmiştir. Hristiyanlık da Baba, Oğul ve Kutsal Ruh'tan oluşan teslisi (üçleme) dinin merkezine koyarak tek tanrı inancından uzaklaşmıştır.

ETKİNLİK

"Allah hiçbir çocuk edinmemiştir. Onunla birlikte başka hiçbir ilah yoktur. Öyle olsaydı her ilah kendi yarattığını alır götürür ve mutlaka birbirlerine üstün gelmeye çalışırlardı. Gaybı da görülen âlemi de bilen Allah, onların yakıştırdığı nitelemelerden uzaktır. Onların koştukları ortaklardan çok yücedir."

(Mü'minûn suresi, 91. ayet.)

✏ Yukarıdaki ayetten, Allah (c.c.) inancıyla ilgili hangi ilkeleri çıkarabiliriz? Arkadaşlarınızla belirleyiniz.

1. bk. Süleyman Hayri Bolay, Felsefi Doktrinler Sözlüğü, s. 283; Aydın Topaloğlu, "Teizm", TDVİA, C 40, s. 332-333.
2. Süleyman Hayri Bolay, Felsefi Doktrinler Sözlüğü, s. 189, 213.

İslamiyet, tevhit inancına dayanır. **Tevhit,** sözlükte; birleme, bir şeyin bir olduğuna karar verme, tek kılma anlamına gelir. Terim olarak ise Allah'ı (c.c.) zatında, sıfatlarında ve fiillerinde birleme, O'nun tek ve eşsiz olduğuna inanma, O'na hiçbir şeyi şirk koşmadan ibadeti yalnızca Allah (c.c.) için yapma demektir.[1]

Ayet Yorumlayalım

"De ki: O, Allah birdir. Allah sameddir. O, doğurmamış ve doğmamıştır. Onun hiçbir dengi yoktur."

(İhlâs suresi, 1-4. ayetler.)

Tevhidin zıddı olan **şirk;** Allah'a (c.c.) inanmakla birlikte başka varlıkları da tanrı kabul etmek; zatında, sıfatlarında, fiillerinde, yaratma ve emretme konularında Allah'a (c.c.) başka bir varlığı denk görmek demektir.[2] Esasen şirk, politeizmin bir çeşididir ve İslamiyet bunu kesin bir dille reddeder. Bir ayette şöyle buyrulur: **"Şüphesiz Allah, kendisine ortak koşulmasını bağışlamaz. Bunun dışındaki günahları, dilediği kimseler için bağışlar. Allah'a ortak koşan, kuşkusuz, derin bir sapıklığa düşmüştür."**[3]

Ayet Yorumlayalım

"Allah'ı bırakıp kendilerine ne zarar ne de fayda verebilecek şeylere tapıyorlar ve 'İşte bunlar, Allah katında bizim şefaatçilerimizdir.' diyorlar. De ki: Siz, Allah'a göklerde ve yerde onun bilmediği bir şeyi mi haber veriyorsunuz? O, onların ortak koştukları şeylerden uzaktır, yücedir."

(Yunus suresi, 18. ayet.)

ETKİNLİK

✏ İslam'a göre Allah (c.c.) hangi özellik ve sıfatlara sahiptir? Bunlardan hatırladıklarınızı aşağıya yazınız.

İslam inancına göre:

Allah (c.c.) vardır ve birdir.	....
....	....
....	....
....	....

1. Dinî Terimler Sözlüğü, s. 365.
2. Dinî Terimler Sözlüğü, s. 342.
3. Nisâ suresi, 116. ayet.

Deizm

DÜŞÜNELİM-HAZIRLANALIM

- İlahi kitaplara ve peygamberlere neden ihtiyaç vardır?

Deizm, Latincede Tanrı anlamına gelen deus sözcüğünden türetilmiş bir kavramdır. **Deizm;** Tanrı'nın varlığını ve âlemin ilk sebebi olduğunu kabul etmekle birlikte akla dayalı bir tabii din anlayışı çerçevesinde nübüvveti şüphe ile karşılayan veya inkâr eden felsefi ekolün adıdır.[1] Deizm inancını benimseyen kişilere **deist** denir.

Deizme göre evrenin ve evrendeki her şeyin yaratıcısı Tanrı'dır. Deistler, Tanrı'nın mükemmelliğini kabul ederler. Ancak ilahi vahyi ve Tanrı'nın evrene müdahalesini reddederler. Onlara göre inancın kaynağı vahiy değildir. Akıl; evreni, varlıkları, yaratılışı gözlemleyerek gerekli inanç bilgisine ulaşabilir. Akılla açıklanamayan olağanüstü durumları içeren mucize de deistler tarafından reddedilir. Esasen deizmde, Tanrı'nın varlığı dışındaki bütün itikadi esasların reddi söz konusudur.[2]

BİLGİ KUTUSU

Deizm, Tanrı'nın varlığını kabul etmekle birlikte onun ilim ve irade gibi sıfatlarını kabul etmez. Deistlere göre Tanrı'nın, âlemde gözlenebilen hikmet ve inayetleri de söz konusu değildir. Deistlere göre Tanrı'nın dünyaya ve evrenin işleyişine herhangi bir müdahalesi bulunmamaktadır. Tanrı, evreni ve varlıkları sadece yaratmakla yetinmiştir. Ondan sonraki işleyiş, düzen ve olaylarda müdahil olmamıştır. Deizmde ahiretin varlığına inanılmaz. Dinlerdeki Tanrı inancı dışındaki bütün diğer inançlar ve kutsallar reddedilir. Din adamlarının ruhani otoritesi de kesinlikle kabul edilmez.

BİLGİ KUTUSU

Deizm; Batı dünyasında, Hristiyan âleminde ortaya çıkmış ve yayılıp taraftar bulmuş bir felsefi inanç biçimidir. Orta Çağ'dan Yeni Çağ'a geçerken Batı dünyasında yaşanan tartışmaların bir ürünü olan deizm, XVI. yüzyıldan itibaren geleneksel Hristiyan inanç ve uygulamalarına tepki gösteren bir anlayış olarak ortaya çıkmıştır.

İslamiyet, deist yaklaşımı kesin bir dille reddeder. Dinimize göre evreni ve evrendeki her şeyi yaratan Allah'tır (c.c.). Onun, evren üzerindeki hâkimiyeti sürekli olarak devam etmektedir. Evrendeki her şeyin var olması, varlığını devam ettirmesi Allah'ın (c.c.) sonsuz kudreti, bilgisi ve yaratıcılığı sayesinde olmaktadır. Çevremizde şahit olduğumuz; canlıların doğması, bitkilerin yeşermesi, ilkbaharda doğanın canlanması vb. olaylar Allah'ın (c.c.) yaratıcılığı ve sonsuz kudreti sayesinde olmaktadır. Kur'an-ı Kerim'de yer alan, **"Göklerde ve yerde bulunan herkes, O'ndan ister. O, her an yaratma hâlindedir."**[3] ayeti bu durumu ifade etmektedir. Tabiatta meydana gelen olaylar Allah'ın (c.c.) ilmi ve takdiri ile gerçekleşmektedir. Yağmurun ve karın yağması, rüzgârın esmesi, canlıların doğması ve ölmesi, Güneş'in ve Ay'ın hareketleri hatta bir yaprağın kımıldaması bile Rabb'imizin (c.c.) ilmi, iradesi ve takdiriyle

1. Hüsamettin Erdem, "Deizm", TDVİA, C 9, s. 109.
2. Süleyman Hayri Bolay, Felsefi Doktrinler Sözlüğü, s. 64.
3. Rahmân suresi, 29. ayet.

gerçekleşmektedir. Onun izni olmadan hiçbir şeyin gerçekleşmesi mümkün değildir. Bu konuda Kur'an-ı Kerim'de birçok ayet yer almaktadır. Örneğin bir ayette, **"Allah, rüzgârları gönderendir. Onlar da bulutları hareket ettirir. Biz de bulutları ölü bir bölgeye, (rahmet yağmurları olarak) sürükleriz ve onunla ölümünden sonra yeryüzünü hayat veririz. İşte dirilişiniz de böyle olacaktır."**[1] buyrulmaktadır. Başka bir ayette de **"Hiçbir kimse Allah'ın izni olmadan ölmez. Ölüm belirli bir süreye göre yazılmıştır…"**[2] ifadesi yer almaktadır.

4.2. İslam'a göre evrendeki her şey, Allah'ın (c.c.) iradesi ve takdiriyle gerçekleşir.

ETKİNLİK

"Allah, gökleri gördüğünüz herhangi bir direk olmadan yükselten, sonra Arş'a kurulan, Güneş'i ve Ay'ı buyruğu altına alandır. Bunların hepsi belli bir zamana kadar akıp gitmektedir. O, her işi (hakkıyla) düzenler, yürütür, ayetleri ayrı ayrı açıklar ki Rabb'inize kavuşacağınıza kesin olarak inanasınız."

(Ra'd suresi, 2. ayet.)

"Ektiğiniz tohuma ne dersiniz? Onu siz mi bitiriyorsunuz, yoksa bitiren biz miyiz?.. İçtiğiniz suya ne dersiniz? Siz mi onu buluttan indirdiniz, yoksa indiren biz miyiz?

(Vâkıa suresi, 63-64 ve 68-69. ayetler.)

✏ Yukarıdaki ayetleri, İslam'ın deizme bakışı açısından yorumlayınız.

Rabb'imiz (c.c.) evrenin işleyişine olduğu gibi insan hayatına ve topluma da müdahale etmektedir. Allah (c.c.), insanı yarattıktan sonra başıboş bırakmamıştır. Bu husus bir ayette şöyle belirtilir: **"İnsan, kendisinin başıboş bırakılacağını mı zanneder."**[3] Başka bir ayette de Allah (c.c.) **"Sizi sadece boş yere yarattığımızı ve sizin hakikaten huzurumuza geri getirilmeyeceğinizi mi sandınız?"**[4] buyurarak insanın dünyada başıboş bırakılmadığını açıklar. İnsanı üstün özelliklere sahip bir varlık olarak yaratan Allah (c.c.), onu yeryüzünde halifesi kılmıştır. İnsana; yaratıcısını tanıma ve ona kullukta bulunma, yeryüzünü imar ve ıslah etme gibi birtakım sorumluluklar yüklemiştir. Bu sorumluluklarını bildirmek için de peygamberler ve ilahi kitaplar göndermiştir.

1. Fâtır suresi, 9. ayet.
2. Âl-i İmrân suresi, 145. ayet.
3. Kıyâmet suresi, 36. ayet.
4. Mü'minûn suresi, 115. ayet.

Materyalizm

DÜŞÜNELİM-HAZIRLANALIM

"Materyalist bir insan" ifadesiyle kastedilen nedir? Materyalizm kavramının anlamı hakkında neler biliyorsunuz?

Materyalizm, madde anlamına gelen Latince materia kelimesinden türetilmiştir. **Materyalizm,** kelime anlamı olarak maddecilik demektir. Felsefi bir inanç ve düşünce olarak ise genel anlamıyla materyalizm, maddi âlemin dışında herhangi bir varlık alanı tanımayan görüştür. Materyalistler, evrendeki bütün olayları determinist bir yaklaşımla ele alırlar. Evrenin amaçlı olarak ve bilinçli bir güç tarafından yaratıldığını kabul etmezler. Evrende meydana gelen olayların; bilimsel yasalara bağlı olarak ve zorunlu bir şekilde, sebep sonuç ilişkisi içinde gerçekleştiğini savunurlar.[1]

Materyalistlere göre evren maddeden ibarettir ve kendi kendine oluşmuştur. Madde; zaman, mekân ve bilinçten önce de vardır. Evrende olan biten her şey maddi sebeplere bağlı olarak gerçekleşir. Evrendeki tek gerçekliğin madde olduğunu savunan materyalistler, her şeyi madde ile açıklarlar. Evreni yaratan, idare eden tabiatüstü bir gücün, Tanrı'nın varlığını kabul etmezler. Maddi âlemin dışında başka âlemleri, metafizik âlemi ve varlıkları reddederler. Dolayısıyla ahiret, melek, şeytan, cennet, cehennem, vahiy, peygamberlik, ilahi kitaplar gibi esaslara inanmazlar. Kader, takdir, sünnetullah gibi kavramlar da materyalist anlayışta kabul edilmez.[2]

4.3. *Materyalist düşünceye göre maddeden ibaret olan uçsuz bucaksız evren, kendiliğinden oluşmuştur.*

ETKİNLİK

✏ Materyalistlerin iddia ettiği gibi madde kendi başına var olabilir mi? Maddenin, yaratıcı bir güç olmaksızın cansız ve hareketsiz durumdan canlı bir organizmaya dönüşmesi, şimdiki hâli üzere düzenli bir işleyişe dönüşmesi mümkün müdür? Tartışınız.

✏ Materyalizm, hangi yönleriyle İslam'la çelişmektedir? Arkadaşlarınızla tartışınız.

1. bk. Aydın Topaloğlu, "Materyalizm", TDVİA, C 28, s. 137-139; Süleyman Hayri Bolay, Felsefi Doktrinler Sözlüğü, s. 171-175.
2. Süleyman Hayri Bolay, Felsefi Doktrinler Sözlüğü, s.173-178.

Ayet Yorumlayalım

"Biz, gökleri, yeri ve ikisi arasında bulunanları hak ve hikmete uygun olarak ve belirli bir süre için yarattık. İnkâr edenler ise uyarıldıkları şeylerden yüz çevirmektedirler."

(Ahkâf suresi, 3. ayet.)

İslamiyet, materyalist anlayışı kesin bir dille reddeder. Maddi âlem dışında bir âlemin var olduğu düşüncesini kabul etmez. Dinimize göre evreni ve evrendeki bütün varlıkları yaratan Yüce Allah'tır (c.c.). Evren ve varlıklar hâdistir yani sonradan meydana gelmiştir. Sonradan meydana gelen bütün varlıkların bir yaratıcısı olması gerekir. İşte bu yaratıcı da Allah'tır (c.c.). Kâinatta her şey, bir amaca matuf olarak, hak ve hikmete binaen, Allah (c.c.) tarafından yaratılmıştır. **"Allah; gökleri ve yeri, hak ve hikmete uygun olarak herkese, kazandığının karşılığı verilsin diye yaratmıştır. Onlara zulmedilmez."**[1] Evreni yaratan ve yöneten Allah'tır (c.c.). Rabb'imiz (c.c.), evreni yarattıktan sonra kendi hâline bırakmamıştır. Evrendeki bütün olaylar onun takdiri ve düzenlemesiyle meydana gelmektedir. Dinimize göre âlem sadece görünen maddi âlemden ibaret değildir. Görünmeyen âlem de vardır ve buna inanmak dinimizde zorunludur. Kur'an'da ve İslam kültüründe görünmeyen âlem için **gayb** ifadesi kullanılır. Bakara suresinde şöyle buyrulur: **"Elif lâm mîm. O kitap (Kur'an); onda asla şüphe yoktur. O, müttakiler (sakınanlar ve arınmak isteyenler) için bir yol göstericidir. Onlar gayba inanırlar, namazı dosdoğru kılarlar, kendilerine rızık olarak verdiğimizden de Allah yolunda harcarlar."**[2]

Pozitivizm

DÜŞÜNELİM-HAZIRLANALIM

"Sadece deneyle ispatlanan, duyularla algılanan bilgilere inanabiliriz?" ifadesine katılıyor musunuz? Niçin?

Pozitivizm, adını; Fransızca olan ve gerçek, olgu, kesin, kanıtlanmış, olumlu anlamlarına gelen pozitif kelimesinden alır. **Pozitivizm**; olgulara dayanan ve olgularla desteklenen bilginin tek güvenilir ve sağlam bilgi olduğunu savunan anlayıştır. Pozitivistlere göre gerçeklik, deney ve olgulara dayanır. Dış dünya, yalnızca duyular ve deney yoluyla bilinebilir. Onlara göre bilinebilir dünya, gözlemlenebilir ve tikel olgulardan ibarettir. Bu felsefi akımın kurucusu Auguste Comte (Ogüst Komt, öl. 1857) kabul edilir. Bilime çok önem veren pozitivizm, âdeta bilimi dinin yerine ikame etmektedir.[3]

Pozitivizm; insanlığın tarih boyunca teolojik ve metafizik aşamaları yaşadığını, son olarak da pozitivist düşünce aşamasına yükseldiğini savunur. Buna göre insanlık tarihinin ilk aşaması, teolojik evredir. Bu evrede insanlar, kâinatı yaratan ve doğa olaylarını yöneten birden fazla Tanrı'nın varlığına inanmışlardır. Sonraki aşamada insanlar, çok sayıda tanrı inancını terk edip kâinatı yaratan ve yöneten tek bir Tanrı'nın varlığına inanma aşamasına geçmişlerdir. İkinci aşama ise metafizik evredir. Bu evrede insanlık, doğadaki olayları soyut kuvvetlerle açıklamış, toplumsal olguları ise eşitlik, özgürlük gibi soyut kavramlara dayandırmıştır. Değişen zaman, bilimsel alanda yaşanan gelişmeler, ulaşılan bilgi birikimi

1. Câsiye suresi, 22. ayet.
2. Bakara suresi, 1-3. ayetler.
3. bk. İlhan Kutluer, "Pozitivizm", TDVİA, C 34, s. 335-336; Süleyman Hayri Bolay, Felsefi Doktrinler Sözlüğü, s. 226-228.

insanın düşüncesini de değiştirmiş ve artık insanlık, son aşama olarak pozitivizm düşüncesine ulaşmıştır. Artık insanlık deneysel olarak kanıtlanamayan hiçbir bilgiyi kabul etmemektedir. Bu bağlamda pozitivizm, doğal olayların sebepleri ile ilgili metafizik güçlere atıfta bulunulmasını reddetmektedir. Onlara göre insanlık, tabiatta meydana gelen olayların işleyişini belirleyen doğa yasalarını keşfetmekle uğraşmaktadır. Pozitivizme göre insanlığın önceki aşamaları, dindarlık dönemidir. Bu dönemde bilim ve düşünce gelişmediği için insanlar, dine ve metafizik inançlara yönelmişlerdir. Bu sebeple pozitivist anlayış, dini ve dinin ortaya koyduğu ilkeleri "çağ dışı düşünceler, zamanın gerisinde kalmış anlayışlar" gibi ifadelerle eleştirir.[1]

Pozitivist yaklaşım, İslam dininin ortaya koyduğu ilkelerle ve ilahi hakikatlerle çelişmektedir. İslam'a göre sağlam duyular, bilgi kaynaklarından biri olmasına karşın tek bilgi kaynağı olarak kabul edilmez. Yüce dinimize göre doğru bilginin kaynakları selim akıl, vahiy ve sağlam duyulardır. Allah (c.c.), peygamberleri aracılığıyla insanlara vahiy göndermiştir. İlahi vahiy yoluyla insanlara doğru yolu göstermiş, hak ve hakikatin ilkelerini açıklamıştır. İlahi vahiy olmasaydı insanlar Allah'ı (c.c.) gereği gibi tanıyamazlardı. Ona nasıl ibadet edeceklerini bilemezlerdi. Ölümden sonraki hayat, cennet, cehennem, melek, şeytan vb. varlıklar hakkında bilgi sahibi olamazlardı. Dolayısıyla selim akıl ve sağlam duyular yanında ilahi vahiy de insan için en temel bilgi kaynaklarından biridir. Kur'an'da, Allah'ın (c.c.) insanlara peygamber ve kitap göndermesi hakkında şöyle buyrulmaktadır: **"İnsanlar tek bir ümmetti. Allah, müjdeciler ve uyarıcılar olarak peygamberler gönderdi ve beraberlerinde, insanların anlaşmazlığa düştükleri şeyler konusunda, aralarında hüküm vermek üzere kitapları hak olarak indirdi. Kendilerine apaçık ayetler geldikten sonra o konuda ancak; kitap verilenler, aralarındaki kıskançlık yüzünden anlaşmazlığa düştüler. Bunun üzerine Allah iman edenleri, kendi izniyle, onların hakkında ayrılığa düştükleri gerçeğe iletti. Allah dilediğini doğru yola iletir."**[2]

***4.4.** Sadece pozitif bilim değil, ilahi bilgi de insanı birçok konuda aydınlatır.*

İslam dinine göre ilk insan Hz. Âdem (a.s.), aynı zamanda Allah (c.c.) tarafından insanlığı doğru yola iletmek üzere gönderilen ilk peygamberdir. Din, ilk insanla birlikte başlamış ve tarihin her döneminde önemini korumuştur. Bir dine inanmak insan fıtratında var olan bir ihtiyaçtır. Bu sebeple tarihin her döneminde olduğu gibi günümüzde de insanlar mutlaka bir dine, yüce yaratıcıya inanmaktadırlar. Dindarlığın, insanlığın başlangıç döneminde geçerli bir olgu olduğunu, bilim geliştikçe insanın dine olan ihtiyacının kalmadığını savunan pozitivist yaklaşım İslam'a göre yanlıştır ve kabul edilemez. Çünkü bilim ve teknoloji ne kadar gelişirse gelişsin insanın yüce bir yaratıcıya, bir dine, manevi değerlere inanma ve bağlanma ihtiyacı hiçbir zaman yok olmayacaktır. Aksine gelişen bilimin ortaya koyduğu yeni bilgiler, yüce bir yaratıcının varlığını ve ona inanmanın gerekliliğini her geçen gün daha güçlü bir şekilde ortaya koymaktadır.

1. İlhan Kutluer, "Pozitivizm", TDVİA, C 34, s. 337-339.
2. Bakara suresi, 213. ayet.

Pozitivist düşünce, metafizik olguları da reddeder. Duyularla ve deneylerle ispatlanmadığı için görünmeyen âlemi ve varlıkları kabul etmez. Oysa insanın evren ve varlıklar hakkındaki bilgisi son derece sınırlıdır. Olguların, dış dünyanın sadece duyularla algıladıklarımızdan ibaret olduğunu iddia etmek çok da doğru bir yaklaşım olmaz. İnsan, daha evrenin ne kadar büyük olduğunu bilememektedir. Güneş sisteminde bulunan gezegenler hakkında bile bilgilerimiz son derece sınırlıdır. İslam'a göre Allah (c.c.), sadece insanların değil tüm âlemlerin Rabb'idir. O, görünen ve görünmeyen âleme hükmeden yegâne yaratıcıdır. Sadece insanları değil; cinleri, melekleri, cenneti, cehennemi, ahiret âlemini vb. varlıkları da yaratmıştır.

ETKİNLİK

✏ Pozitivist anlayışın ürünü olan görüş ve düşüncelerin, söylemlerin günlük hayatta ne gibi yansımaları vardır? Arkadaşlarınızla değerlendiriniz.

Sekülârizm

DÜŞÜNELİM-HAZIRLANALIM

"Dünya ahiretin tarlasıdır." sözü bize ne anlatmak istemektedir?

Sekülarizm sözcüğü, Latincede dünya, yüzyıl, nesil anlamlarında kullanılan seculum kelimesinden türetilmiş bir kavramdır. **Sekülarizm;** bireyin toplumsal yaşamında, duygu ve düşüncelerinde dinin etkisinin tamamen silinmesi gerektiğini savunan felsefi düşüncedir. Türkçe anlamı itibarıyla sekülerleşme, dünyevilik, dünyevileşme, beşerîleşme demektir.[1]

Sekülarizm, insanın ahireti tamamen düşüncesinden çıkarmasını, sadece dünya hayatına önem vermesini ve dünyadaki hayata odaklanarak yaşamasını öngörür. İnsanın; düşüncelerinde, davranışlarında, yaşamının her alanında dinî inançlarının etkisinin hiç olmaması gerektiğini belirtir. Sekülarizme göre din ve dinî değerler tamamen hayatın dışına itilmeli; hayat, sadece bu dünyaya odaklanılarak yaşanmalıdır. İnsan; aşkın olanla, metafizik âlem ve düşüncelerle, öte dünya ile bağını tümüyle koparmalıdır. Hayatını dinî referanslara göre yönlendirmemelidir.

BİLGİ KUTUSU

Sekülarizm ile laiklik, günlük hayatta sıklıkla birbirinin yerine kullanılmaktadır. Ancak bu iki kavramın içeriği arasında benzerlik olmakla birlikte bazı farklılıklar da vardır. Laiklik, devlet yönetiminde herhangi bir dinin kurallarının referans alınmamasını, din ile devlet işlerinin ayrı yürütülmesini öngörür. Dolayısıyla laiklik, daha çok devletin yönetsel niteliği ve siyasal alanla ilgili bir içerik taşır. Bireyin ve toplumun hayatında dinin yerinin olup olmaması ya da ne derece olması gerektiği ile ilgilenmez. Bireylerin özel hayatı için kurallar belirlemez. Bu yönüyle laiklik, birey için bir dünya görüşü olarak değerlendirilemez. Oysa sekülarizm; bireyin duygularında, düşüncelerinde, işlerinde, kısacası hayatının her alanında dinden ve öbür dünya inancından kendini soyutlaması, sadece bu dünyaya odaklanarak yaşamasını öngörür. Sekülarizm, laikliğin aksine bir dünya görüşüdür. Kişinin hem toplumsal hem de bireysel hayatını içine alan ve ilgilendiren bir anlayışı içerir.

1. Volkan Ertit, "Birbirinin Yerine Kullanılan İki Farklı Kavram: Sekülerleşme ve Laiklik" Akademik İncelemeler Dergisi, Yıl: 2014, C 9, S 1, s. 103.

Sekülarizm, İslamiyetin ilkeleriyle çelişmektedir. Çünkü sekülarizm, insanı âdeta dünya yaşamı ile sınırlandırmakta, İslam'ın temel inanç esaslarından ahirete imanı yok saymaktadır. Kur'an, bu yaklaşımı reddetmektedir. Bir ayette, "**Dediler ki: 'Dünya hayatımızdan başka hayat yoktur. Ölürüz ve yaşarız. Bizi ancak zaman yok eder.' Bu hususta onların bir bilgisi yoktur. Onlar sadece zanda bulunuyorlar.**"[1] buyrulmaktadır. İslamiyete göre dünya hayatı kısa ve geçicidir. Asıl ve önemli olan, ebedî ahiret yaşamıdır. Bu husus bir ayette şöyle açıklanır: "**Dünya hayatı ancak bir oyun ve bir eğlencedir. Elbette ki ahiret yurdu Allah'a karşı gelmekten sakınanlar için daha hayırlıdır. Hâlâ akıllanmayacak mısınız?**"[2]

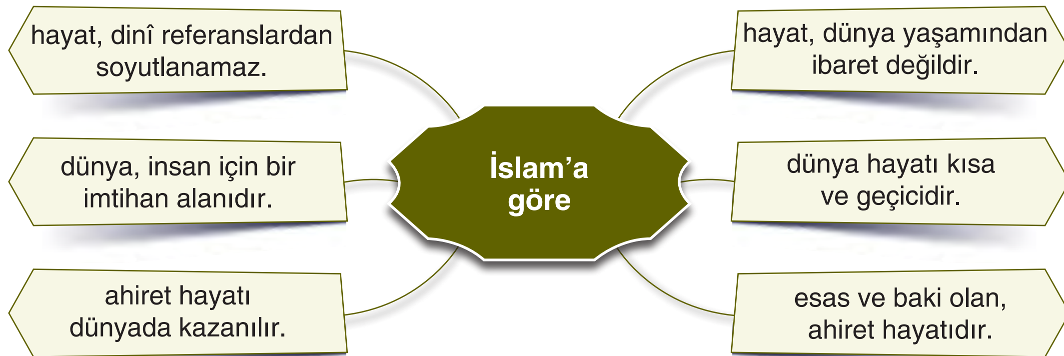
ETKİNLİK

"**Bilin ki dünya hayatı ancak bir oyun, eğlence, bir süs, aranızda bir övünme ve daha çok mal ve evlat sahibi olma isteğinden ibarettir. Tıpkı bir yağmur gibidir ki bitirdiği ziraatçilerin hoşuna gider. Sonra kurur da sen onun sapsarı olduğunu görürsün; sonra da çer çöp olur. Ahirette ise çetin bir azap vardır. Yine orada Allah'ın mağfireti ve rızası vardır. Dünya hayatı aldatıcı bir geçimlikten başka bir şey değildir.**"

(Hadîd suresi, 20. ayet.)

✏ Yukarıdaki ayet bize hangi mesajları vermektedir? Arkadaşlarınızla değerlendiriniz.

İslam'a göre Müslüman'ın hayatını dinî referanslardan bağımsız düşünmek mümkün değildir. Aksine Müslüman, hayatını Kur'an ve sünnetin yol göstericiliği çerçevesinde yaşamalıdır. Hayatının her anında Allah'ın (c.c.) rızasını kazanacak ameller işlemeyi gaye edinmelidir. Çünkü İslamiyet, inanç ve ibadet esaslarının yanı sıra hayatın hemen her alanıyla ilgili düzenlemeler ve ilkeler ortaya koymuştur. Örneğin dinimiz; cana kıymayı, alkollü içki içmeyi, kumar oynamayı, yalan söylemeyi, başkasının hakkına el uzatmayı, kara borsacılık yapmayı, rüşvet alıp vermeyi yasaklamış ve haram kılmıştır. İslamiyet; anne, baba ve büyüklere saygılı olmayı, akraba ve komşu hakkını gözetmeyi, yoksula yardım etmeyi, yetime sahip çıkmayı, adalete önem vermeyi, hayvanlara merhamet göstermeyi, doğayı korumayı emretmiştir. Dinimiz, insanlara güzel söz söylemeyi sadaka kabul etmiş, insanları rahatsız edecek şeyleri yoldan kaldırmayı ibadet saymıştır. Bütün bu örnekler, hayatta dini referans almamayı öngören sekülarizmin İslam'la taban tabana zıt bir anlayış içerdiğini göstermektedir.

1. Câsiye suresi, 24. ayet.
2. En'âm suresi, 32. ayet.

Agnostisizm

DÜŞÜNELİM-HAZIRLANALIM

"İman kesin olmalı ve tereddüt içermemelidir." ifadesinden ne anlıyorsunuz?

Agnostisizm, Yunanca kökenli "agnostos" sözcüğünden türetilmiş bir kavramdır. Agnostos kelimesi, "bilinemez" anlamına gelir. Agnostsizm ise Türkçemize "bilinemezcilik" olarak çevrilmiştir. Felsefi bir inanç olarak ise **agnostisizm;** Tanrı'nın varlığının bilinemeyeceğini ve kanıtlanamayacağını savunan anlayıştır. Agnostiklerin en temel özelliği, şüpheci olmalarıdır. Onlar, bütün dinlere ve inançlara şüpheyle yaklaşırlar. Tanrı'nın var olup olmadığını bilmenin mümkün olmadığını iddia ederler. Onlara göre Tanrı'nın var olup olmadığını bilmek, insanın gücünü aşan bir durumdur. İslam kültüründe bu düşünceyi savunanlar için "bilmiyorum" anlamına "lâ edrî" kavramından türetilmiş "lâ edriyye" kavramı kullanılır.[1]

Agnostisizm, teizm ve ateizm arasında orta yolu savunmak üzere geliştirilmiş bir düşünce biçimidir. Teistler, her şeyi yaratan yüce bir Tanrı'nın varlığına inanırlar. Ateistler ise Tanrı'nın varlığına inanmazlar. Bu iki inanç biçimi arasında orta bir yol tutan agnostisizm ise Tanrı'nın var olduğunun da olmadığının da bilinemeyeceğini savunur. Bu bakımdan agnostisizmi, "Tanrı'nın var olup olmadığı konusunda tam bir kararsızlık içinde olma durumu" olarak kabul etmek doğru olur. Agnostiklere göre Tanrı'nın varlığı da yokluğu da eşit ölçüde ihtimal dâhilindedir. Agnostisizmi, "Tanrı'nın var olduğuna ya da olmadığına kayıtsız kalma durumu" olarak değerlendirmek de mümkündür.[2]

ETKİNLİK

"Müminler ancak Allah'a ve Resulü'ne iman eden, ondan sonra asla şüpheye düşmeyen, Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla savaşanlardır. İşte doğrular ancak onlardır."

(Hucurât suresi, 15. ayet.)

Yukarıdaki ayette nelere dikkat çekilmektedir? Arkadaşlarınızla konuşunuz.

BİLGİ KUTUSU

"Güncel anlamıyla tipik bir agnostik olmak, Tanrı'nın yokluğunu kanıtlamak için özel bir çaba içine girmeyen, ancak hayatını da Tanrı'nın varlığı kabulüne göre düzenlemeyen bir kişi olmak demektir."

(İlhan Kutluer, Lâedriyye, TDVİA, C 27, s. 42.)

İslam dininin temeli imandır. **İman;** kişinin Allah'ın (c.c.) varlığını, birliğini, sıfatlarını, peygamberlerini, ahiret gününü ve bunlardan başka iman edilmesi gereken şeyleri kalp ile tasdik edip dil ile söylemesi demektir.[3] Dinimize göre iman, Müslüman olmanın, İslam dairesi içine girmenin ilk adımıdır. Bu sebeple Peygamberimiz (c.c.), risaletinin ilk yıllarında insanları öncelikle iman etmeye çağırmıştır. Çünkü iman

1. bk. İlhan Kutluer, "Lâ Edriyye (Agnostisizm)", TDVİA, C 27, 41-41; Süleyman Hayri Bolay, Felsefi Doktrinler Sözlüğü, s. 15-16; Mehmet Aydın, Ansiklopedik Dinler Sözlüğü, s. 7.
2. İlhan Kutluer, "Lâ Edriyye (Agnostisizm)", TDVİA, C 27, s. 41-42.
3. Dinî Terimler Sözlüğü, s. 167.

olmadan ibadetlerin de diğer güzel amellerin de Allah (c.c.) katında bir değeri yoktur. Dinimize göre imanda şüphe olmaması gerekir. Şüphe ve tereddüde dayalı iman, geçerli değildir. Kur'an'da yer alan bir ayette takva sahibi müminlerin özellikleri sayılırken şöyle buyrulur: **"Onlar sana indirilene de senden önce indirilenlere de inanırlar. Ahirete de kesin olarak inanırlar."**[1] Bu ayette de belirtildiği gibi imanın kesin ve şüphesiz gerçekleşmesi gerekir. Müslüman, Peygamberimizin (s.a.v.) ve Kur'an'ın haber verdiği bütün bilgilere tereddütsüz ve gönülden inanır. Bu sebepledir ki dinimizin temeli olan kelime-i şehadeti söylerken "inanırım ki" ifadesini değil, "şahitlik ederim ki" ifadesini kullanırız. Şahitlik ederim ki ifadesi, "Gözümle görmüş gibi inanırım ki, kesinlikle bilir ve tanıklık ederim ki" anlamına gelir.

4.5. *"Eşhedü en lâ ilâhe illallah ve eşhedü enne Muhammeden abduhû ve resulüh."*
(Şahitlik ederim ki Allah'tan başka ilah yoktur, yine şahitlik ederim ki Hz. Muhammed onun kulu ve elçisidir.)

Kur'an'da da açıklandığı üzere Allah'ın (c.c.) varlığı açık ve kesindir. Bu konuda en ufak bir şüphe yoktur. Yüce kitabımız bu konuda; çevremizden, varlıklardan, gök cisimlerinden, doğa olaylarından, evrendeki düzenden birçok örnek verir. Uçsuz-bucaksız kâinat, kâinattaki milyonlarca varlık, evrendeki mükemmel düzen vb. unsurlar Allah'ın (c.c.) var olduğunu açık ve kesin bir biçimde ortaya koymaktadır. Akıllı bir varlık olan insan; evreni, varlıkları ve olayları gözlemlediğinde kâinatı yaratan ve idare eden yüce bir Tanrı'nın yani Allah'ın (c.c.) varlığını bilir. Zaten Allah (c.c.), peygamberler ve ilahi kitaplar göndererek de kendisinin varlığını, birliğini ve özelliklerini bizlere bildirmiştir. Bizler de hem düşünüp gözlem yaparak hem de peygamberlerin haber verdiği bilgiler sayesinde Allah'ın (c.c.) var olduğunu bilir ve ona iman ederiz. Rabb'imizin (c.c.) varlığı hakkında en küçük bir şüphe duymayız. Bütün bunlardan hareketle İslam'ın agnostik yaklaşımı reddettiğini söyleyebiliriz.

Ateizm

DÜŞÜNELİM-HAZIRLANALIM

- Evrenin kendiliğinden meydana gelmesi mümkün müdür? Düşününüz.

Ateizm, teizmin zıddı olup Yunanca tanrı anlamına gelen teos kelimesinden türetilmiştir. Tanrıtanımazlık olarak Türkçemize çevrilen **ateizm,** evreni ve varlıkları yaratan bir Tanrı'nın olmadığını savunan felsefi inanç biçimidir. Bu yönüyle ateizm, Tanrı'nın mahiyetini ve özelliklerini tartışmaya açan diğer felsefi inanç biçimlerinden farklılık göstermektedir. Ateizmi benimseyen kişiler **ateist** olarak nitelendirilir.[2]

1. Bakara suresi, 4. ayet.
2. Mehmet Aydın, Ansiklopedik Dinler Sözlüğü, s. 58.

Ateizmde tanrı inancı yanında melek, peygamber, kutsal kitap, ahiret, kader vb. inançlar ve tüm dinî değerler de reddedilir. Ateistler Tanrı'nın varlığının bilimsel olarak kanıtlanamayacağını, duyularla da algılanamayacağını iddia etmektedirler. Dolayısıyla tanrı inancının bilimsel olmadığını söylemektedirler. Ateistler evrenin kendi başına var olduğunu, tanrı tarafından yaratılmadığını, kendi iç yasaları çerçevesinde bugünlere geldiğini, dışarıdan bir müdahaleyle de (Tanrı'nın iradesiyle) şekillenmediğini iddia etmişlerdir. Ateistler, yeryüzünde kötülüklerin olmasının da Tanrı'nın olmadığının kanıtı olduğunu söylemişlerdir.[1]

4.6. Ateistler, varlıkların bir yaratıcının müdahalesi olmadan, kendiliğinden oluştuğunu savunurlar.

Ateizm, tanrı ve din inancına karşı çıkarken bunların yerine başka bir şey, alternatif bir değerler silsilesi ya da inanç önermez. Bu düşüncede, sadece tepkisel bir karşı çıkış söz konusudur. Bu yönüyle de ateizm, insan ruhunu tatmin etmekten uzak bir anlayıştır. Akıllı, düşünen, merak eden bir varlık olan insanın merak ettiği, cevabını aradığı sorulara hiçbir tatmin edici cevap verememektedir. Esasen ateizm, insan fıtratına aykırı bir anlayış içermektedir. Çünkü Allah (c.c.) inancı olmaksızın evreni, varlıkları, hayatı, ölümü, insanı anlamlandırmak mümkün olmaz. Bu sebeple tarih boyunca ve günümüzde hak dinden sapmalar olmuşsa da dinsiz toplumlar olmamıştır. Dinsiz, ateist olduğunu söyleyen kişiler geçmişte ve günümüzde var olmuşsa da bunların sayısı çok sınırlı düzeyde kalmıştır. Kur'an-ı Kerim de yaratıcı Tanrı'nın varlığını reddeden inkârcılara şu soruları sormaktadır: **"Acaba onlar herhangi bir yaratıcı olmadan mı yaratıldılar? Yoksa kendileri mi yaratıcıdırlar? Yoksa gökleri ve yeri onlar mı yarattılar? Hayır! Onlar bir türlü anlayıp inanmazlar."**[2]

Ayet Yorumlayalım

"Şimdi bana, ektiğinizi haber verin. Onu siz mi bitiriyorsunuz yoksa bitiren biz miyiz?.. Ya içtiğiniz suya ne dersiniz? Buluttan onu siz mi indirdiniz yoksa indiren biz miyiz?.. Söyleyin şimdi bana, tutuşturmakta olduğunuz ateşi. Onun ağacını siz mi yarattınız, yoksa yaratan biz miyiz?"

(Vâkıa suresi, 63-64, 68-69, 71-72. ayetler.)

1. bk. Kenan Gürsoy, "İlhad (Ateizm)", TDVİA, C 22, s. 96-98; Süleyman Hayri Bolay, Felsefi Doktrinler Sözlüğü, s. 39-40; Mehmet Aydın, Ansiklopedik Dinler Sözlüğü, s. 58.
2. Tûr suresi, 35-36. ayetler.

Ateizm, insan fıtratına aykırı bir anlayıştır. Çünkü insan fıtratında Allah (c.c.) inancı doğuştan vardır. Bu sebeple ateist olduğunu söyleyenler bile zor duruma düştüklerinde, çaresiz kaldıklarında hemen Allah'a (c.c.) sığınmaktadırlar. Bu durum Kur'an-ı Kerim'de yer alan bir ayette şöyle açıklanır: **"İnsanın başına bir sıkıntı gelince Rabb'ine yönelerek ona yalvarır. Sonra Allah, kendisinden ona bir nimet verince önceden yalvarmış olduğunu unutur. Allah'ın yolundan saptırmak için ona eşler koşar..."**[1]

ETKİNLİK

"İnsana bir zarar geldiği zaman, yan yatarak, oturarak veya ayakta durarak (o zararın giderilmesi için) bize dua eder; fakat biz ondan sıkıntısını kaldırınca, sanki kendisine dokunan bir sıkıntıdan ötürü bize dua etmemiş gibi geçip gider. İşte böylece haddi aşanlara, yapmakta oldukları şeyler güzel gösterildi."

(Yunus suresi, 12. ayet.)

✏ Yukarıdaki ayet bize hangi mesajları vermektedir? Arkadaşlarınızla değerlendiriniz.

4.7. *Ateizmin iddia ettiğinin aksine Allah inancı insanda doğuştan vardır.*

Nihilizm

DÜŞÜNELİM-HAZIRLANALIM

"Hiççilik" denilince aklınıza neler geliyor?

Nihilizm, Latincede hiç anlamına gelen nihil kelimesinden türetilmiş bir kavramdır. **Nihilizm,** en kısa tanımıyla hiççilik demektir ve inkârcılık temeline dayanır. Felsefi bir inanç olarak ise nihilizm, her şeyin anlamsız ve değersiz olduğunu ifade eden akımdır. Nihilistler hiçbir gerçekliği kabul etmezler. Onlara göre her türlü bilgi değersizdir. Çünkü hayatta hiçbir gerçek ve nesnel doğru olamaz. Nihilistler, metafizik ve ahlaki tüm değerleri yok sayarlar. Tanrı'nın varlığını reddeder, insan iradesinin özgür olmadığını savunurlar.

Nihilizm, her türlü düzeni ve baskıyı reddeder. Var olan toplum düzenine karşı çıkar, siyasi otoriteyi, toplumsal baskıyı ve kontrolü tanımaz. Nihilistler hiçbir iradeye boyun eğmemek gerektiğini düşünürler. Bu bağlamda dinin, devletin hatta ailenin otoritesine karşı çıkarlar. Onlara göre başta devlet olmak üzere tüm baskıcı kurumlar yok edilmelidir. İnsanın gelişmesi ancak böyle mümkün olur. Bu yönüyle nihilizm,

1. Zümer suresi 8. ayet.

anarşizmi öngören bir anlayış olarak değerlendirilebilir. Nihilistlere göre evren amaçsız ve anlamsızdır. Evrenin de hayatın da insanın da bir anlamı bulunmamaktadır. Dolayısıyla hayatta, kendisi için yaşanılmaya değer hiçbir şey yoktur. Arthur Schopenhauer (öl. 1860) ve Friederich Niche (öl. 1960), nihilizmin en önemli temsilcileri arasında yer alır. Nihilizm, hayat ve var olmak üzerine son derece katı bir karamsar düşünceye dayanır. Gayesizliği, kötümserliği ve insanı bunalıma götüren olumsuz düşünceleri içeren nihilizm; dünyanın, hayatın, her şeyin kötü olduğu düşüncesini ileri sürer. Dünyanın, olabilecek en kötü dünya olduğunu söyler. Bu sebeple dünyada var olmaktansa hiç olmamayı tercih eder.[1]

4.8. Nihilizme göre evrendeki her şey anlamsız ve amaçsızdır.

Nihilist bakış açısı, İslam'la uyuşmaz. Çünkü İslamiyete göre evren ve insan, amaçsız yaratılmamıştır. Aksine her şey, bir amaca yönelik olarak ve bir hikmete binaen yaratılmıştır. Uçsuz bucaksız evren, milyonlarca yıldız ve gezegen, kâinattaki kusursuz işleyiş Allah (c.c.) tarafından hak ve hikmete uygun olarak yaratılmıştır. Bir ayette Rabb'imiz (c.c.) şöyle buyurmaktadır: **"Biz gökleri, yeri ve her ikisi arasında bulunanları ancak hakka ve hikmete uygun olarak yarattık. Kıyamet günü mutlaka gelecektir. Sen şimdi güzel bir şekilde hoşgörü ile muamele et."**[2]

Ayet Yorumlayalım

"Biz göğü, yeri ve ikisi arasındakileri boş yere yaratmadık. Bu (yaratılanların boş yere yaratıldığı iddiası), inkâr edenlerin zannıdır. Cehennem ateşinden dolayı vay inkâr edenlerin hâline!"

(Sâd suresi, 27. ayet.)

İslam anlayışına göre insan, eşref-i mahlukattır yani yaratılmışların en şereflisidir. O, amaçsız yaratılmamıştır. İnsanın yaratılış amacı; Rabb'ini tanımak, ona kulluk etmek, yeryüzünü ıslah ve imar etmek, iyiliği ve hakkı yeryüzünde hâkim kılmak için çalışmaktır. Bunlar, insanın hayatına anlam ve değer katan şeylerdir. İnsan da hayat da varlıklar da değerli ve anlamlıdır. İnsan, Allah'ın (c.c.) özenle yarattığı üstün bir varlıktır. Yeryüzü, Allah'ın (c.c.) varlığını, birliğini, sonsuz kudretini gösteren bir yaşam alanıdır. Yeryüzündeki bütün varlıklar ve güzellikler, Allah'ın (c.c.) isim ve sıfatlarının tecellisidir. Bütün varlıklar, kendi dilleriyle Allah'ı (c.c.) tesbih ve takdis etmektedir.[3]

1. Süleyman Hayri Bolay, Felsefi Doktrinler Sözlüğü, s. 199-201.
2. Hicr suresi, 85. ayet.
3. bk. İsrâ suresi, 44. ayet.

İslam, kötümser ve karamsar bakışı kabul etmez. Ümitsizliğe düşmemek gerektiğini hatırlatır. Dinimize göre yeryüzündeki her şey, insan için ve en güzel şekilde yaratılmıştır. İnsan, Allah'ın (c.c.) kendisi için yarattığı nimetlerden serbestçe faydalanmalı ve onları var eden Rabb'ine (c.c.) şükretmelidir. **"Ey âdemoğulları! Her namaz kılacağınızda güzelce giyinin, yiyin için fakat israf etmeyin. Çünkü Allah israf edenleri sevmez. De ki: Allah'ın, kulları için yarattığı zineti ve temiz rızkı kim haram kılmış? De ki: Bunlar, dünya hayatında müminler içindir. Kıyamet gününde ise yalnız onlara özgüdür. İşte bilen bir topluluk için ayetleri ayrı ayrı açıklıyoruz."**[1]

Ayet Yorumlayalım

"De ki: Ey kendilerinin aleyhine aşırı giden kullarım! Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin. Şüphesiz Allah bütün günahları affeder. Çünkü o, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir."

(Zümer suresi, 53. ayet.)

Nihilizm, her türlü otoriteyi reddeder. Yüce dinimize göre ise insan, dünyada belli kurallara bağlı olarak hayatını sürdürmelidir. Allah'a (c.c.) ve Peygamberimize (s.a.v.) itaat etmeli, kendi içinden olan yöneticilerin koyduğu kurallara da uymalıdır.[2] Dünyada başkalarının da yaşadığını, onların da hakkı olduğunu aklından çıkarmamalı, insanların haklarına saygılı olmalıdır. İnsanoğlu, özgürlüğün sınırsız olmadığını unutmamalıdır. Başkalarının özgürlüğünün başladığı yerde kendi özgürlüğünün sona erdiğini bilmelidir. Sadece insanlara değil, hayvanlara ve doğaya karşı da sorumlulukları olduğunu aklından çıkarmamalıdır.

Kötülük Problemi

DÜŞÜNELİM-HAZIRLANALIM

- Toplumdaki kötülüklerin sebepleri nelerdir?

İnançla ilgili felsefi akımların ortaya çıkmasında ve yaygınlaşmasında kötülük probleminin önemli etkisi vardır. Tarih boyunca ortaya çıkan felsefi inançlar, yeryüzünde kötülüğün olmasını temel problemlerden biri kabul etmiş ve bu problem çerçevesinde tanrı inancıyla ilgili olarak ilahi dinlerin ortaya koyduğu inançlara aykırı düşünceler geliştirmiştir. Öyle ki felsefi inançlardan bazıları, kötülük problemi sebebiyle tanrıyı inkâr yoluna gitmiş, bazıları ise Tanrı'nın nitelikleri hakkında tartışmalar ortaya atmıştır.

4.9. Dinimize göre insanın yaratılış gayesi, Allah'ı (c.c.) tanımak ve ona kulluk etmektir.

1. Â'râf suresi, 31-32. ayetler.
2. bk. Nisâ suresi, 59. ayet.

Felsefe tarihinde kötülük problemi tartışılırken yeryüzünde çok fazla kötülük olduğu düşüncesi ortaya atılmış ve buna bağlı olarak da "Tanrı'nın kötülükleri niçin önlemediği" sorusu sorulmuştur. "Tanrı varsa yeryüzünde neden bu kadar çok kötülük olabiliyor? Tanrı, kötülükleri niçin önlemiyor? Tanrı'nın, kötülükleri önleyecek gücü yok da mı önlemiyor? Gücü yetmiyorsa o, güçsüz bir varlık mıdır?" vb. sorular çerçevesinde Tanrı'nın mahiyeti ile ilgili tartışmalar yapılmıştır.

Felsefe tarihinde ortaya çıkan bazı akımlar, "Tanrı var da kötülükleri önleyemiyorsa o, güçsüz bir varlıktır. Tanrı var ve kötülükleri önlemeye gücü yettiği hâlde bunu yapmıyorsa iyi niyetli bir varlık değildir." gibi akıl yürütmeler üzerinden çeşitli düşünceler ortaya atmışlardır. Bu gibi akıl yürütmeler sonucu Tanrı'nın varlığını ve niteliklerini tartışmışlardır. Örneğin ateizm, yeryüzünde kötülüklerin var olmasını, tanrıyı inkâr için bir bahane olarak ileri sürmüştür. Yeryüzünde çok kötülük olmasını, adaletsizliklerin, haksızlıkların yaygın bir şekilde var olmasını, Tanrı'nın olmadığının kanıtı olarak ortaya atmıştır. Ateistler, "Eğer tanrı olsaydı, dünyada bu kadar kötülük olmazdı." düşüncesine dayanarak tanrıtanımazlık inancını temellendirme yoluna gitmişlerdir. Deizm gibi bazı inanç biçimlerinde ise Tanrı'nın yeryüzündeki hayata ve gerçekleşen durumlara hiç karışmadığı düşüncesi ön plana çıkmıştır.

İslamiyet, kötülük problemine felsefi inanç biçimlerinin baktığı açıdan bakmaz. İslam kültüründe genel olarak iyilik hayır, kötülük de şer kavramıyla ifade edilir. İnancımıza göre hayrı da şerri de yaratan Allah'tır (c.c.). Allah'ın (c.c.) şerri yani kötülüğü yaratması, olumsuzluk olarak değerlendirilemez. Bu, ilahi imtihanın gereğidir. Şer olmasaydı hayrın da değeri kalmazdı. Allah (c.c.) kimin hayra yöneleceğini, kimin de şerre yöneleceğini görmek için hayrı ve şerri yaratmıştır. Hayrı olduğu gibi şerri de yaratan Allah'tır (c.c.). Ancak hayrı ve şerri işleyen, insanın kendisidir. Allah (c.c.), insanı hayra da şerre de yönelme potansiyeline sahip bir varlık olarak yaratmıştır. Bu durum Kur'an-ı Kerim'de şöyle açıklanır: **"Nefse ve ona birtakım kabiliyetler verip de iyilik ve kötülüklerini ilham edene yemin ederim ki nefsini kötülüklerden arındıran kurtuluşa ermiş, onu kötülüklerle, günahlarla kirletip karartan ise (en büyük) felakete uğramıştır"**[1]

ETKİNLİK

"Kim iyi bir iş yaparsa kendi lehinedir. Kim de kötülük yaparsa kendi aleyhinedir. Rabb'in, kullara (zerre kadar) zulmedici değildir."

(Fussilet suresi, 46. ayet.)

✏ Yukarıdaki ayet, bize hangi mesajları vermektedir? Arkadaşlarınızla değerlendiriniz.

İslam inancına göre Allah (c.c.), insanı en güzel şekilde yaratmış ve ona üstün özellikler vermiştir. İnancımıza göre dünya, insan için bir imtihan alanıdır. İnsan burada Allah (c.c.) tarafından sınanmaktadır. Rabb'imiz (c.c.), insana akıl ve irade vermiştir. Bu sayede insan, iyi ile kötüyü birbirinden ayırabilir. Özgür iradesiyle de isterse iyiye, dilerse de kötü olana yönelir. Ancak insan, özgür bir varlık olduğu için yaptıklarından da sorumludur. İnsan iyiye yönelirse Allah (c.c.) tarafından mükâfatlandırılacak, kötüye yönelirse yaptıklarının cezasını çekecektir. Bu husus bir ayette şöyle belirtilir: **"Kim zerre miktarı hayır yapmışsa onu görür. Kim de zerre miktarı şer işlemişse onu görür."**[2]

Ayet Yorumlayalım

"Her nefis ölümü tadacaktır. Sizi bir imtihan olarak hayır ile de şer ile de deniyoruz. Ancak bize döndürüleceksiniz."

(Enbiyâ suresi, 35. ayet.)

1. Şems suresi, 7-10. ayetler.
2. Zilzâl suresi, 7-8. ayetler.

4.10. İnsan, aklını ve iradesini iyi yönde kullanıp hayra yönelmelidir.

Yeryüzünde kötülüklerin ve adaletsizliğin olmasını bir olumsuzluk olarak değerlendirip bunun sorumluluğunu da Allah'a (c.c.) yüklemek, insanın özgürlüğünü ve sorumluluğunu göz ardı etmek olur. Yeryüzünde kötülükler varsa bu, insanın aklını ve iradesini kötü yönde kullanmasından kaynaklanmaktadır. İlahi kitaplardan ve peygamberlerden yüz çevirmesinden dolayı olmaktadır. Dünyada kötüler olduğu gibi iyi insanlar da çoktur. Dolayısıyla iyi insanların, kötülüklerden şikâyet etmek yerine onları engelleme çabası içine girmeleri daha doğru olur. Çünkü Allah (c.c.), iyilere, kötülükleri engelleme sorumluluğunu da yüklemiştir. Buna İslam'da **emr-i bil ma'ruf nehy-i anil münker** denilmektedir.

ETKİNLİK

"Mümin erkekler ve mümin kadınlar birbirlerinin dostlarıdır. İyiliği emreder, kötülükten alıkoyarlar. Namazı dosdoğru kılar, zekâtı verirler. Allah'a ve Resul'üne itaat ederler. İşte bunlara Allah merhamet edecektir. Şüphesiz Allah mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir."

(Tevbe suresi, 71. ayet.)

✏ Yukarıdaki ayete göre müminlerin özellikleri nelerdir? Arkadaşlarınızla konuşunuz.

2. YENİ DİNÎ HAREKETLER

DÜŞÜNELİM-HAZIRLANALIM

İnsanın manevi ihtiyaçları nelerdir? Bu ihtiyaçların doğru ve sağlıklı karşılanması neden önemlidir?

Yeni dinî hareketler ifadesi, özellikle 1950 yılından sonra Batı dünyasında ortaya çıkıp yaygınlaşan, dinsel anlamda geleneksel anlayışlara meydan okuyan ve alternatif bir hayat tarzı sunan birbirinden farklı oluşumları ifade etmek amacıyla kullanılmaktadır. Bu hareketlerin en önemli özelliklerinden biri, mutlak otoriteye sahip karizmatik bir lidere ve belirli bir ideolojiye dayanmalarıdır. Sıra dışı inanç ve uygulamalara sahip olmaları, üye edinmede kullandıkları ilginç yöntemler, kadınlara ve erkeklere biçtikleri roller, insan hayatını hedef alan radikal eylemleri benimseme gibi yönleri de bu hareketlerin dikkat çekici diğer özelliklerinden başlıcalarıdır. Yeni dinî hareketler Batı dünyasında, özellikle de Amerika Birleşik Devletleri'nde yaygındır.

BİLGİ KUTUSU

Yeni dinî hareketler, **kıyamet tarikatları** olarak da adlandırılmaktadır. Çünkü bu hareketlerden bir kısmı, kıyametin yakın bir zamanda kopacağını iddia etmekte, hatta bunun için tarih vermektedir. Kıyametin dehşet ve şiddetini yaşamamak için de bazı tarikat grupları üyeleri arasında toplu intihar vakaları yaşanmaktadır. Bu hareketlerden bir kısmı da insanlığın ve yeryüzünün kötülüklerden kurtulması için kıyametin gerekli olduğunu savunmaktadır. Kıyametin yaklaştığı ve bir kurtarıcının geleceği inancı da bu oluşumlarda vardır. Bu kurtarıcı da genellikle hareketin lideridir.

Yeni dinî hareketlere **milenyum tarikatları** da denilmektedir. Çünkü bu hareketlerden bir kısmına göre kıyametten önce barış ve huzurun hâkim olduğu bin yıllık bir mutluluk dönemi yaşanacaktır. Bu dönemde ilahi ya da insanüstü bir rehberin önderliğinde kötülüğün güçleri yok edilecek; insanlar bir daha mutsuzluk, acı, yokluk, adaletsizlik, zulüm ve kötülük görmeyecekleri bir yaşama kavuşacaklardır.

(Emine Battal, Kıyametin Gölgesinde Yeni Dinî Hareketler ve Şiddet, s. 137-139.)

***4.11.** Orta Çağ'da Avrupa'da yaşananlar, Avrupa'da insanların kiliseden uzaklaşmasına yol açtı.*

Orta Çağ'da, Hristiyan Batı dünyasında din alanında büyük olumsuzluklar yaşandı. Dinin halk ve yöneticiler üzerinde baskı aracı olarak kullanılması; kilisenin bilime, sanata, düşünceye, ekonomiye, ticarete, sosyal yaşama tahakküm edip yön vermesi ve bunları kendi çıkarı için kullanması toplumda büyük hoşnutsuzluklara yol açtı. Dinin ortaya çıkardığı baskı ortamı, halkta büyük tepki topladı. Sonuçta bu hoşnutsuzluk ve tepki, Avrupa'da Aydınlanma Çağı'nı doğurdu. XVIII. yüzyıldan itibaren başlayan bu dönemde, Batı'da düşünce alanında köklü değişimler yaşandı. Emreden, sürekli değişmez kurallar koyan, baskılayan, sınırlayan dinî inançlara ve bundan kaynaklanan dogmatik düşünceye karşı aklı, bilimi, araştırmayı, düşünceyi, kuşkuyu, deneyi, özgürlüğü temel alan anlayış ve yaşam biçimi toplumda yaygınlaştı. Bu durum, Fransız Devrimi ve Sanayi İnkılabı gibi sonuçları doğurdu. Batı dünyasında bilim, edebiyat, sanat, felsefe vb. alanlarda yeni fikirlerin ve anlayışların ortaya çıkmasını, bu konularda çok sayıda eserin yazılmasını sağladı. Hem yaşanan bu değişim süreci hem de dinin geçmişte birey ve toplum yaşamında oynadığı olumsuz rol, zaman içinde dinin birey ve toplum hayatında etkisini azalttı. Batı'da sekülarist anlayış yaygınlaştı ve insanlar dinden uzaklaşmaya başladı. Yaşanan değişim ve dönüşüm sürecinde Hristiyanlığın âdeta içi boşaltıldı. Hristiyanlık, manevi ve kutsal boyutundan arındırılıp birtakım ritüellere indirgendi. Kiliseler saygınlığını, otoritesini ve işlevini yitirdi. Sonuç olarak dayandığı manevi ve kültürel dayanakları kaybeden Hristiyan Batı toplumu, köksüz kaldı. Ancak yaşanan tüm bu değişimler, Batı insanına mutluluk ve huzur getirmedi. Çünkü maddi ve manevi olmak üzere iki yönü bulunan insanın, bir yönü ihmal edildi. Manevi açıdan tatmin duygusu yaşayamayan Batı insanında oluşan bu boşluğu, yeni dinî hareketler doldurdu.

ETKİNLİK

"İnsanlar sosyal, psikolojik ve fiziksel yönden bir şeylerden mahrum olduklarında, ideolojik olarak başka bir grubun veya dinin mesajını almaya hazırdırlar."

(Ali Köse, Milenyum Tarikatları, s. 19.)

✏ Yukarıdaki söze katılıyor musunuz? Bu söz, doğru dinin ve inancın yeni nesillere benimsetilmesi açısından bize nasıl bir mesaj vermektedir?

NOT EDELİM

Hristiyan Batı dünyasında ortaya çıkan yeni dinî akımlar genel olarak iki grupta ele alınabilir:

- Mevcut dinî yapı ve gelenekle bir şekilde ilgili olanlar
- Mevcut dinî yapı ve geleneğe aykırı olan, Batı'ya dışarıdan gelen akımlar.

İkinci gruptakiler Doğu, özellikle de Hint kaynaklı dinî akımlar ve anlayışlardır.

Batı dünyasında sanayileşme ile birlikte üretim ve refah arttı. Ancak bu durumun birtakım olumsuz sonuçları da oldu. Artan refah, Batı insanını mutlu etmeye, ona huzur vermeye yetmedi. Aksine insanları daha çok tüketmeye, her istediğini elde etmeye, bunun için de daha çok çalışmaya yöneltti. Tüketim, artık neredeyse mutluluğun bir aracı gibi görülmeye başlandı. Ancak insan, yeryüzüne tüketmek için gelmemişti. Buna bağlı olarak da daha çok tüketmek, elbette insana mutluluk ve huzur getirmeye yetmeyecekti. Onun var oluş amacı, çok daha derin ve ulvi anlamlarla ilişkiliydi. İşte varoluşunu anlamlandırmaya çalışan ve bunun arayışı içinde olan bireyin ruhuna seslenen, manevi yönünü tatmin eden kanallar tıkalı olduğu için insan, başka arayışlara girdi. İşte bu noktada yeni dinî hareketler devreye girdi. Batı toplumunda, Doğu, özellikle de Hint kökenli dinî akımlar ortaya çıkmaya ve yaygınlaşmaya başladı. Bu akımlar; gittikçe yalnızlaşan Batı insanının iç dünyasına seslenmesi, insan ilişkilerine önem vermesi, doğal hayat biçimini savunması gibi yönleriyle Batı insanına çekici geldi.

NOT EDELİM

Metafizik âlemden koparılmış insan varlığı anlamsızdır. Yeni dinî akımlar, insana kaybettiği bu anlamı yeniden sunmakta ve vadetmektedir.

Modern yaşam, hızlı kentleşme, yoğun iş temposu, trafik, köyden kente göç gibi olgular, insanın kendisi dışındakilerle ilişkilerini gerçekleştirecek ortamı ve kanalları yok etti. Bu durum, insanın yalnızlaşmasına yol açtı. Bir parçası olduğu toplumdan âdeta soyutlanan birey, iyice bunalıma girdi. Kendisini ve toplumu anlamlandırma sorunu yaşayan modern insan, stres yüklü bir varlık oldu. Hızlı ve yoğun kentleşme, insanı tabiattan da kopardı. İnsan ile doğa arasındaki bağ, olağan seyrinden saptı. İnsan, tabiatı birlikte yaşayacağı ve parçası olduğu bir varlık değil, kendisinden mümkün olduğunca yararlanılması gereken bir nesne olarak görmeye başladı. Bu da insanın yaratılıştan gelen doğasına aykırı bir durumdu ve insana zarar verdi. Yeni dinî hareketler, doğaya ve doğal yaşama dönme anlayışını ön plana çıkardığı için modern insana çekici geldi. Zamanla toplumda taraftar buldu ve yaygınlaştı.

4.12. Yaşanan hızlı kentleşme ve gelişen teknoloji, ilişkileri zayıflatmış ve insanı daha da yalnızlaştırmıştır.

BİLGİ KUTUSU

Yeni dinî hareketlerin ortaya çıkmasında ve insanlar tarafından benimsenmesinde rol oynayan başlıca sebepleri şöyle sıralayabiliriz:

- İnsanın kendi varlığını ve evreni anlamlandırma arayışı ve ihtiyacı içinde olması
- Dinin ve dinî değerlerin etkisinin azalmasıyla insan ruhunda oluşan manevi boşluk
- Modern yaşam tarzı ve onun ortaya çıkardığı olumsuzluklar
- Teknolojinin getirdiği yalnızlık
- Doğadan ve doğal olandan kopma, bunun sonunda ortaya çıkan yapaylık
- Hızlı kentleşme, kırsaldan kente göçler
- Materyalist anlayışın ve yaklaşımın insanı tatmin etmekten uzak olması
- Dinin yerine ikame edilmeye çalışılan aklın ve bilimin, insanın bazı sorularına cevap vermekte ve onun ruhunu tatmin etmekte yetersiz kalması
- İnsanın kutsalla ve metafizik âlemle bağlarının koparılması

Yeni dinî hareketlerin, ülkemizde de etkisi zaman zaman görülmektedir. Örneğin bunlardan Hristiyanlık temeline dayanan Yehova Şahitleri hareketi ile bir tür rahatlama ve zihin tekniği olan Hint kökenli transandantal meditasyonu esas alan anlayış ülkemizde çalışmalar yapmaktadır. Yehova Şahitleri, tarih vererek Hz. İsa'nın (a.s.) dünyaya geleceğine, şeytanın hükümranlığına son verip Tanrı'nın krallığını başlatacağına inanırlar. Yehova Şahitleri arasından seçilecek 144.000 kişinin Hz. İsa (a.s.) ile birlikte cennete gideceğini, dünyada kalan diğer Hristiyanların ise ebediyen burada yaşayacağını savunurlar.[1] Transandantal meditasyon taraftarları ise insanlara meditasyon yapmayı önerirler. Yapılacak meditasyonla insanın kendisini daha enerjik hissedeceğini, gerilimlerden uzaklaşacağını, negatif enerjiyi atacağını; daha etkin, canlı, sağlıklı, mutlu ve huzurlu olacağını savunurlar.[2] Genel olarak yeni dinî hareketler, bir tür misyonerlik faaliyeti sayılabilecek çalışmalarla milletimizin evlatlarını dininden, değerlerinden ve kültüründen kopartmaya çalışmaktadır. Beyin yıkama, bireysel ve grup terapileri, uyuşturucu kullanımını

1. Ali Köse, Milenyum Tarikatları, s. 41.
2. Ali Köse, Milenyum Tarikatları, s. 167.

özendirme ve yaygınlaştırma, psikoterapi ve meditasyon gibi yollarla gençleri dinden uzaklaştırıp kendi amaçlarına yönlendirme çabası içine girmektedirler.

Esasen yeni dinî hareketler, dini ve dinî değerleri istismar etmektedir. Bu hareketlerin kurucularından bir bölümü kendisini Tanrı'nın yeryüzündeki temsilcisi olarak görmekte, bazıları ise Tanrı ile irtibat kurduğunu ve vahiy aldığını söyleyerek peygamberlik iddiasında bulunmaktadır. Yeni dinî hareketlerin bazı liderleri ise kendilerini, yeryüzünde insanlığın kurtarıcısı yani mehdi olarak gösterme çabası içine girmektedir. Yeni dinî hareketler, insanların içine düştüğü manevi boşluğu, yaşadığı çıkmazı, dinî hassasiyetleri kendi çıkarları için kullanmaktadır. Onların paralarını, çocuklarını, mallarını, mülklerini ellerinden almaktadır. İnsanların sosyal ve ekonomik imkânlarını kendi planları için kullanmaktadırlar. İnsanların dine olan inançlarını, manevi değerlere olan bağlılıklarını istismar etmektedir.

YENİ DİNİ HAREKETLER
Tanrı'yla veya mutlak varlıkla ilişki kurmayı önerir ve bu imkânı sunduklarını iddia ederler.
Kendilerine özgü ahlaki normlara sahiptir.
Hareketin liderine kayıtsız teslimiyet, itaat ve bağlılık esastır.
Hareketin lideri, hem otoriter hem de karizmatik özelliğe sahiptir.
Üyelerin, hareketin ilkelerini eleştirme hak ve özgürlüğü yoktur.
Milenyum olgusuna kuvvetli vurgu söz konusudur.
Harekete yeni üye kazandırmak için misyoner gibi çalışmak esastır.

4.13. *Yeni dinî hareketlerin belli başlı özelliklerini gösteren bir tablo*

Din istismarı, dinin ve dinî değerlerin ekonomik, politik vb. çıkar elde etmek amacıyla kullanılmasıdır. Din, tarih boyunca birey ve toplum için çok önemli bir değer olmuştur. İnsanın düşüncelerine, davranışlarına, toplumsal ilişkilerine yön vermiştir. İnsanlar dinleri ve inançları uğruna zamanlarını, mallarını, mülklerini, yeri geldiğinde canlarını feda etmekten çekinmemişlerdir. Din söz konusu olduğunda birçok fedakârlık yapmışlardır. Dinin insan üzerindeki gücünü ve yaptırımını iyi bilen bazı kötü niyetli kişiler, bunu kullanma yoluna gitmişlerdir. Kendileri dine ve dinî değerlere bağlı olmadıkları hâlde öyle görünmüşler, böylece insanları aldatmışlardır. Kendi gizli amaçlarını insanlardan gizlemişlerdir. Böylece dini ve dinî değerleri istismar ederek insanları yönlendirmişler, onların ekonomik, toplumsal vb. güçlerini kendi çıkarları için kullanmışlardır.

Din istismarının siyasi, ekonomik ve sosyal bazı sebepleri vardır. Siyasi erki ele geçirme isteği, ekonomik sıkıntılar, köyden kente göç, teknolojik alanda yaşanan hızlı gelişmeler ve bunun yol açtığı sorunlar, ailelerin ilgisizliği, din eğitiminin yeterli ve gerekli düzeyde verilmemesi vb. sebepler din istismarını kolaylaştırmaktadır. Dini istismar eden kişi ve gruplar, özellikle ekonomik ve sosyal durumu dezavantajlı olan gençleri ve çocukları hedef almakta ve kullanmaktadırlar. Ekonomik sıkıntı içinde olan, ailesinden gerekli ilgiyi görmeyen veya anne babasını kaybetmiş çocukları ve gençleri kandırmaktadırlar. Bu yapılar, yeterli dinî eğitime sahip olmayan gençleri de hedef alıp kandırmaktadırlar. Kırsaldan kente okumak, çalışmak vb. sebeplerle göç eden ve göç ettikleri yerde uyum sorunu yaşayan kişileri de kendilerini dindar göstererek aldatmaktadırlar. Bunalım yaşayan, manevi bir arayış içinde olan gençler de din istismarcılarının hedef kitlesi arasındadır.

Dinin istismar edilmesi pek çok olumsuz sonuç doğurur. Esasen dinin istismarı, her şeyden önce dine zarar verir. Dinin istismar edildiği toplumlarda dinî olanla olmayan birbirine karışır. Toplumda hurafe ve batıl inanışlar yaygınlaşır. Dinin değer olmaktan çıkarılıp istismar aracı olarak görülmesi, toplumda insanları dindar görünmeye, ikiyüzlülüğe sevk eder. Din istismarı, insanların dine olan inancını ve bağlılığını azaltır. Çünkü samimiyetle dine bağlanan ve bu bağlılığın istismar edilmesi sebebiyle aldatıldığını fark eden insanlar, dinden ve dinî değerlerden uzaklaşırlar. Dinin istismar edilmesi, insanların birbirine olan güvenini yok eder. Bunun sonucunda da dinin birlik ve beraberliği sağlayıcı işlevi zedelenir.

Dinin birey ve toplum üzerindeki etkisine, yaptırım gücüne bağlı olarak hemen her dönemde hem dini hem de dinî değerleri istismar eden kişiler, gruplar olmuştur. Bu durum günümüzde de devam etmektedir. Geçmişte olduğu gibi günümüzde de FETÖ (Fethullahçı Terör Örgütü) ve benzeri illegal örgütler, dini istismar etmektedir. Esasen dış güçlerle bağlantılı olan ve onlara hizmet etmek hedefi üzerine kurulan FETÖ, yıllarca asıl amacını halktan gizlemiş; kendisini dine ve dinî değerlere son derece bağlı, samimi Müslüman bir oluşum olarak sunmuştur. Milletimizin dine olan bağlılığını, dinî değerler konusundaki hassasiyetini istismar etmiştir. Samimiyetle kendisine güvenen milletimizin hassasiyetlerini kullanan bu örgüt, zaman içinde toplumda büyük bir ekonomik ve toplumsal güç olmuş, sivil toplum kuruluşlarına, siyasete ve devletin kurumlarına sızmıştır. Amacını, gençlere dinî değerleri benimsetmek ve yaşatmakmış gibi gösteren bu oluşum, özellikle zeki ve başarılı çocukları kendi çıkarına hizmet edecek şekilde yetiştirmiştir. Ancak bu oluşumun gerçek yüzü, 15 Temmuz 2016 günü teşebbüs edilen darbe girişimiyle ortaya çıkmıştır. FETÖ'nün, dış güçlerle iş birliği yaptığı, ülkemizin ve milletimizin parçalanmasına hizmet etmek üzere örgütlenmiş bir kukla yapı olduğu görülmüştür. Batı'daki yeni dinî hareketlerde olduğu gibi kendi liderini masum, tartışılmaz bir mehdi gibi sunan bu örgüt, 15 Temmuz darbe girişimi sırasında gerçek yüzünü göstermiştir. Aziz milletimiz, vatanına ve devletine olan sevgisini ve bağlılığını 15 Temmuz günü göstermiştir. Vatanın bağımsızlığı için, milletin bütünlüğü için gerektiğinde canını feda etmekten çekinmeyeceğini ortaya koymuştur.

4.14. *Aziz milletimiz, 15 Temmuz darbesine karşı tek vücut hâlinde direnmiştir.*

Dinin yanlış anlaşılmasının ve istismar edilmesinin yol açtığı sonuçlardan biri de İslamofobidir. **İslamofobi,** İslam korkusu anlamına gelen bir kavramdır. İslam dininin şiddet içeren, korkutucu bir din olduğu, bu nedenle de mutlaka ona karşı önlem alınması ve onunla mücadele edilmesi gerektiği varsayımına dayanır. İslamofobi, Batı dünyasında oldukça yaygındır ve bunu besleyen bazı etkenler mevcuttur. Siyasilerin İslamofobiyi kullanması, cehalet, yükselen ırkçılık akımları, İslam'ı tanımama vb. sebepler bunlara örnek verilebilir. İslamofobiyi güçlendiren en önemli sebeplerden biri de din adına şiddet uygulayan, terör eylemleri yapan, katliamlar gerçekleştiren DEAŞ gibi illegal ve marijinal gruplardır.

Din adına şiddete başvuran DEAŞ gibi terör örgütleri, marjinal kişi ve gruplar, İslam'ın ruhunu anlayamamaktadırlar. İslam'ın temel kaynağı olan Kur'an-ı Kerim'e bütüncül bakamamaktadırlar. Bazı Kur'an ayetlerinden hareketle İslam'ın ruhuna uymayan değerlendirmeler yapmaktadırlar. Cihat gibi bazı kavramları, maksadını aşan şekilde ve kendi anlayışları doğrultusunda kullanmaktadırlar. Kur'an ayetlerini kendilerine göre ve bağlamından kopararak yorumlamakta, böylece dinin mesajını çarpıtmaktadırlar. Din adına cana kıymakta, katliamlar yapmakta, terör eylemleri gerçekleştirmektedirler. Böylece Allah (c.c.) adına, İslam uğruna cihat ettiklerini savunmaktadırlar. Böyle yaparak da İslam'ın şiddetle özdeş bir dinmiş gibi algılanmasına neden olmakta, dine büyük zarar vermektedirler. İnsanların İslam'dan korkmasına, uzaklaşmasına hatta nefret etmesine yol açmaktadırlar. Oysa İslam, başkalarına zarar verilmesini asla onaylamaz. Dinimize göre bir insanı öldürmek bütün insanları öldürmekle, bir insanın hayatını kurtarmak da bütün insanlığa hayat vermekle eş değerdir.[1]

4.15. Canın korunmasına önem veren İslamiyet, insanı yaşatmayı gaye edinir.

Yüce dinimiz, insanın mutluluğunu ve huzurunu hedefler. İnsanların barış ve huzur içinde, kardeşçe yaşamasını ister. Buna yönelik de ilkeler ortaya koyar. Esasen İslam kelimesi zaten barış, esenlik, güven, güven içinde olma gibi anlamları içerir. Bu durum da İslam'ın, özü itibarıyla barışı esas aldığını gösteren güzel bir örnektir.

İslamiyete göre hiç kimse din ve inanç konusunda zorlanamaz. Bir dine inanmak ya da inanmamak, insanın kendi özgür iradesiyle vereceği bir karardır. Allah (c.c.), Peygamberimizden (s.a.v.), güzellikle ve ikna metodunu kullanarak tebliğ yapmasını istemiştir. Bu konuyla ilgili bir ayette, **"(Ey Muhammed!) Rabb'inin yoluna hikmetle, güzel öğütle çağır ve onlarla en güzel şekilde mücadele et. Şüphesiz senin Rabb'in kendi yolundan sapanları en iyi bilendir. O, doğru yolda olanları da en iyi bilendir."**[2] buyurmuştur. Allah (c.c.), elbette insanların hak dine inanmasını arzulamıştır. Bunun için insana akıl vermiş, peygamberler ve ilahi kitaplar göndererek onlara hak yolu göstermiştir. Ancak bu konuda onları zorlamamıştır. Bir ayette, **"Dinde zorlama yoktur. Artık doğrulukla eğrilik birbirinden ayrılmıştır. O hâlde kim tâğutu reddedip Allah'a inanırsa kopmayan, sağlam kulpa yapışmıştır. Allah işitir ve bilir."**[3] buyurarak bu hususa dikkat çekmiştir. Başka bir ayette de **"Şüphesiz biz ona (doğru) yolu gösterdik. İster şükredici olsun ister nankör."**[4] buyurmuştur.

1. bk. Mâide suresi, 32. ayet.
2. Nahl suresi, 125.ayet.
3. Bakara suresi, 256. ayet.
4. İnsan suresi, 3. ayet.

ETKİNLİK

✏ DEAŞ, FETÖ gibi illegal yapı ve oluşumların zararlarından korunmak ve bunların tuzağına düşmemek için neler yapılabilir? Tartışınız ve ulaştığınız sonuçları aşağıya yazınız.

NE YAPILABİLİR?

Devlete düşen görevler: ....

....

Ailelere düşen görevler: ....

....

Birey olarak bize düşen görevler: ....

....

Basın yayın organlarına düşen görevler: ....

....

İnsan, peygamberlere ve ilahi kitaplara uyar, hak dini benimserse Allah (c.c.) onu cennetle mükâfatlandırır. Uymazsa ve cezayı hak etmişse de cezasını yine Allah (c.c.) verir. Hiç kimse, Allah (c.c.) adına başkalarını cezalandırma, cennete ya da cehenneme yollama, şiddet yoluyla terbiye etme hakkına ve yetkisine sahip değildir. Zaten inanç bir gönül işidir. İmanın kalpten, isteyerek ve samimiyetle gerçekleşmesi gerekir. Bu sebeple insanları inanç ve ibadet konusunda zorlamak, dinin özüne, ruhuna aykırıdır. Böyle yapmak insanları ikiyüzlülüğe yöneltir ve ikiyüzlülük, dinimizin asla tasvip etmediği bir durumdur. Bu konuda en güzel örnek, Peygamber Efendimizdir (s.a.v.). Allah Resulü (s.a.v.) peygamberlik hayatı boyunca din adına asla şiddet uygulamamıştır. O, hiç kimseye Müslüman olmadığı için baskı yapmamıştır. İslam dinini insanlara hikmetle ve güzel öğütle anlatmıştır.

3. KUR’AN’DAN MESAJLAR: EN’ÂM SURESİ 59. AYET VE LOKMÂN SURESİ 27. AYET

En’âm suresinin 59. ayeti ile Lokmân suresinin 27. ayeti benzer şeylerden bahsetmekte ve bizler için önemli mesajlar içermektedir. Şimdi bu ayetlerin mealini okuyalım.

Enâm suresi, 59. ayet:

"Gaybın anahtarları Allah’ın yanındadır; onları ondan başkası bilmez. O, karada ve denizde ne varsa bilir; onun ilmi dışında bir yaprak bile düşmez. O, yerin karanlıkları içindeki tek bir taneyi dahi bilir. Yaş ve kuru ne varsa hepsi apaçık bir kitaptadır."

Lokmân suresi, 27. ayet:

"Eğer yeryüzündeki ağaçlar kalem, deniz de mürekkep olsa, arkasından yedi deniz daha ona katılsa Allah'ın sözleri (yazmakla) yine de tükenmez. Şüphesiz Allah mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir."

En'âm suresinin 59. ayetinde, gayba ait tüm bilgilerin Allah (c.c.) katında olduğu ifade edilmekte ve Allah'ın (c.c.), evrendeki her şeye hâkim olduğu belirtilmektedir. Rabb'imizin (c.c.), görünen ve görünmeyen âleme ait bütün her şeyi bildiği ifade edilmektedir. Onun; yeryüzünde, gökyüzünde, okyanusların derinliklerinde, uzayın gizemli dünyasında var olan her şeye hükmettiği açıklanmaktadır. Bu ayette, Allah'ın (c.c.) ilmi yanında irade sıfatına da dikkat çekilmektedir. Kâinatta meydana gelen her şeyin Rabb'imizin (c.c.) ilmi ve iradesi dâhilinde meydana geldiği anlatılmaktadır. Ağaçtan düşen bir yaprağın bile onun izni, ilmi ve takdiri ile gerçekleştiği belirtilmektedir. Bu konuda Kur'an'da, **"Gaybın anahtarları Allah'ın yanındadır; onları O'ndan başkası bilmez. O, karada ve denizde ne varsa bilir; O'nun ilmi dışında bir yaprak bile düşmez. O yerin karanlıkları içindeki tek bir taneyi dahi bilir. Yaş ve kuru ne varsa hepsi apaçık bir kitaptadır."**[1] buyrulmaktadır. Allah'ın (c.c.) izni ve iradesi olmadan hiçbir şeyin meydana gelmeyeceğine vurgu yapılmaktadır. Bu durum, Yüce Allah'ın (c.c.) sonsuz kudretine de işaret etmektedir.

Lokmân suresinin 27. ayetinde de yine Allah'ın (c.c.) gücünün, ilminin sınırsızlığına dikkat çekilmektedir. Yeryüzündeki denizlerin ve okyanusların suyu mürekkep olsa, ona bir yedi misli daha eklense ve yeryüzündeki tüm ağaçlar da kalem olsa yine de bunların, Allah'ın (c.c.) ilmini yazmak için yeterli olmayacağı belirtilerek ilginç bir benzetme yapılmaktadır. Ayetin sonunda, Allah'ın (c.c.) her şeye hükmettiği, evrenin tek hâkimi ve yöneticisi olduğu vurgulanmaktadır. Lokmân suresinin 27. ayeti, Rabb'imizin (c.c.) ilmi gibi kudretinin de sınırsız olduğu vurgusuyla sona ermektedir.

BİLGİ KUTUSU

İslam'da önemli kavramlardan biri de gaybdır. Bu kavram, sözlükte; göz önünde olmayan, gözle görülmeyen, gizli olan, hazırda olmayan anlamına gelir. Aynı zamanda **gayb,** akıl ve duyular yoluyla hakkında bilgi edinilemeyen varlık alanı demektir. Henüz içinde yaşanılmayan gelecek zaman ve gelecek zaman içerisinde meydana gelecek olaylar da gayb kavramının anlamlarından biridir. Öldükten sonra dirilme, cennet, cehennem, hesap günü gibi insanın duyu organları ve akıllarıyla haklarında bilgi edinemeyecekleri âlem de İslam'da gayb kavramının anlamı içinde değerlendirilir.

(Dinî Terimler Sözlüğü, s. 105.)

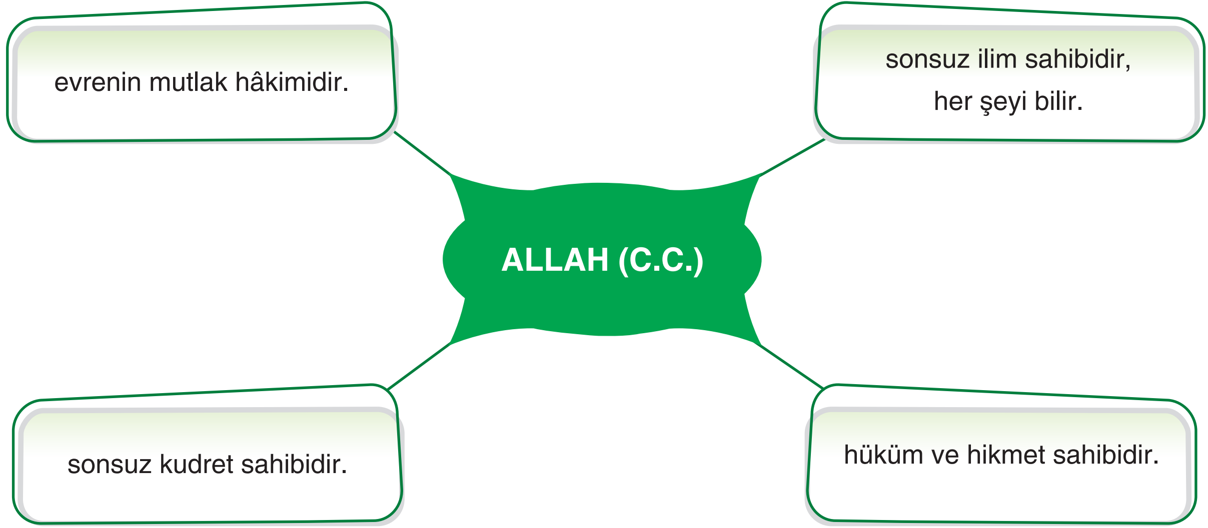

ETKİNLİK

- En'âm suresinin 59. ayeti ile Lokmân suresinin 27. ayetinde nelerden bahsedilmektedir?
- Söz konusu ayetlerde vurgulanan ortak hususlar nelerdir?

1. En'âm suresi, 59. ayet.

Enâm suresinin 59. ayeti ile Lokmân suresinin 27. ayetleri, esas itibarıyla Allah'ın (c.c.) ilim sıfatını konu almaktadır. Allah'ın (c.c.) sıfatlarından biri olan **ilim,** sözlükte; bilgi, bilim, marifet, haber, bir şeyi olduğu gibi ve gerçeğe uygun şekilde bilme anlamlarına gelir. Aynı zamanda ilim; "gerek duyular âlemine gerekse duyularla kavranılmayan âleme ait her şeyi bütün ayrıntılarıyla bilen" anlamında Allah'ın (c.c.) sıfatlarından biridir.[1]

ETKİNLİK

✏ Enâm suresinin 59. ayeti ile Lokmân suresinin 27. ayetinden çıkarılabilecek mesajlar nelerdir? Bu mesajları belirleyip sınıfınızda değerlendiriniz.

✏ Allah'ın (c.c.) her şeyi bildiğini, onun gücünün her şeye yettiğini, hüküm ve hikmet sahibi olduğunu bilmek hayatımızı ve davranışlarımızı nasıl etkiler? Düşüncelerinizi yazınız.

----

1. Dinî Terimler Sözlüğü, s. 166.

ÜNİTE SONU DEĞERLENDİRME

A) Aşağıdaki açık uçlu soruları cevaplayınız.

1. Batı dünyasında çeşitli felsefi inanç biçimlerinin ortaya çıkma süreci nasıl olmuştur? Anlatınız.

2. Teizm ne demektir? Açıklayınız.

3. Materyalizm ne demektir? İslam'ın materyalizme bakışı nasıldır? Söyleyiniz.

4. Sekülarizmi tanımlayıp İslam'ın sekülarizme nasıl baktığını anlatınız.

5. İnançla ilgili farklı felsefi yaklaşımların ortaya çıkıp yaygınlaşmasında kötülük probleminin rolü nedir? Açıklayınız.

6. Yeni dinî hareketlerin ortaya çıkışına zemin hazırlayan faktörler nelerdir? Söyleyiniz.

7. İslamofobiyi doğuran ve güçlendiren faktörler nelerdir? İslamofobiyi önlemek için Müslümanlara düşen görevler nelerdir? Tartışınız.

8. Din istismarının sebep ve sonuçları hakkında bilgi veriniz.

9. Dini istismar eden kişi ve grupların zararlarını önlemek ve gençlerimizi bu oluşumlardan korumak için neler yapılabilir? Tartışınız.

B) Aşağıdaki çoktan seçmeli soruların doğru seçeneğini işaretleyiniz.

1. "Allah hiçbir çocuk edinmemiştir. Onunla birlikte başka hiçbir ilah yoktur. Öyle olsaydı her ilah kendi yarattığını alır götürür ve mutlaka birbirlerine üstün gelmeye çalışırlardı. Gaybı da görülen âlemi de bilen Allah, onların yakıştırdığı nitelemelerden uzaktır. Onların koştukları ortaklardan çok yücedir." *(Mü'minûn suresi, 91. ayet.)*

"De ki: O, Allah birdir. Allah sameddir. O, doğurmamış ve doğmamıştır. Onun hiçbir dengi yoktur." *(İhlâs suresi, 1-4. ayetler.)*

Yukarıdaki ayetlerin ortak konusu, aşağıdaki seçeneklerden hangisinde doğru verilmiştir?

A) Tevhit inancı **B)** Gayb âlemi **C)** Evrenin düzeni
D) İbadetin önemi **E)** Görünen âlem

2. Deizmle ilgili aşağıda verilen bilgilerden hangisi **yanlıştır**?

A) Evrenin ve evrendeki her şeyin yaratıcısı tanrıdır.

B) Tanrı'nın mükemmelliği kabul edilir ancak ilahi vahiy ve Tanrı'nın evrene müdahalesi reddedilir.

C) Akıl; evreni, varlıkları, yaratılışı gözlemleyerek gerekli inanç bilgisine ulaşabilir.

D) Tanrı inancı dışındaki diğer itikadi esaslar kabul edilir.

E) Akla aykırı olağanüstü durumları içeren mucize deistler tarafından reddedilir.

3. I. Tüm din ve inançlara şüpheyle yaklaşılır.

II. Tanrı'nın evren ile aynı olduğu savunulur.

III. Tanrı'nın var olup olmadığını bilmenin mümkün olmadığı savunulur.

IV. İslam kültüründe "lâ edriyye" olarak bilinir.

V. Tanrı'nın varlığı da yokluğu da eşit ihtimal dâhilinde kabul edilir.

Yukarıda verilen bilgilerden hangisi, agnostisizmle ilgili **değildir**?

A) I **B)** II **C)** III **D)** IV **E)** V

ÜNİTE SONU DEĞERLENDİRME

C) Aşağıdaki ifadelerde boş bırakılan bölümleri, verilen ifadelerle doğru bir şekilde tamamlayınız.

Ateizm	İslamofobi	Din istismarı	Teizm
Nihilizm	milenyum	Tevhit	

1. .... Allah'ı (c.c.) zatında, sıfatlarında ve fiillerinde birleme, onun tek ve eşsiz olduğuna inanma, ona hiçbir şeyi şirk koşmadan ibadeti yalnızca Allah (c.c.) için yapma demektir.

2. .... evreni ve varlıkları yaratan bir Tanrı'nın ya da tanrıların olmadığını savunan; melek, peygamber, kutsal kitap, ahiret, kader vb. inançlar ve tüm dinî değerleri reddeden felsefi inanç biçimidir.

3. ....; hiççilik olarak tanımlanan, her şeyin anlamsız ve değersiz olduğunu ifade eden, varlığı şüpheyle karşılayan ve yok sayan, değerleri reddeden anlayıştır.

4. Kıyametten önce barış ve huzurun hâkim olduğu bin yıllık bir mutluluk döneminin yaşanacağını savunan, bu dönemde ilahi ya da insanüstü bir rehberin önderliğinde kötülüğün yok edileceğini; insanlığın bir arada, bir daha mutsuzluk, acı, yokluk, adaletsizlik, zulüm ve kötülük görmeyecekleri bir yaşama kavuşacaklarını iddia eden oluşumlara .... tarikatları denir.

5. .... İslam'ın şiddet içeren korkutucu bir din olduğunu savunan ve İslam'a karşı önlem alınması gerektiğini savunan anlayıştır.

6. ...., dinin ve dinî değerlerin ekonomik, politik vb. çıkar elde etmek amacıyla kullanılmasıdır.

Ç) Yeni dinî hareketlerin temel özellikleri nelerdir? Aşağıdaki şemaya yazınız.

Yeni dinî hareketler

....
....

....
....

....
....

....
....

....
....

....
....

5. ÜNİTE

YAHUDİLİK VE HRİSTİYANLIK

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

1. Musevi, İbrani, Yahudi, Siyonizm, haham ve sinagog ne demektir? Araştırınız.
2. Hz. Musa'nın (a.s.) hayatı ve hak dine daveti hakkında bir araştırma yapınız.
3. Vaftiz, teslis, haç ve katedral kavramlarının anlamlarını araştırıp öğreniniz.
4. Yahudilikteki on emir hangileridir? Araştırıp bunları defterinize yazınız.
5. Hristiyanlığın, dünyanın hangi bölgelerinde yaygın olduğunu araştırınız.
6. Hristiyanlığın ibadetleri, kutsal mekânları ve sembolleri hakkında bir araştırma yapınız. Araştırmanızı sunu hâline getirip akıllı tahta, projeksiyon vb. araçlarla sınıfınızda arkadaşlarınızla paylaşınız.

1. YAHUDİLİK

DÜŞÜNELİM-HAZIRLANALIM

- İsrail ve İsrailoğulları kavramlarının anlamları hakkında neler biliyorsunuz?

Yahudilik, yaşayan en eski vahiy kaynaklı dindir. Bu din, tahrif edilerek millî bir yapıya büründürülmüştür. Yahudiler, günümüzde başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere çeşitli ülkelerde yaşamaktadırlar. Orta Doğu'da bulunan İsrail de Yahudilerin kurduğu bir devlettir.

Tarihçe

Yahudiler, tarihlerini Hz. İbrahim'le (a.s.) başlatırlar. Hz. İbrahim'le (a.s.) oğlu Hz. İshak (a.s.) ve onun oğlu Hz. Yakup'un (a.s.) Yahudilik tarihi açısından önemli bir yeri vardır. Bunlar, Yahudi milletinin ataları kabul edilir. Hz. İshak'ın (a.s.) oğlu Hz. Yakup (a.s.), dayısının iki kızıyla evlendi. Eşlerinden ve cariyelerinden on iki oğlu dünyaya geldi. İşte İsrailoğullarının on iki kabilesi, Hz. Yakup'un (a.s.) on iki oğluna dayanmaktadır.

BİLGİ KUTUSU

İsrailoğulları için Yahudi kavramı da kullanılır. Babil Sürgünü'nden sonra Filistin'deki Yahuda bölgesine nispetle İsrailoğullarına Yahudi denilmiştir. Yahudi ismi, Hz. Yakup'un (a.s.) büyük oğlu Yahuda'dan gelmektedir. Yahuda, aynı zamanda İsrailoğullarının on iki kabilesinden biridir.

Musevi, Hz. Musa'nın (a.s.) şeriatına bağlı olan kimse demektir. Yahudiler için kullanılan kavramlardan biridir.

İbrani de Yahudiler için kullanılan kavramlardan biridir. Yahudilik tarihinde önemli yeri olan Hz. İbrahim'in (a.s.) büyük atasının adı Eber'di. Bundan dolayı Hz. İbrahim'e (a.s.), Eber'in soyundan gelen anlamında İbrani, onun konuştuğu dile de İbranice denilmiştir. Yahudiler açısından İbrani terimi, kendilerinin ilk ataları sayılan Hz. İbrahim (a.s.), Hz. İshak (a.s.) ve Hz. Yakup (a.s.) ile onların çocuklarını ifade eder.

(Baki Adam, "Yahudilik", Yaşayan Dünya Dinleri, s. 62-63.)

Hz. Yakup'un (a.s.) lakabı İsrail'dir. Ona bu lakabın verilmesinin sebebi şudur: Hz. Yakup (a.s.) ailesiyle birlikte bir yolculuk esnasında yolda insan şeklinde bir varlıkla karşılaşır. Onunla sabaha kadar güreşir. İnsan şeklindeki varlık Hz. Yakup'u (a.s.) yenemeyince onu kutsar. Kutsadıktan sonra adının ne olduğunu sorar. Yakup olduğunu öğrenince de "Artık sana Yakup değil İsrail denecek. Çünkü sen Tanrı'yla güreşip onu yendin." der. Bu olaydan sonra Hz. Yakup'a (a.s.) İsrail, onun soyundan gelenlere de İsrailoğulları denir.[1]

Hz. Yakup'un (a.s.) oğulları, kıskançlıkları sebebiyle kardeşleri Yusuf'u (a.s.) kuyuya attılar. Onu bir kervan, kuyudan çıkarıp Mısır'a götürdü ve köle olarak Mısır vezirine sattı. Mısır vezirinin evinde büyü-

1. Kitab-ı Mukaddes, Eski Ahit;, Yaratılış, 32: 22-32.

yen Hz. Yusuf (a.s.), vezirin eşinin iftirasına uğradı ve yıllarca zindanda yattı. Hz. Yusuf (a.s.), suçsuzluğunun anlaşılması üzerine serbest kaldı. Bunun ardından Mısır'ın hazineden sorumlu yetkilisi oldu. Mısır'a erzak almaya gelen kardeşlerine kendisini tanıttı ve onları affetti. Babası ve diğer aile fertlerini de Mısır'a getirtti. Bundan sonra İsrailoğulları Mısır'da yaşamaya başladılar. Ancak Hz. Yusuf'un (a.s.) vefatından sonra İsrailoğulları köleleştirildiler.[1]

İsrailoğulları Mısır'da köle olarak yaşarken Mısır firavunu bir rüya gördü ve bunu yorumculara anlattı. Rüya yorumcuları Firavun'a, yakında İsrailoğullarından bir erkek çocuğu dünyaya geleceğini ve kendisinin saltanatına son vereceğini söylediler. Bunun üzerine Firavun, İsrailoğullarından doğacak bütün erkek çocukların öldürülmesini emretti. Hz. Musa (a.s.) da o yıl dünyaya geldi. Annesi, çocuğunun öldürülmesinden korktuğu için onu bir beşik içinde Nil Nehri'ne bıraktı. Firavun'un sarayındaki görevliler onu nehirde görünce hemen aldılar. Firavun, karısının da isteğiyle o çocuğu evlat edindi. Böylece Hz. Musa (a.s.) Firavun'un sarayında büyüdü.[2]

5.1. İsrailoğulları'nın tarihinde Mısır'ın önemli bir yeri vardır.

Hz. Musa (a.s.), bir gün şehirde dolaşırken İsrailoğullarından biri ile bir Mısırlının kavga ettiğini gördü. Kavgaya müdahale eden Hz. Musa (a.s.), istemeyerek Mısırlının ölümüne sebep oldu. Cezalandırılmaktan koktuğu için de Medyen'e gitti. Orada evlendi, bu evlilikten çocukları dünyaya geldi. Yıllar sonra Mısır'a dönmeye karar veren Hz. Musa (a.s.), dönüş yolunda, Horeb denilen yerde Allah (c.c.) tarafından peygamber olarak görevlendirildi. Kardeşi Harun (a.s.) da kendisine yardımcı olarak verildi.[3]

Hz. Musa (a.s.), Mısır'a gelip Firavun'u Allah'ın (c.c.) varlığına ve birliğine imana davet etti. Tanrılık iddiasında bulunan Firavun'a, bu iddiasından vazgeçmesini söyledi. Ayrıca ondan, İsrailoğullarını serbest bırakmasını istedi. Ancak Firavun, Hz. Musa'nın (a.s.) gösterdiği açık mucizelere ve ortaya koyduğu tüm çabalara rağmen inkârcılıkta direnmeyi sürdürdü. İsrailoğullarını da serbest bırakmayacağını söyledi. Bunun üzerine Mısırlıların başına çeşitli felaketler geldi. Firavun, Mısır halkının da baskısıyla inadından vazgeçti. Hz. Musa (a.s.), İsrailoğullarını alıp Mısır'dan çıktı. Sina Dağı'na vardığında Allah (c.c.) ona, Yahudiliğin temel ilkelerini oluşturan on emri levhalar hâlinde verdi.[4]

1. bk. Kitab-ı Mukaddes, Eski Ahit, Çıkış, 1: 8-14; Ruth Ben-Haim, İsrail Hakkında Gerçekler, s. 8.
2. Kitab-ı Mukaddes, Eski Ahit, Çıkış, 1: 15-22; 2:10.
3. Kitab-ı Mukaddes, Eski Ahit, Çıkış, 3: 15;6: 2-13.
4. Kitab-ı Mukaddes, Eski Ahit, Çıkış, 7: 14-25; 8: 2-32; 9: 1-33; 10: 1-20.

BİLGİ KUTUSU

On emir:

1) Seni Mısır'dan, esaret evinden çıkaran Tanrı'n benim. Benden başka ilahın olmayacak.

2) Kendine, yukarıda gökyüzünde, aşağıda yeryüzünde ya da yer altındaki sularda yaşayan herhangi bir canlıya benzer put yapmayacaksın. Putların önünde eğilmeyecek ve onlara tapmayacaksın.

3) Rabb'in adını boş yere ağzına almayacaksın.

4) Cumartesi gününü daima hatırlayıp onu kutsal sayacaksın. Haftanın altı günü çalışacak, bütün işlerini yapacak, yedinci gün ise istirahat edeceksin. Cumartesi günü, istirahata tahsis edilmiş umumi dinlenme günüdür. O gün sen, oğlun, kızın, erkek ve kadın kölen, hayvanların, aranızdaki yabancılar dâhil hiçbiriniz çalışmayacaksınız.

5) Anne ve babana hürmet edeceksin.

6) Öldürmeyeceksin.

7) Zina yapmayacaksın.

8) Çalmayacaksın.

9) Komşuna karşı yalancı şahitlik etmeyeceksin.

10) Komşunun evine, karısına, hizmetçisine, öküzüne, eşeğine, kısaca hiçbir şeyine göz dikmeyeceksin.

(Kitab-ı Mukaddes, Eski Ahit, Çıkış, 20: 2-17.)

❊ Yukarıdaki emirleri arkadaşlarınızla değerlendiriniz. Bu emirlerden hangileri, evrensel ahlak ilkeleriyle benzerlik göstermektedir?

Hz. Musa (a.s.), Sina Dağı'nda on emri aldıktan sonra vadedilen kutsal topraklara doğru yola çıktı. İsrailoğulları bu süreçte Hz. Musa'ya birçok zorluk çıkardılar. Allah (c.c.) da onları cezalandırdı. Hatta İsrailoğulları kırk yıl çölde dolaştılar. Burada İsrailoğllarından birçok kişi telef oldu.

Hz. Musa (a.s.), kendisine vahyedilen ilahi mesajları bir kitap hâline getirip Ahit Sandığı'na koydu. İsrailoğuları bu sandığa çok önem verdiler ve her zaman onu yanlarında taşıdılar. Hz. Musa (a.s.), Moab diyarında 120 yaşındayken vefat etti.[1] Hz. Musa'nın (a.s.) peygamberliği döneminde Yahudiliğin inanç, ibadet, ahlak ve hukukla ilgili temel ilkeleri belirlendi. İsrailoğullarının, kutsal topraklara gidecekleri zaman kuracakları devletin yapısı da bu dönemde ortaya kondu.[2]

Hz. Musa'dan sonra İsrailoğulları çeşitli sıkıntılarla karşı karşıya kaldılar. Çeşitli milletlerin egemenliğine girdiler. İsrailoğulları, en parlak dönemlerini Hz. Davut (a.s.) ve Hz. Süleyman (a.s.) zamanında yaşadılar. Hz. Davut (a.s.), İsrailoğullarının başına geçtiğinde Kudüs'ü fethedip başkent yaptı. Böylece İsrailoğulları, kendilerine vadedildiğine inandıkları kutsal toprakları ele geçirmiş ve buraya yerleşmiş oldular. Hz. Davut (a.s.), Kudüs'te büyük bir mabet inşa etmek için çalışmalar başlattı. Ancak bu mabedi kendisi tamamlayamadan vefat etti. Kutsal mabet, Hz. Süleyman (a.s.) tarafından tamamlandı. Süleyman Mabedi de denilen bu mabet, tarih boyunca çeşitli dönemlerde tahrip edilmiştir. Günümüzde bu Yahudi kutsal mabedinin sadece batı duvarı kalmıştır. Ağlama Duvarı da denilen bu duvar, Yahudiler için çok önemli bir ibadet yeridir.[3]

1. Kitab-ı Mukaddes, Eski Ahit, Yasanın Tekrarı, 34: 1-12.
2. Baki Adam, "Yahudilik", Dinler Tarihi El Kitabı, s. 68-72.
3. Kitab-ı Mukaddes, Eski Ahit, Samuel, 5: 1-4; Krallar, 6: 1-37.

Hz. Süleyman'ın (a.s.) vefatından sonra İsrailoğulları dağılıp parçalandılar. Çeşitli milletlerin saldırısına uğrayıp onların egemenliği altına girdiler. MÖ 587 yılında Babilliler Kudüs'ü ele geçirip kutsal mabedi tahrip ettiler. İsrailoğullarını buradan çıkarıp sürgün ettiler. Daha sonra Babillileri yenen Persliler, İsrailoğullarının tekrar Kudüs'e girmesine ve burada kutsal mabedi yapmasına izin verdiler. Bu dönemde Yahudi bilgini Ezra'nın önderliğinde Yahudiliğin kurum ve kuralları sistemleştirilip yeniden yaşatılmaya başlandı. Kaybolan ve tamamen unutulan Tevrat, Ezra tarafından yeniden yazıldı. MÖ 330'lu yılarda da Kudüs, Yunanlıların hâkimiyetine girdi.[1]

Milattan sonra Kudüs'ü işgal eden Romalılar, kutsal mabedi yıktılar ve Yahudileri buradan çıkarıp sürgün ettiler. Mabedin yıkılmasından sonra Yahudiler dünyanın çeşitli yerlerine dağıldılar.[2]

5.2. Süleyman Mabedi'nden günümüze ulaşan batı duvarı (Ağlama Duvarı) Yahudiler için çok önemlidir.

BİLGİ KUTUSU

Yahudiliğin en önemli iki sembolünden biri, menora olarak da bilinen yedi kollu şamdandır. Onların bir diğer önemli sembolü ise iç içe geçmiş iki yıldızdan oluşan Kral Davut'un (a.s.) mührüdür.

5.3. Yedi kollu şamdan ve Kral Davut'un mührü, Yahudiliğin önemli sembollerindendir.

Yahudilikle ilgili bilinmesi gereken kavramlardan biri de siyonizmdir. Siyonizm, adını Kudüs'ün en yüksek tepesi olan Sion'dan almaktadır. Yahudilikte Sion kavramı, aynı zamanda Kudüs'ü ve genel olarak vadedilmiş toprakları ifade etmek üzere kullanılmaktadır. Siyonizm, Yahudi halkının, Sion merkezli bir dünya devleti kurma hedeflerini ifade eder. Buna göre Siyonizm, tarihte İsrailoğullarının vadedilen topraklara dönmesini ve Yahudi hayatının yeniden canlandırılmasını savunan Yahudi milliyetçiliğidir. Siyonizm, Yahudilerin, kendilerine vadedilen tarihî topraklarına döneceği, Filistin'de bir devlet kuracağı inancını ve hedefini ifade eder.[3]

1. bk. Baki Adam, "Yahudilik", Yaşayan Dünya Dinleri, s. 215-216; İsrail Hakkında Gerçekler, s. 14-18.
2. bk. Günay Tümer, Abdurrahman Küçük, Dinler Tarihi, s. Baki Adam, "Yahudilik", Yaşayan Dünya Dinleri, s. 213-221.
3. bk. Baki Adam, "Yahudilik", Yaşayan Dünya Dinleri, s. 232; M. Lütfullah Karaman, "Siyonizm", TDVİA, C 37, s. 329.

BİLGİ KUTUSU

Yahudiliğin en temel özelliklerinden biri, seçilmiş millet fikridir. Buna göre Yahudiler diğer insanlardan farklı ve üstündürler. Tanrı, kendi iradesini yeryüzünde temsil etmek üzere Yahudileri, diğer milletlerin arasından seçmiş ve onları üstün kılmıştır. Tanrı, Yahudilerin atalarını seçmiş ve onlarla bir ahit (sözleşme) yapmıştır. Bu ahit gereğince Yahudiler Tanrı'nın buyruklarına uyacaklar ve onun iradesini yeryüzünde temsil edeceklerdir. Buna karşılık Tanrı da onlara ayrıcalıklı haklar tanıyacaktır.

(bk. Kitab-ı Mukaddes, Tevrat, Çıkış, 12: 2-7; Baki Adam, "Yahudilik", Yaşayan Dünya Dinleri, s. 227-228.)

İnanç Esasları

Yahudiliğin inanç esasları, açık ve net bir şekilde Tevrat'ta yer almamaktadır. Bununla birlikte Yahudilik tarihinin çeşitli dönemlerinde din adamları tarafından bu dinin inanç esaslarını belirlemeye yönelik bazı çalışmalar yapılmıştır. Ancak bunlar genellikle başarısızlıkla sonuçlanmıştır. XII. asırda Musa b. Meymun, Yahudiliğin inanç esaslarını belirlemiştir. Ancak söz konusu inanç esaslarının, bütün Yahudi mezhepleri tarafından kabul gördüğünü söylemek mümkün değildir. Musa b. Meymun tarafından ortaya konulan Yahudiliğin inanç esaslarının her biri, "Tam bir imanla inanırım ki" ifadesiyle başlamaktadır.

ETKİNLİK

Musa b. Meymun'un belirlediği inanç esasları şöyledir:

1) Tanrı, var olan her şeyi yaratmıştır ve onlara hükmetmektedir.
2) Tanrı birdir ve ondan başka ilah yoktur.
3) Tanrı cisim değildir ve hiçbir şekilde tasvir edilemez.
4) Tanrı ezelî ve ebedîdir.
5) İbadet sadece Tanrı'ya mahsustur. Ona ortak koşulamaz.
6) Peygamberlerin bütün sözleri haktır.
7) Efendimiz Musa'nın peygamberliği gerçektir. O, kendisinden önceki ve sonraki peygamberlerin en büyüğüdür.
8) Elimizde olan Tevrat, Musa'ya verilenin tamamıyla aynısıdır.
9) Tevrat değiştirilmeyecektir ve gelecekte Tanrı başka bir Tevrat da göndermeyecektir.
10) Tanrı, insanın bütün işlerini ve düşüncelerini bilir
11) Tanrı, emirlerini yerine getirenleri mükâfatlandırır, ihlal edenleri cezalandırır.
12) Mesih gelecektir, geciktiği hâlde onun gelmesini bekleyeceğim.
13) Tanrı'nın bildiği bir zamanda, ölümden sonra diriliş gerçekleşecektir.

(Baki Adam, "Yahudilik", Yaşayan Dünya Dinleri, s. 235-236; Günay Tümer, Abdurrahman Küçük, Dinler Tarihi, s. 251-252; Osman Cilacı, Günümüz Dünya Dinleri, s. 66-67.)

✏ Yukarıdaki inanç esaslarını İslam inanç esaslarıyla karşılaştırınız. Bu konudaki değerlendirmelerinizi sınıfınızda arkadaşlarınızla paylaşınız.

Yahudilik tek tanrılı bir dindir. Tanrı'nın çeşitli isimleri olmakla birlikte en kutsal ismi Yehova'dır. Bu ismi gereksiz yere ağza almak yasaktır. Yahudiliğe göre Tanrı, her şeye hükmeden yüce bir varlıktır. Onun bedeni, şekli, eşi, benzeri, ortağı yoktur. Tanrı'nın gücü sınırsızdır. Yahudilikte Tanrı'ya; güreşmek, yorulmak, dinlenmek gibi insani özellikler atfedilmiştir.

5.4. Yahudilikte, bütün varlıkları yaratan ve her şeye hükmeden tek bir Tanrı'ya inanılır.

Yahudi inancına göre son peygamber Yahudilere gönderilen Malaki'dir. Bu sebeple Yahudiler Hz. İsa'nın (a.s.) da Hz. Muhammed'in (s.a.v.) de peygamberliğini kabul etmezler. Onlar, peygamberlerin masumiyetini de reddederler. Yahudilere göre peygamberler sıradan insanlar olup diğer insanlar gibi günah işleyebilirler. Kadınlar arasından da peygamber seçilebilir.[1]

Yahudiliğin kutsal metinleri, yazılı ve sözlü olmak üzere iki gruptur. Yazılı metinler; Tevrat (Tora), Neviim (peygamberler) ve Ketuvim (kitaplar) olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. Bunlardan Tevrat Hz. Musa'ya (a.s.) verilmiştir ve Tanah olarak adlandırılır. Tevrat'ta Hz. Musa'nın (a.s.) ölümüne kadar gerçekleşen olaylar ile Tanrı'nın Hz. Musa'ya (a.s.) gönderdiği kanunlar yer alır. Ancak günümüzdeki Tevrat, Hz. Musa'ya (a.s.) verilen ilahi kitabın aynısı değildir. Çünkü Tevrat, daha sonraki dönemlerde tahrif edildiği için aslını koruyamamıştır. Tanah'ın diğer iki bölümü olan Neviim ve Ketuvim'de ise İsrailoğullarının Hz. Musa'dan (a.s.) sonraki tarihleri ve diğer İsrail peygamberlerine gönderildiğine inanılan vahiyler yer alır. Hz. Davut'a (a.s.) gönderilen Zebur da Mezmurlar adıyla Kitaplar bölümünün içinde yer almaktadır. Yahudi kutsal metinlerinin sözlü olanları, Tanah'ın tefsirlerini içerir. Bunlar Mişna ve Gemara'dır. Mişna Tanah'ın, Gemara da Mişna'nın yorumudur.[2]

Ahiret inancı konusunda da Yahudi mezhepleri arasında bir görüş birliği söz konusu değildir. Bazı Yahudi mezheplerinde ahiret inancı yer almaz. Bazı mezheplere göre ise Mesihî dönemin sonunda dünya yıkılacak ve haşir başlayacaktır. Hem ruh hem de bedenle gerçekleşecek olan haşir, kutsal topraklarda olacaktır. Bu sebeple birçok Yahudi, kutsal topraklarda ölmeyi ve buraya gömülmeyi istemektedir. Cennet ve cehennem inancına sahip bazı Yahudi mezheplerine göre Yahudiler en fazla on ki ay cehennemde kalacaktır. Ölümden sonraki hayat kısmen mezarda, kısmen de ölülerin varlığını sürdüreceğine inanılan ve Şeol denilen ölüler âleminde geçecektir.[3]

1. Ömer Faruk Harman "Yahudilik-Kutsal Metinler , Dinî Literatür", TDVİA, C 43, s. 204.
2. bk. Yusuf Besalel, Yahudi Ansiklopedisi, C 2, s. 403; Baki Adam, "Yahudilik", Yaşayan Dünya Dinleri, s. 222.
3. bk. Günay Tümer, Abdurrahman Küçük, Dinler Tarihi, s. 249-252; Baki Adam, "Yahudilik", Dinler Tarihi El Kitabı, s. 97; Baki Adam, "Yahudilik", Yaşayan Dünya Dinleri, s. 236-237.

BİLGİ KUTUSU

Yahudilikte önemli bir husus da Mesih inancıdır. Yahudiler, kendilerini kurtarmak üzere Kral Davut yani Davut Peygamber (a.s.) soyundan, Allah (c.c.) tarafından gönderilecek bir kurtarıcıyı beklemektedirler. Bu kurtarıcı Mesih'tir. Yahudi inancına göre Mesih, er ya da geç mutlaka gelecek, Yahudileri kurtaracak, onların düşmanlarını cezalandıracak ve dünya barışını sağlayacaktır. Böylece Tanrı'nın krallığı kurulacak ve Yahudilerin dünya hâkimiyeti gerçekleşecektir.

(bk. Günay Tümer, Abdurrahman Küçük, Dinler Tarihi, s. 253; Baki Adam, "Yahudilik", Dinler Tarihi El Kitabı, s. 94-95.)

Kutsal Mekânlar, Ritüeller ve Semboller

Ritüel, dinî bir törenin veya ibadetin kabul edilmiş ve tanımlanmış prosedürleri demektir. Yahudilikte çeşitli ritüeller vardır ve bunların çoğu mabet merkezlidir. Mabetten kasıt, Süleyman Mabedi'dir. MS 70 yılında bu mabedin yıkılmasıyla kurban gibi bazı ritüeller askıya alınmıştır. Yahudilikte günlük ritüeller, Süleyman Mabedi'ni temsil ettiğine inanılan ve sinagog ya da havra denilen yerlerde yapılır. Yahudilerce kutsal mekânlar kabul edilen sinagoglarda resim ve heykel bulunmaz. Buraya edebe uygun şekilde ve başörtülü olarak girilmesi esastır. Sinagoga başı açık girmek, Tanrı'ya saygısızlık kabul edilir. Bu sebeple erkekler başlarına kipa denilen bir tür takke giyer, kadınlar da başörtüsü takarlar. Yahudilikte kadınların sinagogda ritüellere katılması mümkün değildir. Onlar, ritüelleri ancak sinagogda kendilerine ayrılan bölümde izleyebilirler. Toplu ritüeller, ergenlik çağına ulaşmış en az on erkeğin katılımıyla ve haham denilen din adamlarının yönetiminde yapılır. Ritüellerde Yahudi kutsal kitabı Tevrat'tan bölümler okunur.

Yahudilikte günlük ritüeller sabah, ikindi ve akşam olmak üzere üç kez yapılır. Ritüel esnasında okunan dualardan bazıları Talmut'tan alınmıştır, bazıları ise din adamları tarafından oluşturulmuştur. Yahudiler ritüel esnasında ayakta durma, eğilme, ileri geri gitme, oturma gibi hareketler yaparlar. Sağ ellerini göğüslerine hafifçe vurup işledikleri günahlardan pişman olduklarını belirtirler.

***5.5.** Yahudilikte haftalık ibadet sinagoglarda yapılır.*

BİLGİ KUTUSU

Cumartesi yani şabat, Yahudilerin haftalık dinlenme ve ritüel günüdür. Bu günde hiçbir iş yapılmaz. Ateş yakılmaz, elektrikli alet, araba, telefon gibi şeyler kullanılmaz, Çünkü Yahudi inancına göre Tanrı evreni ve varlıkları altı günde yaratmış ve yorulmuş, yedinci günde yani cumartesi gününde de dinlenmiştir. Bu sebeple cumartesi özel dinlenme ve Tanrı'yı anma günüdür. Haftalık ritüel vakti, cuma günü ikindi zamanından sonra başlar, cumartesi akşamına kadar devam eder. Cuma günü bütün dindar Yahudiler, sinagogda bulunmaya önem verirler. Ritüellerini yaptıktan sonra da evlerine gider, şabat mumunu yakar, yemek yer, şarkılar ve ilahiler söylerler.

Yahudilikte yıl içinde önem verilen bazı özel günler ve bayramlar vardır. Bunlardan Roş-Haşana, Yahudi takvimine göre yılbaşını ifade eder ve iki gün sürer. Roş-Haşana'da Yahudilerin, geçen bir yıl üzerine tefekkür etmesi, kendini hesaba çekmesi ve gelecek yıl için planlar yapması esastır. Yom Kippur, Roş-Haşana'nın ilk gününden itibaren devam eden on günlük tövbe zamanının sonundaki kefaret günüdür. Yahudi inancına göre insanın Roş-Haşana'da planı yapılan kaderi, Yom Kippur'da son şeklini alır ve mühürlenir. Yom Kippur'da hiçbir iş yapılmaz, sadece ibadet ve tövbe ile meşgul olunur.

Dinî ve millî bayramlardan olan Simha Tora, Tevrat'ın hatim bayramıdır. Hanuka, millî ve dinî bir bayramdır. MÖ 148 yılında Yahudilerin düşmanlara karşı verdiği mücadelede yedi kollu şamdan bir günlük yağla sekiz gün yanmıştır. İşte Hanuka, bunun anısına yapılır. Fısıh, Mısır'dan çıkışın anısına kutlanan bir bayramdır. Şavuot, Tevrat'ın Tanrı tarafından Yahudilere verilişinin anısına kutlanan bir bayramdır. Sukkot ise Yahudilerin, kırk yıl çölde dolaştıktan sonra bu dolaşmanın anısına kutlanan bir bayramdır.[1]

Yahudilikte doğan çocuk, dinî kurallara göre doğumunun sekizinci gününde sünnet ettirilir. Sonra da çocuğa isim konulur. On üç yaşına gelen erkek çocuk için sinagogda mükellefliğe başlama töreni düzenlenir. Kızlar için de aynı tören düzenlenebilir ancak bu zorunlu değildir.

Yahudilikte evlilik dinî bir merasimdir ve çok önemlidir. Bu sebeple evlilik törenlerinin dinî kurallara uygun şekilde yapılması gerekir. Evlilik, haham denilen din adamlarının nezaretinde yapılır. Evlenen kişiler, ketuba denilen bir evlilik sözleşmesi imzalarlar. Yahudilikte kişi, yakın akrabalarıyla evlenemez. Boşanmak da Yahudilikte hoş görülmez. Yahudilikte ölüm, hayatın başka bir safhasına geçiş kabul edilir ve ebedî mutluluğa ulaşmanın yolu olarak görülür. Ölen kişi için de birtakım dinî törenler yapılır.[2]

***5.6.** Sünnet ve evlilik Yahudilikte önemli dinî uygulamalardır.*

1. bk. Günay Tümer, Abdurrahman Küçük, Dinler Tarihi, s. 259-260; Baki Adam, "Yahudilik" , Dinler Tarihi El Kitabı, s. 103-105.
2. bk. Baki Adam, "Yahudilik", Yaşayan Dünya Dinleri, s. 242-244; Günay Tümer, Abdurrahman Küçük, Dinler Tarihi, s. 257-258.

BİLGİ KUTUSU

Günümüzde varlığını sürdüren belli başlı Yahudi mezhepleri şunlardır:

Muhafazakâr Yahudiler: Alman Yahudileri arasında ortaya çıkan, Amerika Birleşik Devletleri'nde taraftar bulup yaygınlaşan bu mezhebin mensupları, geleneklerine son derece bağlı olup laikleşmeye karşıdırlar.

Ortodoks Yahudiler: Bunlar, Süleyman Mabedi'nin yıkılışından günümüze kadar gelen resmî Yahudi inanç ve geleneklerini temsil eden Yahudilerdir. Günümüzde en fazla mensubu bulunan Yahudi mezhebidir. İsrail'de de bu Ortodoks Yahudilerin egemenliği söz konusudur. Hz. Musa'nın (a.s.) şeriatına sıkı sıkıya bağlı olan Ortodoks Yahudiler, cumartesi günü hiçbir iş yapmazlar.

Reformist Yahudiler: Bu mezhep, Musevilikle çağdaş modern anlayışı uzlaştırmayı amaçlamıştır. Yahudilerin, geleneklerini muhafaza ederek çağdaş yaşama uyum sağlamalarını hedeflemiştir. Yahudiler arasında din ve dünya işlerinin ayrılması gerektiği de ilk kez bu mezhep tarafından savunulmuştur. Reformist Yahudilik; cumartesi çalışma yasağının kaldırılması, sinagog ayinlerinin azaltılması, ritüellerin bir kısmının şeklinin değiştirilmesi, sözlü Talmut geleneğinin inkâr edilmesi, kadınlarla erkeklerin bir arada oturması gibi konulardaki görüşleriyle ön plana çıkmıştır.

Samiriler: MÖ 722 yılında ortaya çıkmıştır. Bu mezhebin mensupları Yahudi ismini kullanmazlar. Hz. Musa'nın (a.s.) getirdiği dinin gerçek uygulayıcısının kendileri olduğunu ileri sürerler. Yahudilerin elinde bulunandan farklı bir Tevrat nüshasını okurlar. Ritüelleriyle de diğer Yahudilerden ayrılırlar. Yahudiler, bunları ırkları farklı diye gerçek Yahudi saymazlar.

Yeniden Yapılanmacı Yahudiler: Bu mezhebin mensupları, seçilmiş millet inancını kabul etmezler. Yeniden dirilişi ve ahiret hayatını da reddederler. Tevrat'ın Tanrı'nın vahiylerini içermediğini, Yahudiler tarafından tarih boyunca oluşturulan bir metin olduğunu savunurlar. Mesih inancını kabul etmeyen bu mezhebe göre kadınlar, erkeklerle birlikte ibadet edebilir. Kadınların da haham olması mümkündür.

(bk. Osman Cilacı, Günümüz Dünya Dinleri, s. 73-74; Baki Adam, "Yahudilik", Yaşayan Dünya Dinleri, s. 244-250.)

2. HRİSTİYANLIK

DÜŞÜNELİM-HAZIRLANALIM

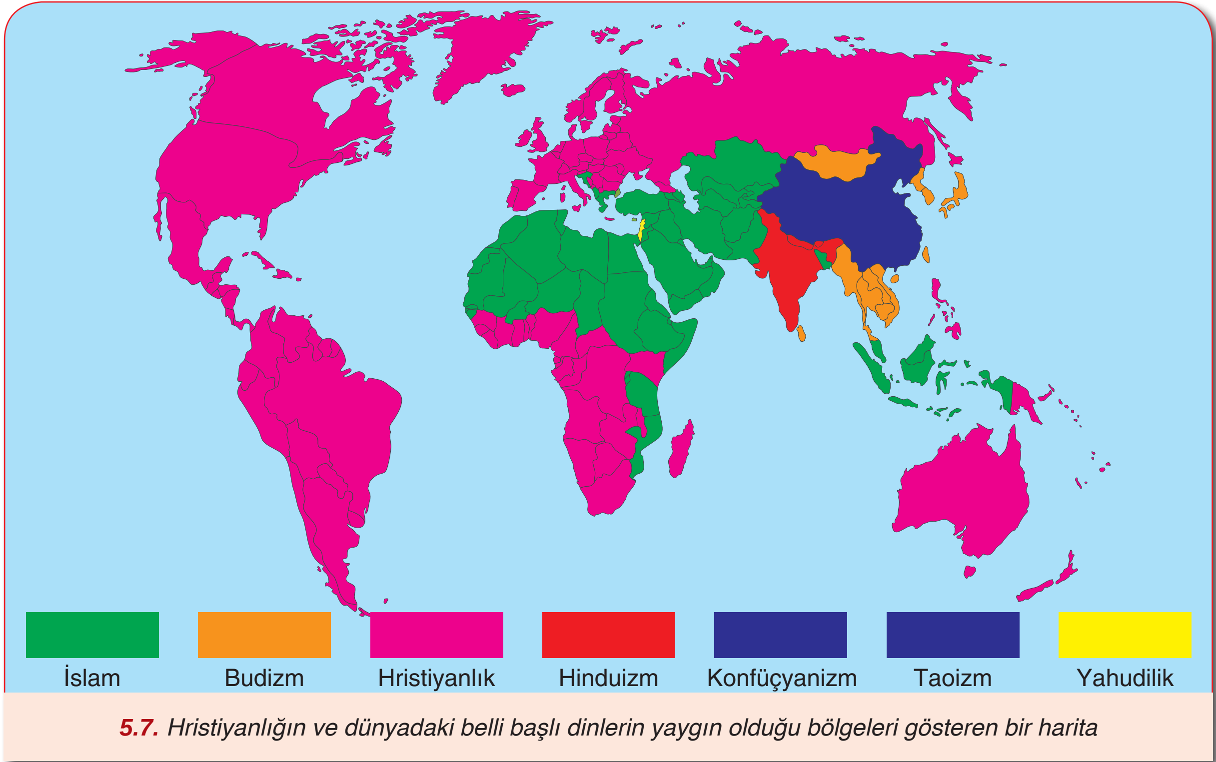
Kilise, rahip, papaz, aforoz, haç kavramları hakkında neler biliyorsunuz?

Hristiyan sözcüğü, kaynağını Yunanca Hristos'tan almaktadır. Hristos, İsa'ya bağlanan, onun yolundan giden anlamına gelmektedir.[1] Hristiyanlar için Hz. İsa'nın (a.s.) doğduğu Nâsıra kasabasına nispetle Nasrani, Hz. İsa'ya (a.s.) nispetle de İsevi gibi nitelemeler de kullanılmaktadır.

Tarihçe

Hristiyanlık, günümüzde yaşayan büyük dinlerden biridir. Bu dinde Hz. İsa (a.s.) çok önemli bir yer tutar. Bu sebeple Hristiyanlığı anlayabilmek için Hz. İsa'nın (a.s.) bu dindeki yerini iyi bilmek gerekir.

1. Osman Cilacı, Günümüz Dünya Dinleri, s. 76.

5.7. Hristiyanlığın ve dünyadaki belli başlı dinlerin yaygın olduğu bölgeleri gösteren bir harita

Hz. İsa (a.s.), bir mucize olarak babasız dünyaya gelmiştir ve onun annesinin adı Meryem'dir. Filistin'de bulunan Nasıra kasabasında, tahminen MÖ 4. yılda doğan Hz. İsa (a.s.), çocukluğunu ve gençliğini, doğduğu kasabada geçirmiştir. Ancak Yahudiler, Mesih'in Kral Davut'un soyundan geleceğine ve sadece Yahudileri kurtaracağına inandıkları için Hz. İsa'ya (a.s.) iman etmemişler, onun davetine karşı çıkmışlardır. Hz. İsa (a.s.), MS 28 yılında Hz. Yahya (a.s.) tarafından Ürdün Nehri'nde vaftiz edilmiştir. Otuz yaşına geldiğinde ise Allah (c.c.) tarafından peygamber olarak görevlendirilmiş ve tebliğ faaliyetlerine başlamıştır. Onun tebliği üç yıl sürmüştür. Bu süre boyunca Hz. İsa (a.s.); köyleri, kasabaları dolaşarak halka vaazlar vermiş, insanları Tanrı'nın emir ve yasaklarına uygun bir hayat yaşamaya çağırmıştır. MS 30 yılında, dönemin Roma valisi tarafından; toplumda kargaşa, anarşi ve isyan çıkarmakla suçlanmış ve yargılanarak çarmıha gerilme cezasına çarptırılmıştır. Daha sonra ceza infaz edilmiş ve Hz. İsa (a.s.), çarmıha gerilerek öldürülmüştür.[1]

BİLGİ KUTUSU

Hristiyanların inancının aksine Hz. İsa (a.s.) öldürülmemiştir. Allah (c.c.), onu kurtarmış ve kendi katına yükseltmiştir. Nisâ suresinde şöyle buyrulmuştur: **"Bir de inkârlarından ve Meryem'e büyük bir iftira atmalarından ve 'Biz Allah'ın peygamberi Meryem oğlu İsa Mesih'i öldürdük' demelerinden dolayı kalplerini mühürledik. Oysa onu öldürmediler ve asmadılar. Fakat onlara öyle gibi gösterildi. Onun hakkında anlaşmazlığa düşenler, bu konuda kesin bir şüphe içindedirler. O hususta hiçbir bilgileri yoktur. Sadece zanna uyuyorlar. Onu kesin olarak öldürmediler."**

(Nisâ suresi, 156-157. ayetler.)

1. bk. Kitab-ı Mukaddes, Yuhanna, 14: 1-4; 19: 1-17; 20: 3-20; Mahmut Aydın, "Hristiyanlık", Yaşayan Dünya Dinleri, s. 85; Günay Tümer, Abdurrahman Küçük, Dinler Tarihi, s. 260-261; Kürşat Demirci, "Hristiyanlık,Giriş-Tarih", TDVİA, C 17, s. 328-329.

Hz. İsa (a.s.), peygamberliği süresince kendisine vahyedilen ilahi gerçekleri insanlara açıklamıştır. Kendisinin Tanrı'nın elçisi olduğunu söylemiş, insanları Tanrı'nın varlığına ve birliğine iman etmeye çağırmıştır. Onlara, Hristiyanlığın ilkelerini tebliğ edip öğretmiştir. Ancak o, ölümünden sonra Hristiyanlıkta çok farklı bir konuma oturtulmuştur. Hz. İsa (a.s.), insanları Tanrı'ya iman etmeye ve onun buyruklarına uygun yaşamaya çağırmasına rağmen ölümünden sonraki süreçte tanrı konumuna yükseltilmiştir. Zaman içinde Hrsitiyanlık, Hz. İsa (a.s.) merkezli bir din olmuş ve onunla ilgili çeşitli yorumlar çerçevesinde ilk çıktığı noktadan çok farklı noktalara evrilmiştir. Bunda, bir Hristiyan azizi olan ve günümüz Hristiyanlığının mimarı kabul edilen Pavlus'un çok önemli rolü olmuştur.

5.8. *Hz. İsa (a.s.) Filistin bölgesinde dünyaya gelmiştir.*

Pavlus, yaklaşık MS 10 yılında Tarsus'ta dünyaya gelmiş bir Yahudi'dir ve Roma vatandaşıdır. Tarsus'ta temel dinî eğitimini aldıktan sonra ailesi tarafından Kudüs'e gönderilmiştir. Burada yüksek din eğitimi almış, sahip olduğu bilgi birikimi ve görüşleriyle Yahudi toplumu içinde önemli konuma yükselmiştir. Önceleri katı bir Hristiyan karşıtı iken Şam'a yaptığı bir yolculuk esnasında dönüşüm geçirmiş ve İsa (a.s.) tarafından, onun mesajını tüm insanlara yaymakla görevlendirildiğini söylemiştir.[1] Bundan sonra ortaya koyduğu görüşler ve öğretilerle, yaptığı yorumlarla günümüz Hristiyanlığının temellerini atmıştır. İsa'nın Rab kabul edilmesi, asli günah, İsa'nın kendisini feda etmesi vb. hususlar Pavlus tarafından ortaya konulmuştur. Öyle ki günümüz Hristiyanlığının, onun eseri olduğunu söylemek yanlış olmaz. Özü itibarıyla tevhit esasına dayanan Hristiyanlığın teslise evrilmesi, Pavlus'un eliyle gerçekleşmiştir. Pavlus'a göre İsa (a.s.), tanrısal oğlun, insanoğlunun kurtulması için bedenleşmiş hâlidir. O, çarmıha gerildikten üç gün sonra dirilmiş ve gökyüzüne yükselmiştir. Böylece ölüme ve günaha galip gelmiştir. İsa'ya (a.s.) inananlar da onun gibi ölüme ve günaha galip geleceklerdir. Pavlus, Yahudiler tarafından yakalanıp hapse atılır. Daha sonra da idam edilir.[2]

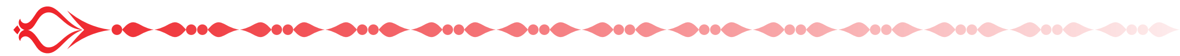

BİLGİ KUTUSU

Hz. İsa'nın (a.s.) kendisine yardımcı olarak seçtiği ve İncil içerisindeki hükümleri, öğütleri insanlara bildirmekle görevlendirdiği on iki kişiye havari denir.

(bk. Dinî Terimler Sözlüğü, s.128; Dinî Kavramlar Sözlüğü, s. 240.)

1. Resullerin İşleri, 26: 16-18.
2. bk. Kürşat Demirci, "Hristiyanlık,Giriş-Tarih", TDVİA, C 17, s. 331-332; Mahmut Aydın, "Hristiyanlık", Yaşayan Dünya Dinleri, s. 87-88.

BİLGİ KUTUSU

Pavlus'un, Hristiyanlığın değişmez prensipleri olarak ortaya koyduğu öğretiye göre Hristiyanlık bütün insanlığa hitap eden bir dindir. Tanrı'nın oğlu olan İsa (a.s.), insanların asli günahının kefareti olarak çarmıhta can vermiş ve kendini feda etmiştir. Teslisin unsurları olan İsa (a.s.) ve Ruhu'l-Kuds, aynı derecede Tanrı'dır. İsa (a.s.), ölüler arasından dirilerek kalkmış ve semaya çıkarak Baba'nın sağ tarafına oturmuştur.

(bk. Osman Cilacı, Günümüz Dünya Dinleri, s. 76-77; Mahmut Aydın, "Hristiyanlık", Yaşayan Dünya Dinleri, s. 87-88.)

İsa'dan (a.s.) sonraki ilk üç yüz yıl, Hristiyanlık için âdeta hayatta kalma mücadelesi olmuştur. Hristiyanlar, bu dönemde oldukça ağır baskılara maruz kalmışlardır. Roma yönetimi Hristiyanları sıkı bir şekilde takip etmiş, deyim yerindeyse onlara göz açtırmamıştır. Onlara, Hristiyanlğı terk edip Roma dinine dönmeleri için büyük baskılar uygulamıştır. VI. yüzyıl ise Hristiyanlık için dönüm noktası olmuştur. İmparator Konstantin, 313 yılında Milan Fermanı ile Hristiyanlığı koruma altına almıştır. 395 yılında da Teodosius, Hristiyanlığı Roma'nın resmî dini hâline getirmiş ve onun dışındaki tüm inançları yasaklamıştır. Bundan sonra Hristiyanlık, hızlı bir yayılma sürecine girmiştir.[1]

Hristiyanlık tarihinin ilk dönemlerinden itibaren pek çok konuda inançsal tartışmalar yaşanmıştır. Hristiyanlık içinde, özellikle Hz. İsa (a.s.) ile Kutsal Ruh'un konumu başta olmak üzere çeşitli konularda görüş ayrılıkları ortaya çıkmıştır. Bu tartışmaları sonuca bağlamak için de çeşitli zamanlarda konsiller toplanmıştır. 325 yılında İznik Konsili'nde Hristiyanlar arasında inanç birliğini sağlamak için İznik Kredosu adıyla bilinen inanç bildirgesi kabul edilmiştir. Bunun yanı sıra İznik Konsili'nde çok sayıda İncil'den dört tanesi kilise tarafından kutsal kitap kabul edilmiş, diğerleri ise dışlanmıştır. IV. yüzyılda, Roma'nın Doğu Roma ve Batı Roma şeklinde bölünmesi, Hristiyanlık içinde de bölünme sürecini ortaya çıkarmıştır. 381 yılında İstanbul Konsili'nde bu parçalanmayı engellemeye yönelik çabalar ortaya konulmuşsa da bunlar sonuç vermemiştir. V. ve VI. yüzyıllarda Hristiyanlık içinde Nesturi, Ermeni, Yakubi vb. kiliseler bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. Bu kiliseler, İstanbul Patrikliği tarafından idare edilmeyi reddetmişlerdir. Hristiyan dünyasındaki en büyük parçalanma ise "büyük bölünme" olarak nitelendirilen, 1054 yılındaki Roma ve İstanbul kiliselerinin birbirinden ayrılması ile gerçekleşmiştir. Roma İmparatorluğu'nun batısında kalan kiliseler Roma Katolik kiliseleri, Bizans İmparatorluğu olarak bilinen doğu bölümündeki kiliseler de Ortodoks kiliseleri olarak anılmıştır. Katolik, evrensel; Ortodoks ise öze bağlı anlamını ifade ediyordu. İslamiyetin ortaya çıkışına kadar geniş bir yayılma alanı bulan Hristiyanlık, İslam'ın doğuşuyla birlikte yönünü daha çok Avrupa, Asya ve Afrika'ya çevirmiştir. Zaman içinde Hristiyanlar arasında yaşanan tartışmalar ve görüş ayrılıkları, çeşitli mezheplerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur.[2]

İnanç Esasları

Hristiyanlığın inanç esasları, bu dinin kutsal kitaplarında açık ve net bir şekilde belirtilmiş değildir. Bu sebeple Hristiyan mezhepleri arasında inanç konusunda görüş ayrılıkları söz konusudur. Bununla birlikte Havariler Kredosu denilen inanç esasları, hemen hemen bütün Hristiyanlarca kabul edilmektedir. Havariler Kredosu'nda belirlenen inanç esasları şunlardır: "Ben Tanrı'ya, kudretli Baba'ya ve onun biricik oğlu Rab İsa'ya, Bakire Meryem ve Kutsal Ruh'tan doğmuş olduğuna, Pilatus zamanında çarmıha

1. bk. Mahmut Aydın, "Hristiyanlık", Yaşayan Dünya Dinleri, s. 89-90; Kürşat Demirci, "Hristiyanlık, Giriş-Tarih", TDVİA, C 17, s. 332-333.
2. bk. Mahmut Aydın, "Hristiyanlık", Yaşayan Dünya Dinleri, s.90-91; Günay Tümer, Abdurrahman Küçük, Dinler Tarihi, s. 268-270.

gerildiğine, öldüğüne ve gömüldüğüne, üçüncü gün ölüler arasından dirildiğine, göklere yükseldiğine, Baba'nın sağında oturduğuna, oradan ölüleri ve dirileri yargılamak üzere ineceğine inanırım. Ve Kutsal Ruh'a, evrensel kiliseye ve azizlerin birliğine, günahların bağışlanacağına, ölülerin dirileceğine ve sonsuz hayata inanırım."[1]

Havariler Kredosu'nda da görüldüğü üzere Hristiyan inanç esasları ana hatlarıyla üç ana konu etrafında şekillenmiştir: Tanrı, İsa ve Kutsal Ruh. Bunlar, zaman içinde Hristiyan inancının temelini oluşturan teslisin (üçlü tanrı inancı) ortaya çıkmasına yol açtı.

Teslis inancına göre Hristiyanlar, Baba, oğul ve Kutsal Ruh olmak üzere üçlü bir Tanrı inancını benimserler. Tanrı'nın, üç farklı kişilikte birleştiğini savunurlar. Hristiyanlara göre Baba, kâinatı yaratmıştır. Tanrı'nın yeryüzünde bedenleşmiş hâli olan Oğul yani İsa Mesih, insanlığı asli günahtan kurtarmak üzere Baba tarafından gönderilmiş ve çarmıhta kendini feda etmiştir. O, hem beşer hem de Tanrı'nın biricik oğludur. İsa Mesih, kıyamete yakın zamanda yeryüzüne inecek ve ilahi krallığı kuracaktır. Kutsal Ruh ise ilahi sevgiyi insanın kalbine ve gönlüne vermekte, onlara inayet etmektedir. Hristiyan inancında teslisin üç unsuru da Tanrı kabul edilir. Hristiyanlara göre teslis, akılla değil ancak imanla anlaşılabilir.[2]

Hristiyanların kutsal kitabına Kitab-ı Mukaddes denilmektedir. Kitab-ı Mukaddes, Tevrat ve İncil olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Eski Ahit'te Yahudilerin, Yeni Ahitte ise Hristiyanların kutsal metinleri yer almaktadır. Yeni Ahit, Matta, Markos, Luka, Yuhanna İncilleri ile Resullerin İşleri, Pavlus'un Mektupları ve Vahiy bölümlerinden oluşmaktadır. Hristiyan kutsal metinleri Hz. İsa'dan (a.s.) sonra yazılmıştır ve tahrif edilmiştir. Bunlar, vahiy de dağildir. Bunları yazanlar, kulaktan kulağa ulaşan bilgileri sözlü ve yazılı Hristiyan geleneğine bağlı kalarak oluşturmuşlardır.[3]

Hristiyanlara göre Tanrı, İsa Mesih olarak yeryüzüne inmiştir. O, İsa Mesih'in bedeninde insan olmuş, insanlar arasında yaşamış ve onlara mesajını vermiş, kendisini tanıtıp açıklamıştır. Bu sebeple Hristiyanlığa göre İsa Mesih'in yapıp ettikleri, Tanrı'nın eylemleri ve söylemleridir. İnciller, İsa Mesih'in hayatını ve eylemlerini anlatır. Dolayısıyla İsa Mesih'in eylemleri ve söylemleri vahiydir. İnciller, Kutsal Ruh'un denetiminde kaleme alınmıştır. İsa Mesih, kendisinin peygamberlik görevini tamamlamaları ve mesajlarını insanlara iletmeleri için on iki havariyi görevlendirmiştir. Onlara bazı yetkiler vermiştir. İsa Mesih'in ölümünden sonra havariler, bir tür nebevi faaliyetlerde bulunmuşlardır. Hristiyanlara göre önceki vahiy ve nübüvvet süreci, insanlığı İsa Mesih'in ebedî ahdine hazırlama amaçlıdır. İsa Mesih ile nübüvvet ve vahiy tamamlanmış olup ondan sonra bu vahyin anlaşılma süreci devam edecektir. Hristiyanlıkta kadınların da peygamber olabileceğine inanılır.[4]

Kutsal Mekânlar, Ritüeller ve Semboller

Kiliseler, Hristiyanlıkta kutsal sayılan mekânlardır. Hristiyanların bir araya gelip ayin yaptıkları mekânlara kilise denir. Kilise kavramı, mezhep anlamında da kullanılır. Katolik kilisesi, Ortodoks kilisesi ifadeleri buna örnek verilebilir. Kiliselerin büyük olanlarına katedral, küçük olanlarına ise şapel denir. Kiliselerde genellikle bir, bazen de birden fazla çan kulesi bulunur. Çan aracılığıyla Hristiyanlara ayin vaktinin geldiği bildirilir. Çan, Hristiyanlığın sembollerinden biridir. Ayrıca kiliselerin en önemli yerinde

1. bk. Günay Tümer Abdurrahman Küçük, Dinleri Tarihi, s. 280-281; Mahmut Aydın, "Hristiyanlık", Yaşayan Dünya Dinleri, s. 94-95; Mehmet Aydın, "Hristiyanlık-Hristiyan İnançları", TDVİA, C 17, s. 346.
2. bk. Mahmut Aydın, "Hristiyanlık", Yaşayan Dünya Dinleri, s. 95; Mehmet Aydın, "Hristiyanlık-Hristiyan İnançları, TDVİA, C 17, s. 347.
3. bk. Mahmut Aydın, "Hristiyanlık", Yaşayan Dünya Dinleri, s. 95; Mehmet Aydın, "Hristiyanlık-Kutsal Metin, Dinî Literatür, C 17, s. 340.
4. bk. Baki Adam, "Yahudilik", Dinler Tarihi El Kitabı, s. 154; Yusuf Şevki Yavuz, "Nübüvvet", TDVİA, C 33, s. 288-289.

haç bulunur. Haç, Hristiyanlığın en önemli sembolü olup Hz. İsa'nın (a.s.) çarmıha gerilişini simgeler. Hristiyanlar evlerine, iş yerlerine, hatta boyunlarına haç işareti asarlar. Hristiyanlıkta papaz, rahip ve rahibeler din adına hizmet yürüten başlıca kişilerdir.

Hristiyanların belli ayinleri, ritüelleri vardır. Ancak Hristiyanlar arasında bu konuda uygulama farklılıkları bulunmaktadır. Önceden günde yedi vakit olan ayinler, günümüzde iki vakte indirilmiştir. Hristiyanlar kiliselerde belirli zamanlarda, genellikle de sabah ve akşam vakitlerinde ayin yapmaktadırlar. Bunun yanı sıra sabah ve akşam ayini bireysel olarak da yapılabilmektedir. Ayinlere başlarken haç (ıstavroz) çıkarılması yaygın bir uygulamadır. Hristiyanlıkta pazar ayini çok önemlidir. Bu ayin, kiliseye bağlılığın göstergesi sayılmakta ve Hz. İsa'nın (a.s.) yeniden dirilişini kutlamak için kilisede, din adamlarının gözetiminde yapılmaktadır. Hristiyan ayinlerinde Kitab-ı Mukaddes'ten parçalar okunmakta, ilahiler söylenmektedir. Hristiyanlıkta, Hz. İsa'nın (a.s.) doğumu anısına genel olarak 25 Aralık'ta kutlanan Noel de önemli bir ayindir.[1]

5.9. Hristiyanlıkta pazar günü kilisede ayine katılmak çok önemlidir.

Hristiyanlıkta Tanrı'nın da katıldığına inanılan ve sakrament denilen belli ayinler vardır. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

Vaftiz: Hristiyan olmanın ilk adımı ve şartı olan vaftiz, aynı zamanda bir kiliseden diğerine geçmek için de gereklidir. Vaftiz, Hz. Âdem'in (a.s.) işlediği asli suçtan kurtulmanın da tek yoludur. Bu sebeple Hristiyanlıkta vaftizsiz ölenin, asli suçtan arınmadığı için günahkâr öldüğü kabul edilir. Kilisede yapılan vaftiz; kişinin suya daldırılması, suya batırılması, kişiye su serpilmesi ve dökülmesi ile gerçekleştirilir.

Evharistiya/Ekmek-Şarap Ayini: Hz. İsa'nın (a.s.), çarmıha gerilmeden önce havarileriyle yediği son akşam yemeğinin hatırasına yapılan ayindir. Pazar günleri kilisede yapılmaktadır.

Konfirmasyon/Kuvvetlendirme: Vaftiz edilen çocuğun, takdis edilmiş bir yağla vücudunun yağlanması şeklinde gerçekleştirilen ayindir. Bu ayin, vaftizin kuvvetlendirilmesi anlamına gelir.

Günah İtirafı/Tövbe: Günah işleyen kişinin, günahını kilisede itiraf etmesi ve rahibin, Baba, Oğul ve Kutsal Ruh adına o kişinin işlediği günahı bağışlamasıdır.

Son Yağlama: Ölümü yaklaşan hastalara uygulanan bir ayindir. Hastanın şifa bulması, günahlarının bağışlanması ve rahat bir şekilde ölmesi amacıyla yapılmaktadır.

1. bk. Ahmet Hikmet Eroğlu, "Htistiyanlık", Dinler Tarihi El Kitabı, s. 162-164; Mehmet Aydın, "Hristiyanlık-Mabet ve İbadet", TDVİA, C 17, s. 348-349.

Rahip Takdisi: Din adamlarının rahip olarak atanması ayinidir. Bu ayinde ataması yapılan kişi, hayatını Hristiyan topluluğuna adamayı vadeder.

Evlilik: Evlenecek çiftlerin kilise tarafından takdis edilmesi ve mukaddes bir bağla birbirine bağlanmasını ifade eden bir ayindir.

Ortodoks ve Katolikler yukarıdaki sakramentlerin hepsini benimseyip uygularken Protestanlar sadece vaftizle Evharistiya'yı kabul ederler.[1]

BİLGİ KUTUSU

Her dinde olduğu gibi Hristiyanlıkta da dindeki anlayış ve yorum farklılıklarına dayalı olarak çeşitli mezhepler ortaya çıkmıştır. Hristiyan dünyası Katoliklik, Ortodoksluk ve Protestanlık olmak üzere üç ana mezhebe bölünmüştür. Katoliklik ve Ortodoksluk, 1054'teki büyük bölünme sonucunda ortaya çıkmıştır.

Katoliklik: Merkeziyetçi, gelenekçi ve dogmalara bağlılığıyla ön plana çıkmıştır. Günümüzde Hristiyanların büyük çoğunluğu bu mezhebe mensuptur. Katolik kilisesinin merkezi, Vatikan'dır. Vatikan'daki dinî lider Papa, yanılmaz otoritedir ve İsa Mesih'in, evrensel kilise üzerinde havari Petrus'a bıraktığı yetkiyi sürdürmektedir. Katolik mezhebine göre din adamlarının evlenmesi yasaktır.

Ortodoksluk: Katoliklikten sonra en yaygın ikinci Hristiyan mezhebidir. Katoliklik gibi merkeziyetçi ve hiyerarşik yapıyı değil, eşitlikçi kilise anlayışını benimser. Özelliğine ve yerine göre kilisenin başında bulunan din adamları için patrik, piskopos, metropolit gibi nitelemeler kullanılır. Ortodoks kiliseler, inanç ve ibadet yönüyle benzer uygulamalara sahipse de yönetim bakımından bağımsızdırlar. Ancak eski imparatorluk merkezinde bulunduğu için İstanbul Fener Ortodoks Patrikhanesi'nin önceliği ve şerefi bulunmaktadır. Ortodoks mezhebinde rahipler evlenebilir ancak üst düzey din adamlarının evlenmesi yasaktır.

Protestanlık: XVI. yüzyılda Martin Luther'in (öl. 1546.) başlattığı reform hareketleriyle ortaya çıkıp yaygınlaşmıştır. Luther; kilisenin günahları bağışlamasına ve bunu mali kaynak hâline getirmesine, İncil yorumunu tekeline almasına, ayin dilinin Latince olmasının zorunluluğuna karşı çıkmıştır. Protestanlar kurtuluşun yalnız imanla olacağını, bunun için kilisenin ve kiliseyi temsil eden ruhban sınıfının aracılığına ihtiyaç olmadığını savunurlar. Ruhban sınıfının Tanrı adına yetki kullanamayacağını belirtirler. Tek otoritenin kutsal kitap olduğuna inanırlar.

(Ahmet Hikmet, Eroğlu,, "Hristiyanlık", Dinler Tarihi El Kitabı, s.181-194; Günay Tümer Abdurrahman Küçük, Dinler Tarihi, s. 298-302; Jacques Waardenburg, "Protestanlık", TDVİA, C 34, s. 351-353.)

Hristiyanlıkta önemli akımlardan biri de evangelizmdir. Genel olarak evangelizm, Hristiyan yayılmacılığı ve misyonerliği ile eş anlamlı olarak kullanılan bir kavramdır. Bu bağlamda İncil mesajlarını insanlara ulaştırma, dünyayı dönüştürme ya da Hristiyanlaştırma amacı taşıyan ve bu amaç doğrultusunda faaliyet gösteren akımlara denilmektedir. Evangelist akımlar, Hristiyan misyonerliğini, Hz. İsa'nın (a.s.) yeryüzüne ikinci gelişinden önce mutlaka yapılması gereken küresel ölçekli bir görev kabul ederler. Bu sebeple de oluşturdukları birçok kuruluş vasıtasıyla misyonerlik faaliyeti yaparlar. Evangelistler; Hz. İsa (a.s.) ikinci kez yeryüzüne gelmeden, dünyanın son zamanlarında Orta Doğu merkezli büyük bir kaosun ve şiddetin yaşanacağına, Kudüs'te kutsal mabedin üçüncü kez inşa edileceğine, gökten ateş yağması gibi olayların ve iyilerle kötüler arasında son bir savaşın (Armagedon Savaşı) yaşanacağına inanırlar.[2]

1. bk. Günay Tümer, Abdurrahman Küçük, Dinler Tarihi, s. 297-298; Mehmet Aydın, "Hristiyanlık", Yaşayan Dünya Dinleri, s. 98-100; Mehmet Aydın, "Hristiyanlık- Mabet ve İbadet", TDVİA, C 17, s. 349-350.
2. Şinası Gündüz, "Evangelizm", Yaşayan Dünya Dinleri, s. 153-161.

ÜNİTE SONU DEĞERLENDİRME

A) Aşağıdaki açık uçlu soruları cevaplayınız.

1. Yahudiliğin tarihçesi hakkında bilgi veriniz.

2. Siyonizm nedir? Söyleyiniz.

3. Yahudiliğin ritüelleri hakkında bilgi veriniz.

4. Yahudilikte peygamber ve kutsal kitap inancı nasıldır? Anlatınız.

5. Hristiyanlığın gelişiminde ve günümüzdeki şeklini almasında Pavlus'un rolü nedir? Açıklayınız.

6. Hristiyanlıktaki teslis inancı hakkında bilgi veriniz.

7. Hristiyanlıktaki sakramentler hangileridir? Söyleyiniz.

8. Evangelistlerin temel düşünceleri ve amaçları nelerdir? Bilgi veriniz.

B) Aşağıdaki çoktan seçmeli soruların doğru seçeneğini işaretleyiniz.

1. Yahudilikte kendisine İsrail denilen, Tanrı ile güreşip onu yendiğine inanılan ve soyundan gelenlere İsrailoğulları denilen peygamber aşağıdakilerden hangisidir?

A) Hz. Yakup (a.s.) **B)** Hz. Yusuf (a.s.) **C)** Hz. İbrahim (a.s.)
D) Hz. Musa (a.s.) **E)** Hz. Harun (a.s.)

2. I. Yahudi II. İbrani III. Nasrani IV. Musevi V. İsevi

Yukarıdakilerden hangileri, Yahudileri ifade etmek için kullanılır?

A) Sadece I **B)** I ve II **C)** I, II ve III **D)** I, II ve IV **E)** I, II, III ve V

3. I. Haç II. Çan III. Ağlama Duvarı
IV. Kilise V. Haham

Yukarıdaki kavramlardan kaç tanesi Hristiyanlıkla ilgilidir?

A) 1 **B)** 2 **C)** 3 **D)** 4 **E)** 5

C) Aşağıda verilen bilgilerden doğru olanların başına "D", yanlış olanların başına "Y" yazınız.

1. (...) Yahudilikte cumartesi günü kutsal kabul edilir ve bu günde çalışılmaz.

2. (...) Yaşayan vahiy kaynaklı dinlerin en eskisi Yahudiliktir.

3. (...) Yahudilikte çok önemli olan on emir, Allah (c.c.) tarafından Hz. Davut'a (a.s.) bildirilmiştir.

4. (...) Yahudiliğe göre kadınlar da peygamber olarak seçilip görevlendirilebilir.

5. (...) Hristiyanlığın karakteristik özelliklerinden biri de seçilmiş millet fikrini benimsemesidir.

6. (...) Hristiyanlıkta toplu ayinler pazar günü kilisede, papaz denilen din adamlarının nezaretinde gerçekleştirilir.

7. (...) Hristiyanlık tek tanrılı bir dindir ve bu dinde Tanrı'nın ismi Yehova'dır.

8. (...) Katolik mezhebinin merkezi Vatikan'dır ve bu mezhebe göre dinî lider Papa'dır.

9. (...) Kilise, katedral ve şapel Hristiyanlıkta toplu ayin yapılan kutsal mekânlardır.

ÜNİTE SONU DEĞERLENDİRME

Ç) Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan bölümleri, verilen ifadelerle doğru bir şekilde tamamlayınız.

teslis	Mesih	Süleyman	haç
Noel	Katolik	vaftiz	Pavlus
Protestan	Yakup	Sina	

1. İsrail, ... Peygamber'in (a.s.) lakabıdır ve "Tanrı'yla güreşip onu yenen" anlamına gelir.

2. Hz. Musa'ya on emir .... Dağı'nda verilmiştir.

3. Yahudilikte, Kudüs'te bulunan .... Mabedi'ne çok önem verilir.

4. Yahudilikte, Hz. Davut'un (as.) soyundan bir kurtarıcı geleceği inancı vardır. Buna, ...

inancı denir.

5. Günümüz Hristiyanlığının temellerinin atılmasında ve bu dinin yayılmasında, bir Hristiyan azizi olan .... çok önemli rol oynanmıştır.

6. .... kavramı, Hristiyanlıktaki üçlü tanrı anlayışını ifade etmektedir.

7. Hristiyanlığın en önemli sembollerinden biri olan ...., Hz. İsa'nın çarmıha gerilmesini sembolize eder.

8. Hristiyanlığa göre asli günahtan kurtulmak ve Hristiyanlığa geçmek için .... olunması gerekir.

9. Hristiyanlıkta üç büyük mezhep vardır. Bunlar; ...., Ortodoks ve .... mezhepleridir.

10. …......................., Hristiyanların Hz. İsa'nın (a.s.) doğumu anısına kutladıkları dinî bir bayramdır.

SÖZLÜK

A

ağrınmak : Bir şeyden incinerek sızlanmak, kırılmak.

ahit : 1. Söz verme, ant, yemin. 2. Taahhüt, sözleşme, mukavele. 3. İnsanın başkasına verdiği güvence. 4. İnsanın, Allah'tan (c.c.) başka tanrı tanımayacağına dair Allah'a (c.c.) kesin söz vermesi.

âlem : 1. Akıl ve duyu organlarıyla bilinebilen veya mevcudiyeti düşünülebilen Allah (c.c.) dışındaki bütün varlıklar. 2. Yaratıcısının varlığına işaret eden ve onun mevcudiyetinin bilinmesini sağlayan her şey. 3. Dünya, cihan, kâinat.

amel : 1. Yapılan iş, eylem, fiil. 2. Çalışma, didinme, davranış, uygulama. 3. Bir kural veya dinî emrin yerine getirilmesi. 4. Dünya ve ahirette ceza veya mükâfat konusu olan her türlü davranış. 5. Bir niyete ve amaca bağlı olarak yapılan iş.

arş : 1. Hükümranlık, şan, şeref. 2. İlahi tasarrufların emir ve idare merkezi. 3. Bütün âlemi kuşatan, nasıl olduğunun bilinmesi insan aklının dışında kalan ve sadece Allah (c.c.) tarafından bilinen şey. 4. Allah'ın (c.c.) gücünün ve büyüklüğünün en açık biçimde görüldüğü dokuzuncu kat, gök. 5. Allah'ın (c.c.), yaratmış olduğu bütün varlıklar üzerindeki kudret, hükümranlık, egemenlik ve iktidarı.

avret : 1. Edep yeri, örtülmesi gereken gizli şey. 2. İnsan bedeninde gösterilmesi ve görülmesi haram olan yerler.

ayin : 1. Tören, merasim, ibadet tarzı, usul. 2. Müslüman olmayanların, özellikle de Yahudi ve Hristiyanların ibadet biçimleri. 3. Bazı tekke ve tarikatlarda yapılan, çeşitli hareket ve musiki unsurlarını taşıyan dinî merasimler.

azîz : 1. Sevgide üstün tutulan, muazzez. 2. "Mutlak surette güç, kuvvet ve şeref sahibi, kendisine hiçbir varlığın gücünün yetmediği, aksine, dilediği her şeye gücü yeten, emir ve iradesine kâinatta hiçbir varlığın karşı koymasının mümkün olmadığı varlık" anlamında Allah'ın esmâ-i hüsnâsından biri.

B

bahşetmek : Karşılıksız olarak vermek, bağışlamak, sunmak.

basiret : 1. Görme, idrak etme, kavrama, bir şeyin iç yüzünü bilme, sezgi, gerçeği kavrama, akıl, zekâ, bilinç, duyarlılık. 2. Hakikati fark etme, doğru yolu tanıma, gerçeği yanlıştan ayırma. 3. Allah'a (c.c.) bilinçli bir şekilde kul olmanın bir sonucu olarak elde edilen hak ile batılı, doğru ile yanlışı, iyi ile kötüyü birbirinden ayırma gücü.

batıl : 1. Yok olup giden, gerçek ve doğru olmayan, esassız, boş şey, boşa giden, hükümsüz, gerçeğe aykırı, hikmetsiz, temelsiz. 2. Allah'ın (c.c.), peygamberleri aracılığıyla bildirmiş olduğu dine uymayan her türlü inanç, fikir, duygu, kanaat, tutum, davranış. 3. Kur'an-ı Kerim'de geçersiz sayılan amel ve ibadet, çirkin, faydasız ve gayesiz iş, Allah'ın (c.c.) dışında ilah diye tapınılan put, gerçeği örten perde, gerçek bilgiye dayanmayan delil, küfür, haksızlık.

beşer : İnsan, insanoğlu.

binaen : 1. Dayanarak. 2. -den dolayı, -den ötürü, -diği için.

C

cahiliye : Hz. Muhammed'in (s.a.v.) peygamberliğinden önce insanların yaşadıkları ve özünde putlara tapma, soy-sopla övünme, hukuksuzluk, kibir ve zayıfları ezme gibi olumsuzlukları barındıran sosyal ve kültürel ortam.

cehalet : Bilgisiz olma veya bilgi yokluğu durumu.

Ç

çarmıh : Suçlunun öldürülmek amacıyla çivilendiği haç biçimindeki darağacı.

D

dergâh : 1. Kapı, eşik, sığınılacak yer, makam, tekke, zaviye. 2. Bir tarikat şeyhi ile o tarikata mensup dervişlerin toplanıp ibadet yaptıkları, kendilerini ilmen ve manen geliştirerek eğitim gördükleri yer.

determinizm : Evrendeki olayların sebep sonuç ilişkisi içinde gerçekleştiği, her olayın maddi veya manevi bir sebebinin olduğu düşüncesini savunan anlayış.

dirhem : Eskiden kullanılan bir tür gümüş para.

dogma : 1. Belli bir konuda ileri sürülen bir görüşün sorgulanamaz, tartışılamaz gerçek olarak kabul edilmesi. 2. Doğruluğu sınanmadan benimsenen, bir öğretinin veya ideolojinin temeli yapılan sav.

düvaz-imam : On iki imamı konu alan şiir.

E

erdem : 1. Olgunluk, erdemlilik, üstünlük, değer, kıymet. 2. İffet, namus, güzel ahlak. 3. İnsanın doğuştan sahip olduğu ve sonradan çalışma yoluyla geliştirip zenginleştirdiği güzel nitelikler, fazilet.

erkân : Yol ve yöntem, takip edilmesi ve uyulması gereken usul ve esaslar.

eşref-i mahlukat : Yaratılmışların en şereflisi, en üstünü.

F

fasık : 1. Allah'ın (c.c.) emirlerine aykırı davranan, kötü huylu, kötülük yapmayı alışkanlık hâline getiren kimse. 2. Çok yalan söyleyen, başkalarını aldatan. 3. Allah'ın (c.c.) emirlerine karşı gelen, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) getirdiği dinin bir kısmını veya hepsini inkâr eden.

fazilet : 1. Olgunluk, erdemlilik, üstünlük, değer, kıymet. 2. İffet, namus, güzel ahlak. 3. İnsanın doğuştan sahip olduğu ve sonradan çalışma yoluyla geliştirip zenginleştirdiği güzel nitelikler.

fıtrat : 1. Yoktan var etme, yaratma. 2. İnsanın yaradılıştan sahip olduğu fiziki özellikler. 3. İnsanın doğuştan sahip olduğu ahlak, huy, karakter, tabiat. 4. Allah'ın (c.c.), tüm varlıkları kendi varlığını ve birliğini tanıyabilme gücü ve yeteneği ile yapılması.

G

Gafur : "Kullarını ahirette perişan etmeyen, onların günahlarını gizleyen, örten ve günahlarından dolayı cezalandırmayan" anlamında Allah'ın esmâ-i hüsnâsından biri.

gayb : 1. Göz önünde olmayan, gözle görülmeyen, gizli olan, hazırda olmayan. 2. Akıl ve duyular ile hakkında bilgi edinilemeyen varlık alanı. 3. Henüz içinde yaşanılmayan, gelecek zaman ve gelecek içerisinde meydana gelecek olaylar.

H

Halîm : "İnsanlara güzel muamele yapan, onlara nazik ve şefkatli davranan, işledikleri suçlara hemen karşılık vermeyen, sabırlı ve temkinli olan, acele davranmayıp ileride olacak gelişmelere fırsat tanıyan" anlamında Allah'ın (c.c.) esmâ-i hüsnâsından biri.

halk etmek : Olmayan bir şeyi var etmek, yaratmak.

hayır : 1. Servet, mal. 2. İlim, hikmet. 3. Dinin ve aklın yapılmasını iyi, güzel ve yararlı gördüğü, kişinin sadece Allah'ın (c.c.) rızasını gözeterek yaptığı iş, amel.

hidayet : 1. Doğru yolu gösterme, doğru yolu bulma, rehberlik yapma, irşat etme. 2. Allah'ın (c.c.), insanlara kendi yolunda gidebilecek akıl, düşünme, öğrenme, hatırlama gibi yetenekler vermesi ve insanların da bunları kullanarak doğru yolu bulması. 3. Allah'ın (c.c.), kişiye dünya ve ahirette huzurun kaynağı olan ve onu sürekli mutlu edecek yolu göstermesi. 4. Günahlarla iç içe bir kimsenin dindar hâle gelmesi, günahlarını terk ederek İslam dinine uygun ahlak, ibadet ve davranışlar kazanması.

hikmet : 1. Bilgelik, felsefe. 2. Allah'ı (c.c.) gereği gibi bilme bilgisi. 3. İnsanın, varlıkların hakikatini, gerçek yüzünü, gücü oranında bilip ona göre hareket etmesi. 4. Kur'an ve sünneti doğru bir şekilde anlayabilme ve amel etme yeteneği. 5. Hüküm vermede doğru karar verme yeteneği. 6. İslam dinindeki hükümlerin konuluş amaçları.

I

ırz : 1. İffet, namus. 2. Şan, şeref, haysiyet. 3. Kişinin bedeni, ruhu, övgüye değer yaratılışı, soyu, sopu. 4. İnsanı insan yapan, onun toplum içinde şeref ve saygınlığının bir ifadesi olan ve bu sebeple her türlü saldırı karşısında dokunulmazlığı bulunan insanın manevi değeri.

ıslah : 1. İyi ve yararlı olma, düzeltme, daha iyi hâle getirme. 2. Dinî değerleri, inanç ve yaşama biçimini yeniden canlandırmayı, bozulan değer yargılarını düzeltmeyi hedefleyen düşünce ve faaliyetler.

İ

ibret : 1. Ders alma, öğüt alma. 2. Yanlış davranışların yol açtığı kötü sonuçlardan ders alma. 3. Görünenden görünmeyene geçme, nesneleri ve olayları dış yüzüne bakıp onlardaki hikmeti kavramaya çalışma, olaylardan ders alıp doğru sonuçlar çıkarma ve buna göre davranma.

icabet etmek : Kabul etmek, karşılıksız bırakmamak, karşılık vermek.

iffet : 1. Haramdan uzak durma, kötü söz ve işlerden kaçınma. 2. Cinsel konularda ahlak kurallarına bağlı kalarak insanın namusunu, şerefini ve haysiyetini koruması.

ikame : Yerine koyma, yerine kullanma.

ilah : 1. Hak olsun, batıl olsun, tapınılan her türlü varlık. 2. Tapınılan, yüceliği karşısında hayranlık duyulan, gönülden bağlanılıp sığınılan, duyularla idrak edilemeyen varlık. 3. Hayatın tüm alanlarındaki kuralları belirleme yetkisini elinde bulunduran, sevgi, saygı ve yüceltmede eşsiz kabul edilen mutlak varlık, Allah (c.c.).

inayet : 1. Yardım, koruma, lütuf, kerem. 2. Allah'ın (c.c.), kullarına kitap ile peygamber göndermesi ve bütün bunları düşünüp doğru bir şekilde yorumlayabilmesi için akıl nimetini vermesi. 3. Allah'ın (c.c.), hayırlı davranışlarda bulunan kullarına yardım edip onları başarıya ulaştırması.

istiğfar : 1. Bağışlanma ve af isteğinde bulunma. 2. Estağfirullah (Allah'tan bağışlanma dilerim.), estağfirullah, estağfirullah el azîm (Yüce Allah'tan bağışlanma dilerim.) şeklindeki dua cümlelerini söyleme. 3. İnsanın, yapmış olduğu güzel işleri az görüp onları artırma çabası, ahirette azap görmesine sebep olacak kötü amelleri gözünde büyütüp onlardan kaçınması ve günah eylemlerinin çirkinliğini fark ettikten sonra Allah'tan (c.c.) bağışlanma dileğinde bulunması.

itikadi : İnançla ilgili, İslam'ın inanç esaslarıyla ilgili olan.

itikat : 1. Gönülden bağlanma, samimi olarak inanma, inanç. 2. Belirli bir dinin, düşüncenin ya da felsefi ekolün inanç esasları, prensipleri.

K

kâfur : Kâfur ağacından elde edilen, hekimlikte kullanılan, beyaz ve yarı saydam, kolaylıkla parçalanan, güzel kokulu bir madde.

keramet : 1. Şeref, üstünlük, kıymet. 2. Herhangi bir peygambere iman edip onun getirmiş olduğu dini, Allah'ı (c.c.) görüyormuşçasına bir bilinç içerisinde yaşayan; farzlara, vaciplere ve nafilelere en ince noktasına kadar dikkat eden salih bir mümine bağışlanan olağanüstü durum.

kırat : 1. Elmas, zümrüt vb. değerli taşların tartısında kullanılan ölçü birimi. 2. Nitelik, değer, ölçü, seviye.

L

lütuf : 1. Bağış, iyilik etme, yardımda bulunma. 2. Kulu, Allah'ın (c.c.) af ve merhametine yaklaştıran, günahlara düşmekten uzaklaştıran her türlü yardım.

M

mabet : İbadet amacıyla yapılmış özel mekân, ibadet edilen yer, ibadethane.

mağfiret : 1. Örtme, gizleme, bağışlama, af. 2. Allah'ın (c.c.), kendisine içtenlikle tövbe eden ve hatasını kabul edip bir daha işlememe konusunda söz veren kullarının günahlarını bağışlaması, affetmesi.

makber : Kabir, mezar, mezarlık.

matuf : 1. Bir yöne eğilmiş. 2. Yönelmiş. 3. Yönelik.

men : Bir şeyin yapılmamasını buyurmak veya istemek, yasaklama, engelleme.

mevta : Ölü, ölmüş kimse.

misyoner : 1. Bir dini, özellikle Hristiyanlığı yaymakla görevli kimse. 2. Kendini herhangi bir düşünceyi, bir ülküyü yaymaya adayan kimse.

musafaha : Birbirinin elini sıkmak, el sıkışmak, tokalaşmak.

musalla taşı : Cenaze namazı kılınırken cenazenin üzerine konulduğu yüksekçe taş ya da yüksek bir masa.

mükellef : 1. Sorumluluk veya yükümlülük taşıyan kişi. 2. İslamiyette, dinin emir ve yasaklarından sorumlu olan kişi. 3. Akli dengesi yerinde, ergenlik çağına ulaşmış, dinin emir ve yasakları karşısında sorumlu bulunan erkek ve kadın.

müstağni : Zengin, hiç kimseye ve hiçbir şeye muhtaç olmayan, hiç kimseden bir menfaat beklemeyen.

müstehap : Dinin yapılmasını hoş gördüğü, tavsiye ettiği ama yapılmasını zorunlu kılmadığı işler.

mütevazı : Alçak gönüllü, gösterişsiz, iddiasız, büyüklük taslamayan.

müttaki : 1. Allah'ı (c.c.) görüyormuşçasına bir bilinç içerisinde farzları, vacipleri hakkıyla yerine getiren, Allah'ın (c.c.) rızasını kazanmak amacıyla nafileleri çokça yapan, sünneti hayatında titizlikle uygulayan kişi. 2. Haramları, dinen şüpheli olan durumları ve dinin kötü gördüğü şeyleri terk eden kimse. 3. Tüm tutum ve davranışlarında Allah'a (c.c.) kulluk bilinciyle hareket ederek Allah'ın (c.c.) himayesine giren, ona duyduğu sevgi ve saygıyı tüm davranışlarına yansıtmaya gayret eden, bu sevgi ve saygıyı zedelemekten korkan mümin.

N

nebevi : Peygamberle ilgili, peygamberlikle ilgili.

nefis : 1. Kişi, zat, varlığın kendisi. 2. Can. 3. Gönül, iç dünya. 4. Ruh. 5. Arzu, istek, tutku. 6. Kötü huy ve davranışların kaynağı.

nesep : Bir atadan gelen kimselerin topluluğu, soy, baba soyu.

nübüvvet : 1. Peygamberlik, nebilik, elçilik, risalet. 2. Allah'ın (c.c.) gönderdiği vahiyleri, emir ve yasakları alıp insanlara dinin gereklerini duyurma; söz, tutum ve davranışlarıyla açıklama makamı olan peygamberlik.

O

olgu : 1. Birtakım olayların dayandığı sebep veya bu sebeplerin yol açtığı sonuç, vakıa. 2. Varlığı deneyle kanıtlanmış şey.

Ö

örf : 1. Güzel ve iyi iş, iyilik, ihsan. 2. Aklın ve dinin iyi ve güzel bulduğu, akıl tarafından reddedilmeyen güzel şeyler. 3. Yasalarla belirlenmeyen, halkın kendiliğinden uyduğu ve toplumda eskiden beri sürdürülen söz ve davranışlar.

P

peyda etmek : Var etmek, oluşturmak, ortaya çıkarmak.

peyderpey : Azar azar, bölüm bölüm, yavaş yavaş.

R

Rahîm : "Yaratmış olduğu bütün varlıklara karşılıksız rızık veren, yarattıklarını koruyan, esirgeyen, bağışlayan, merhamet eden, ahirette ise sadece mümin kullarına şefkat edecek olan" anlamında Allah'ın esmâ-i hüsnâsından biri.

Rahmân : "Dünyada bütün canlılara şefkat gösteren, mümin-kâfir ayrımı yapmaksızın insanlara merhamet eden, her türlü nimeti sürekli veren, rahmeti sonsuz olan" anlamında Allah'ın esmâ-i hüsnâsından biri.

rahmet : 1. İncelik, sevgi, şefkat, merhamet. 2. Birinin suçunu bağışlama, affetme. 3. Sevap, lütuf ve ihsan. 4. Bütün varlıkların iyiliğini arzu edip onlara her türlü yardımda bulunma isteği.

risalet : Elçilik, peygamberlik.

ritüel : 1. Dinî bir törenin veya ibadetin kabul edilmiş ve tanımlanmış prosedürleri, ayin. 2. Alışkanlık hâline gelmiş, kalıplaşmış tutum.

S

sahabi : 1. Arkadaş, dost, veli. 2. Hz. Peygamber (s.a.v.) zamanında yaşamış, Müslüman olarak Peygamber Efendimizi (s.a.v.) çok kısa süre de olsa görmüş, onun sohbetinde bulunmuş ve yine Müslüman olarak ölmüş kimse. 2. Çoğulu sahabe, ashap.

salavat : 1. "Allah'ın rahmeti ve bereketi, Hz. Muhammed'in (s.a.v.), ailesinin ve ona iman edenlerin üzerine olsun." anlamında 'Allahümme salli alâ Muhammedin ve alâ âli Muhammed' biçimindeki dua cümlesi. 2. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) sağlığında onun sıhhat ve afiyet içerisinde olmasını arzu etmek, Allah (c.c.) katındaki derecesinin daha da artmasını istemek ve Allah'ın (c.c.) ona olan bağışlarının ahirette çoğalmasını dilemek için söylenen dua cümlesi.

salih : 1. İyi, güzel, düzgün, faydalı, hayırlı. 2. Dinin emir ve yasaklarına uygun hareket eden, sorumluluk bilinci taşıyan, inancı ile amelleri arasında uygunluk bulunan samimi mümin. 3. İnancında, niyetinde, sözlerinde, davranışlarında dosdoğru olan ve hayatında doğruluğu benimseyen kimse.

selamet : 1. Esen olma durumu, esenlik. 2. Her türlü korku, tasa ve tehlikeden uzak, güvenlik içinde olma.

selim akıl : 1. Sağduyu, hüküm ve kararlarında doğruyu yanlıştan, iyiyi kötüden ayırma yetisi. 2. İnsanın doğru karar vermesini sağlayan, herhangi bir olumsuzluktan veya ortamın kötülüğünden etkilenmeyen, yaratılışındaki temizliği koruyan akıl.

sıddık : 1. Hiçbir zaman yalan söylemeyen ve yerine getiremeyeceği sözü vermeyen, sözünde duran, çok dürüst. 2. Hakkı ve gerçeği tereddütsüz kabul eden, gerçeklere içtenlikle inanan.

sidr : Arabistan da yetişen, latîf ve hafif olan bir ağaç.

sulb : Zürriyet, sülale, soy.

sünnetullah : Allah'ın (c.c.), evren ve evrenin içindeki canlı cansız tüm varlıklar ile ilgili koyduğu kurallar, tabiat kanunları.

Ş

şefaat : 1. Birinden, başkası adına ricada bulunma, kusurlarının bağışlanmasını dileme. 2. İyi bir işe aracılık etme. 3. Ahirette günahkâr müminlerin affedilmesi, günahı olmayanların da daha yüksek derecelere erişmeleri için peygamberlerin ve özellikle de Peygamber Efendimizin (s.a.v.) Allah'a (c.c.) yalvarması, dua etmesi ve ümmetinin günahlarının bağışlanmasını istemesi.

şer : 1. Kötülük, fenalık, kötü olan şey. 2. Dinin ve aklın kötü gördüğü, zararlı kabul ettiği her şey. 3. Bu dünyada hukuki yaptırımları ve kınamayı, ahirette de cehennem azabını ve Allah'ın (c.c.) gazabını gerektiren kötü, zararlı, söz ve davranışlar.

T

tâbi : Bir kimseye veya şeye maddi ya da manevi yönden aşırı bağlı olan, bağımlı.

tağut : 1. Haddi aşan, ileri giden, azgın, ölçüsüz, zorba. 2. Şeytan. 3. Allah'a (c.c.) isyan ederek insanların tek hâkimi ve sahibi olduğunu iddia eden ve onları kendine kulluk etmeye zorlayan kimse veya kurum. 4. Allah'a (c.c.) karşı tanrılıklarını ilan eden ve bu uğurda halkına baskı yapan krallar, firavunlar, nemrutlar.

tahrif : Bir şeyin aslını bozma, kalem oynatma, değiştirme.

takdis : 1. Yüceltme, ululama, arındırma, mübarek sayma. 2. Allah'ı (c.c.), tanrılığa aykırı olan her şeyden, eksik sıfatlardan, kusurlardan, acizlikten, tembellikten ve güçsüzlükten uzak tutma.

takva : 1. Bilinçli davranma, uyanıklık, dikkatli olma, sakınma, korunma, korkma, endişelenme, kaygılanma. 2. Allah'ı (c.c.) görüyormuşçasına bir bilinç içerisinde farzları, vacipleri hakkıyla yerine getirme, Allah'ın (c.c.) rızasını kazanmak amacıyla nafileleri çokça yapma ve sünneti yerine getirme. 3. Haramları ve dinen şüpheli olan durumları, dinin kötü gördüğü şeyleri terk etme.

tazim : 1. Yüceltme, ululama, saygı gösterme, kıymet ve önem verme, hürmet etme. 2. Allah'a (c.c.) itaat edip emir ve yasaklarını yerine getirmek suretiyle ona saygı gösterme, Allah'ı (c.c.) her türlü eksiklikten uzak bilme ve onu tesbih etme.

tefekkür : 1. Düşünme, derin düşünme, fikir yürütme, kavramaya çalışma, kafa yorma. 2. Allah'ın (c.c.) ayetleri, yarattığı tüm varlıklar ve olaylar üzerinde kafa yorup düşünme, ibret alma, yaratan ile yaratılanlar arasında ilgi kurma, Allah'ın (c.c.) Rablığını kavramaya gayret etme.

telef olmak : Mahvolmak, ölmek.

tesbih : 1. Allah'ı (c.c.) zatında, sıfatlarında, fiillerinde ve isimlerinde her türlü noksanlıktan uzak tutma. 2. Allah'ı (c.c.) yüceliğine layık olmayan kusur ve eksikliklerden, yanlış nitelemelerden gerek inanç gerekse söz ve kalp ile tenzih etme. 3. "Sübhânallah" sözünü söyleme.

türap : Toprak.

U

umre : Hac mevsimi dışında, ihramlı olarak Kâbe'yi tavaf edip Safa ile Merve arasında sa'y yaptıktan sonra tıraş olmak suretiyle ihramdan çıkarak yapılan ibadet.

Ü

ümmet : 1. Topluluk, cemaat, millet. 2. Din ve inanç birliği temelinde bir araya gelen ve aynı peygambere bağlanan insanlar topluluğu, bir din üzerinde birleşen millet.

V

vahiy : 1. Gizli konuşma, fısıldama, ilham etme, ima ve işaret etme, ortaya çıkarma. 2. Peygamberler aracılığıyla insanlara, hayatın hangi ilkelere göre yönlendirilmesi ve nelere uyulup nelerden sakınılması gerektiğini bildiren ilahi bilgi, bu bilginin gönderiliş tarzı.

vâris : Mirastan pay alma hakkı bulunan, mirasçı.

vecih : Yüz, çehre.

Y

yerhamükellah : "Allah sana rahmetiyle, merhametiyle muamele etsin." anlamında bir dua sözü. Bu ifade aksıran kimse Elhamdülillah dediğinde ona dua etmek için kullanılır.

Z

zaaf : 1. Düşkünlük. 2. İrade zayıflığı. 3. Eksiklik, yetersizlik.

zat : Kişi, kendi, öz.

zıbın : Bebeklere iç çamaşırı olarak giydirilen, ince pamukludan kısa ve kollu giysi.

zikir : 1. Adını söylemek, sözünü söylemek, anmak. 2. Okunması âdet olan duaları ve Kur'an ayetlerini sürekli tekrarlamak. 3. Allah'ın (c.c.) bazı isimlerini, anlamlarını düşünerek belli sayıda ve belli miktarlarda okumak.

zînet : Süs, süs eşyası.

KAYNAKÇA

Adam, Baki. **“Yahudilik”. Dinler Tarihi El Kitabı.** Ankara: Grafiker Yayınları, 2017.

Ahmed b. Hanbel. **el-Müsned.** Beyrut: Âlemül Kütüb, 2005.

Alper, Hülya. **“Sırat-ı Müstakim”. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.** cilt 37. İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi Yayınları, 2009.

Asya, Arif Nihat. **Kundaklar.** İstanbul: Didakta Yayınları, 1996.

Aydın, Mehmet. **Ansiklopedik Dinler Sözlüğü.** Konya: Din Bilimleri Yayınları, 2005.

Aydın, Mehmet. **“Hristiyanlık-Hristiyan İnançları”. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.** cilt 17. İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi Yayınları, 1998.

Aydın, Mehmet. **“Hristiyanlık-Kutsal Metin, Dinî Literatür”. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.** cilt 17. İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi Yayınları, 1998.

Aydın, Mehmet. **“Hristiyanlık-Mabet ve İbadet”. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.** cilt 17. İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi Yayınları, 1998.

Battal, Emine. **Kıyametin Gölgesinde Yeni Dinî Hareketler ve Şiddet.** İstanbul: Metamorfoz Yayıncılık, 2018.

Besalel, Yusuf. **Yahudi Ansiklopedisi.** İstanbul: Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A.Ş., 2001.

Bolay, Süleyman Hayri. **Felsefi, Doktrinler Sözlüğü.** İstanbul: Ötüken Yayınları, 1981.

Buhârî, Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail. **el-Camiu’s-Sahih.** İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.

Cilacı, Osman. **Yaşayan Dünya Dinleri.** Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2002.

Çağrıcı, Mustafa. **“İhsan”. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.** cilt 21. İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi Yayınları, 2000.

Dârimî, Abdullah b. Abdurrahman. **es-Sünen.** çev.: Abdullah Parlıyan. Konya: Konya Kitapçılık, 2011.

Demirci, Kürşat. **“Hristiyanlık-Giriş, Tarih”. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.** cilt 17. İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi Yayınları, 1998.

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı (Ortaöğretim 9, 10, 11 ve 12. Sınıflar). Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2018.

Dinî Kavramlar Sözlüğü. haz.: Fikret Karaman, İsmail Karagöz, İbrahim Paçacı, Mehmet Canbulat, Ahmet Gelişgen ve İbrahim Ural. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2006.

Dinî Terimler Sözlüğü. haz.: Ahmet Nedim Serinsu, Mehmet Sürmeli, Arif Alkan, Ömer Akyürek, Bilal Deliser, Ayhan Baştürk, Ali Çınar, Yusuf Mavili ve Recep Toparlı. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2010.

Ebu Davud, Süleyman b. Eş’as. **es-Sünen.** İstanbul: Çağrı Yayınları, 2012.

Erdem, Hüsamettin. **“Deizm”. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.** cilt 9. İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi Yayınları, 1994.

Eroğlu, Ahmet Hikmet. **“Hristiyanlık”. Dinler Tarihi El Kitabı.** Ankara: Grafiker Yayınları, 2017.

Ersoy, Mehmet Âkif. **Safahat.** Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2014.

Ertit, Volkan. **“Birbirinin Yerine Kullanılan İki Farklı Kavram: Sekülerleşme ve Laiklik”. Akademik İncelemeler dergisi**, cilt 9, s.: 1, 2014.

KAYNAKÇA

Gündüz, Şinasi. **"Evangelizm". Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.** cilt 31. İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi Yayınları, 2006.

Gürsoy, Kenan. **"Ateizm". Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.** cilt 22. İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi Yayınları, 2000.

Hadislerle İslam. haz.: Mehmet Görmez, Mehmet Emin Özafşar, İsmail Hakkı Ünal, Yavuz Ünal ve Bünyamin Erul. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2012.

Harman, Ömer Faruk. **"Yahudilik-Kutsal Metinler, Dinî Literatür". Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.** cilt 43. İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi Yayınları, 2013.

İbn-i Hişam, Ebu Abdullah Abdülmelik. **İslam Tarihi.** çev.: Hasan Ege. İstanbul: Ravza Yayınları, 2010.

İbn-i Kesir, Ebu'l-Fida İsmail b. Şihabuddin. **Tefsiru'l-Kur'anî'l-Azîm,** Dâru't-Tayyibe, Riyad, 1999.

İbn-i Mâce, Ebu Abdullah Muhammed b. Yezid El-Kazvini. **es-Sünen.** İstanbul: Çağrı Yayınları, 1993.

İlmihâl. haz.: Yunus Apaydın, Ali Bardakoğlu, İbrahim Kâfi Dönmez, Mehmet Erkal, Ömer Faruk Harman, Ahmet Saim Kılavuz, Süleyman Uludağ ve İrfan Yücel. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2005.

İslami Kavramlar. haz.: Komisyon. Ankara: Sema Yazar Gençlik Vakfı Yayınları, 1997.

İsrail Hakkında Gerçekler. haz.: Ruth Ben-Haim. Kudüs: İsrail Enformasyon Bakanlığı, 2008.

Karaman, Lütfullah. **"Siyonizm". Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.** C 37. İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi Yayınları, 2009.

Kısakürek, Necip Fazıl. **Çile.** İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 1995.

Kitab-ı Mukaddes. İstanbul: Kitab-ı Mukaddes Şirketi Yayınları, 2012.

Köse, Ali. **Milenyum Tarikatları.** İstanbul: Timaş Yayınları, 2017.

Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir. haz.: Hayrettin Karaman, Mustafa Çağrıcı, İbrahim Kâfi Dönmez ve Sadrettin Gümüş. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2017.

Kur'an-ı Kerim Meali. haz.: Halil Altuntaş ve Muzaffer Şahin. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2018.

Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali. haz.: Hayrettin Karaman, Ali Özek, İbrahim Kafi Dönmez, Mustafa Çağrıcı, Sadrettin Gümüş ve Ali Turgut. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2008.

Kutluer, İlhan. **"Lâ Edriyye". Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.** cilt 27. İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi Yayınları, 2003.

Kutluer, İlhan. **"Pozitivizm". Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.** cilt 34. İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi Yayınları, 2007.

Malik b. Enes. **el-Muvatta.** çev.: Abdülvahhap Öztürk. İstanbul: Kahraman Yayınları, 2013.

Müslim, Ebu'l-Hüseyn Müslim b. Haccac el-Kuşeyrî. **el-Câmiu's-Sahih.** İstanbul: Çağrı Yayınları, 2000.

Nesaî, Ebu Abdurrahman Ahmed b. Şuayb. **es-Sünen.** İstanbul: Çağrı Yayınları, 1993.

Özel, Ahmet. **“Cihat”. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.** cilt 27. İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi Yayınları, 1993.

Tirmizî, Ebu İsa Muhammed b. İsa. **es-Sünen.** İstanbul: Çağrı Yayınları, 2011.

Topaloğlu, Aydın. **“Materyalizm”. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.** cilt 28. İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi Yayınları, 2003.

Topaloğlu, Aydın. **“Teizm”. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.** cilt 40. İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi Yayınları, 2011.

Topaloğlu, Bekir. **“Cehennem”. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.** cilt 7. İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi Yayınları, 1993.

Tur, Seyit Derviş. **Erkânname.** İstanbul: Can Yayınları, 2012.

Tümer, Günay ve Abdurrahman Küçük. **Dinler Tarihi.** Ankara: Ocak Yayınları, 2002.

Türkçe Sözlük. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2012.

Uludağ, Süleyman. **“Mücahede”. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.** cilt 31. İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi Yayınları, 2006.

Üzüm, İlyas. **Tarihsel ve Kültürel Boyutlarıyla Alevilik.** İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi Yayınları, 2007.

Waardenburg, Jacques. **“Protestanlık”. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.** cilt 34. İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi Yayınları, 2007.

Yaşayan Dünya Dinleri. “Evangelizm”. haz.: Şinasi Gündüz. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2016.

Yaşayan Dünya Dinleri. “Hristiyanlık”. haz.: Mahmut Aydın. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2016.

Yaşayan Dünya Dinleri. “Yahudilik”. haz.: Baki Adam. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2016.

Yavuz, Yusuf Şevki. **“Hidayet”. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.** cilt 17. İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi Yayınları, 1998.

Yavuz, Yusuf Şevki. **“Nübüvvet”. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.** cilt 33. İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi Yayınları, 2007.

Yazım Kılavuzu. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2012.

Yunus Emre. **Divan.** haz.: Mustafa Tatçı. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2012.

GÖRSEL KAYNAKÇA

Yayınevi Arşivi: 11, 12, 13, 17, 30, 35, 40, 43, 44, 54, 55, 62, 67, 68, 74, 99, 105, 110, 120, 127, 129, 138.

Sayfa No.	Shutterstock No.	Erişim Tarihi	Sayfa No.	Shutterstock No.	Erişim Tarihi
9	151960625	28.09.2018	80	370832738	02.10.2018
10	547236634	28.09.2018	85	171747647	02.10.2018
11	305147294	28.09.2018	86	131326883	02.10.2018
13	533127811	28.09.2018	91	181171808	02.10.2018
14	579366700	28.09.2018	97	176751776	02.10.2018
16	303423731	28.09.2018	99	121773325	02.10.2018
17	661246612	28.09.2018	102	300846980	02.10.2018
19	521876176	28.09.2018	102	1122718730	02.10.2018
20	1008530026	28.09.2018	103	311871896	02.10.2018
21	90077728	28.09.2018	105	260417270	02.10.2018
21	74434414	28.09.2018	110	71646994	02.10.2018
25	164498552	28.09.2018	111	182256812	02.10.2018
38	1158269746	28.09.2018	112	479570908	03.10.2018
39	229393351	28.09.2018	113	1107245924	03.10.2018
40	1235414584	01.10.2018	115	81988810	03.10.2018
47	56033224	01.10.2018	118	1162727932	03.10.2018
48	479174137	01.10.2018	118	251157358	03.10.2018
51	595368482	01.10.2018	129	335889590	03.10.2018
51	781629934	01.10.2018	131	298037714	03.10.2018
55	286590695	01.10.2018	131	785815858	03.10.2018
58	725404123	01.10.2018	131	253810000	03.10.2018
59	63573952	01.10.2018	133	1065925505	03.10.2018
70	644263384	01.10.2018	134	1115666504	03.10.2018
72	1204840258	01.10.2018	135	113966755	03.10.2018
76	626146523	01.10.2018	135	1218773224	03.10.2018
76	135190169	01.10.2018	137	243663556	03.10.2018
80	434964856	02.10.2018	141	1243449853	03.10.2018

GÖRSEL KAYNAKÇA

Sayfa No.	Genel Ağ Adresleri	Erişim Tarihi
28	https://www.pexels.com/photo/time-lapse-photography-of-waterfalls-du-ring-sunset-210186/.	30.09.2018
30	https://www.pexels.com/photo/abundance-agriculture-bananas-bat-ch-264537/	30.09.2018
37	http://www.cekmekoy.bel.tr/tr/cekmekoy-belediyesi-acilara-ortak-oluyor	30.09.2018
40	https://www.google.com/search?hl=tr&q=ibrahim+turhan&tbm=isch&source=iu&i-ctx=1&tbs=simg:CAESiQEJzGI13Wzl-TUafgsQsIynCBpiCmAIAxIo8B3gFOEU3hT-YFN8U5wrGCoUVsg3rOOo45SrpOOg-5z7yON44hSjoOBowgqAO96QLWES_1CV-b09mJXREHrLX6j693dQXhzVZl2uksUMvqNi0wiAPgh4eLXAlkxIAQMCxCOrv4IG-goKCAgBEgTgB8tVDA&fir=VMjalBzCaGr79M%253A%252CoNZSUKsJm27D4M%-252C_&vet=1&usg=AI4_-kSwBcM64ytp5gSM5UxmfZvPabKDcA&sa=X&ved=2ahU-KEwjAzsSHrIbiAhUi4aYKHZuoCQgQ9QEwAnoECAYQBĀimgrc=VMjalBzCaGr79M:	30.09.2018
40	https://www.google.com/search?q=diyanet+vakfi+su+kuyusu&hl=tr&source=lnm-s&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKEwizx8LRrIbiAhX6w8QBHQRwAksQ_AUIDigB&-biw=1879&bih=886̄imgrc=Fup2r-Xhrw4rqM:	30.09.2018
51	https://www.google.com/search?sa=G&hl=tr&q=jabal+al-nour&tbm=isch&sour-ce=iu&ictx=1&tbs=simg:CAESiAEJ7GzyRafTOPsafQsQsIynCBphCl8IAxIn7h3t-Hfsf7x3xHU76H-wd5RSHFdw44SrbONg4nivnPtk4mCvaOOc4GjD-kzc01XLvas-NomX8zfZPu1dPQfuN5GIQgeOVlaV3d9j0iVCnooUaMFrPJLBwZDMMgBAwLEI-6u_1ggaCgoICAESBPvKfNQM&fir=sQoJnfhPWr8bZM%253A%252C-J4-mYnR-mC_W-M%252C_&vet=1&usg=AI4_-kRjAJ_LZb3aPh2g9UjEDg0mnHZQSA&ve-d=2ahUKEwiVyuS4rYbiAhUTxMQBHQnkBfUQ9QEwAnoECAIQBĀimgrc=sQoJn-fhPWr8bZM:	30.09.2018
55	mumsema.org.tr	01.10.2018
58	https://www.pexels.com/photo/orange-and-black-bengal-tiger-walking-on-green-grass-field-during-daytime-145932/	01.10.2018
63	tdviaorg.tr	01.10.2018
86	https://tdv.org/tr-TR/site/haberler/isam-kutuphanesi--lisansustu-yerli-ve-ya-banci-arastirmacilarla-akademisyenlere-hizmet-veriyor--3236_	02.10.2018
91	ohu.edu.tr	02.10.2018
109	https://islamansiklopedisi.org.tr/kelime-i-sehadet	02.10.2018
115	bursabel.gov.tr.	02.10.2018
116	https://www.pexels.com/photo/cathedral-interior-religious-with-benc-hes-empty-in-back-218480/	02.10.2018
120	https://www.sozcu.com.tr/2018/gundem/kayitsiz-sartsiz-demokra-si-2521568/	02.10.2018
133	https://www.pexels.com/photo/five-zebra-in-pond-near-brown-and-black-birds-soundring-by-green-grass-789626/	02.10.2018

CEVAP ANAHTARI

1. ÜNİTE

B ÇOKTAN SEÇMELİ

1	2	3	4
D	D	D	B

C BULMACA

1	Mizan
2	Haşir
3	Bas
4	Berzah
5	Kıyamet
6	Cennet
7	Cehennem
8	Mahşer
9	Tekfin
10	Taziye

2. ÜNİTE

B ÇOKTAN SEÇMELİ

1	2	3	4	5
C	A	D	E	D

C BOŞLUK DOLDURMA

1	Tebliğ
2	Sünnet
3	Ehl-i Beyt
4	Hira
5	Tebyin
6	Üsve-i Hasene

Ç DOĞRU/YANLIŞ SORULARI

1	2	3	4	5	6	7
D	Y	Y	D	Y	D	D

3. ÜNİTE

B ÇOKTAN SEÇMELİ

1	2	3	4	5	6
D	A	D	C	D	A

C BOŞLUK DOLDURMA

1	Riya
2	Takva
3	Emr-i bi'l-ma'ruf nehy-i ani'l-münker
4	Mücahede
5	Salih amel

4. ÜNİTE

B ÇOKTAN SEÇMELİ

1	2	3
A	D	B

C BOŞLUK DOLDURMA

1	Tevhit
2	Ateizm
3	Nihilizm
4	Milenyum
5	İslamofobi
6	Din istismarı

5. ÜNİTE

B ÇOKTAN SEÇMELİ

1	2	3
A	D	C

C DOĞRU/YANLIŞ SORULARI

1	2	3	4	5	6	7	8	9
D	D	Y	D	Y	D	Y	D	D

Ç BOŞLUK DOLDURMA

1	Yakup	6	teslis
2	Sina	7	haç
3	Süleyman	8	vaftiz
4	Mesih	9	Katolik, Protestan
5	Pavlus	10	Noel